

למדו היטב דרשו משפט

**באנק
קרעדיט יוניאן
וקארפאריישען
לאור ההלכה**

מודעה רבה לאורייתא
החוברת נועדה למטרת לימוד
ולא להוראה להלכה למעשה

מהדורת משפחת יערמייאש

Jeremias Family Edition

טבת תשע"ט

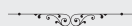
ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת

**חוברת לימוד זו מונצחת
לזכרו הטוב של אחד מגדולי תופשי התורה בעירנו
הרביץ תורה לעדרים ודלה והשקה מתורתו ויראתו
רבים וטובים שתו דבריו בצמא ונהנו ממנו עצה ותושיה
נתן עיניו ולבו להיות מיצר ודואג בצרת הכלל והפרט
והטה שכמו לישא בעול אחיו בצר להם**

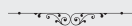
**הגאון הגדול מורי ורבי
הרב נתן ברוך הרצקה זצ"ל**

**ואהני ליה קמרא דאבוהי'
מוהר"ר יעקב יצחק זצ"ל**

**חתנו של הג"ר רפאל ברוך סורוצקין זצ"ל
שנלב"ע במיטב שנותיו לדאבון לב משפחתו ותלמידיו**

**זכרו הטוב לא ימוש מאיתנו לנצח
זכות תלמוד תורה דרבים יעמוד לו לעילוי נשמתו הטהורה
ותהי נשמתו צרורה בצרור החיים**

**הונצח ע"י תלמידו ומעריצו
ברוך הלוי יערמיאש**

באנק, קרעדיט יוניאן, וקארפאריישען לאור ההלכה

- ה. מבוא כללי.....
- יא. שותפות ישראל ועכו"ם.....
- יג. חברה שיש בה שותפים עכו"ם.....
- יד. שותפות עכו"ם בחמץ שעבר עליו הפסח.....
- כא. חברה שיש בה שותפים ומנהלים עכו"ם.....
- כד. סימוכין להיתרו של מהרי"א הלוי.....
- כח. ההיתר של אינו שלו.....
- לה. ההיתר של ביטול ברוב.....
- מז. חברה שיש בה שותפים ומנהלים עכו"ם-להלכה.....
- נ. קרעדיט יוניאן.....
- נו. שיעור בענין קארפאריישען וקרעדיט יוניאנס.....
(הוראה האיך לנהוג למעשה מהגרי"א פארכהיימר שליט"א דומ"צ בבית מדרש גבוה-אות יח)
- סג. באנק, קרעדיט יוניאן וקארפאריישען - ליתר עיון.....
- פט. כשההלואה היא להחברה בע"מ-ליתר עיון.....
- צה. תרגומי הלעז שבספרות השו"ת.....

באנק, קרעדיט יוניאן וקארפאריישען לאור ההלכה

Banks, Credit Unions and Corporations in Halacha

מבוא כללי

אחד מן התחומים הקשים ביותר בהלכה הוא הגדרת והבנת המבנה ההלכתי של קארפאריישען.

מבחינה משפטית, לקארפאריישען יש זהות משלו. הוא מגן על בעליו מפני תביעות. במקרים מסוימים אין זה רק מגביל את חובותיהם של הבעלים, אלא הוא גם מגביל את זכויותיהם. לאחר השקעת נכסיהם בקארפאריישען, בעלי הנכסים יכולים לממש את שליטתם בנכסיהם רק בכפוף ובהתאם לתנאי הקארפאריישען.

קארפאריישען יכול להיות שילוב של נכסי מליוני בעלי מניות, או גם של אחד בלבד. בין כך ובין כך - הוא מספק הגנה לבעליו מפני תביעות והתחייבויות, שבכל אלה הנתבע הוא הקארפאריישען ולא בעל הנכסים. השאלות ההלכתיות התלויות בהגדרת הקארפאריישען הן רבות.

תחום הלכה אחד שטעון בירור בהקשר זה הוא, האם קארפאריישען יכול להציע פתרון לאיסור רבית. כדי לדון באפשרות זו, צריכים לדון בזה הן מצד המלוה והן מצד הלוה.

עוד תחום הלכה שצריך לדון בו הוא איסור חמץ בפסח. האם קארפאריישען יכול להגן על בעליו מפני איסור חמץ בפסח.

יתר על כן - גם אם ננקוט שקארפאריישען אינו מגין על חבריו מאיסור חמץ בפסח, עדיין צריכים לדון לגבי חמץ שהיה בבעלות קארפאריישען במשך הפסח, האם לאחר הפסח נאסר החמץ בהנאה. כי מלבד איסור חמץ בפסח שהוא מדאורייתא, הוסיפו חז"ל וקבעו קנס על המחזיק חמץ ברשותו, שלאחר הפסח החמץ אסור בהנאה, ואסור ליהנות ממנו שום הנאה גופנית או כספית. ולכן יש לדון בחמץ שהיה בבעלות קארפאריישען במשך ימי הפסח, האם נוהג בו הקנס מדרבנן של חמץ שעבר עליו הפסח.

Banks, Credit Unions and Corporations in Halacha

INTRODUCTION

One of the most difficult and complex areas in *Halacha* involves defining and classifying the *Halachic* status of a corporation. From a legal perspective, a corporation has an identity of its own. It protects its owners from lawsuits. In some cases, it not only limits the obligations of the owners, but also limits the owners rights as well. Once assets are placed in a corporation, the owners can only exercise control of their assets according to the terms of incorporation. A corporation can have many shareholders, or just one; in all cases, it offers protection to its owners from lawsuits and other liabilities.

The *Halachic* ramifications of a corporation are many. One area of *Halacha* that needs to be explored is the subject of Ribbis - more specifically, whether a corporation can offer a solution to avoid the *issur* of *ribbis*. This has to be explored from the perspectives of both the lender and the borrower. Another area of *Halacha* involves the *issur* of *chametz*. Can a corporation protect its owners from violating the *issur* of *chametz*? And furthermore, even if a corporation does not offer protection with regard to the *issur* of *chametz*, one needs to determine whether *chametz* that was owned by a corporation over Pesach is subject to the penalty of *chametz she'avor alav hapesach*. We maintain that *chametz she'avor alav hapesach* is *assur* because of a *k'nas* that renders the *chametz assur b'hana'ah* forever, and therefore no benefit - neither physical nor monetary - can be derived from the *chametz*. However, since the *issur* of *chametz she'avor alav hapesach* is only *m'drabanan*, it is therefore subject to specific leniencies.

באנק וקרעדיט יוניאן-מאי בינייהו

ההבדל היסודי בין באנק לקרעדיט יוניאן הוא, כדלהלן:

באנק משתייך למחזיקי המניות, ואילו קרעדיט יוניאן שייך לחברים המשתתפים בו. כדי להשתתף בקרעדיט יוניאן, צריכים לפתוח חשבון ולהפקיד סכום פערט של ממון. מי שנמנה כחבר ביוניאן, יש לו זכות ללוות מעות מהיוניאן, וכן להצביע עבור מינוי פקידים ביוניאן ובעוד החלטות חשובות הנוגעות ליוניאן.

בנוסף לכך, בבאנק - סך המניות שיש לאחד מהמשקיעים קובע עד כמה יש לו זכות דעה בהחלטות הבאנק - הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. ואילו בקרעדיט יוניאן אין הבדל בזכות דעה בין המשקיע סכום גדול למשקיע סכום קטן - כולם שווים בזכויותיהם ויש להם יכולת שווה להימנות לפקידים.

The basic difference between a bank and a credit union is as follows:

A bank is owned by its shareholders, whereas a credit union is owned by its members.

In order to become a member of a credit union, one usually needs to open an account and keep a specified nominal amount of money on deposit. Membership entitles the member with the right to borrow funds from the credit union, and also allows the member to vote on the appointment of board members and other major decisions concerning the credit union.

Additionally; in a bank, the amount of shares one owns determines how many votes the shareholder has, and how influential he will be with regard to the bank's decisions. In a credit union, all members have equal rights – irrespective of how much money they have deposited in their accounts, and any member can run for election to the board.

באנק, קרעדיט יוניאן וקארפאריישען לאור ההלכה

ההיתר של אינו שלו

שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' קכד ד"ה מכתב שאילתו עד בא"ד וכעין זה, ובא"ד ומעתה בנ"ד עד למוכרו או לבערו, וד"ה 'ומעתה בנ"ד' עד בא"ד לא אטרחוהו רבנן..... כח

שו"ת מהר"ם שיק (ח"ב סי' קנח) ד"ה נשאל נשאלתי עד ד"ה טעם של ברירה. וד"ה 'ושמתי אל לבי' עד ד"ה 'וגדולה מזו מצינו', וד"ה וא"כ כיון דבנידון עד ד"ה איברא..... ל

שו"ת מהרש"ג יו"ד סי' ג ד"ה ראיתי לאדמו"ר עד ד"ה איברא..... לב
מנחת שלמה סי' כט ד"ה עד כה דברנו..... לד

ההיתר של ביטול ברוב

מתני' מס' ביצה דף לז. וכן אשה ששאלה מחברתה תבלין ומים.... לה
גמרא שם דף לח. לח: 'כי סליק' עד 'איסורא בטל ממונא לא בטיל'
ל.....

דברי דודים הקדמה..... לח

שם סוף סי' ט ד"ה אחרי ימים רבים עד ד"ה לפענ"ד..... לט

שו"ת חיי אריה ח"א סי' יד ד"ה והנה עד והקשה ואות ג..... מ

תוס' מס' מעילה דף כא: ד"ה פרוטה בא"ד תימה..... מא

שב שמעתתא שמעתתא ופ"ד ד"ה וכן..... מב

מנחת פתים יו"ד סי' קס סעי' ח ד"ה אכן קצת..... מד

מין הג"ר אהרן קוטלר..... מו

חברה שיש בה שותפים ומנהלים עכו"ם - להלכה

ברית יהודה פרק ל אות טז והערה מה..... מז

אגרות משה אבן העזר ח"א סי' ז ד"ה ובדבר..... מט

קרעדיט יוניאן

קובץ תשובות ח"ג סי' קכד שאלה א ותשובה א..... ג

אגרות משה יו"ד ח"ג סי' מ..... נא

קול קורא..... נג

מכתב הבהרה מהגרש"א מילר שליט"א..... נד

מעייני שלמה סי' קיז..... נה

שותפות ישראל ועכו"ם

גמ' מס' ביצה דף לז: לח. אתמר שנים שלקחו עד דרש מר זוטרא
ורש"י ד"ה בדאורייתא וד"ה אבל בדרבנן, וד"ה בדאורייתא וד"ה אבל
בדרבנן (בעמוד הבא)..... יא

חברה שיש בה שותפים עכו"ם

קיצור שו"ע סימן סה סעי' כח והגהות לחם הפנים..... יג

שותפות עכו"ם בחמץ שעבר עליו הפסח

באר היטב סי' תמח ס"ק א ושערי תשובה שם ס"ק א ומשנה ברורה
שם ס"ק ב..... יד

שו"ת שאגת אריה סי' פט ד"ה והנה ע"ד..... טו

שם סי' צ ד"ה מיהו כל זה עד ד"ה והנה לכאורה..... טז

גמ' מס' גיטין דף מז. מז: תא שמע ישראל ועובד כוכבים עד אבל
דכולי עלמא ורש"י ד"ה טבל וחולין וד"ה של ישראל חייב ותוס' ד"ה
טבל וחולין..... יז

מקור חיים סי' תמח ביאורים ס"ק א עד ומ"ש בסי' צב..... יט

חברה שיש בה שותפים ומנהלים עכו"ם

שו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' לא..... כא

תוס' מס' תמורה דף ל. ד"ה ואידך בסו"ד ואומר מורי הרמ"ר..... כב

שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' נד..... כג

סימוכין להיתרו של מהרי"א הלוי

בית יוסף סי' קס ס"ק יח ד"ה כתב הרשב"א וד"ה ובתשובה אחרת
כד.....

רמ"א סי' קס סעי' יח..... כה

ש"ך שם ס"ק כו..... כה

שו"ת מהרי"ט ח"א סי' קטז ד"ה ועוד אני אומר..... כו

הגהות רעק"א שו"ע יו"ד סי' קסח קסט סעי' כא..... כז

באנק, קרעדיט יוניאן וקארפאריישען לאור ההלכה

שיעור

שיעור מאת הרב שמואל גרסטן שליט"א.....נו
הוראה מהגרי"א פארכהיימר שליט"א דומ"צ בבית מדרש גבוה האיך
לנהוג למעשה.....סא

באנק, קרעדיט יוניאן וקארפאריישען - ליתר עיון

שו"ע יו"ד סי' קס סעי' יג.....סג
ש"ך ס"ק יח.....סג
ביאור הגר"א ס"ק כה.....סג
חוות דעת שם ס"ק ו.....סד
חזון איש הל' רבית סי' עא ס"ק א הסוגריים בסוף.....סה

נתיבות שלום סי' קס סעי' יג אות יב - טו.....סו
חזון איש הל' רבית סי' עא ס"ק ג ד"ה והוא שלא יחזור ויקחנוסט
אגרות משה יו"ד ח"ג הל' רבית סי' קסא הערה כ"ג.....ע
אגרות משה יו"ד ח"ב סי' סה (עיקר דבריו עד בא"ד אבל הוא).....עב
שו"ת מהרש"ם ח"א סי' כ.....עג
מנחת יצחק ח"ג סי' א (עיקר דבריו הנוגע לסוגיא הוא ד"ה השואל, אות יא-יג,
ואות כג-כו).....עז
שו"ת חשב האפוד סי' סב ד"ה ובדבר אשר נסתפק עד ד"ה ואמנם אי
מטעם, וד"ה ועתה נשוב לדבר עד ד"ה ובדבר.....פז

כשההלואה היא להחברה בע"מ - ליתר עיון

אגרות משה יו"ד ח"ב סי' סג.....פט
קובץ תשובות ח"ג סי' קכד שאלה אות ב ותשובה אות ב.....צג

משילין

פרק חמישי

ביצה

לח.

עין משפט
נר מצוה

קָרָא אֶת מִי שֶׁהָיָה מֵהַלֵּל
 וַיֵּעָרֵב הָלֵל כִּי
 קָרָא בְּמִי שֶׁשָּׁם הָלֵל טוֹב
 טוֹשָׁע לְאוֹרֵת סִי שֶׁלֹּא
 סִיָּה וֹ:
 קָרָא בְּמִי שֶׁשָּׁם טוֹשָׁע שֶׁשָּׁם
 סִיָּה וֹ:
 קָרָא דְּהָרָא מִי שֶׁשָּׁם הָלֵל
 יֵשׁ טוֹשָׁע שֶׁשָּׁם סִיָּה
 יֵשׁ:

רבינו חננאל

כאזאל אלא אס באב
למור עיבור כ
ומקשינה על שם יצחק
(במאן) [לנאמן] אל
אז בריה למור
עמור גמי אז בריה
(מפרק ר' יוחנן) אל
אין [אברהם] ולמה אס
עבור למור עמור
כח. וחזרת לעולם אל
תשאר. רחמי אלה
אלה אל בריה ואל
לה בריה ברבמן אל
בראיתא אל
דרש מי וזוטא מלה
רש. רחמי אלה
שמואל דרש פס
שמיטתו ויחזק
כרגיל אל ארס. שמוס
דאזת אל קלל ואל
שמיטת דעמא עוליה
כח. מחמול. אל
(ג רי) אל בריה אשי
בלת העי: שמואל
פלי מחבריו: שמואל
ד'יט. אלא שם ואל
אלה אל בוס דר
הוא כרגילי אבל שמואל
בדש יחזק אל
שמואל אשי: דר
שואל מיה
אל אמרין
דמסל. וכולן ברושתא
ומשאל שם שבתה יחזק
ומשאל שמואל ואין
שואל שמואל (הלך)
[תחילת הלל] אל
בנקט שמואל שמואל
אלהא שמואל
מחברתה הלל יחזק
ליסעה יחזק אל כרגיל
שתיח: ויהיה שמו
שמוס מפי אס בן
מס. אשתינו: ואל
אבא בריה יחזק אל
אל מחברתיו וקאמר
ולבטלמי מ
אלה העיני מ
אלה העיני מ

חשק שלמה

על רבינו חננאל

(א) גי' רבינו שור של רעי הרי
הוא כרגלי אוחה העיר (וכ"ה
הגי' ברי' המאירי ו"ל כחן)
והוא מלשון המקרא צמלים
ז' ה' ועשרים בקר רעי.
(ב) אולי צ"ל וכלי צדקתא
דשולא קני שביחא קמ"ל
דהרי הן כרגלי המשאיל וכו'.

והיית בה מ"ש כו' מורה ומערב נמי אין ביורה. פ"ה דס"ד
דהכנס בא בשבת על ידי אינן או גדר ואמר שביחתי
התחמתי ומצדד יום ועל ידי כך בא בשבת מחוץ לתחום וקשה דהאין
יכול לבא בשבת משני כ"י העיר למורה ולמערב כיון שיש יותר מד'

אלפים צינתיים לכן י"ל כדפ"ה
צערירינן (ק' וס') לעלוטו איתו
יכול לנב צבצב רק מרוח אחת ומ"מ
צ"ך לדרש דשמה לא יוז ממקומו
דהא"י קאמר ואס לאו שלא יבא חכם
לא כאן ולא כאן הכיני כגני עיני והא
דקאמר למורה ולמעמד לאו דוקא
דאס כן היא משמע דצ"ך"י למורה
משום שרואה ולמעמד משום
אלא רואה לומר למורה או למעמד
נמי אין בריה דשמה לא יוז ממקומו
ועוד אמר הר"ר דיוכל להיות
דאסכא חכם לא מצי דצ"ך העיר
דחסינן בלא אילן ועד בנין שהוא קרוב
לשם אלפים של עיר מנפונה והוא
רואה להתקרב לתוך ד' אלפים של עיר
לרוח מורשת צפונית או לרוח מערבית
צפונית מפני שיש שם מקום יפה
לדרוש ואין עוד העיר ממנו מקום
פניו לדרוש רק בשני מקומות אלו
ואין האדם מניח ערובו למורה מנש
ולמעמד מנחם אלף מתקרב הוא לז
החכם כל מה שחיל ומוני ערובו
לאלפים אמה של רוח מורה לזד צפון
וכן לאלפים אמה של רוח מערבי
לזד צפון ונמצא שהוא יכול להסתקב
עד תוך אלפים של מקום שביח
החכם שהוא מהיכל של אלכסון של
ד' אלפים לזד צפון ע"י ערובו שמיני
למורה או למעמד והא דקאמר למורה

למורחו של חכם וקל לבין: **ואמר רבי יוחנן** וברב בא חכם אצמא בית ידו לר' יוחנן ברירא. ואמר לבימי ידו חלוק בין חולה דעת עמלו לחולה דעתא אחרים לכאן ולכאן לא משום דחולה דעת עמלו אבל למורח ולמרחיב דחולה דעתא אחרים אית ליה צירה וי"ל דר' יוחנן קאמר מ"ש היי"ר יוחנן דקאמר הכי כדי לנא לתוך שכבר בא חכם וכי האי גוונא אשכחנא בצבא בתרא^א דקאמר ובמה אמר ר' יתחקר וכו' והיונו מילימיה דר' יתחקר וא"מ מאי פריך מדמינא איו רבני יוחנן האי ע"כ לדרבי יוחנן אית ליה צירה דאיהו דסבר ליה דאין חלוק בין חולה דעתא עמלו לחולה דעתא אחרים דהכי אמרינן פסוק בכל מערבין (שמואל דף ט: וסא) דקאמר הכס מתנה אדם על שני דברים כי ר' יהודה אומר אם היה אחד מהם רצו לך אחד רבו ואם היו שניהם רצוניו למקום שירצה היה אחת ליה צירה וקאמר רבנא בגמרא ליתא למתני' מדמינא איו ופריך אדרבא ליתא לדאיו מקמימיה מתני' דמתנה אדם על ערוצ ומשני ההם משום דמתא הלווק יין מבין בכומים פ"י מסייע ליה לנתנא איו סמי דחא מקמי מתי כי' והקשה ר"ה הס"א אדרבא ליתא לדאיו והואו המוקדם דלית להו צירה מיהו דאין פסקת מ' אשחאו (בגין דף ע"ג.) ליה צלוקן הניסוס הכס דהא פסקת איש לכל דבריה וכלי מיתא הו גיעא' ודייקון מינה דלית ליה לר"ה צירה) ותק' נמי עשה"כ שאמר מה שלקחו עינים היום אם הפקר אלמנא כולוה הוי מתני' אית להו צירה לר"ה ואמ"ר סמי תרתי מקמי חלת ומשני' לעולם איתא דכורלו דכולוה איירי בחולה דעתא אחרים ומשום הכי אית להו צירה אבל איו איירי בחולה דעתא עמלו איו מקמי חת חלת מתי ותמי' פריך לר' יוחנן מדמינא איו ופשה"כ ר' יוחנן ליה ליה דאיו מה חזיק הר"ר משמון משאנ' דלפי' ליתא יאמר ר' יוחנן הברייתא שכבר בא חכם כי' ואם כן פריך שפיר:

א הוי דבר ישו לו מותרין שאפי' באכלן לא בטיל^א ו"ל דה"מ מין במינו בירושלמי^ב ועוד דלא דמי לשאר איסורים דהדינן חלין בטעם אבל הכא ולא שם בעלת המים והמלה ולכן יש לו להבטול אע"א דיהיב טעמא המלה בטל מכאן כמו שאין שם צל הקב בטל בשערה קבין דפישי':

והדיוטין בה כ"ו. דקא ס"ד וימנין דחכם לא בא עד לאחר ב"ן
 השמשות גון שחשכא לו בחור החמוס שצאמו מקום בית המדרש
 וזו בחור ד' אלפים והוא מחיר איין או גדר לטוף אלפים למקום
 שחשכא לו ואמר שביטתי מחירי דיכול להלך משחשכא ד' אלפים
 מומן דקראר' צעירי' (דף טז:)

והיוינ בה מ"ש לכאן
מורה ומערב נמי אין
בא חכם אלמא לית
אלא לעולם לא תיפתר
אושעיא ברירה ברא
אית ליה דרש מדר
אושעיא. ^א אמר שמואל
הוא כרגלי כל אדם
הוא כרגלי אותה
מחבריו מערב יו"ט:
שלא מסרו לו אלא
ברשותה אוקמה קמי
דא"ר יוחנן השואל
טוב אף על פי שלא
הוא כרגלי השואל:
פישטא ילא שצירא
מהו דתימא ברשותה
מימר אמר דלמא
ואויל ושאל מיניה:
מחברתה: כי סליק רב
דאימא מלתא דתתא
אשכחיה לר' יוחנן^ב
ור' יורא ואמרי לה דר'
ר' צינח נפחא דיתבי
מיס ומחא לגבי עיס

חזק היה: שור של פסח. שמפסס
 שורסיס למכור: הרי הוא ברגלי כ"ו אדר. אפי' כן עיר אחרת
 שיש בלאן ע"י עירוב מוליכו למקומו ביום דלורסיס לצוניה מחמתול
 אוקומיה ברסומיה דמאן דלחי למחר וזין ליה: שור ש" רועה.
 חס שגנבל בהמות שלו ופעמים שמכר מהן לשכיריו ומכירו:
 הרי הוא ברגלי אנשי אותה העיר. אלפסי אמר לכל רוח ואפילו
 עירב רועה זה ד' אלפסי אמר לרוח אחת ויהי מעבד של אחד
 מנבני אותה העיר שלקחו הימנו צי"ט מלהוליכו לרוח שנגדה
 אלפסי דלחמתול אוקומיה ברסומי זה העיר לפי שגרילין ליקח
 הימנו אבל כרגלי זה עיר אחרת אלן דלרועה שס סחור ברסומי
 מה פסס שסכורוהו בני עיר אחרת ליקח הימנו: פשיטא. דמי
 שאלו מצעדו וזה משך מצעדו יום וקמ"ל כיון דלסמיה ברסומי
 בדבורא בעלמא ולא משך מצעדו יום וקמ"ל כיון דלסמיה ברסומי
 אוקומיה: בירוש הרי הוא ברגלי השמיטא פשיטא. כיון דלישא
 בדבורא בעלמא מוקמינן סיפא נמי הכי איהא דלפילו דטורה לא
 חס אלא בירוש: מיבד אבר. הרי משאל: דלשא. כיון דלא
 דלחי ואמר ליה איניס אחרינא אשכח: בי פליק רבי אבא. כשריה
 ועלום או עסקיה דברך אמר חפלה זו: לא רמיא. כי אמני
 להחס: אימא מיילתא. דשמעתחא: דרתתקא: וזהו למחמי המקום שאלן
 חס: בי פליק דחתא. כלומר כי מנע להחס: אבאי. כרגלי שישן
 ליציטל איסור תחומין דמיס ומלח דוטרי לגבי עיקא דנפישא: אמר
 יהו רבי אבא. ומאס דחלקא של קו מוטע זה יאבד שמה מקורות
 על עיקא זו ובי מי שנתערב לו בר יאבד ה"ה זה שנתערב שלו:
 ומדי

ואם כן לר' יוחנן דלית ליה הק חילוק על כרחק אית ליה דליתא
משום דבעי למחק געלט לא חיסור הקשה קושא קלה אע"ג דשמא
לדאיו דר' יהודה לא אמרה מ"מ חד תנא מעמלמא אמרה ולכן
מיא מ"מ וצ"ל ע"פ. פס"י הולין ועיקר נפשא וצ"ל
אבל מין בשאמיו מניו כי הכא בעל ספיר והכי מפרש בחד
אסור תחומין תלוי בשם בעלים על החפץ וצ"ל שם בעל העיקר עליו
ולא בעל בשאר אסורים ורבי אבא מהדר להו דאין שם בעלת המים

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) [לקמן מ.], (ב) עיי' רש"י לעיל י. ד"ה כולם טמאים ובמסוה"ש"ס שם, (ג) ד"ה מזרח ומערב, (ד) [נכנח מציעה כה.], עיי"ש תורה וכמה ובב"ב כב: ד"ה וכמה, (ה) תורה לא ס"ד, (ו) ב"ק סט. עיי"ש, (ז) לעיל ג:, (ח) שביעית פ"ו ה"ג.

ליקוטי רש"י

[illegible]

הגהות וציונים

מִהַרְשֵׁל
אֲשַׁכְחֶה לִי אֲבִין
(גִּלְיוֹן) וְעַיִן הַשְּׁמֹלֶת:
[3] כִּכְתִּי בְּמִקּוֹם "א"
לֹא הָיָה אֵלֶּם סִמְכִינִי;
[4] דַּעַל חֶסֶם אֲחִיד
כִּיֹּל (כִּחֲזִי); [7] כִּיֹּן
דָּלֵל אֲחִי מִכְּעֵד יוֹם
וְאִמֵּר לִי הַשְּׁמֹלֶת
וְהִסְדִּי וְהִסְדִּי אִינִשׁ
אֲחִידִי אֲשַׁכְחֶה יִשְׂרָאֵל
[10] וְלֹא יִבְרָא אֵלֶּי
עוֹד (כִּחֲזִי); [15] צִילִי
דְּהִבִּי קִמְרִי
[1] צִילִי דְּסִרְרִי (רִשִּׁי);
נִגְדִילִי וְתִרְרִי (רִינִי)
(כִּחֲזִי)

קיצור שלחן ערוך סה הלכות רבית

מישראל וישראל אחר יהיה ערב, והלוה משלם לו עבור זה שהט"ז והש"ך בנה"כ מקילין,הנהגה
(כח) דעת החו"ד להחמיר ע"ש (ק"ט):

כה א"י שאמר לישראל לזה בשבילי מעות בריבית מישראל על משכון זה, או אפילו אינו
נותן לו משכון אלא שטר חוב, והמלוה סומך את עצמו רק על המשכון או על השטר של
הא"י, ועל השליח אין שום אחריות, מותר. ואפילו אם הישראל השליח מביא את הריבית
להמלוה, מותר לקבלו ובלבד שהמלוה יגמור זאת בדעתו שכל אחריות המשכון והמעות בין
בהבאה בין בחזרה (כט) הכל על אחריותו, ועל השליח לא תהיה שום אחריות:

כו וכן ישראל שנתן משכונאו שט"ח לישראל חברו שילווה בשבילו על זה מעות בריבית מא"י,
אם הא"י אינו סומך רק על המשכון או על השטר, ועל השליח אין שום אחריות, מותר. וכן אם
הישראל הלוה תחלה לישראל חברו על משכונאו ואח"כ אמר הלוה להמלוה לזה מעות מא"י בריבית
על משכון זה ועלי לשלם הקרן והריבית, אם הא"י סומך את עצמו על המשכון לבד, מותר:
כז ישראל שהלוה לא"י על משכון בריבית כו"כ לחודש, ואח"כ בא הישראל לחברו שהוא ילוה
לו את המעות על משכונה, ושהוא יטול את הריבית שתעלה מהיום עד הפרעון, (ג) מותר. אבל

אם הישראל הראשון כבר זקף את הקרן עם הרבית לכל זמן ההלוואה, הרי הכל הוא כקרן של
ישראל ואסור ללוות על משכון זה מישראל חברו בריבית דהוי כאלו נתן את הריבית מכיסו:

כח מעותיו של ישראל מופקדים ביד א"י והלוה אותם לישראל בריבית, אם היו אחריות הא"י
שאם יאבד החוב יתחייב הוא לשלם במעותיו, מותר. ואם אינן באחריות הא"י, אסור (ק"ט).

ולכן במקום שיש קבוצת מעות (שפרקאסע (קופות חקן) וכדומה) שיש לישראלים חלק מן (אקציען)
(מניות) בהם וישראלים לוים משם בריבית, אע"פ שהממונים המה א"י מ"מ נראה לי דאיסור
גמור הוא. ולכן אסור ליתן לשם מעות (כי שמא ילוה ישראל שאינו הגון). וכן אסור ללוות משם
(כי שמא נתן לשם ישראל שאינו הגון):

נבט שותפין שצריכין ללוות מעות בריבית מא"י, יעשו שאלת חכם איך לעשות (ע"י ט"ז ס"י
ק"ע סק"ג, חו"ד שם סק"א ובש"ע התניא הלכות רבית סעיף ס"ד):

לחם הפנים מסגרת השלחן

(*) ע' ביו"ד ס"י קס"ט סעי' כ"א וסעי' כ"ד ואף דכאן
גם מלויים ולויים א"י מעורבים הרי ט"ז והש"ך כ'
בשם הריב"ש דהוי רבית דאורייתא ובדאורייתא לא
אמרינן ברירה. והא דהרמ"א בס"י ק"ס סט"ו בשם רש"י
בע"כ צריכין לחלק באיזה חילוק ע"י שם בחו"ד. וברמ"א
שם כתב בשם המורה"ק דאם השליח עושה שטר על שם
המלוה הוי כאלו הלוה לו המלוה בעצמו וא"י מוטב דהשטר
עבד ליה עיקר הלוואה וגם כאן עושה השטר על שם
השותפין המלויים, ולכן לפע"ד אין כאן שום היתר ועל
המיקל להביא ראיה. ודע כי גם בענין גורלות (לאוצן) וכן
הבטחת הילדים (קינדער אסעקוראציון) אשר הריחו בא
מרבית וישראלים מעורבים בהם מאני נבון דמאר אסיש בזה היתר:

השותפים שומר שכר או שומר חנם מותר (ר"ז) וחו"ד ס"י קס"ט סק"כ כ"א וע"ש צסק"כ
וסק"כ ל"א ובצ"ד סק"מ מ"ט כ"ז סק"ט וצחו"ד ס"י ק"ע סק"ח: (ל) מותר ע' צסק"כ סק"כ וס"ק
ס"ד חלוקי דינים צום ולכן יש לנהוג כמו שכתבו צסק"ע ור"ז ש' שיאמר לו צעט שיתן לו
המשכון הריני מוכר לך כל כח זכות ושעצוד שיש לי על משכון זה ואין לי עסק עמך ולא
לך ענני ולא יתחייב ישראל השכי להכניסו לראשון לאחר זמן שיפדעם המשכון אלא אם יכלה
מלכו העוב ולא צדק המיז וצדק זה מותר אף אם כבר זקף הקרן עם הרבית לכל זמן
ההלוואה (רמ"א ט"ז חכו"א) ואם יש לו חוב על ככר בלא משכון צין צעל פה צין צעטר אינו
נקטה צקנין רק יאמר ישראל השכי להמלוה הראשון אתה תמחול לא"י (שלא צפנין) ושתעטרו
מכל וכל צעד מעות אלו שאני נותן לך וצמעות אלו אני קונה ממך כל מה שאני יכול

קיצור שו"ע סימן סה סעי' כח והגהות לחם הפנים
[להג"ר שלמה גאנצפריד זצ"ל אב"ד אוגוואר]

באנק שבבעלותו עומד שותף יהודי, יש איסור גמור לבאנק זה להלוות מעות בריבית, כי אין שותפות עכו"ם פוטרת מאיסור רבית. ובלחם הפנים מבואר
הטעם לאיסור - דבאיסורין דאורייתא אמרינן אין ברירה, הרי שבכל הלוואה שהבאנק מלוה - יש תערובת ממון של ישראל, והישראל מלוה בריבית.
[ויש לדון לפי"ד מהו הדין לענין שותפות עכו"ם באיסורי דרבנן כגון לגבי חמץ שעבר עליו הפסח, האם אמרינן יש ברירה לקולא להתיר החמץ שהוציא העכו"ם
מהשותפות (כיון שנתברר שזה היה שלו), או דילמא כיון דחמץ שעה"פ הוי איסורא דרבנן, אמרינן אין ברירה לקולא ולכן אפילו חמצו של הישראל מותר, כיון שלא נתברר
שהיה של הישראל בפסח.
הטעם שיש לצדד כן באיסור זה הוא כיון דהוי רק איסורא דרבנן, וספק דרבנן לקולא.]

נט באר הגולה

הלכות פסח סימן תמח

תמח דין חמץ שעבר עליו הפסח, ובו ז' סעיפים:

- א (א) *חמץ (ב) של (ב) [א] אינו יהודי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה: ב יאם
(ג) [ג] אינו יהודי מביא לישראל (ג) דורון חמץ (ג) *ביום (ד) אחרון של פסח, (ד) לא
(ה) יקבלנו ישראל, וגם (ה) לא יהא ניכר מתוך מעשי שחפץ בו, (ו) וטוב (ו) שיאמר שאינו
ראשון, והא דנקט ביום אחרון, לרבותא נקט, דאפילו ביום אחרון שהוא מדרבנן לא יקבלנו מידו, כן כתב הטור וכן הביא בית יוסף בשם הרשב"א

שערי תשובה

באר היטב

[א] א"י. עכ"ה ט. ומ"ש בשם הח"י בישראל וא"י שותפים, עיין בתשובת שאגת
אריה סימן פט וסימן צ שכתב: ואם חלקו אחר הפסח אע"פ שלא מכר לא"י
קודם הפסח מ"מ גם חלק הישראל מותר, ועיין בשו"ת בית אפרים סימן מו מ"ש
בענין זה. ועיין בשאגת אריה סימן צא בשני ישראלים שותפים והאחר מכר
חמצו לא"י קודם פסח בכל מקום שהוא (לא"י) והשני לא מכר וחלקו אחר
הפסח, חלקו של זה שמכר מותר ושל זה שלא מכר אסור, ע"ש: [ג] א"י.
עכ"ה ט. ועיין בשו"ת בית אפרים סימן לד באחר שהיה לו מאל"ץ מונה בווי"ץ
הרי"י של א"י לעשות יי"ש והא"י אמר לו שיעשה ממנו יי"ש בפסח, ובע"פ
מכר המאל"ץ כדני, והוי"ץ הי"ד הטיל המאל"ץ לתוך המים ורוחצים
לעשות ממנו יי"ש, ויש מפקפקים לומר שלפי שלא הודיע להקונה שהוי"ץ
הי"ד טיל התבואה לתוך המים הרי"ל מקח טעות, והעליתי שאין לבטל המקח
בשביל זה. וע"ש העתק מכת"י הגאון בעל פ"י ז"ל שדעתו לומר דמאל"ץ הוי
חמץ נוקשה, ושמ מכאור שהכל לפי הענין, אם הוא מקולקל הרבה עד שנפסל
מאכילת אדם כדרך שנתבאר סימן תמב הנה נוקשה ולכן יש להתיר בענין זה.

אף באכילה, וא"כ ה"ה הכא דהוי ספק עכ"פ שמא החליף האינדיהודי חמץ ישראל ועבר עליו
פסח, וצ"ע. ובתשובת חינוך בית יהודה סימן יא הביא ג"כ מעשה כיצא בזה שטחן בעל הרחיים התבואה של ישראל בפסח ואחר הפסח הביא
הקמה ואמר שלחת הדגן קודם הטחינה, ומסיק שם דמותר אפילו באכילה מטעם דק"ל חמץ שעבר עליו הפסח אינו אלא מדרבנן אפילו כשהוא
ודאי חמץ אבל כשהוא ספק חמץ ק"ל ספיקא דרבנן לקולא, וכאן יש ס"ס המתהפך: חדא שמא לא לתתו, ואם תמצא לומר דלתתו עדיין יש
ספק אם לתתו כ"כ עד שנתחמץ, ואם תמצא לומר שנתחמץ יש ספק שמא לתתו וטחנו אחר הפסח, ע"ש. וענ"י. אם לתתו אינם יהודים
המשרתים בטחנן של ישראל ביום טוב אחרון של פסח כדי שיהיו מוכנים כמציא יום טוב לטחון, מותר לערבם עם החיטים אחרים ולטחון
הכל ומוכרו לישראל, מהרי"ק בשם הרדב"ז, ועיין בפר"ח: (ג) דורון. אם אינו יהודי נתן או מכר לישראל חטים וקיבלם הישראל ממנו ואחר
פסח נודע לו שיהיה בתוכו חמץ, החמץ מותר לאחר הפסח כדן חמצו של אינו יהודי, וצ"ע, ח"י: (ד) אחרון. לרבותא נקט יו"ט אחרון [נדבשאר
ימים עובר עליו מדאורייתא], ואם הוא ביו"ט אחרון או א"צ לא כפיית כלי ולא מחיצת עשרה, כי לא חששו שמא יבוא לאכול ממנו בזמן
מועט, אבל אם הוא תוך פסח צריך כפיית כלי או מחיצת עשרה כמש"ל סימן תמ. ונראה דה"ה אם שכת אינו יהודי חמצו אצל ישראל ג"כ דינו
כמו בדורון דהכא, ח"י: (ה) יקבלנו. ואם עבר וקיבלה אסור אף בהנאה אחר פסח, אע"ג דיו"ט אחרון דרבנן ומדאורייתא לא קעבר תו אביי
ובי אפי"ה כל דחקון רבנן בעין דאורייתא תקון ושלל לזלזל ביו"ט שני, וצ"ע, ח"י: (ו) שיאמר. ואחר הניחה יי"ש בבית ישראל ביו"ט
ראשון שרי; ומ"מ אם לא אמר הכי שרי מדינא אפילו היה בחצרו המשתמרת אינו קונה לו בעל-כרחו, דאיסורא לא ניתא ליה דליקני נואי
גלי דעתיה דניתא ליה שריך ביה זכיה, עיין תמ"ו ס"ג; ונ"ל דכל זה בדורון וכה"ג שאין באחריות ישראל, אבל אם האינדיהודי מביא לבית
ישראל למכור או להפקידו אצלו או צריך הישראל לומר בפירוש שאינו רוצה לקבלו כדי שלא יתחייב באחריותו, דהא אפילו אם אינו חייב

ביאור הלכה

משנה ברורה

א (א) חמץ וכו'. היינו (א) אם הוא בצק, או אפילו פת, * חמץ של עכו"ם. ואם היה באחריות ישראל, נתבאר דינו בסימן
במקום שנוהגין היתר בפת של עכו"ם: (ב) של א"י.

וה"ה של הפקר, דכיון שלא נעשה איסור בשהייתו, לא הטילו חכמים איסור על אכילתו. ועל-כן (ג) גר שמת קודם פסח והניח
חמץ, כל הקודם וזוכה בו אחר פסח מותר לו החמץ אף באכילה. (ג) ישראל שיש לו שותפות עם הנכרי בחמץ ועבר עליו
הפסח, וחלק עצמו עם הנכרי אחר הפסח, חלקו של הנכרי אחר פסח מותר בהנאה, דבדרבנן אמרינן יש ברידה והובר הדבר
למפרע שהוא של עכו"ם. ועיין במקור-חיים דמצדד, דוקא כשהחמץ עמד בבית נכרי (ואם עמד בבית ישראל, תליא בפלוגתא,
עיין שם), ואפשר רבזה אפילו באכילה מותר, עיין שם, (ד) וחלקו של ישראל אסור בהנאה. (ה) והוא הדין שני ישראלים שיש
להם שותפות ומכר אחד מהן חלקו לעכו"ם, מותר החלק שנפל לאותו ישראל שמכר חלקו, וחלק של ישראל אסור:
ב (ג) ביום אחרון. אף שהוא דרבנן, וכל-שכן בפסח גופיה: (ד) לא יקבלנו הישראל. משום כל יראה, ואם קבלו
(ו) אסור בהנאה לאחר פסח, משום דהוי חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח: (ז) לא יהא ניכר וכו'. דאם יהא ניכר שחפץ
בו, כגון שאומר לו 'הנה במקום צנוע פלוגי' (ז) בחצרי, חצרו קונה לו, אבל אם אינו ניכר, אף שעכו"ם משאירו להדרון בתוך
ביתו שרי, דמסתמא איסורא לא ניתא ליה וחצרו אינו קונה לו בעל-כרחו, ועל-כן אפילו אם היה זה ביום טוב ראשון נמי שרי:
(ו) וטוב שיאמר שאינו רוצה וכו'. היינו, אף דמצד הדין אפילו בסתמא נמי שרי, מכל מקום לרווחא דמילתא יאמר בפירוש
שאינו רוצה וכו', ובאופן זה (ט) אפילו אם מראה לו מקום להניחו שרי; (ט) וצריך לזהר לכפות עליו כלי עד הערב אם הוא
שבת או יום טוב, אפילו יום טוב האחרון, אלא-אם-כן הביא ביום טוב האחרון סמון לחשיכה, שבשעה מעטת אין לחוש
שלא ישכח ויאכלנו, ואם הוא חול-המועד צריך לעשות לפניו תחיצה גבוה עשרה טפחים, כמו שנתבאר לעיל סימן תמ:

שער הציון

- (ב) ירושלמי: (ג) חוקי-עקב: (ד) חוקי-עקב ומקור-חיים והגר"ו ומגן-האלף, דלא כשאגת אריה סימן פט. ואם היה רובו של עכו"ם, יש
מצדדים דבטל ברובא, עיין בחמדר-משה, וגם זה אינו ברור, עיין סוף סימן תמז מה שכתבנו שם: (ה) שאגת אריה, והובא בשערי-תשובה ובמקור-חיים:
(ו) מנ"אברהם וש"א, אף דיום טוב אחרון הוא דרבנן, לא פלוג רבנן בין שביעי לשמיני בכל מילי [אחרונים]: (ז) אבל אם אמר לו שנינוהו בבית עכו"ם עד
למחר שרי, דאף-על-פי שגילה דעתו שחפץ בו, לית לן בה, דהא לא קבלה בידו לזכותו ולא השאירו בחצרו [כן מוכח בהגהות מיימוני, ומביאו בית יוסף]:
(ח) פשוט: (ט) אחרונים

באר היטב ס' תמח ושו"ת תשובה שם ס"ק א ומשנה ברורה שם ס"ק ב

מביאים דברי השאגת ארי' (סי פט-צ), בישראל שיש לו שותפות עם נכרי בחמץ, ועבר עליו הפסח, כיון דאיסור חמץ שעה"פ הוי רק איסור דרבנן, אמרינן
דיש ברידה, ולכן חמצו של העכו"ם - פשיטא דמותר. ומסיק שם דגם חמצו של הישראל מותר - דאע"ג דלגבי חמצו של עכו"ם אמרינן יש ברידה לקולא,
מ"מ לגבי חמצו של ישראל אמרינן אין ברידה לקולא, וכיון דהוי רק איסורא דרבנן הוי ספק דרבנן לקולא.
[ועי' שעה"צ ס"ק ד דהיא דרובו של עכו"ם יש לצדד דבטיל ברובא, ועי' להלן דברי הג"ר ישראל סלנטר.]

ש א ג ת סימן פט א ר י ה תעז

משאר איסורי דרבנן, שאינו אלא משום קנסא, כדאמרינן קנסא קא קניס ר"ש הואיל ועבר עליו בבל יראה. וכה"ג ראוי לסמוך על המיקל ושרי בהנאה לאחר הפסח, כנ"ל.

סימן פט

שותפות ישראל ונכרי בחמץ שעבר עליו הפסח

מדרבנן ומשום קנסא הואיל ועבר עליו בבל יראה, דקי"ל כר"ש דס"ל הכי כדאמרינן בפרק כ"ש (ל, א) וכיון דבדרבנן יש ברירה חלקו של נכרי וודאי שרי ודבר ברור הוא.

רק הואיל ואתא לידינו נימא בי' מילתא, דאמרינן בסוף פרק חלק (סנהדרין קיב, א) אמר רב חסדא בהמה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת, עיסה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת מותרת, מ"ט, בהמה כמאן דלא פליגה דמיא, עיסה כמאן דפליגה דמיא. ודבר ברור הוא דהא דאמר ר"ח עיסה מותרת, אזלא כמ"ד יש ברירה אפילו בשל תורה, הילכך עיסה מותרת, דכשפליג לה אמרינן ברירה, דחלק של עיר אחרת זהו חלקה המגיע לה משעה ראשונה, ולא נאסר בהנאה. דאילו למ"ד אין ברירה, י"ל דחלק שביד עיר אחר לאחר חלוקה הוא של עיר הנדחת, ושל עיר הנדחת הוא כיד עיר אחר, והחליפו של זה לזה ושל זה לזה, דהא שללה של עיר הנדחת אסור מה"ת וכדאמר גבי חבית (ביצה לז, ב) למ"ד אין ברירה אסורה מה"ט דאמרן. וה"נ אמר בפרק השולח (גיטין מז, ב) גבי ישראל ונכרי שקנו שדה בשותפות למ"ד אין ברירה טבל וחולין מעורבין זה בזה, והרי הרמב"ם פסק בכ"מ דבשל תורה אין ברירה, ומהן בפ"א מהלכות שמיטה (הל' כ) האחים שחלקו לקוחות הן ומחזירים זה לזה חלקו ביוכל כו' ע"כ. והיינו כמ"ד אין ברירה. ובפ"ד מהל' עכו"ם (הל' יא) כתב בהמה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת שהיתה בתוכה, הרי זו אסורה, ועיסה שהיא כן מותרת לפי שאיפשר לחלקה ע"כ. ויש לתמוה עליו אמאי עיסה

שאלה. חמץ של ב' שותפין, של אחד מהן הוי חמץ שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה משום קנסא דר"ש, ושל שני לית ביה משום ההוא קנסא, אותו חמץ מהו לאחר הפסח.

תשובה. שאלה זו נ"ל שנחלקת לב' חלקים אם שותפות זה הוא של ישראל ונכרי, או של ב' ישראלים, והאחד מכר את חלקו בכל מקום שהוא לנכרי, והשני לא מכר, ולאחר הפסח חלקו הב' ישראלים או הישראל ונכרי את החמץ של שותפות. ונבאר עתה חלק זה של נכרי וישראל דאמרן. וזה נחלק נמי לב' חלקים, אם חלק הנכרי ואם חלק הישראל.

והנה ע"ד חלק המגיע לנכרי לאחר החלוקה הדבר ברור בעיני דשרי בהנאה לאחר הפסח, דהא קי"ל (ביצה לח, א) בדרבנן יש ברירה, ואמרינן הוברר הדבר דזהו חלקו המגיע משעה ראשונה, והו"ל חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח ומותר בהנאה, כדחנן בפרק כל שעה (פסחים כח, א). וכה"ג אמרינן בפרק משילין (ביצה לז, ב) גבי ב' שלקחו חבית ובהמה בשותפות דרב אמר חבית מותרת, כלומר מותר לכ"א להוליך חלקו למקום שעירב משום דיש ברירה, ושמואל אמר חבית נמי אסורה משום דאין ברירה, ומסיק התם הגמרא אליבא דר' אושעיא דחבית מותרת דבדרבנן יש ברירה ובדאורייתא אין ברירה, דריש מר זוטרא הלכה כר' אושעיא. וכ"פ ז"ל דהכי קי"ל. וה"נ הא דחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אינו אלא

א ר י ה

דיני חמץ

ש א ג ת

תענ

ברירה אין זה מקומו, מ"מ בנדון שלנו חלקו של נכרי שרי, בדברבנן יש ברירה^(א).

מותרת, הא פסק בשל תורה אין ברירה, ועיר הנדחת מה"ת אסור. ועוד יש לתמוה הרבה עליו ז"ל בדיני

סימן צ

בענין הנ"ל

חלקו בספיקא הן עומדין ע"כ. הרי לפירש"י למ"ד אין ברירה אף לאחר חלוקה אמרינן דחלקו המגיע מעורב מחצה שלו ומחצה של חברו.

א"כ בנדון שלנו חלק המגיע לישראל אסור בהנאה ממ"נ, אי יש ברירה וזהו חלקו למפרע, הו"ל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח. ואפילו את"ל אין ברירה, הרי אמרינן דכל חלק וחלק מעורב ממחצה שלו וממחצה של חברו, והרי חלקו המגיע לישראל מחצה שלו אסור בהנאה, ואע"ג דמחצה של נכרי שבתוך חלקו שרי בהנאה, הו"ל מחצה על מחצה, ואין חמץ שעבר עליו הפסח שרי ע"י תערובות אלא ברובא דהיתרא ולא במחצה על מחצה.

מ"מ התוס' (גיטין שם) חלקו על רש"י וכתבו, ונראה דאין תקנה לטבול זה, דכיון דאין ברירה שמא הגיע לו כל חלקו של נכרי או חציו, ולא ידעין כמה, ואי מעשר מיניה וביה שמא מעשר מחלקו והשאר חלקו של נכרי, או איפכא או מקצתו. ולהאי פירוש למ"ד אין ברירה מספקינן שמא הגיע ליד ישראל כל חלקו של נכרי, וכיון דהכי הוא מספיקא חלק שביד ישראל מותר בהנאה דאמרינן אין ברירה להקל בדרכנן, וזה שבידו חלקו של נכרי הוא, ושביד הנכרי הוא חלקו של ישראל, והו"ל שביד ישראל חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח ושרי בהנאה.

והנה לכאורה ק"ל לדעת התוס', דלמ"ד אין ברירה י"ל דילמא החליפו חלקו של זה לזה כולו או

כאילו נתחלקה כבר, אבל בהמה אינה עומדת לחלוקה ואסורה, ואין זה ענין לברירה. ולדעת רבינו קשה דאי יש ברירה א"כ בהמה נמי תשתרי כדאיתא להדיא בפ' משילין (דף לג) רק דמשני שם דינקי תחומיו מהדדי, הא לאו הכי בהמה נמי שרי יעו"ש. [ע"י דברי אהרן סי' ד'].

מיהו כל זה בחלקו של נכרי, אבל בחלק המגיע לישראל, בזה וודאי יש לדון הרבה, מי אמרינן כיון דיש ברירה חלקו וודאי אסור בהנאה, דהו"ל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, או דילמא כיון דק"ל אין ברירה בשל תורה, א"כ הא דברבנן יש ברירה, על כרחך קל הוא שהקילו חכמים בשל דבריהם לסמוך על ברירה, ולקולא הוא דאמרינן יש ברירה, כגון גבי חבית דמותרת מה"ט דיש ברירה. אבל לחומרא כמו הכא דאי אמרת יש ברירה וזהו חלקו של ישראל המגיעו משעה ראשונה ואסור, לא אמרינן, אלא אדרבה אמרינן אין ברירה לקולא, ומה שביד ישראל הוא חלקו של נכרי ומותר בהנאה.

ונ"ל דדין זה תליא באשלי רברבי, דע דשם בפרק השולח (גיטין מז, א) תניא ישראל ונכרי שלקחו שדה בשותפות, טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי רבי, רשב"ג אומר של נכרי פטור ושל ישראל חייב, משום דס"ל יש ברירה ורבי ס"ל אין ברירה, הכי מפרש לה בגמרא. ופירש"י טבל וחולין מעורבין זה בזה, אין לך כל חטה שאין חציה טבל וחציה חולין, שחלק הנכרי פטור, ואף לאחר שחלקו התבואה הלוקח מן הנכרי צריך לעשר, ואף ישראל צריך לעשר את שלו מיניה וביה, ולא ממנו על טבל גמור, ולא מטבל גמור עליו, מפני שמפריש מן הפטור על החיוב ומן החיוב על הפטור. אבל כי מפריש מיניה וביה מעשר שלם, נמצא מעשר מן החיוב שבו על החיוב שבו ומן הפטור שבו על הפטור שבו כ"י, ולת"ק אין ברירה ואפילו

(א) **בקונטרס אחרון:** בעל יד המלך כתב לחלק דדוקא בדברים שאין עומדים לחלוקה מצד עצמן אמרינן אין ברירה, והיינו בבהמה ושדה וטבל וחולין מעורבין זה בזה, ואילו קנו ישראל ועכו"ם תבואה בשותפות אז וודאי חלק הישראל חייב וחלק העכו"ם פטור. וז"ש הש"ס עיסה כמאן דפליגא דמא, כלומר

שם סי' צ ד"ה מיהו כל זה עד ד"ה והנה לכאורה
מבואר בדבריו דיש להתיר גם חלקו של ישראל כיון דאמרינן אין ברירה לקולא. אבל כתב שזה תלוי במחלוקת רש"י ותוס' במס' גיטין דף מז:.

חידושים	הלכות פסח סי' תמוז תמוז	ביאורים	צה
ולשההותן ח"א ח"י: (מג) אינו אסור בהנאה. אבל באכיל' אסור אם הוא בעין. ח"י:	ידעתי כל הפוסקים שהביא המ"א דלא צעין ס' מטעם שאמרו בש"ס כי קניס ר"ש צעני' אכל על ידי מערבות לא קניס פי' דלא קנסוהו כ"כ שיאסר גם המערבות ולהפסידו גם המערבות ולא קנסוהו דק להפסיד החמץ עצמו ולא המערבות ממנו וזהו נגד אכילה אכל האיסור הנאה שנתמך דהדין הוא בכל איסורי הנאה שנתערבו להוליך הנאה ליה"מ להרצה פוסקים א"כ אף בחמץ שנתערב צריך להוליך הנאה האיסור דמה"מ ירויה צמה שנתערב ליהנות גם מהחמץ דנהי דלא קנסוהו כ"כ בכדי שלא יהיה לו הפסד במערבות אכל ודאי שלא ירויה וכיון דהולכת הנאה אין מפסיד המערבות חייב להוליך הנאה כמו בשאר איסורי הנאה שנתערבו ואף לאותן הפוסקים דסבירי דלא מהני הולכת הנאה רק למכור לעכו"ם חוץ מדמי איסור מ"מ כאן דלא אפשר בהאי תקנה כדי שלא יהיה נפסד מאכילת המערבות צריך מ"מ להוליך הנאה:	עוד כחז המ"א דאם חיימן עיסה בשמרי שבר שעבר עליו הפסח אסור. נראה דגם כאן מהני הולכת איסור דלא עדיף מעמיד דרצון מטעם גמור שהוא מדאורייתא דסגי בפדיון:	תמוז א חמץ של עכו"ם וכו'. עיין שו"ת שאגת אריה סי' פ"ט וסי' ז' דדין עכו"ם וישראל שהיה להם שותפות בחמץ ועבר עליו הפסח וכתב להחרי' הכל בהנאה בין חלקו של נכרי ובין חלקו של ישראל חלקו של נכרי מותר מטעם דצדקתן יש צריכה ואמרי' דזהו חלקו המגיע לו משעה ראשונה וה"ל חמצו של עכו"ם שע"ע הפסח כמבואר ב"ה ל"ז ע"ש. וכן פסק הח"י. והנה דין זה אע"פ שהוא אמת מ"מ חסר תנאי *דאינו מותר רק כשהחמץ עומד בצית עכו"ם אכל כשהחמץ עומד בצית ישראל אף שלא קיבל עליו אחריות אסור בהנאה לאח"פ כגון אם היה להם שני חציות י"ש וחלקו אח"פ דאף דאמרינן יש צריכה שהוצרך הדבר שהחצית שלקח העכו"ם זהו חלקו המגיע משעה הראשונה מ"מ אותו החמץ שהוא בחצית שלקח העכו"ם עכשיו אם היה נוגע או נאבד בפסח ודאי דהיה צריך להשלים הישראל להנכרי מחצית שלו א"כ אין לך אחריות גדול מזה והרי חמץ זה כחמצו של נכרי שקיבל עליו הישראל אחריות דאסור לדעת המ"א בסי' ת"מ אכל כשעומד בצית העכו"ם הוא כמקבל אחריות על חמצו של עכו"ם בציתו של עכו"ם דשרי. ואף דלא דמי לגמרי דבשאר אחריות אם יוגע לא יהיה לגמרי של ישראל משא"כ כאן דאם יוגע החצית שהוצרך שהיה של עכו"ם יקח העכו"ם חלקו מחצית של ישראל וצחצית הנוגע יהיה לישראל חלק ממש וצחמץ קי"ל דעובר צ"י אף אם אינו שלו רק שיש לומר הואיל ואי צעני' הוא של ישראל כפסחים מ"ו וה"ל כאן אף שהוצרך מ"מ איכא למימר הואיל ומ"מ נראה דמותר מטעם שיחבאר לקמן בס"ד. ולדעת הח"י בסי' ת"מ

מקור חיים סי' תמוז ביאורים ס"ק א עד ומ"ש בסי' צב
[לבעל החוות דעת והנתיבות]

משיג על התירו של השאגת אריה מכח ג' טעמים:

א - לכאורה אף למ"ד יש ברירה, החמץ היה באחריותו של ישראל בפסח, והרי אם יאבד מקצת מהחמץ, הרי נאבד החמץ לתרוויהו. נמצא דאף חמצו של הנכרי היה ברשות ישראל.

עו

ביאורים

מקור חיים

ביאורים

דאף חמנו של עכו"ם שהפקיד ביד ישראל וקע"א מותר
לאח"פ ה"ג מותר אפילו ועמד בצית ישראל:

אכן מה שפסק בס"י דאפילו חלק המגיע לישראל
מותר מטעם דדרכנן אס' יש קולא לומר אין
ברירה מקילין לומר אין ברירה וא"כ ה"ג בחלקו המגיע
לישראל אמרינן אין ברירה לקולא ומה שביד ישראל
הוא חלקו של עכו"ם ומותר בהנאה ותליא בפלוגתא
שבין רש"י לתוספות בס"פ השולח בפירושא דאין ברירה
ע"ש. וכיון דא"כ ה"ג ספק דרכנן ולקולא ואף דבצי"ה
אמרינן דאי אין ברירה חצית אסורה אף דה"ג ספק
דרכנן שס הטעם משום דה"ג דשיל"מ ומש"ה ככאן
דלא ה"ג דשיל"מ מותר מטעם דא"כ וה"ג ס' דרכנן.
זה תורף דבריו רק שמאריך שס להביא ראיות לפי
התוספות דס"פ השולח ולסמור פירש"י ע"ש. ותמוהין
דבריו מאוד דהא מבוואר בעירובין ל"ז דאי אמרינן אין
ברירה אפילו דדרכנן אסור ולא אמרינן דהוא ספק
דרכנן גבי ע"ה שאמר לחבר קח לי אגודה של ירק
דחייב לעשר אף דנדמאי הקילו ע"ש והתם לא ה"ג
דשיל"מ. ועוד דהכא כחד בחד דמי דאפילו דדרכנן
אסור כיון דיש כאן שני חלקים חלק של ישראל אסור
וחלק של עכו"ם מותר וא"י איזהו חלק המותר דמי
ממש אחד בחד דאסור אפילו דדרכנן.

ועוד נלפע"ד במחילת כבודו שטעה בפשיטות דאסור
ליטול חלק מהחמץ של שותפות מהטעם אין
ברירה דממ"נ עושה איסור דאס' הוא חלקו משעה
ראשונה הרי הוא חמץ של ישראל שע"ע הפסח שהוא
אסור ואס' חלקו של נכרי הוא מה שהוא נוטל וחלק
שלו נוטל הנכרי הרי מחליף הנכרי ונותן לו תמורת
חמנו האסור בהנאה חמץ שלו וחליפי חמץ האסור
בהנאה קא שקיל כמבואר ב"ד ס' קמ"ו בגר ועכו"ם
שנשתתפו דאסור לו לומר לעכו"ם טול אתה י"ג ואני
מעוט וזודאי אפילו אס' העכו"ם חולק בעצמו ולוקח
לעצמו הי"ג ונותן לו לישראל מעוט אסור דה"ל כמקביל
חליפי אסורי הנאה ואין ענין לדין שלו רק בלש שכתב
נטל אס' יש להחיר בהנאה חמנו לאחרים דחליפי חמץ
מותר לאחרים כמ"ש בס"י חמ"ג במ"א ע"ש. אבל גם
הא ליחא מטעם שכתבתי דודאי חלקו של ישראל אסור
אפילו אי אמרינן אין ברירה וכמבואר בעירובין כנ"ל.

ועוד דהאחד שצא לישראל איזה חמץ מותר לו בהנאה
אס' של נכרי או של ישראל ה"ג כצא לישראל על שניהם
צ"א וא"א לו להחיר שניהם דאפילו אין ברירה ממ"נ
א' אסור והאיך נחיר לו שניהם דאפילו דדרכנן כה"ג
אין מחירין לו שניהם כמו גבי שני שבילין שמטמאין
שניהם כשצאו לשאול על שניהם צ"א:

וב"ש בס"י צ"ג עוד בחמץ של שני ישראלים שמכר
א' מהן חמנו לעכו"ם וא' לא מכר חלקו דחלק
המוכר מותר וחלק שאינו מוכר אסור דתולין הקלקלה
במקולקל כיון שזה ודאי עבר אצ"י ויש בו משום קנסא
דר"ש ודמ"י להא דנדה ס' דחולה צ"י ע"ש. ולא
ידענא מאי קאמר דכיון שהישראל מכר כבר חלקו
לעכו"ם חזר החמץ זה ונעשה ממש של שותפות של
ישראל ועכו"ם וישראל המוכר נעשה כאחד ממש לגבי
חמץ זה ואין לו דין כלל בחמץ זה וכשצא לחזור ולקנותו
מהעכו"ם דמי לאחר הבא לקנות מהעכו"ם חלקו דמה
לי הוא או אחר. ויידון מה שהקשה בס"י פ"ט אהא
דסנהדרין ד' קי"ג דאמר התם עיסה חליה של נכרים
וחליה של ישראל מותרת דעיסה כמאן דפליגא דמי
והא אכן קי"ל דצדאורייתא אין ברירה. הנה כבר עמדתי
בעצמי ג"כ על קושיא זו קודם שהגיע ספרו לידי:

ובמה שהיה נ"ל בזה ליישב דל"מ לפמ"ש הר"ן בנדרים
דף מ"ו דאפילו בחדר שיש בו דין חלוקה שומתין
אחר החלוקה דאע"ג דקי"ל דצדאורייתא אין ברירה
אפ"ה אכן סהדי שע"מ כן נשתתפו שלא יוכל אחד
מהן לאסרה על חבירו בענין שחאה נאסרת עליו לאחר
חלוקה דא"כ יאסר נכסים ידיה ואינו בדין ומסתמא
גם צמטלטלין הדין כן שאס' לקחו עיסה או ד"א
בשותפות ג"כ אין יכול לאסור עליו בנדר באופן שיאסור
בו השני שיאסור עליו אחר חלוקה דה"ג כאלו התנו
בתחלה שלא יהיה שלו לגמרי לענין זה שיהיה יכול
לאסור עליו באופן זה שיאסור בו אחר חלוקה וה"ו
כאינו שלו לגמרי וא"כ מה"ט גם צהאי דסנהדרין מותר
דמה לי שאסרו בנדר או שאסרו מחמת מעשה שלו
מכא דבר אחר כיון שהתנה עמו דנגד דבר שנאסר על
ידו יהיה כאינו שלו לגמרי ואפילו לדעת הרשב"א שס
דאוסר אחר חלוקה מטעם דאין ברירה מ"מ נראה
דלא דמי דבעיר הנדחת גמור דינו של הב"ד אסרתו

ב - טעמו להתיר דבאיסור דרבנן אמרינן אין ברירה לקולא, נסתר מסוגיא דעירובין (דף לז) דגם באיסור דרבנן אמרינן אין ברירה לחומרא.
ג - היתר זה דבאיסור דרבנן אמרינן אין ברירה, מועיל רק לאחר שחלקו, אבל קודם שחלקו ליכא למימר ברירה, וע"כ חמצו של ישראל אסור.
והמקור חיים מסיק שיש להתיר, אבל מטעם אחר.

[העולה מכל זה: מבואר מדבריהם דלעולם אין שותפות עכו"ם פוסרת מאיסור חמץ, ואכן זהו הסכמת האחרונים, דאע"ג דלענין כמה דינים, כגון בכור ותר"מ מצינו
דשותפות עכו"ם פוסרת, מ"מ אין שותפות עכו"ם פוסרת לענין איסור רבית או איסור חמץ. (ועי' לעיל דברי הקיצור שו"ע דס"ל לענין חברה שיש לה שותפות עכו"ם, דאעפ"כ עוברים
בעלי המניות היהודים איסור רבית).]

ומשיב

מהדורה קמא ח"ג

שואל

סימן לא

שלום וכ"ט אל כבוד הרב המאה"ג המופלג בתורה ויראה יורה וכו' מוה' שלמה גאנצפריד
נ"י אבד"ק אונגוואר.

מכתבו הגיעני בשבת קודש העבר ואז הי' לי כמה מכתבים הנחוצים ותמול הי' צום והיום קמתי להשיבו, והנה אודות השפארקאססא שיש מלויים ישראלים הרבה בחבורה ולוין הרבה ישראלים בחבורה, וע"ז רצה מעלתו לאסור בשביל הרבית. ואני השבתי לא מבעיא לשיטת רש"י דע"י שליח מותר כאן הוא עכ"פ ע"י שליח, ואף להחולקים על רש"י כאן כ"ע מודים דהא אין מבורר שהיהודים נותנים הריוח להמלוין היהודים, וע"ז בא מעלתו שנית לעורר שהרי האחריות על המלוה כמ"ש החות דעת סי' ק"ס וה"ה כאן, וגם הא נכתב השטר חוב על שם המלוה ובכהאי גונא כתוב המהר"ם דהו"ל כאילו לזה המלוה בעצמו להלוה והאריך בזה, ואני תמה על מעלתו דאין ענין לזה, דשם השטר נכתב על שם המלוה הוי כאילו לזה המלוה בעצמו אל הלוה ומבורר המלוה והלוה ובכה"ג השליח שנתן המעות הוי כאילו עבד מעשה קוף בעלמא, אבל מה ענינו לכאן אטו מבורר אי המלוה והלוה ישראל והלא כל הענין הוא בשותפות והמעות מעורב ואולי היהודי שלוח שנותן השטר או להיפך הוא לוקח המעות של העכו"ם השותפים וכן להיפך, ואין לומר דהא אין ברירה בדאורייתא ואולי בהמעות המלוה ישראלי להלוה היהודי, דזה אינו בדבר הנבלל ומעורב לא שייך ענין ברירה דכולי של זה ושל זה ואיזה סימן יש או של זה הוא או של זה, ובלא"ה נראה לי דכאן בא האיסור ע"י תערובות ובכה"ג דעת התוס' בתמורה דף ל' ד"ה ואידך דכל שהאיסור לא הי' קודם התערובות והי' היתר אח"כ כשבא האיסור בתערובות יש ברירה, הן אמת די"ל דשיטת התוס' היא דוקא למ"ד יש ברירה וט"ז הקשו דא"כ נשדי חדא ונימא יש ברירה, וע"ז חלקו דכל שהי' האיסור קודם לא שייך ברירה, וא"כ זה דוקא למ"ד יש ברירה אבל למ"ד אין ברירה אף בכה"ג שהי' בתערובות אמרינן דאין ברירה, אבל המעיין תוס' סוטה ב' מ"ח משמע דאף למ"ד אין ברירה שייך סברת התוס' וכן הבין התוס' יום טוב בתמורה פ"ו מ"ג שם, ובביאור דברי התוס' הארכתי בתשובה וגם דרשתי בפרקי שבת תשובה זה לי שנים רבות, אמנם בלא"ה לא שייך כאן שהשטר כתוב על שם המלוה דאין מבורר מי המלוה ומי הלוה מהמלוה היהודי וכמ"ש, וכעין זה מצינו לענין ערב במהרשד"ם הובא בש"ך חו"מ סי' קכ"ט בכה"ג שלא מבורר מי המלוה לא שייך ערבות, ועי' תומים וקצה"ח שם מה שפלפלו בזה, ואני כתבתי בתשובה באריכות והבאתי דברי התוס' בקידושין י"ט ד"ה אומר דכל שלא דבר למקדש לא שייך ערבות ע"ש וה"ה לענין רבית בכה"ג שאין מבורר מי המלוה להיהודים כיון שכולם שותפים וכן להיפך לא שייך איסור רבית לכ"ע אף להחולקים על רש"י, וע"כ לפע"ד ההיתר ברור ונסלח לכל עדת בני ישראל העושים כן, ולדעתי כשיחזור וידפיס ידפיס שחזר בו מזה.

ועל דבר הזייגער עם רביד של זהב על דעתי הוא מותר לשאת ואף שמעלתו כתוב שהח"צ ז"ל לא נשא רק במקום שיש עירוב וכך כתבו האחרונים, לפע"ד כל שהוא לבוש בבגדיו ובפרט שהוא עם רביד זהב ודאי מותר אף במקום שאין עירוב דהוה תכשיט ולא משא, כן נלפע"ד בפשיטות. דברי הכותב בנחיצה הדו"ש באהבה.

שו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' לא
[להג"ר יוסף שאול נתנזון אב"ד לבוב]
הודפס מחדש ע"י מכון שבת

משיג על הקיצור שו"ע דאין להתיר שותפות עכו"ם מטעם יש ברירה (יעוין בדבריו שביקש ממנו שבמהדורות הבאות בקיצורש"ע יחזור בו מפסק זה). ויעוין בדבריו שסמך עמש"כ התוס' בתמורה דף ל' ד"ה ואידך לישתרו, דיש לחלק בין היכא שהתערבות היתה באיסור להיכא שהתערבות היתה בהיתר, ונולד איסור בהתערבות, אז סמכינן אברירה. ולכן ס"ל בנד"ד דהאיסור נולד בתערובת, דהלואה נעשה רק לאחר שנשתתפו.

שו"ת מהרי"א הלוי

סימן נד

צ"ה יוס' ד' כ"ד אייר תרמ"ז לפ"ק לבזב:

ברכת שמים מעל לכבוד ידידי הרב החריף המופלג בחורה וציראת ה' טהורה מוה' צבי אלימלך פארקאש נ"י:

מכתב שאלתו הגיעני בדבר האקטיון באנק אס יס צו חשש איסור רבית. כבר נודע מה שהאריכו הפוסקים צורה דעה סימן ק"ס סעיף ט"ז בהג"ה דצין רבית על ידי שליח, ולפענ"ד נראה דגם הפוסקים האוסרים מודו בנדון דידן, דהרי ליכא כאן שום ענין שליחות לא מהמלוה ולא מהלוה, דהרי מעולם לא דיבר המלוה עם הדירעקטור שום דיבור מהלואה, כי האקטיונר עומד המעות להקאסירער נגד השיין אשר הוא נותן להם, והעושה הלואה הוא הדירעקטור ואח"כ מקבל הלואה המעות מהקאסירער. וראיית הט"ז סימן ק"ס סעיף קטן י"א שם ממורד הגאה ובנקודת הכסף שם דחה דמורד הגאה חמור דאסור בהנאה ע"ש, ובגוונא דנדון דידן הרי גם צמוד הגאה מותר כיון דלא משוי ל' אידך שליח בהדיא כמ"ש הר"ן בנדרים דף ל"ו ע"ב דה"ה ה"נ ועי' בגמ' כתובות דף ע' ע"ב. ועוד דהא משנה שלימה שנינו בנדרים דף מ"א ע"א ובגמ' שם מה תקנתן יכתבו חלקן לנשיא וכו' וכן הוא בשלחן ערוך סימן רכ"ד. והרי בנדון דידן כל ההלואות נעשו על שם הבאנק, ואם הלואה אינו רוצה לשלם אין להמלוה עלי' שום טענה כי אם הבאנק תוצעת אותו צדת ישראל או צדת אומות העולם והמעות שיין להבאנק ועדיף טפי מכותב חלקו לנשיא דשם הוא קצת דרך הערמה כמו שכתב הר"ן שם מה שאין כן בנדון דידן. ומתוך זה היה נראה דאף בדברכי משה צורה דעה סימן ק"ס שם כתב דלכתחילה אין לעשות מעשה כדברי רש"י, וכן ברמ"א שם אף שהסכים לדעת רש"י וסיפתו מכל מקום פקפק מאד צהיתר זה מכל מקום ליכא שום חשש ומותר לכתחילה. דהנה הא דגם הפוסקים המתירין גמגמו צוה, נלענ"ד הטעם כיון דעיקר טעמו של רש"י הוא משום דאין שליח לדבר עברה ובגמ' קדושין דף מ"ג ע"א אמרינן דאף דאין שליח לדבר

עברה מכל מקום מייחצ צדיני שמים, ועי' בחושן משפט סימן ל"ב סעיף א' ובש"ך שם. וזה לא שיין בנדון דידן דהא דאין כאן תורת שליחות, לא משום דאין שליח לדבר עברה רק דמעולם לא נעשה שלוחו כלל. וגם מה שכתב הט"ז שם דכיון דאין צוה תורת שליחות אם כן השליח נעשה ליה נגד המשלח ונותן לו רבית וגם הוא מלוה נגד הלואה ומקבל ממנו רבית עיין שם, כל זה לא שיין בנדון דידן, דידוע דאין שום אחריות דנפשי' על הדירעקטאר ולא על הקאסירער כי אם מחלק את המעות הנמלא בהבאנק כפי הפנקסאות הן רב הן מעט, ומעולם לא נעשה אחד מהם לא מלוה ולא ליה כי אם הבאנק מקבלת המעות ועושה צהם מקם וממכר על פי עזת מנהיגי הבאנק. ומטעם זה נראה דגם מה שהקשה הט"ז מן זווי דיתמי ומן אפטרופוס גם כן לא שיין בנדון דידן דהתם הלואה הוא חייב ליתומים, ואם הלואה לא ישלם אז לכשיגדלו היתומים יעמדו לדין עם הלואה לתוצעו, מה שאין כן כאן דאין להמלוה שום טענה ותציעה נגד הלואה כי אם נגד הבאנק. ועיין בסימן קס"ט סוף סעיף ט' דאם המשכון שוה נגד מעותיו מותר, מאחר דאין להמלוה עסק עם הלואה כי אם נגד המשכון, והוא הדין בנדון דידן דאין להמלוה שום עסק עם הלואה, מותר. ולפי זה נראה דאף דמצואר בש"ך סימן ק"ס סעיף קטן כ"ב דדוקא בשליח ישראל מותר משום דאין שליח לדבר עזירה, אצל בשליח עכו"ם אסור לדעת הסוברים דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, מכל מקום בנדון דידן מותר גם אם הדירעקטור והקאסירער הם עכו"ם, משום דאין כאן תורת שליחות כלל מטעם שכתבתי לעיל. ואדרבה אפשר דעכו"ם עדיף טפי משום דעל כל פנים גם לדעת החולקים על הרמ"א בסימן ק"ס שם, ילאנו מחשש איסור תורה. וגם כיון דנהגו דמלבד השכירות אשר מקבלים מנהיגי הבאנק לשנה מקבלים עוד טאנטיעמס דהיינו חלק מהריוות, יש לומר נכרי אדעת' דנפשי' קא עזיד וכמצואר צכמה דוכתי. מיהו לפי האמת נלענ"ד דצין אם מנהיגי הבאנק נכרים או ישראלים בכל גווי מותר לכתחילה וכמ"ש.

דברי ידידו הדוש"ת בלז ונפש חפיה:

שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' נד

[להג"ר יצחק אהרן הלוי איטינגא אבד"ק לעמבערג]

הודפס מחדש ע"י מכון שבת

מביא עוד טעם להתיר רבית בכה"ג, כיון שרק פקידי הבאנק עושים ההלוואות, ואין לבעלי המניות רשות לעשות ההלוואה או לתבוע הממון, ולכן אין עליהם שם מלוה.

[ונראה דהיתר זה מועיל רק לענין רבית, דהתם בעינן שם "מלוה", משא"כ לענין חמץ איכא למימר דאע"פ שאין לבעלי המניות כל הכחות של בעלות, מ"מ כיון שיש להם מקצת בעלות, חשיב שולו ועובר עליו משום כל יראה וכל ימצא.]

סימוכין להיתור של מהרי"א הלוי

שע

בית חדש

יורה דעה קס הלכות רבית

בית יוסף

ופרק בתרא דכחוטות (קו): והרצ רבי שמואל בר ברוך החזיר להלוות
ברית מלחמה בירושלמי דמועד קטן (פ"ג ה"ג) לון להצטרות מלוה
וכו' כל שכן על גוף המלוה שרי והר"מ ז"ל אסר מדמיא (ז"ק טז)
לשומר (שמות כג ו) ולא לחלק לעניים ולא קאמר מדמיא (טז) רעהו
אלא ודאי עניים בכלל רעהו ואי
הקטן לפעמים הייתי גבאי והלוי
על ידי גויס לאסוקי נפשי
מפלוגתא עכ"ל: ראובן היה
בדיו מעות נדקא של יחידים והלוה

אותן מעות לשמטון על ידי גוי כשטר בלא שום משכון ושמטון אומר
דלא היו מעות של נדקא בלא משלו ומועד הרבית שנתן. נראה דלחזון
נאמן אפילו בלא שטירה דמעוה של נדקא היו בלא שביק הימרה
ואכלי אסורא עד כאן מחשבות מה"ר מנחם כסימן ל"ט: כתב
בית יוסף וזה לשונו מותר ללוות ברית מפני פיקוח נפש כן כתבו
המסופות פרק ד' דעבודה זרה (דף כ"ו) מדאשכחן בעובדיה שלה
ברית מיהורס בן אחאב עכ"ל וכמו בהגהת שלחן ערוך דלדורך הקהל
אסור ללוות ואפילו ברית שאינה קצוזה ומה שנהגו להקל להלוות
וללוות ללורך קהל ברית קצוזה טעמם שמתחבצים זרבי קהל לפיקוח
נפש או ללורך מלוה כדלקמן סימן קע"ב (פ"ה) אבל אין לשמוך על
זה אלא ללורך גדול עד כאן לשוני בסעיף כ"ב. ומהימה דודאי ללוות
שרי משום פיקוח נפש אבל המלוה אין לו היתר ולפיכך נראה דלריך
ליהר שהלוהה זו תהא נעשה על ידי אחר שאינו מהקהל שלמים
הלוהה זו דהשתא יש היתר לעם הלורך על ידי שליח בין ללוה בין
למלוה וכמו שכתב הרב בהגהת שלחן ערוך סעיף ט"ז עיי"ש. ועכשיו
נהגו הכל לעשות הלוהה ביהרר על ידי שטר עיקא שכתב רבינו
בסימן קס"ו וכן שהלוה יחיד או יחידים ובין קהל שלוו בדרך זה
אין כלל אסור ואי נמי שהלוהים יש להם משכנות של גויס בנתיים
ומקנים למלוה בקנין סודר אי נמי יש להם סחורה בנתיים ומקנים
להם בקנין סודר כדלקמן בסימן קע"ז בשלחן ערוך סעיף י"ח ועיין
במה שאכתוב בסוף סימן קס"ט מה נס"ד:

אסור מפני מראית העין ישראל שנעשה לגוי אפוטרופוס או כנטר מותר ללוות ממנו ברית. ומכל מקום לא נעשה אי אומר להלוותם
ברית קצוזה אבל קרוב לשטר ורמק להפסד נראה לי שמוחר כמעוה לי יתומים עכ"ל: ומה"ר רבינו אה"ע על גב דהקדש גמור וכו'
מותר דהלוות אפילו ברבית דאורייתא. כתוב בהגהות מרדכי דכ"ב (פ"ה מנחם) בשם אור זרוע דאפילו הקדש גמור על ידי הלוהה
יולא למולין ואסור להלוותו ברית כדמוכח בהוב"ב (ט): בשמעתא דאין אונאה ורביה להקדש ולא משכח דאין רביה להקדש אלא שהלוה

דרכי משה

(טו) (ובהר"ן) (ובבנומקי יוסף) פרק איזהו נשך דף (ק"ג ע"ב) (מה"ר סוד"ה גמ' כפה) כתב דמעוה של צדקה אסור להלוותו בריבית ודוקא
מעוה הקדש גמור אין בו משום רבית וכן דעת המרדכי בהגהות סוף בבא בתרא (דף ר"ס ע"א) (פ"ה מנחם) בשם אור זרוע ואומר שם ללוות
אפילו הקדש גמור: (טו) (ובסדר"ב) פרק המפקיד (ע"א) (פ"ה רמב"ם) ובהגהות מיימוני כתבו גם כן דיש מחירין וכן הוא במרדכי בהגהות
דף קנ"א ע"א:

פרישה

(כו) בגון שהוקדש לבדק הבית. נמלא דהוה דף נ"ז ע"ב מוכח דהיינו דוקא שהלוה אמיס של צנין דנתיין בשל מול ואמר כך מקדישין דלילו

דרישה

[ח] אע"ג דהקדש גמור וכו'. כתב ראב"ה צדקה ומעשר אסור להלוותו ברבית ורבי שמואל בר ברוך החזיר להלוותו ברבית והר"מ ז"ל אסר
מדמיא לשומר ולא לחלק לעניים ולא קאמר מדמיא אל רעהו אלא ודאי עניים בכלל רעהו ואני הקטן לפעמים הייתי גבאי והלוי על ידי
בכרי לאפוקי נפשי מפלוגתא עכ"ל אגודה פרק הזהב (פ"ה ע"ג) מורי ורבי (רש"ל בביאוריו לטור):

הגהות והערות

[צ] ב"ה בתשובות הרא"ש ובפני"ר ב"י. ובנרפס חובת "שמש" ליתא:
[צא] ב"ה בפני"ר ב"י. ובנרפס הגירסא כבר "כתבתי" שהר"ם וכו' והוא ט"ס.
ועיין תשובות מהר"ם ב"ר ברוך מרטנבורג דפוס פראג סימן עג, ודפוס לבוב
סימן רלד, תבה, תצה, ודפוס קרימונה סימן קא קט ומשמע שם שהר"ם אסר,
וכן כתב במהרי"ק שורש קצנ ובאגודה ב"מ סי' עג, הובא כאן בדרישה את
ח, ובב"ח סעיף ז, ובמרדכי ב"מ סי' רפז דהר"ם אסר. ובתשובות מיימוני סימן
ז, והגירסא אצל מורי ש"י, וכתב בנתי"ג (הגב"י אות עא) דנפל ט"ס בדברי
התשובה ובמקום מ"ש אבל "מורי שיחיה" צ"ל אבל "מהר"ר שמואל", וכן
הגירסא במהרי"ק ובאגודה וכן הוא ב"ס של שלמה בבא קמא פרק החובל סימן
עב, ועפ"ז במקום חובת "שהר"ם" צ"ל שהר"ש, ועיי"ש בנתי"ג באריכות. ועיין
באור זרוע ח"א הלכות צדקה סימן ל שהביא דברי הראב"ה לאסור ודחה
ראיותיו עיי"ש, ועיין משנה למלך פ"ד ממלוה ולוה הי"ד: [צב] בתשובות
הרשב"א הנוסח פן יפרצו גור בזה "המקום אחר שיש מליון לפרנס" הקטנים

בית יוסף סי' קס"ק יח ד"ה כתב הרשב"א וד"ה ובתשובה אחרת

מביא ענין ההיתר הנ"ל בשם הרשב"א בתשובה.

[אך נראה דאין כוונת הרשב"א דהקדש עניים והקדש תלמוד תורה אין לו 'בעלים' כלל, אלא רק כוונתו היא ענין מש"כ המהרי"א הלוי דלענין רבית בעינין שם 'מלוה',
ואכן לענין זה אין להם שם בעלים. ויעו' להלן בדברי המונחת שלמה סי' כט בסו"ד.]

מורי זהב

והנה וזו ידומה היכי עבדינו בהו חזון גבר' מהימן ויהיבין ליה צבי דינא קרוב לשכר ורחוק מהספד ופרש"י שם: "יש נהם להספיקר נכסי המקבל אצל היחומים ולהטעת שיתן קרוב לשכר כו' והא הנה לא בא הרבית מיד המקבל ליד המלוה שהם היחומים ואפי' אסור ברבית אלא דוקא בדחוק מהספד וקרוב לשכר מבח הספקר כ"ד ואלא תמרין שמוחר אפילו ברבית גמור. דהא אפילו ההלוואה אינה באה מיד מלוה ללוה ואין לדחות דרב"ד הויין אטוהין של יחומים והויין הן במקום היחומים הא לאו מילתא דדחיל לזכות והויין הן אצל לא לגרועותא. וכו' דא"כ אכתי תקשה קר למה נאמת עושין קר למה לא יעשו ע"י שליח שלטא ויריחו היחומים שיכולו ליקח אפי' רבית

כה ער חבוש. מלגו כנון ק' קב"ן כן
 מוכח כן ע"ש וסופקין: וכן רוביגין. וכל
 מקומות שסיימ' לו לחמי מנחה ו' וכל
 קקמיה ודשמי ולא ששמי שזכינו כן א"ש
 שכן נהגו להלותן כ"ד"מ בריכה דרצון גם
 כן אין מלין אלף על דרך היתר כמו שאל
 מעות:

י"ח [מא] כ"ח כל רבית דרבנן מותר (יד) במעוה (יח) של (טו) יתומים [מב] כ"ט או של הקדש עניים [מג] (יט) * או תלמוד תורה או צורך בית הכנסת: הנה **כו** וכן (יז) (ב) נוהגין להקל (כ"י)

באר הגולה

כזו נמוק"ו בשם הר"ן וכן תלמידי הרשב"א בשם רב עמרם וכ"כ ה"ה בשם הרמב"ן ובשולחן סקק עמו חתולו בוד הר"ש"ם שם בנפיקו דף קמ"ד פ"ב
הרמב"ם בשם"ד מה"מ מא"ל דרש שם דף ע' ע"א: כזו חס"י הר"ש"ם כלל י"ב ח' וק"י ו' וק"י ט"ו ורש"י ירושל' כח"א והנהיגו יחיימוי ש"ד מה"מ בשם הר"ש"ם

וְחִלְתֵּהּ הָרֹמֶם הָרֹמֶם שְׁמֵר שְׁמֵר לְשׁוֹן וְאֶרֶץ צִנְעִין וְז' דְּהִ"ק א"י הִיא עוֹז וְכִינּוּ לְעִשְׂוֹן לִי לִי רִאשׁוֹת עֵינֵי וּמוֹמֵלֶת לֶחֶק
וְכָּה שֶׁמֶת הַטּוֹר בְּרִים כ"י ק"ם הִיא הִלּוּת נֶטֶח וְיִתֵּר מִלְּהוֹת הָרֹמֶם מִדְּבַר הָאֵל הַיִּמִּין כָּאֵן כָּן אֵלֶּה חֲמִשָּׁה
שֶׁ אֵף עֲשׂוֹן לִי בְּרִים וְעַתָּה אֲמִירֵל לִי בְּחִיבֵי מִתְחַת מִתְחַת מִי"ם קָה אֵל כָּה מִי"ם כָּן שְׁעוֹן לִי שֶׁלֹּא מִתְחַת
דְּבִי לֵשׁ מִתְחַת וְאִפִּי"ה אֶקוֹר אֵם אִינִי דְבֵר מֵאֵל. וְגִרְלֵה לִישׁ בְּדִמְאֵה אֵה דְכַתֵּב הַטּוֹר לְעִיל בְּכֵס רִמְב"ם לְהִיחִי הֵא
יִפִּי לֵלֵה אֵם אִינִי דְבִרְעָן אֵל בְּהִלְטֵה אֵל לִי בְּחִיבֵי מִדְּמֵה לְאֶקוֹר וְכִינּוּ שְׂוֹמֵחִין כָּה לְדַעְמוֹ וְכִינּוּ מִיּוֹשֵׁב לְשׁוֹן
מִיּוֹשֵׁב אֵל הַטּוֹר אֵלֶּה כ"י שֶׁכַּת לְשׁוֹן מִיּוֹשֵׁב הִיא לִי בְּחִיבֵי מִיּוֹשֵׁב שֶׁש"י וְרִמְב"ם מִמִּירֵל וְכֵל הַסְּחֻמָּה וְכֵל לְכַבֵּשׁ
דְּרֵשׁ מִחִיבֵי כָּל גּוֹיֵי אֶשְׁלִי הַלְלוֹהֹם וְהִרְמִי"ם כָּכֵל לְהִימִירֵם פִּירוֹשׁ שְׁנֵמֵלֵה דְכִדְבְּרֵי הֵיחָד לְעִנִּין מִיּוֹשֵׁב וְהִרְמִי"ם שׁוֹלֵק
(ג): אֶשְׁלִי בְּחִיבֵי בָּרָה. בְּרִי"ה הֵיחָד הִי"י שֶׁש"י ח"ל א"י אִינִי מִיּוֹשֵׁב אֶשְׁלִי הַיִּמִּין מִתְחַת מִתְחַת אֶקוֹר וְכִינּוּ
כָּה וְכֵל מִיּוֹשֵׁב אֶשְׁלִי אֵלֶּה מִתְחַת אֶשְׁכֵּנֵת שְׁכֵנֵת שֶׁ חֵילֵק ח"ל לִי בְּהִנֵּה לְכַבֵּשׁ לְכַבֵּשׁ בְּחִיבֵי מִתְחַת כְּכֵל וְכֵל אֵל מִיּוֹשֵׁב
מִתְחַת עַל ב"י שְׁאוֹתָה שְׁעוֹבֵה אֶשְׁכֵּנֵת אֵה שְׁכֵנֵת מִיּוֹשֵׁב כ"י ל"ו וְהֵסֵךְ אֵה כִּלְשֵׁה שִׁיחָה בִּידוֹ מַעֲוֹת וְכִינּוּ חוֹרֵבוֹ עַל
שֶׁ לֵתֵד עֵמוֹ וּפְקֵס שֶׁ דְּרִילִי אֶקוֹר דְּרִיבִי קְלוֹהֹם יֵם כָּלֵן אֵל הַיִּסְיָק מִכּוֹת הַיּוֹם דְּמִי"ם אֵל לִי אֶלִילֵה הַתֵּנֶה יִסְכּוֹן לִי
דִּיבֵה לְרִאוֹת מִי"ם שֶׁלֹּא צִנְעִין אֲמִירֵל הַלְלוֹהֹם אֵה מִתְחַת שְׁעוֹהֹה לְכַבֵּשׁ אֶשְׁלֵה וְעַל ז' וְהִימִירֵם מִתְחַת אֶקוֹר אֵה
כָּה וְכֵל מִיּוֹשֵׁב אֶשְׁלִי ח"ל לִי בְּהִנֵּה לְכַבֵּשׁ בְּחִיבֵי מִתְחַת כְּכֵל אֵה יִפִּי וְהֵסֵךְ אֵה כִּלְשֵׁה שִׁיחָה בִּידוֹ מַעֲוֹת וְכִינּוּ חוֹרֵבוֹ עַל
נֶטֶח אֵלֶּה שְׁעוֹת קִנְיָה דְרִיבִי אֵל הַיִּסְיָק מִכּוֹת הַיּוֹם דְּמִי"ם אֵל לִי אֶלִילֵה הַתֵּנֶה יִסְכּוֹן לִי
דְרֵשׁ טַיִף דִּיבֵה שְׁהוֹקֵשׁ לִי עַל מֵה אֶשְׁלֵה דִּיבֵהמֹת אֵה מִתְחַת אֵה רִיבֵה בְּחִיבֵי מִתְחַת אֵה אֵה לִישׁ לְתִקְלֵה בְּרִאוֹת וְגִרְלֵה
מִי"ם יֵם מִתְחַת בְּרִים וְכ"י וְאִפִּי"ה דִּיבֵה בְּחִיבֵי מִתְחַת אֶקוֹר יֵם רִיבֵה בְּחִיבֵי מִתְחַת אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת וְכֵל הָרֹמֶם שְׁמֵר
אֵה אֵה דִּיבֵה אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת אֶקוֹר יֵם רִיבֵה בְּחִיבֵי מִתְחַת אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת
עַיִן. וְכֵל מִיּוֹשֵׁב אֶשְׁלֵה אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת אֶקוֹר יֵם רִיבֵה בְּחִיבֵי מִתְחַת אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת
וְכֵל מִיּוֹשֵׁב אֶשְׁלֵה אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת אֶקוֹר יֵם רִיבֵה בְּחִיבֵי מִתְחַת אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת
וְכֵל מִיּוֹשֵׁב אֶשְׁלֵה אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת אֶקוֹר יֵם רִיבֵה בְּחִיבֵי מִתְחַת אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת אֵה אֵה חֵילֵק בְּחִיבֵי מִתְחַת

ביאור דהגר"א

[illegible]

באר היטב

[illegible]

נקודות הכסף

הלכך אין לנו לדחות דברי רש"י ומרדכי ומהרי"ק המפורשים בגילא דחיטתא ומכ"ש שהבאתי בש"ך שם הרבה מהאחרונים שקוברים כן: (פ"ק י"ב) ומבאן

גליון מדרש"א

[illegible]

אוצר מפרשים

[illegible]

רמ"א סי' קס סעי' יח

אנן נוהגין להקל בזה.

ש"ך שם ס"ק כו

לא ראה מנהג זה במקומו.

[אע"פ שהרמ"א הביא
הבעלים על הממון.]

קונטרס מראי מקומות

ואתו אחריני, אלא כיון שיש להם זכות באותו הממון מכאן ולהנא ממון שיש לו חובעים הוי. וה"ה לענין רבית שאף לטעמו של הרשב"א ז"ל כפי האזנה קריין ממון שיש לו בעלים. ואף בממון שהוקדש לשם עניים על מנת שיהא הקרן קיים, אינו מיקרו בעלים מיוחדים, דכל אחד וזה בקרן הריחו שרין לתת לו דקדנה לרווחא משתעבד. ועוד אם הם לא יריוחו המעות נוטלים אף מן הקרן, וכן אם לא הספיק להם חנאס מוסיפס להם אף מהקרן כיון שהבעלים סלקו עצמן מהמעות. א"ע שאמרו שיתנו מהריות, לזרזיהו הוא דעבד ולא קפיד שלא יתנו להם אם יטרכו, כדאמר' בסוף פרק מציאת האשה [נחוצות טו:] האומר חנו שקל לבני בשבת ורואיון לתת להם סלע, נוהגים להם סלע כדמסקי דאע"ג דקיימא לן מזהו לקיים דברי המת בזה ינחא ליה והא דאמר הכי לזרזיהו הוא דעבד. הכי נמי לזרזיהו לגזברים הוא דעבד שישתכרו בנכסים ולא יתנו מן הקרן. ולא דמי הכא לזאס מחו יירשו אחריס תחתיהם, דהתם כיון דפריש הכי גלי דעתיה דקפיד, אבל הכא מסתמא אין לעניים הנאס אחריסם אלא מה ששירו הראשונים. אלא שלענין פרס המלמדים בת"מ שנוטלים שכרם מכיס תלמוד חורה נראה דלא זכו, דאי אשתכח לן דייק טפי מוקמינן ליה ואי פשע מעבדינן ליה, כדאמר' [ב"ב כא:] שחלא טבחא ואומנא וספר מתא כמותריס ועומדים הם. ועוד אפילו לא מסלקינן להו לא זכו בנכסים, דכבעל חוב דמו וקיימא לן בפרק כל שעה [פסחים ל:] דבעל חוב מכאן ולהנא הוא גובה, וחור הדבר להיות ממון שאין לו בעלים כדברי הרשב"א ז"ל. ובמקום אחר [להלן, סי' קמד; ח"ב י"ד; סי' לט; חו"מ סי' כ] כתבתי מה שיש להקשות מההיא דריש פרק שום היחומים [ערכין כג:] אין נוקקין לנכסי יחומים אלא אם כן רבית אוכלת בהם, דדחקינן לאוקומי בנכסי שקבל עליו לדון בדיני ישראל וכו'. ואין לי להאריך כעת בדברים הללו.

וראיתי נראה לי דבכל ענין אין לסמוך למעשה על מה שכתב הרשב"א ז"ל, חדא שלא הדור לו כל סיעתו, ואמרין בפרק קמא דע"ז [י.] כל מקום שאחד אומר ואחד מחיר ושיניהם שקולים בשל חורה הלך אחר המחמיר. ועוד שהרשב"א ז"ל עצמו לא הורה למעשה, ואמר בפרק י"ש נוטלין [ב"ב קל:] אין למדין הלכה לא מפי תלמוד ולא מפי מעשה עד שיאמר לו הלכה למעשה, ואמרין התם אמר ליה רב אסי לרבי יוחנן כי אמר לן מר הלכה נעבד מעשה אמר ליה לא תעבדו עד דאמינא לכו הלכה למעשה. והואיל והרשב"א ז"ל עצמו אמר להלכה ולא למעשה, אע"פ שכתבונה אחת [ח"א, סי' תרסט] חלה הטעם פן יפרו גדר במקום אחר, מ"מ בנחוצותיו המיוחדות להרמב"ם ז"ל [סי' רנב] כך כתב שורת הדין נראה לי להלכה שמוחר וכו', וסיים בה ולהלכה אמרתי ולא למעשה. ובין כך ובין כך מכיון שלא הורה הלכה למעשה, אע"פ שהיה מטעם פריצת גדר אין למדין ממנה, דלא גרע מהלכה סתם שהטעם כדפירש"ס ז"ל שם דאיכא למימר שאם בא מעשה לידו היה מדקדק יותר.

ועוד כתב הרשב"א ז"ל [ח"א, סי' תרסט] שיש מלוים בזה להחיר לפרנס הקטנים והתלמידים שנמקומן שעליהם להעסק בפרנסתם ולמודס ואין זה רבית אלא שזין ומפרנסין הלוואים שהחיוב עליהם לזונס ולפרנסם, ומשמע מדבריו דכדי לזון ולפרנסן החירו פרושין את הדבר להלוות לכל אדם ברבית קולאס. וקשה דאטו עני שהוצרך ללוות מתוך לחצו עליו מותר לזון ולפרנס עני

ה"ר טוביה ז"ל אבל אם לא ידע המלוה מתחילה שבה אחריות החוב על ישראל על זה כתב רש"י ז"ל בתשובה הנמנע מליקח רבית מישראל בענין זה הרי זה חסיד שוטה, ע"כ לשונו. הרי כאן שכל שיד הנכרי באמצע הותרה הרבית מישראל לישראל, אף כאן כל שיד ההקדש באמצע הותרה לבעל המעות, מטעם דכי שקלי גזברים להקדש שקלי וכי יהי לבעל המעות לאו בתורת רבית יהיבו ליה אלא לקיים תנאו שהתנה עמהם לתת לו מכל מה שיריוחו, ומאי איכפת ליה לבעל המעות בזה שנתנוס ברבית הרי הוא לא נתנס אלא אדעתא דהפוכי בעסקא. ואין כאן חשש רבית בזה שנותנים לבעל המעות משל עניים, דכיון דאם לא היו משתכרים לא היה נוטל כלל אין כאן אגר נטר דמקיימי תנאיהו ואולי. ועוד אני אומר שאפילו אם ידע בעל המעות שהלוה לישראל חצירו כל שהמעות משועבדין להקדש לא נאסר הרבית על בעל המעות, שיש לדמותה לאותה שאמרו בשלי [פ"ק ע"ו] [כא:] בזהיא דלא ישכיר אדם מרחלו לגוי מפני שהיא נקראת על שמו והגוי עושה בו מלאכה בשבתות וימים טובים, ואמר' אבל שדה לנכרי שרי מאי טעמא אריס אריסותיה קעבד. ופרש"י ז"ל אריסא הוא וקבלה עליה למחלה לשליש ולרביע ועליו מוטלת לעשות, עד כאן. וכתב הר"ן בהלכות ומהא שמעינן דכיון דיש לנכרי חלק בפירות השדה אע"פ שישראל נהנה ממלאכת שבת מותר דנכרי אדעתא דנפשיה קעבד והנחת ישראל ממילא אחי הילכך שרי. ומכאן אני למד לישראל שנתן מעות לנכרי בעסקא להעסק בהם למחית שכר והלוה מהם הנכרי לישראל ברבית, אע"פ שבעל המעות יודע כשנתנס לישראל, אפילו להגך רביותא דאקרי היכא ידע שבה אחריות החוב על ישראל חצירו, הכא שרי דכיון דהני וזוי משתעבדי לנכרי המקבל למחית השכר ואפילו כי ידע לא מצי מעבד מלהלוות שהוא רואה להשתכר באשר ימלא וכי קעבד אדעתא דנפשיה קעבד. וכי היכי דנכרי שאינו שותף החיר רש"י ז"ל בשלא ידע, בשותף שרי אף כשידע. ובהקדש נמי כיון שהמעות משועבדין למה שיעדיפו יתר על ששה למאה לזורך ההקדש, אע"פ שבעל המעות יודע שנתנוס בהלוואה לישראל מותר לו ליטול חלקו שהתנה, דכי יהי גזברים אדעתא דהקדש יהיבי כדי שיהיה ריוח ההקדש יותר בטוח. ואע"פ ששינו מדעת הבעלים הא קיימא לן [ב"ב קג:] במשנה אם פחתו פחתו לו ואם הוחרו הוחרו לאמצע. וראיתי אעיקרא דדינא פרכא, בזה שאנו באים לדון הקדש עניים אלו כדן הקדש או נכרים שאין עליו איסור רבית מטעם שכתב הרשב"א ז"ל שאין לממון זה בעלים ידועים. ואני בעניי הנה מקום אחי לדון בזה עניים דידן דקין להו בכל שבעה כך וכן וכן ת"מ המקבילים פרס מידי שבת בשבתו והתלמידים והמלמדים שבתלמוד חורה שנוטלים דבר קצוב בכל שבעה, אע"ג דהני אלו והני אלו ולא הוי עניים מיוחדים, דהקדש שלהם ממון שיש לו בעלים קריין ביה. ומנא אמינא לה מהא דאמרין בס"פ החובל [ב"ב נג.] לענין פקדון דהארנקי של זדקה פטור הנפקד אף מפשיעה דדרשין לשמור ולא לחלק לעניים, וכדפירש רש"י ז"ל דמאן קתבע, עניים לא מצי תבעי לכלל חד וחד מצי אמר ליה לאו לדידך יהיבי אלא לאחריני. ואפילו הכי אמר רב יוסף בעניי דפומבדיתא דמיקן קיין להו דחייב דלשמור קריין ביה, ופרש"י ז"ל קין להו ממון כל כך לשבת לכל אחד הוה ליה ממון שיש לו חובעים וקריין ביה לשמור עכ"ל. ולא אמרין דלא זכו [אלא] כנגד שבת שעברה אבל מכאן ולהנא לא דילמא מייתי הני או אלו לעלמא

שו"ת מהרי"ט ח"א סי' קטז ד"ה ועוד אני אומר
[להג"מ יוסף מטרנאני זצ"ל חכם באשי לארץ טורקיה]

מתיר רבית באופן דהני זוזי משתעבדי לנכרי למחצית שכר, ואפילו יודע הנותן שהוא מלוה לישראל ברבית, וכי עביד אדעתא דנפשי' קעבד.
[ודבריו מחודשים דשייכא היתר של אריסות לא רק לענין מעשה שבת, אלא אף לענין איסור רבית. אמנם הרי מבואר בדבריו דאיסור רבית תלוי בשם 'מלוה'.]

כז

שו"ת מהרי"א הלוי

סימן קכד

יום ג' ל"ג למנצ"י תרל"ח לפ"ק לזכר:

לכבוד הרב החריף השנון ז"ת רענן ירא ד' מוה' ניסן
ג"י:

מכתב שאלתו הגיעני בדבר אשר עיר נאצ'זורנא נמכרה להנצאדענקרעדיט אנשטאלט, והעוסקים ומפקחים שמה המה נכרים, אזל גוף העיר הוא של אותן האנשים צעלי האקציען מן האנשטאלט הנ"ל, והרצה האקציען המה ת"י יהודים וכל ההכנסות יחולק בין צעלי האקציען. ונסתפק מע"כ כי נמלא שם בית עושים שמה שזכר ונסתהה עד לאחר הפסח הרצה שזכר מאד, אם יש בזה חשש חמץ לאחר הפסח שאסור מאחר שחלק ישראל מעורב בזה.

הנה מזוהר בגמ' פסחים דף כ"ט דלדידן דקיי"ל כר"ש
דחמץ לאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום הא דחמץ
שעבר עליו הפסח אסור הוא משום קנסא הואיל ועבר עלי'
בבל יראה. והדבר ברור דאסור של בעל החמץ הוא משום
טהי' לו לצערו קודם הפסח. וכיון שלא קיים מצות התורה
לצער בזמן בייעורו ושהה החמץ באסור ב"י קנסוהו חז"ל
לאסרו אחר הפסח, ובגדון דידן הדבר ידוע שאין לצעלי
האקציען שום זכות וכה למכור החמץ או לצערו, דגוף
המנהגות כל העסקים הוא על פי המנהיגים המפקחים
לטובת העסק על פיהם יאלו ויצאו כל עניני עסקיהם, וכיון
שלא היו יכולים לצער החמץ ממילא לא עברו בצ"י, ומאחר
שלא עברו צעלי האקציען על צ"י לא קנסו אותם חז"ל
לאסור החמץ לאחיה"פ. וכעין זה כתב בשו"ת נו"ב מהד"ק
חלק א"ח סי' כ' לענין גזל חמץ ועבר עליו הפסח דלדידן
דקיימ"ל כר"ש מותר החמץ בהנאה לאחיה"פ, מאחר
דהנגזל הי' אנוס ולא הי' יכול לצערו קודם הפסח כמנחת
ולא עבר הנגזל בצ"י מש"ה לא קנסו אותו חז"ל לאחיה"פ.
ואף שהאחרונים שם חלקו על הנו"ב בזה, הוא משום דהי'
יכול האנוס להסתלק בפסח, ואילו החזיר הגזלן החמץ בחוץ
המועד בודאי הי' מחויב הנגזל לצערו א"כ ניהו דמחמת
האנוס אין לנו לקנוס את הנגזל אבל אין לו להשתכר מחמת
האנוס ועי' במק"ח סי' תמ"ח ס"ק ס', משא"כ בגדון דידן
דא"ל כלל בשום אופן שיגיע החמץ בפסח לצעלי האקציען
כי אין להם שום מגע ומשא בגוף העסק רק שנותנים

להם חלקן בצריח וכן בהפסד אצל אין להם יד ושם לא בהקרקעות ולא בהמטלטלין ואין עליהם שום חובת ציעור ולא עבדו צ"י ואין מקום לקנוס אותם כי לא עשו שום איסור וממילא לא נאסור החמץ לאחר הפסח. שמה תאמר מאחר שהחמץ הוא באחריותו של בעלי האקציען ואם יאבד החמץ בפסח יגיע להם ההיזק, א"כ ניהו שלא הי' ברשותם לצער החמץ כמו שציארתי עכ"פ הי' להם למכור האקציען קודם הפסח כדי שלא יהי' החמץ באחריותו, כיון שמחמת אחריות החמץ עוברים צ"י כמבואר בגמ' ובפוסקים. מכל מקום אין נראה לומר כן, דהנה החק יעקב סי' ת"מ ס"ק ד' כתב דחמץ של נכרי שקיבל עליו ישראל אחריות אף שעבר ישראל צ"י מותר לאחזה"פ, והביא שזה מחלוקת בירושלמי, ובאיסור חמץ שעבר עליו הפסח קיימ"ל כדברי המיקל, ומעתה נזדון דידן כבר ביארתי דגוף החמץ אינו של בעלי האקציען ואין להם שום רשות לא לאכלו ולא למוכרו או לצערו, רק שהאחריות עליהם, ובזה"ג לא נאסר לאחזה"פ לדברי החק יעקב. אמנם האחרונים חלקו עליו בזה, והדין עמהם שכן מבואר בדברי הראשונים דאם החמץ באחריות ישראל ג"כ אסור לאחזה"פ וגם בזה קנים ר"ש. מ"מ נראה להחיר נזדון דידן אם נאמר דגוף החמץ אינו של בעלי האקציען וכמו שציארתי, אם כן גם הרשותם והבאים והחלרות אשר החמץ מונח שם ג"כ אינם של בעלי האקציען, וכנודע שאין להם שום רשות ליכנס ולהשתמש במקומות השייכים להגיזעלשאפט, א"כ אף שהחמץ הוא באחריותו דאם יאבד החמץ ההפסד על בעלי האקציען, מ"מ הו"ל כמקבל אחריות על חממו של עכו"ם צביתו של עכו"ם. ועי' במג"א סי' ת"מ סק"א. וגם מלבד כל זה נלפענ"ד דהא דקנים ר"ש לאסור בהנאה חמץ שעבר עליו הפסח, הוא משום דכיון שהי' חייב לצער החמץ הזה, והוא עבר על מצות התורה גזרו חז"ל שלא יהי' אהני מעשיו, ומש"ה גם צקיבל עליו אחריות כיון שהי' מחויב מה"ת לבצרו ואם הי' מצערו הי' חייב לשלם כיון שהוא באחריותו, גם עתה שלא ציערו אסור בהנאה לקנסו בשביל שלא ציערו בזמנו כמנהג עליו. משא"כ נזדון דידן שלא הי' באפשרות בשום אופן לצער החמץ ואין לו לבעל האקציען רשות ליכנס

שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' קכד ד"ה מכתב שאילתו עד בא"ד וכעין זה, ובא"ד ומעתה בנ"ד עד למוכרו או לבערו, וד"ה 'ומעתה בנ"ד' עד בא"ד לא אטרחוהו רבנו.

הודפס מחדש ע"י מכון שבת

התיר לקאפארייטשן שיש לו מנהלי עכו"ם אף לענין חמץ בפסח משום דאין להבעלים שום זכות לכן בכה"ג לא קנסוהו חז"ל לאסור החמץ. ומשמע מדבריו דיצא החמץ מבעלותו של ישראל, וצריך ביאור האיר יצא החמץ מבעלותו, אטו נימא דהוי כאילו כל אחד ואחד הפקיר את חמצו.

שו"ת מהרי"א הלוי

להתקיים על ידי גופו רק ע"י ממונו וכה"ג אמרינן בממונא לא אטרחוהו רבנן. ואם כן אם נאמר דצמפולת איכא סכנת עקרב א"כ אמאי אמרינן בפרק כל שעה דאם הכלב יכול לחפש אחריו אינו כמזוער. ואם נאמר דיש צוה סכנת עקרב וא"כ אין המצוה יכולה להתקיים בגופו משום סכנת עקרב, וצכה"ג אינו מחויב לשכור פועלים צמרא וחצינא וכמ"ש מהרש"ל דאם אינו יכול לקיים המצוה בגופו, גם בממונו לא אטרחוהו רבנן, ומזה הוכיחו הרי"ף והרא"ש דלפי תירוצ השני בגמ' דף ח' שם משום סכנת כשפים אידחי לה הך דסכנת עקרב, ומש"ה כשהכלב יכול לחפש אחריו גם בספק חמץ נריך לצער משום דלפי המסקנא לא חיישינן כלל לסכנת עקרב וזה נכון מאד במ"ד ודוק:

ומעתה צנודן דידן כיון דא"ל לו לבעל האקציען לצער גוף החמץ וכמ"ש לעיל תו אינו מחויב כלל למכור את האקציע משום דכל שא"י לקיים מצוה ציעור בגופו תו אמרינן בממונו לא אטרחוהו רבנן וכסדרת מהרש"ל. ואף דידן זה דכבר צפי נחש הוא איציעא דלא אפשרטא בגמ' מ"מ לפי מה שהכריעו הרמב"ם והטור צפי' תל"ח לחלק צוה צין ציטל או לא משום דאם ציטל הו' מחמת האיציא ספיקא דרבנן, א"כ גם צנ"ד לענין חמץ שעבר עליו הפסח דהוא גם כן מדרבנן הו' ספיקא דרבנן ולקולא דצכה"ג דא"ל לקיים המצוה בגופו אמרינן דבממונו לא אטרחוהו רבנן וזה ברור ואמת במ"ד. עוד יש מקום להתיר צנ"ד מחמת ציטול צרוז משום דידוע דרוז האקציען הם ת"י נכרים. ולכן הדבר ברור דאין צוה שום חשש כלל ומותר החמץ בשתי'.

דברי ידידו:

למקום שהחמץ שם, אין מקום כלל לקונסו. וצמציל שלא מכרו את האקציען ג"כ נראה דלא עבדו איסורא צהכי, דהש"ס פסחים דף י' ע"ב איציעא בגמ' כבר צפי נחש נריך חצר להוציא או לא, בגופי' אטרחוהו רבנן בממוני' לא אטרחוהו רבנן או דילמא לא שגא תיקו ע"ש. והקשו בתוס' שם מהא דאמרינן שנוטלין שכר על הצדיקה דניחא ל' לאינש למיעבד מצוה בממוני' אלמא דגם בממונא אטרחוהו רבנן. וכתב המהרש"ל שם לתרץ דאם המצוה יכולה להתקיים בגופו אלא שאינו רוצה להטריח צכה"ג מחויב לקיים המצוה ע"י ממונו אבל בכבר צפי נחש שאינו יכול לקיים בגופו גם על ידי ממונו פטור ע"ש צדצרו הקדושים כי נעמו: **ואנכי** אמרתי צוה ליישב קושית הצ"י צפי' תל"ג על הרי"ף והרא"ש שהשמיטו הא דאמרינן בפסחים דף ח' דגם צשהכלב יכול לחפש אחריו א"ל לצדוק משום סכנת עקרב, וכתבו התוס' שם הא דבפרק כל שעה מוכח דאם הכלב יכול לחפש אחריו לא מיפטור משום סכנת עקרב משום דהתם מיירי צודאי חמץ דנריך לשכור פועלים צמרא וחצינא, אבל היכא שאין החמץ ידוע לא הטריחוהו לשכור פועלים ומיפטור משום סכנת עקרב. והקשה הצ"י דלפ"ו הו"ל להרי"ף ורא"ש לחלק צין ספק חמץ לודאי חמץ, ועי' צט"ז סי' תל"ג ס"ק ז'. ולפע"ד נראה דהתוס' אזלי לשיטתייהו שחירו' הא דכבר צפי נחש דלא אטרחוהו רבנן בממוניה משום דהוא ספק חמץ דשמא יאכלנו הנחש, משא"כ צצדיקה דהו' צודאי חמץ. ועי' צמג"א סי' תל"ג ס"ק י' צשם הצ"ח. וצודאי חמץ גם צממון אטרחוהו רבנן ומש"ה גם לענין לשכור פועלים צמרא וחצינא לשמור מסכנת עקרב ס"ל להתוס' ג"כ לחלק צין ספק חמץ לודאי חמץ, אבל הרי"ף והרא"ש ס"ל כתירוצ מהרש"ל שהצאתי, דאם אין המצוה יכולה

שו"ת מהר"ם

יו"ד סימן קנח

שיק

בעזה"י חוסט יום ב' בהר תרל"ו לפ"ק:

נשאל נשאלתי כמה פעמים על דבר השפארקאסע הנמצאים במדינתנו שנתיסדה בשותפות ישראלים וגוים אם מותר לישראל ללות משם כיון דיש גם לישראל חלק בממון השותפות של השפארקאסע וראיתי בתשובת שואל ומשיב ח"ג סי' ל"א שכ' להתיר ואתי עלה מב' טעמים א' למ"ד ביו"ד סי' ק"ס דע"י שליח מותר כדאית' שם בסעי' ט"ז בשם רש"י ועוד אתי עלה מטעם ברירה יעוי"ש ושני טעמים אלו אינם מובנים לי:

טעם של ברירה לפי דעת הרמ"ר בתוס' תמורה דף ל' ע"א בד"ה ואידך לישתרי וכו' דהיכ' דנולד האיסור בתערובות בכה"ג לכ"ע יש ברירה ל"ש כאן דכל אחד מבני השותפות של החברה ההוא נותן חלקו ודמי' לגמרי להא דאמרי' ביומא דף נ"ה ע"ב לר"י דסובר דאין ברירה לכך לא היו שופרות לקיני חובה שיתן כל אחד שם דמי קן שלו משום חטאות המתות ובאמת גם שם לכאור' קשה כיון דכל אחד נתן ממנו ונתערב בכה"ג לכ"ע אין ברירה כמ"ש התו"ר"ט בפ"ו דדמאי משנה ז' עיין שם וכן שמעתי מפי מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל וצ"ל דאדעתא דהכא נתן כל אחד ואחד לא שיקח דווקא חלקו אלא שיהא שותף ויטול לפי ממנו ואם כן שפיר אם חלקו יש ברירה למאן דאית' ל' והכא נמי בעינן דהשפארקאסע לאחר חלוקה אבל אם נשאר שותף אלא שלוקח ממנו על זמן עדיין נשאר שותף בכלל ואיך שייך לומר בכה"ג ברירה דיטול חלקו דהא בכל פרוטה ופרוטה יש חלק לכל השותפין גם לזה הוא בעצמו צריך לשלם לבני החברה:

וגם היתר הב' משום רבית ע"י שליח עפ"י דעת רש"י בסי' ק"ס ובש"ך שם ס"קטז כבר האריכו האחרונים בזה ועיקר הדבר כמ"ש המל"מ פרק ה' מה' מלוה דין י"ד ובדבריו נסתלקו כל הקושי' שהקשו על רש"י מיהו כבר כ' האחרונים דזה דווקא אם הלוה עושה השליח ואינו חותם שטר על שמו אבל בחותם על שמו או שליח שעושה המלוה להלות לא שייך ההיתר ההוא וא"כ בשפארקאסע מקרי שליח של המלוה דהשליח הוא שליח של המלוה בהדי שותפות של החברה ובכה"ג לא שייך היתר של רש"י א"כ צ"ע ותימה על שהעולם נהגו בו היתר:

ושמתי אל לבי לעיין בענין הזה וקודם שאבוא לדון בדין הזה צריך אנו להציע ענין החברה והשותפות ההוא עפ"י מה ששמעתי אנשים הרבה או מעט משתתפין וכל א' וא' נותן מעות לפי ערכו ומקבל ע"ז שטר ונקרא אקציע והוא כעין שט"ח ובעלי החברה ההוא קובעין זמן שעד אותו הזמן אין רשות לשום אחד ליקח

המעות מהחברה ויכול הוא למכור האקציע אם ימצא לו קונה אבל ליקח המעות שנתן ולהיות נפרד מהם א"א לו ובתוך אותו הזמן מלווין לבני אדם ע"י איש מיוחד לזה שמשלמין לו ובעד דירה מיוחדת לזה ובסוף כל שנה נחשב מה שנשאר מהרווח לאחר כל הוצאות וזה נחלק בין השותפין לפי הערך ע"ד זה הוא ענין החברה כפי אשר שמעתי ולפי הנראה לכל בעלי השותפות הלוה כל אחד ואחד את ממנו לכלל החברה וכל א' וא' הוא מלוה ולוה שהוא מלוה מעותיו ומשעבדו לכלל החברה להוציאם עפ"י התקנות שלהם וכן אחרים מלווין לו והמעות והחפצים הנמצאים שם הם משועבדים לכל בני החברה ולדעת הסוברים דמכירת שטרות דרבנן יעוי"ש ש"ך רס"י ס"ו ובתומים שם שהאריכו בשיטות ההם א"כ מן התורה אין לבעלים זכות בהם למכור וליתן את המעות שהניחו לתוך השותפות ההוא אפי' הכי נראה דעדיין נקראו להבעלים נכסים שלהן:

וגדולה מזו מצינו בביצה דף ל"ט ע"ב דאי אמרינן דבור גדולה מקרי בירא דשותפא יכולין לאסור אחד על חבריו לרחוץ בו ומסתמא אינו יכול למכור חלקו ובאמת קשה לי מהתם על מ"ש רש"י בסוכה דף כ"ו ע"ב ד"ה כל האזרח כו' דאי הסוכה של כל ישראל ולא מטא על כל א' שוה פרוטה לא מקרי שלו ורש"י בגיטין דף י"ב ע"ב ד"ה פחות משו"פ כ' דעל פחות משו"פ אין הקדש חל ויותר מזה קשה על לשון הרע"ב בפ"ד ממע"ש משנה ח' שכ' דפחות משו"פ אינו אסור בהקדש ולפי מ"ש רש"י בסוכה דאם הסוכה של כל ישראל לא מטא שו"פ לכל חד כ"ש בבאר הגולה וודאי לא מטא שו"פ וא"כ איך חל איסור קונם שהוא משום הקדש ובמקום אחר כתבתי לישב קושיית ספר מנחת חינוך בפ' אמור על דברי רש"י הנ"ל שהקשה הרי גם בערבי נחל בעי' לכם ולית בי' שו"פ:

ואמרת דוודאי פחות משו"פ הוא שלו כמבואר בהדיא בגיטין דף כ' ע"א בעלה של הדס אף על גב שאין בו שו"פ מקרי שלו דהטעם שם בגמרא משום דחזי לאיצטרופי וא"כ אין חשיבות מצד עצמו אלא מכח חזי לאיצטרופי והוי כאין גופו ממון וכן מבואר בלשון הפוסקים לענין רבית והובא בטו"ז רס"י קס"א דמקרי אין גופו ממון ול"ש בי' קנין כעין שטרות זה כוונת רש"י שם בסוכה דל"ש בי' שותפות דמקנה זה לזה חלקן כיון דאין בו שו"פ ולעולם דאקרי בעליו ומ"מ על דברי רש"י בגיטין דף י"ב ועל הרע"ב הנ"ל צ"ע ועכ"פ מוכח דאפילו דבר שא"י למכור מקרי שלו דהוא בעלים שלו ונקרא שמו עליו וא"כ ע"ד האקציע"ן שהם של ישראל שפיר נקרא ממון של ישראל ושייך בהן את כספך לא תתן בנשך וכו':

שו"ת מהר"ם שיק (ח"ב סי' קנח) ד"ה נשאל נשאלתי עד ד"ה טעם של ברירה. וד"ה 'ושמתי אל לבי' עד ד"ה 'וגדולה מזו מצינו', וד"ה וא"כ כיון דבנידון

עד ד"ה איברא
[להג"ר משה שיק אב"ד חוסט]
הודפס מחדש ע"י מכון שבת

מביא טעם להתיר קארפאריישען, דנחשב כאילו כל אחד מבעלי המניות מלוה לשאר בעלי המניות, ונמצא דכל אחד מלוה ולוה, והוי כאילו אין לכל אחד ואחד שוה פרוטה בעין. ואפשר דזהו גם כן כוונת המהרי"א הלוי הנ"ל.
[וראה בהמשך שרבים מתמיהים על היתרם של המהרי"א הלוי והמהר"ם שיק.]

שו"ת מהר"ם

יו"ד סימן קנח

שיק

ברשותו דהרי הוא ברשות הלואה דעיקר הקרקע שלו הוא ובה מיושב הגירסא בפסחים דגרסי משום דאינו ברשותו ומרן הגאון זצ"ל הגיה משום דאינו שלו דהרי טעמו דרבא משום דאינו שלו ולהנ"ל א"ש דעל השיעבוד כוון רש"י דליכא למימר בידו להקדיש השיעבוד משום דאינו ברשותו וא"ש:

וא"כ כיון דבנידון הנ"ל גוף הממון של הבעלים אינו בעין אלא דכל מה שבשפארקאס"ע הוא משועבד להם וא"כ לא מבעי לרבא דקי"ל כוותי' בפסחים דף ל"א דמכאן ולהבא הוא גובה בוודאי אינו שלו ולא מקרי כסף ישראל אפי' לענין חמץ דתליא בלא ימצא וכ"ש ברכית ואפי' נימא כמ"ש הפנ"י שם דבאפותיקו מפורש איכ"ל דגם רבא מודה לאב"י דלמפרע גובה ועניני השפארקאס"ע הוי כאפותיקו מפורש באמת דברי הפנ"י גופי' קשים לי שהם נגד הש"ע באו"ח סי' רמ"ו סעי' ה' דמבואר דאפילו באפותיקו מפורש לא אמרינן דהוי כשלו אמנם אפילו לדברי הפנ"י ואפילו לדברי אב"י בעצמו דס"ל לעול' למפר' הוא גובה אפי"ה נראה דאין זה שייך לומר בשפארקאס"ע דוודאי בדבר העומד בעין משעת הלואה עד שעת גבי' איכ"ל כנ"ל אבל כעין שפארקאס"ע דלעולם זה לזה וזה פורע והמעוה הראשוני' כבר אודו לי' וממון אחר בא לפי ענ"ד לא שייך בכיוצא בזה למפרע הוא גובה וא"כ אין זה הממון כל השותפין אלא שהוא משועבד להשותפין ולא חשיב ממון ישראל והי' נראה לכאורה דבכה"ג ליכא איסור רבית להישראלים המשותפים בו:

איברא דיש להקשות על זה מהא דקי"ל ביו"ד סוסי' קס"ט סעי' כ"ד דאפילו מעות הגוי שהישראל אפטרופס עליהן אם הם באחריות ישראל אסור ללות אותן לישראל ברכית א"כ ה"נ הרי המעות שבשפארקאס"ע הוא גם על אחריות הישראל וא"כ אפילו אינו שלו אלא באחריותו הרי ג"כ מקרי כשלו מיהו באמת גוף הדבר הזה קשיא דדווקא גבי חמץ ילפינן מקרא דלא ימצא דאחריות משוי כשלו אבל בעלמא בשביל אחריות לא מקרי כשלו וכבר הקשה כן הדגו"מ על המג"א בסי' תקפ"ו סק"ה על מ"ש כיון שהוא אחריותו הוי כשלו ובאמת מרן הגאון בעל חת"ס כ' בתשובתו תאו"ח סי' ס"ב ובחידושי לפ' לולב הגזול דף ל"ב דאיכ"ל דאחריות אונסין אפילו בלי קרא חשיב כשלו והנראה לי דזה תליא בב' שיטות באו"ח סי' רמ"ו סעי' ד' וסעי' ה' דשם הביא ב' שיטות אם אחריות אונסין וגם יוקרא או זולא אחריות כה"ג יש שם דיעה דמיחשב כשלו אבל בלי יוקרא וזולא אפילו מאחריו' אונסין לא מקרי כשלו ועכ"פ עדיין קשה כיון דלענין איסור שבת הביא ב' דיעות בזה למה סתם לענין רבית משום אחריות דחשיב כשלו:

ובאמת קשיא לי ג"כ על הרא"ש ריש פרק איזה נשך ושאר פוסקי' שהרא"ש הביא שם דמכלל ופרט וכלל גבי רבית דכתיב לא תשיך הוי כלל נשך כסף הוי פרט כל דבר אשר ישך חזר וכלל וממעטין קרקע וכו' וכ' הרא"ש דשטרות ליכא למעט דבשטר לא שייך הלוואה דאם מחזיר אותו בעינא הוי שאלה ולא הלוואה ואם אינו מחזיר בעין שלקח המעות הכתוב בתוכו א"כ הלואה לו מעות א"כ הוי גופו ממון עיין שם וק"ל על הרא"ש דלמה הוצרך לומר דבשאלה לא אסור רבית אפילו אי שייך הרי הרא"ש בתשוב' כלל ס"ט וכן בכתובות דף פ"ו והובא בש"ך הנ"ל ונראה מדבריו דס"ל דקנין שטרות רק מדרבנן אפילו אי משאל אותו לחבירו לא קנה אותו חבירו ויכול ליטול ממנו בכל רגע שירצה ובכה"ג וודאי אין איסור רבית דאינו אסור אלא כשבא מיד לזה ליד מלוה וא"כ למה צריך להרא"ש לומר הטעם משום דבשאלה ל"ש איסור רבית הרי אפילו הי' שייך לא קנה אותו השואל כלל ואין נקרא שם שואל עליו וצ"ע:

ואפשר דלרווחא דמילתא קאמר וצ"ע הרי הרא"ש קאי על הקרא דנהי דאיכ"ל דמדרבנן יש קנין אבל הרא"ש על הקרא קאי ועכ"פ אם גם באקציע"ן הוי לגמרי כמו באינך שט"ח דאם משאל אותו לחבירו להניח בקאוצי"ע או לשאר דברים שהוא צריך כבר כ' הרא"ש דאפי' אם נותן מזה לחבירו רווח הוי רק שכירות ושרי ואם לזה אותם על סך דמיהם הרי הלואה לו המעות שבתוכם ואם נותן לו טפי משוי' נותן רבית גמור:

וכיון שביירנו שכל בעלי השותפות הם רק כמלוין ולווין א"כ אפילו אם עדיין המעות בעין מה שהניחו הא קי"ל דמלוה להוצאה נתנה ואינה בעין ולדעת הרמב"ן ר"פ שור שנגח ד' וה' מקרי מלוה דבר שלב"ל אבל בוודאי גם לדידי' לא מקרי שלו וברשותו ותוס' כ' בב"ב דף ע"ו ע"ב בד"ה קני וכו' דאין יכול להקדיש אפילו מדרבנן נהי שהתוס' הביאו רא' לזה מפסחים דף ל"א דאמרי' לרבא דמכאן ולהבא הוא גובה ואקדיש מלוה אינו מועיל קשה להבין הרא"י דהתם הא מיירי בהקדיש הקרקע אבל בהקדיש השיעבוד אפשר דחל וכבר הקשה כן בקצה"ח עליהם רס"י ס"ו:

ובמקום אחר כתבתי אני לישב כוונת התוס' דאי נימא במקדיש או מוכר השיעבוד מועיל שאם לא יפרע לו יגבה משדהו ה"ה אם הקדיש השדה לכשיבוא לכלל גבי' מועיל ג"כ דהרי מסיק ב"פ אעפ"י דף נ"ט ע"א דכל שבידו להקדיש ולמכור מעתה אפילו אי מוכר על לאחר זמן לא מקרי דשלב"ל ולכך יכול לומר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה תיקדוש וא"כ ה"נ אם בידו להקדיש ולמכור השיעבוד ה"נ יכול להקדיש ולמכור השדה לכשיבוא לידו ומאי טעמא דרבא וע"כ דשיעבוד הקרקע חשיב כמו שאינו

קמט

מהרש"ג

י"ד סימן ב

שו"ת

בין שבי השע"ה על מעות ובין שבי השע"ה על פירות וממילא צמעות יתומים מותר בכ"ג, אבל מדרבנן אסור בכל ענין אפי' לקבל אחריות על הסך שקיבל המוכר לצדו בין בשטר על פירות בין בשטר על מעות, אבל לקבל אחריות לשלם כפי שיהי' שוב השע"ה לזמן הפרעון [ולא הערבות של המוכר] כפי מה שיהי' נכסי הלוה אז עידיה או צינוגים או זיבורית או כפי חשיבתו ואלמוחו של הלוה לזמן הפרעון זה נלפע"ד דמוחר גמור הוא כי האי דגיטין ע"ג דמוחר לקבל אחריות על דבר שמכר כג"ל כעת דיינים הללו.

סימן ג

שנת תר"ס.

מונקאטש י"א.

ראיתי לאדמו"ר הגאון ז"ל צ"ל צחצוחת מכת"ס שיק חי"ד סי' קמ"ח שחזר ללמוד זכות ולמלא היתר על הנהוג בכל המדינה ואולי בכל העולם שנתחייב צמעות הללו שפארקאסא, אשר ישראל ועכו"ם המה שותפים בה ע"י אקציען, ומה מלווין מעות צריצות הן לעכו"ם והן לישראל וכן מלווין להם מעות צריצות שותפין להם מעות וכמה ניתנים ע"י ציטל דהוי כמו וועכסל מאתם ומשלמין ע"י פראזענט, דלכאורה כיון דקאסא הי"ל הוא שותפות של עכו"ם וישראל, אי"כ איך מותר ללוות מהם צריצות וכי מותר ללוות ממעות שהוא בשותפות עם עכו"ם צריצות, וכן היכי מותר ללוות להם צריצות, ואף אם הממונים הנותנים המעות להלווים המה עכו"ם, מ"מ גם זה אינו מועיל דהרי מצוה צ"ד צ"כ קס"ט סעי' כ"ד דישראל שעשה אפטרופס לעכו"ם על נכסיו והוא מלוה מעותיו צריצות לישראל דאם האחריות הוא על הישראל אסור, והרי צנידון דידן האחריות הוא על השותפים האקציענערן דהרי ידוע דאם הלווים אינם יכולים לשלם דכס עניים בהפסד הוא על האקציענערן ולא על הממונים אשר הבלוה של מידם.

והנה אדמו"ר ז"ל שם כתב היתר ותורף דבריו עפ"י מה שהביא בתחלה ליסוד ומלע ענין הקאסא הי"ל דאין שום אחד מהשותפים צהקאסא הי"ל יכול ליקח חלקו מהמעות הנמלא צהקאסא ועפ"י העלה דכל מי שמינה מתחילה מעות בתוך הקאסא ומשתתף עמהם לקבל אקציען, נקרא מלוה ולוה שהוא הלוה מעות שלו לתוך השותפות וקיבל מהם הלוואה מה שנתנו הם לתוך השותפות הי"ל, וכיון שאין כאן רק הלוואה לא הוי כשלו אלא שהמעות משועבד להם, וכיון דאין גוף המעות שלו אין זה ממון של ישראל, אלא שהוא משועבד לישראל, ומעות שאין גופן של ישראל אלא שמשועבד לישראל אין איסור להלוותן צריצות לישראל, ושוב לפלג עוד בשביל שהוא צהקאסא הישראל והעלה דחלי צ"ד דעות צ"ח סי' רמ"ז דלמד דיעב בשביל אחריות אחת לא חשוב ממון של ישראל עכ"ד יטו"ש.

הלוה ולא הי' יכול לנכות אללו מ"מ צוועכסלן גם הצ"ד פוסקים דיכול לנכות מן הערב תחילה דחחס אי"ע על דעת שהוא צנימוסיהם עיין שם בחלק ח"מ סי' ה"ד לענין שיהי' משועבד אף צחחס הצויראנט את עצמו נאחר שכבר הלוה ללוה מ"מ הרי חחס אי"ע על דעת צנימוסיהם כיון שהי' וועכסל של צנימוסיהם והוי כאילו קיבל צקנין, ואף שראיתי עכשיו צ"כ שו"ת חסורת ש"י סימן ת"י"ג שהאריך לסתור ולצאר דאף צוועכסל כל שחחס לאחר מתן מעות לא נשתעבד, לפענ"ד אף שמה שדחה טעם השני שכתב שם דבריו נכונים אבל מצד טעם הראשון והשלישי שהביא שם יש לחייב את הערב ואין הכונה מצד דרמ"ד דעל זה יש פקפוק אלא משום דהערב צעלמו קיבל עליו להתחייב עפ"י צנימוסיהם הוועכסל, ולפענ"ד צקנין עליו להתחייב ונתן וועכסל שפיר מועיל כמו צקנין, וגם מעשים בכל יום צ"ח הלוה נעשה אינו צעות, מצקש חצירו המלוה שיתן לו הלוה צויראנט על הוועכסל שלו ולא רפרק אדם מעולם שלא יתחייב לשלם ואכ"מ אקריה א"י"ה צמק"א לכחוצ צזה אם יעזור לי השם.

גם מש"כ עוד בספר ערך ש"י שם שיש צ"ח בין המהרי"ט להרמב"ן אם מוכר לחצירו שער על פירות של חצירו דלהרמב"ן כיון דפירות שייך יוקרא חולא הוי קריב נשכר ולהפסד ושרי להמוכר לקבל אחריות כמו גבי חציות וין אם תקפה עי"ש, גם זה לא נהירא לענ"ד דמה צ"ח דשייך גבי פירות יוקרא חולא שזה אינו מקבל עליו המוכר, כיון דבהשטר עצמו לא שייך יוקרא חולא כל שהמוכר קיבל עליו אחריות אינו דומה להא דחציתא דחמרא אם תקפה דהתם הסחורה שמכר הוא החצית וין ולכן כל שקיבל עליו הלווקח יוקרא חולא של הסחורה מותר, אבל הכא הסחורה שמכר המוכר להלווקח הוא השטר ולכן צ"ח הויקרא חולא של השטר על הלווקח וא"כ כל שקיבל המוכר אחריות הרי הויקרא חולא של השטר הוא על המוכר ואסור, ומה דצפירות שייך יוקרא חולא ואחריות זה הוא על הלווקח אחת אינו מועיל להתיר כמו דאסור ללוות פירות ס"א צמאחיס מדאורייתא ואפי' ס"א צמאחיס אסור מדרבנן אף דהויקרא חולא הוא על המלוה ושמה יזלו הפירות וס"אחיס לא יור שוין כמו בס"א שצטע הלוואה ואפי"כ זה אינו מועיל ואסור מה"ט דבתר מעיקרא חולא כמש"כ בהמק"י צ"פ אחריו נשך, וגם מש"כ עוד בספר ערך ש"י שם בשטר על פירות שקיבל המוכר עליו אחריות והחייב אינו נותנס אם מחויב המוכר לשלם הפירות אם החלו כפי מה שהחלו עי"ש, לפענ"ד אין זה צריך לפנים ופשוט דכיון דאם הלוה הי' משלם הפירות הי' די לו לשלם רק כפי מה שהחלו כמו ק"ן עתה שאין הלוה משלם אותם ומיכרה המוכר הערב צמאחיס שצוודאי א"ל לשלם יותר מן הלוה עצמו ואם החלו צשעת הפרעון צריך לשלם רק כפי שוים צשעת הפרעון.

העולה מכל מה שכתבנו דלפענ"ד צדין מי שמכר שט"ח צפחות וקיבל עליו המוכר אחריות לפענ"ד אף שעשה איסור מכל מקום לא הוי ריבית קלוה ואינו יולאה צדיינים אפי' צקיבל אחריות על כל הסך הנכתב צשע"ה

שו"ת מהרש"ג י"ד סי' ג ד"ה ראיתי לאדמו"ר עד ד"ה איברא

[להג"ר שמואל גרינפלד צ"ל אב"ד סעמיהאלי, מגאוני הונגריה]

מקשה על דברי רבו מהר"ם שיק ומתמיהה על ההיתר הנ"ל, דסו"ס אינו כדבר של הפקר ומהיכי תיתי לומר דלא הוי של בעליהם.

קנ

שו"ח

י"ד סימן ג

מהרש"ג

והגם אשר מי אנכי להרכיב אחר דברי מורי הגאון ז"ל, אך תורה הוא וללמד אני זריך ואומר שאני מבין דברים הללו, דמה שהניח ליסוד דהמעות אשר בהקאססא אינו של השותפין האקזיאנטין אלא משועבד להם משום דכל אחד ואחד הלוח מעות שלו להשחפות אינו מבין, דא"כ למי שייך גוף המעות אשר בהקאססא, הרי ודאי אם שותפים נותנים בכיס אחד כל אחד ואחד איזה סך ידוע ודאי המעות אשר בטיס הגיל הוא גופו של השותפין, וגם מה שכתב דכל אחד ואחד הלוח מעות שלו להשחפות ולכן הוי רק כיס לו חוב על הקאססא וחוב לא נקרא שלו וברשותו, גם זה אינו מבין למה יקרא עליו שם מלוח למי הלוח הרי לא הלוח רק לו לעצמו, ולדעתי פשוט שאין כאן שום הלואה דשום אדם לא קיבל אחריות על מעות שלו, רק דבולס הניחו במקום אחד ובהקאססא אחד סכום ידוע, וכל האקזיאנטין הם הבעלים שג אחוז הממון שכולם הם שותפים בו רק שלכל אחד יש לו חלק כפי הממון אשר נתן שם המשל בזה אם הניחו בהקאססא מאה אנשים עשרה מהם הניחו כל אחד מאה זכ"כ והתשעים אנשים הניחו כל אחד י"א מאות וזבובים, וגמלא שבין הכל יש בהקאססא מאה אלף זכ"כ ונתנו ע"ז אלף אקזיטן כל אחת ואחת מסך מאה זכ"כ ונתנו להעשרה שהניחו כל אחד ואחד מאה זבובים אקזיט אחת ולאחריה שהניחו י"א מאות נתנו י"א אקזיטן אזי כל מי שיש בידו אקזיט אחת יש לו חלק אחד מאלף מהמעות אשר בהקאססא, ומי שיש לו י"א אקזיטן יש בידו י"א חלקי אלף, וממילא מובן דאם יב"י להקאססא ריוח אלף זכ"כ אזי נבעלי אקזיט אחת יהי ריוח חלק אחד מאלף מהסך אלף זבובים דכיינו מכל אלף זכ"כ אחד, ולבעלי הי"א אקזיטן יהי ריוח מכל אלף י"א זבובים, וכן על אופן זה אם יהיה הפסד, יפסיד זה חלק אחד מאלף וזה י"א חלקים מאלף דהרי ממון כולו נתרצה או נתמעט, ובריבוי או המועט נתחשב לפי ערך החלקים שיש להם, והשער אקזיט הוא רק שער לראי שיש לו חלק בהמעות או בהשחפות מעות שיש שם בהקאססא, למען לא יוכלו להכחישו שאין לו שם חלק כלל או שאין לו כ"כ חלקים רק פחות ממה שאומר וע"ז האקזיט הוא הראי.

ובה"ט י"ל ג"כ דמש"כ מורי הגאון ז"ל דלמ"ד מכירת שערות דרבנן אין יכולין להקנות האקזיט כלל מה"ט לאיש אחר עיי"ש, ולפי הגיל אין זה ענין כלל למכירת שערות דהתם היינו שער מלוח שיש לו על איזה איש זה אין יכולין להקנות מה"ט משום דאין לו על הצירוף אלא שיעבוד והוא דבר שאינו נקנה מה"ט, ואפי' מדרבנן בעי כתיבה ומסירה דהיינו שיכתוב לו קני לך איזה וכל שיעבודא דאית ב"י כמבואר כל זה בצ"צ ובח"מ סי' ס"ו אצל בנידון האקזיטן הגיל כיון שאין כאן שום חוב ושום שיעבוד אלא שזה לראי שיש לו חלק באותו הממון והתשעים של השחפות א"כ אם הוא רוצה להקנות ולמכור לאחר גוף המעות שיש לו בהשחפות יכול להקנות באגב או בקנין אודיתא דגם מעות נקנה באותן קנינים כדאמרינן גבי תריסר אלפי זוזי דאקני לי אגב אסיפא

דביתא וכן בקנין אודיתא למאן דאית לי דהוי קנין כמבואר. בח"ט וא"כ שפיר יכול הוא להקנות חלקו לאחר דהרי יכול אדם להקנות פקדון שנו לאחר [זה עדיף יותר הפילי מפקדון] אשר שלא נפקד אלא שום אדם, והוא ברשותו כמו ברשות כל השותפין], ואם לומר דאם בהקאססא האקזיט לחצירו קונה החלק שיש לו בהקאססא, מסתברא ודאי דבזה לא יועיל אפי' כתיבה ומסירה כיון דאין כאן שום שיעבוד וכמש"כ מהר"ט בצ"צ חו"ד סי' כ"א לענין שער פקדון דאינו מועיל בזה כתיבה ומסירה ומבואר בחומים בסי' ס"ו באורים סי' ק"ו ואפי' לפי"מ שראיתי בשער משפט שם בסי' ס"ו סק"ו שחולק על המהר"ט הגיל והעלה דגם שער פקדון נקנה בכתיבה ומסירה, היינו משום דמי"מ מופקד אלא אחר ושייך בו שיעבוד שאכתי לריך להחזיר ופגם אם יופשט בו יתחייב לשלם ושלם יוכל לעטון להדי"מ או החזרתי משא"כ בנידון שלנו שלא נפקד אלא שום אדם.

[איברא] דבגוף הדבר של המהר"ט ושער משפט הגיל נראה לכאורה דברי המהר"ט נכונים, דמה שטען השער משפט דאיכא שיעבוד להחזיר נראה דזה אינו קרוי שיעבוד כיון דשיעבוד נכסים ליכא, רק דהוא הוכחה דאחוז דבר הנפקד כל היכא דאיתא ברשותו של מרא קמא איתא, דהרי המפקד יכול למכרו ולהקדישו מאותו עטם דכל היכא דאיתא ברשותא דמרא הוא, ועוד דשיעבוד של חזרה לא מקרי שיעבוד דאין עליו חוב להחזיר אלא המפקד מחויב לבא ולעטול את שלי כמו דמבואר בקצו"ח סימן פ"ו. ומה שטען שיש שיעבוד אם יופשט שיתחייב לשלם, הנה הרי אכן קיי"ל דנכסי שומרים לא משחעבדי אלא משעת איגוסין ולא משעת שאלה כמבואר בח"מ סי' שמ"א, וא"כ קודם איגוסין אין כאן עוד שיעבוד], אלא דאפשר לומר דגם זה הוי כמו פקדון כיון דממנים אנשים ידועים אשר תחת ידם יהי הממון וכל החפצים של השותפין א"כ הוי כמו מופקד אצלם ולפי"ז הוי האקזיט כמו שער פקדון שמופקד אצל הממונים ע"ז ועכ"ז אפשר דמסירת האקזיט לחצירו הוי קנין כמו קנין אודיתא כיון דהוא מוסר האקזיט לחצירו וחותם שמו על האקזיט שהוא מוסרו כמו שהוא המנהג הוי כאילו הוא מודה בזה שהחלק שותפות של אותו אקזיט שהאקזיט מורה על אותו חלק הוא של פלוני וא"כ אולי מכני מלך קנין אודיתא דא"כ דגבי קנין אודיתא בעי עדים כמבואר בקצו"ח סי' קצ"ד, מי"מ כיון דאיכא כתי' דהוי כמו הודאת בע"ד דמאה עדים דמי הוי כמו אלו ה"י עדים, וגם י"ל כיון דהמנהג אצל אקזיטאנטין להקנות על אופן לחתום שמו על האקזיט ולמסור לחצירו א"כ הוי כמו קנין סיטומחא דמבואר בסי' ר"א דמועיל אך על כי אין עסקי בבאן בענין קניית האקזיט כי לפענ"ד אין בזה ג"מ לענין נידון דידן אם יש כאן איסור ריבית או לא לכן לא עיינתי בעת בזה, אך העיקר בזה כמו שכחתי למעלה דלפענ"ד אין על השותפין כלל שם לוויין ומלווין מאחד נגד חצירו ואין המעות שבהקאססא משועבד להם, רק גוף המעות אשר בהקאססא הוא של השותפין וממילא לכא"כ כשמלווין המעות לישראל בריבית הרי מלווין גם מעות של בריבית לישראל.

מנחת סימן כט שלמה קעא

חשיב כאילו הותנה ביניהם שיטול הבעה"ב את הסאה הראשונה מהשדה שלו, ומבואר שסובר שאם האריס מתחייב עצמו בחובת הגוף לשלם לו את הסאה אף אם תשתדף השדה שפיר אסור, אולם החור"ד חולק עליו ופסק דאף אם זקפן עליו במלוה ג"כ מותר, אבל מ"מ מבואר שם דבכה"ג שלא בעל השדה הוא המלוה אלא איש אחר מלוה להאריס מודו כו"ע דאסור אף אם קבל עליו המלוה תיוהא ואין האריס חייב להחזיר לו את הסאה אלא מתבואת אותה השדה בלבד, וא"כ הרי להדיא דאף בהלוואת סאה בסאה דקיל טפי אפי"ה כיון דלא שכית כלל תיוהא כזו שלא יוכל המלוה לקבל את הסאה שלו ה"ז אסור אע"פ שהפרעון מוגבל רק מתבואת אותה השדה בלבד בלי שום חובת גברא על האריס וכ"ש דאסור סאה בסאתים, וה"נ בבנק הרי דרך העולם לשמור מעותיהם בבנק ואין חוששין לתיוהא, וכיון שכן אף אם נאמר דאין זו רבית קצוצה הואיל והמנהלים ובעלי המניות אינם אחראים כלל באופן אישי, מ"מ דרבנן ודאי אסור כיון דבשעה שמלוה מעות לבנק נעשה כמלוה ברבית לבעלי המניות שהם אנשים שחייבים במצוות, אלא שהותנה ביניהם שהפרעון יהי' מוגבל רק מהרכוש שלהם שהשקיעו בבנק ולא מכל רכושם הפרטי, והרי זה דומה ממש למלוה סאה בסאתים לאריס דלכו"ע אסור.

עד כה דברנו כשהבנק הוא הלוה, אולם כשהבנק מלוה כסף לאחרים נלענ"ד דחשיב ודאי רבית גמורה, וכדמצינן בדרך ע' ע"א דאסור להלוות מעות של יתומים ברבית קצוצה אע"ג שהמלוה והלוה אינם מכירים כלל זה את זה, וכ"ש בגדולים שהשתתפו לדבר עבירה לבחור באנשים מסוימים שיתעסקו בהלוואת מעותיהם ברבית, ואף אם נאמר גבי יתומים קטנים דאין זו רבית דאורייתא, היינו משום דיתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו וגם אנו לא מוזהרין על ממונם וכיון דלא אזהר רחמנא למלוה לא אסור גם על הלוה כמבואר בראשונים, משא"כ בגדולים הרי הם עושים וממנים ממש שליח להלוות מעותיהם ברבית. [אין

בדעתי לדון עכשו בדין המסוכך שבסי' ק"ס בענין רבית ע"י שליח, רק אעיר דכיון שהשטר הוא על שם הבנק ה"ז חשיב כאילו השטר הוא ממש על שם המלוה דאסור אף ע"י שליח]. אך נוראות נפלאתי כשראיתי בדר"ת שהביא מהגאון העצום מהרי"א איטינגא שכתב בפשיטות בסי' נ"ד דשרי, וסובר דשאני יתומים דאם הלוה לא ישלם יוכלו שפיר היתומים לתבעו לכשיגדלו, משא"כ בבנק רק הנהלת הבנק יכולה לתבוע ולא בעלי המניות, והוא פלאי, אטו ראובן שמסר כספו לשמעון ע"מ להלוות ברבית קצוצה ומפורש התנה השליח עם הלווים שאין להם שום עסק עם בעל המעות, ולא יוכל בשום אופן לתובעם כי אם ע"י אותו השליח בלבד, וכי נפקע משום כך איסור רבית, הרי לא מצינן דשרי אא"כ בעל המעות הוא עכ"ס אבל לא בישראל שלא יוכל לתבוע, נועיין באחרונים לענין דרשת התו"כ בפר' כהר כספך ולא כסף אחרים, ועכ"פ מבואר בב"מ ג"ז ע"ב באבני בנין וכו' דבכה"ג בהדיט אסור מה"ת, ואף אם תאמר דשאני גזבר דחשיב כבעלים ה"נ גם בבנק יש לראות את ההנהלה כבעלים]. גם חושבני דאין איסור רבית קשור כלל עם הלאו של לא תהי' לו כנושה, ואפי' אם מפורש התנה המלוה שלא יוכל כלל לתובעו אלא שרק דורש מהלוה שישלם לו מעצמו קרן ורבית לכשירחיב ד' את גבולו ג"כ הוה רבית קצוצה. [אין זה סותר כלל דרב ספרא דבעינן דוקא שיוציאו בדיניהם מלוה למלוה] וגם זאת לדעת דאין נדון זה שייך כלל למה שהובא בשו"ע סי' ק"ס לענין מעות עניים דחשיבי כמעות של יתומים ומותר להלוותן ברבית דרבנן של קרוב לשכר ורחוק מהפסד, דשאני התם שאין להממן בעלים ידועים, אבל אם העניים מיוחדים וגם ידוע חלקו של כל אחד ואחד מבואר בכל מקום דאסור, וכ"ש הכא שהמניות מסוימות וידועות דודאי חשיבי בעלי המניות כמלוים מעותיהם ברבית ע"י שליח, וממילא פשוט הוא שאיסור גמור לעשות כן גם ברבית דרבנן.

מעשילין

דאית ליה אשה ובנים. שני זכרים לבנים או זנו ועקבה לבנים דמו לא
מייקסין כולי הא דכרמלינין ביבנות (פס: פס:) ומיטו כולי הא זכר
מייקסין בבהך ודע אף ודען לעבד כל מהן דר (פס: פס:) מצוה
בגדול. האלים ליבס ועקף ק"ו מוהיה הזכור (דברים סה:) שבוא
יביתו. פסק דרן ליעין ועקף כירושין
דקדוקן ושטרן חלילת ונחלסת ומחמסת
ליבסת: מישום מקח וממכר. לעמקא
וממכר דמי שמואל משרשו לנשות
קדשן ומתקן וממכר *מכור מן
התקלה^ה דכתיב ממזלות חפץ דודן
דכתיב דרן.

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) יבנותו כד. לט.
(ב) לעיל ט. ג) [לעיל
(ה:ס) 7] שנת קז: קנד.
(הספסהל פרק ג,
(ז) [לעיל ט. ו.] שנת
קנד. ע"ש 1) שם קנד:
לעיל יב. 2) עיניו זו:
שם, י" [יבנותו סכ:ו].
3) יבנותו י" [לעיל
שבת קיג. מ] עיני
הרש"י לעיל כ: ד"ה אין
הספסל. 4) לקמן לט.
5) עיני הספסל כ"ב יב.
ד"ה אטון.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה משום מקח
וממכר וכו' אסור מן
המקרא. ע"ן רש"י לעיל
דף כו ע"כ ד"ס אין
פוסקין:

הגהות וציונים

לדעת שצריך לה הול אלא קיסר
והי משום שרשעים איבדו שבות
איבדו. והענינהו אלא שקדמתי לו
שמות שבו וזי וזין כן משום שנות
והול אלהם כדלמתינו כן חשיבין
עליו אלהם וכוונתו להאמרם וזהו תנאי
שמות מלה אלהם עניניהן ומשום
שנות מלה לאקדש כנשת תנאים
והול אקדשו וזכי מלגיהו מזה
דמתי' קדמתי אלהם שנות ונחמתי
ובתנאי להו דקדמי שנות: ה"ק א"י
מבטליה ב"י. לומר כולם שנות
שן ואלהשמות קיסר שן כן וזין
שן לתלמידי ואלהשמות שן
שנות ואע"פ ששן קלת מלה

לִיקוּמֵי דַעַ"י

[שייך לדף לו:]

השמות ואין עם צעירה זו שמן
מזה אלם אלא מלשי דה"ל שנות
דליבא דרש"י קריבו מלוה ומי
אכר: משי"ח צירוף ה"ל, גלגלה ומי
צירוף ש"ח שנת גזר צירוף: דא
ד"א צירוף: כו"ס דקדמי צירוף
צירוף לשכח דא שנות דכורו על שכן
גזר על צירוף ואפי' דכורו ממון ר"ל
ממון ר' יהושע ה"ל: אותו ואת בני
דירושלם חזרם להאכילן ששעלה חמות ה'
ה' וצירוף: וצירוף: וצירוף: וצירוף:

[illegible][illegible]

(ב) חושק שלמה על ר"ח (א) אולי י"ל משום שצו ליכא והי משום מזה ליכא משום רשות ליכא כו'. (ב) בחוספא דמחליתין פ"ד ושם הגי' אלו הן משום רשות לא דניו וכי' ולא מיבזין ולא הן משום מזה לא מהדדין וכי' וכו'.

פרק חמישי

ראית י"ה אשה ובנים. שני זכרים לנ"ח או זכר ועקבה לנ"ח דמו לה מופקד כולו האי כדלמדין ביצמות (הק' 77) ועיניו קלת מניח אינא כדלמדין" הבקור רחש את זרעו ופסקו לאח חנה יד (קס"ה 6): שמו בנדרו. חקקו לביט ונעקד לנ"ן לערבה וכו' (נדרים 18) צמח

ביצה

משורם מקח וממכר. "נש" ללמקח וממכר דמו שמיאל' מרושו
לרשות הקדש ונקח וממכר אסור חז' המקרא' דמבי
ממלא' חפצ' הדבר דבר אי נמי מקח וממכר חתי ילדי כהנים
שערי מיכה' ולפי תאמר הו' ענין גורם טויל' עתה כהנים

לו.

למקח וממכר דנו שמואלין מרשותו
 מקח וממכר אסור מן המקרה דכמיב
 נמי מקח וממכר אחי לידי כתיבת
 זו לה גזרה לגזרה כולה חדא גזרה:

ורמינהו משילין פירות דרך ארובה וכו'. ומימנה

לדמיון המצוי (דף טז) אין קו"ט
לשבת אלא אכול נפש צלד ואמרו
לא פריך לה מנחתם וס' וס' וס'
אמרו לא פריך לאמרו מנחתם
ואמרו צ"ש לא לנרד וממתי
אסור וכו' והתם לא פריך וס' וס' וס'
משום שיהי' יודע שיהי' יכול לדחות
דא' דמנחתם אין קו"ט אין קו"ט לשבת
דא' דמנחתם שם אסור וכו' וכו' וכו'

רבינו חנניאל

מדמה דכיון דב"ש מחמירין גבי הולאה
שלא לצורך כך הם מחמירים גבי
טלטול דרבנן כדמסיק במסקנא
דטלטול משום הולאה הוא דאסור:

[illegible][illegible][illegible]

הששאלים לחבריו בעיצומו של יו"ט, דלעס

י מערכת שבת-בית מדרש גבוה

לכן ומים
ס דומה לדין רגלי הבעלים, ולא איכפת לן מן
ט' היו שלו.

דפאריישען לאור ההלכה - הודפס ע'

דף לז. וכן אשה ששאלה מחברתה ת
נין איסור תחומין אמרין דדין חפצי הבעי
גלי הבעלים הראשונים, כיון דבתחילת ה

מקומות

סוגיית באנק קרעדיט יוניאן וקא

מתני' מס' ביצ
מבואר דס'
נקבע כפי'

קונטרס מרא

משילין

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) [לקמן ת.], (ב) עי' ש"י לעיל י. ד"ה כולם טמאים ובמסוהש"ס שם, (ג) ד"ה מורה ומערה, (ד) [נצנצל מציצא כח], (ה) ג"ש תורה וכמה בכ"ב כב: ד"ה וכמה, (ו) תורה לא ס"ה, (ז) ב"ק סט. ע"ה, (ח) לעיל ג:, (ט) שביעית פ"ו ה"ב.

ליקומי דעס

[illegible]

הגהות וציורים

[א] גירסת מהרש"ל
 אסחקה לר' אבין
 [ב] גליון. ועי' השלמות:
 [ג] בכת"ב במקום "אי
 דל"ג הגי' אלא סמיון;
 [ד] על חכם אחד
 כיול (כת"ב); [ז] כיון
 דלא אתי במעמד יום
 ואמר לי דהשאני
 והסיד; ומזהד איניש
 תארגנו אשכח שישא א"ל
 וז"ל ואלא יבוא אלי
 עוד (כת"ב); [ס] ציל
 דרובי קאמר (ביש);
 [י] ציל דפריר (ביש);
 [יג] נגדיל ותיריד (ריי)
 (ביש);

והווינו בה ב' דקא ס"ד וימנין דחכם לא בא עד לאחר זין
השמשות כגון שחשבה לו בחור החסום שבאותו מקום בית המדרש
ואו בחור ד' אלפים והוא מכיר אינן או גדר לסוף אלפים למקום
שחשבה לו ואמר שציתי תחתי דיכול להלך משחשבה ד' אלפים

אלהות כדלמרי עניניו (דף עט:)
 הלכן כיאה בדבעת קניית עירוב זה
 וזה חסד להוסיף תורת ויחד תחת
 מי יימר דקנה ההוא עירוב למפרע
 דלמא חסד בין השמשות לא היה
 עירוב לנא בלא ז' לא¹² ממנין
 באגרייה לומר הובר דלרוב זה
 היה חסד עמיד לנא וזה ההנהגה
 לתקומת עירוב ההסד היה ערובו
 קונה למפרע וא"ר יוחנן גרסינן:
 ויברר בא חסד. הא דלמר רבי
 יסודא אם כי חסד למרות וכו'
 דקדש חסד¹³ יכול להשתט בכבדן זה
 וזה חסד השמשות עסקין קדש זה
 איתו יודע לנא חסד רוח זה וקאמר
 ללכותו רוח שבתו על ידא ערובי
 קאמר דלון קאמר על ידא גרייה
 אלא קנייה ודמית ולתמר גלוי מילתא
 עתנלחא ללרוב שישמע זה שסיה
 וי חסד קנה ערוב ומדאכטין
 ר' יוחנן ללוקמה כדמר חסד
 ש"מ לית ליה גרייה ואפי' בתחומין
 דרבינן: אלא דע"כ לא תיפיד.
 ויברר פושטתא דלמר י' גרייה.
 ודקשיא לן טרס את הפסחים מחלן
 ומת: דבאורייתא. כגון שומע
 ויבא: לית ליה גרייה דרך יואה
 הכלב למשח מסוי כדלמר בטובה
 דהלכות שומעא הכי גמירי (דף עז:).

יסו: אבד דברבן: כג: תחומין
 אלו: אי: שור ש"י פה: פה: פה: פה:
 שוורים: למכור: הרי הוא כרגלי ז'
 שנה לנחן ע"י עירוב מוליכו לתקומין ד'
 אקדים כרגליה דמאן דלמי למחר
 אקדים שנהלם בהמות על ופעמים
 הרי הוא כרגלי אנשי אותה העיר: מ'
 עירוב רועה זה ד' אלפים אמה לרוע'
 מרבין אותה אמה שלקחו אמה צ"ו'
 אלפים דמחמתול אוקומין כרגות מ'
 הימנו אבל כרגלי בני עיר אחרת לא ד'
 מכיו פה: שיריוסו בני עיר אחרת
 שאלו מבעדו עיר כרגליה: ק"ל:
 דבורה בעמלה ולא משך מבעדו עיר וס'
 אוקומין: בירוש הרי הוא כרגלי ה'
 דבורה בעמלה תחומין סופה נמי
 הרי אלה צ"ו: מ"ב: אבד, אבד:
 אחי ואמר ל"ו אינש אחריני אשכח:
 ועלמא או שביה דדךך אחר מפלה
 להבטח: אימא מ"חא: דשמתחא:
 כ"ב: ב"י א"י: דהב: למר: ב' מנא:
 ליעצול אסור תחומין דמיס ומלה דזוט'
 דהו רבי אבא: ומשום דלקח על ו מ'
 על עיסא זו וכי מי שנתבאר לו ב'

ואם כן לר' יוחנן דלית ליה הך חילוק על כרחק אית ליה דליתא
משום דנעיי לתרץ לעולם אל חיפוך קהשא קהשא מלתא א"ע"י" א"ר
לפזר דר' יהודה אל חאמר מ"מ חד חנא מנחמא אהמר אלהי
וְרַבְשִׁימִי וְיָמִים וְחַד גַּבְיִי שִׁיחָא. פֶּרֶשׁ"י וְהוּלֵי עֵשֶׂה וְיִפְתָּח וְחִמָּה
אֶלְבִּי חַד בְּשַׁלְמִי מוֹתִי בִּהּ חַד גַּבְיִי שִׁיחָא וְיָמִים מִפְּרֶשֶׁת עֵשֶׂה
אִשְׁוֹר תַּחֲמוּמִי חֲלוּי בִּשְׁם עֲבָדֵי הַחֶפֶץ וְיִבְכְּאוּ שֶׁנֶּעַל הָעִשָּׂה עֲבָדֵי
וְהָא גַּבְיִי בִּשְׁמַר אִשְׁוֹרִים וְרַבִּי אֶלֶף מִהֲדֵר לֹה לְדִלּוּ שֶׁנֶּעַל הָמִים

פרק חמישי

ביצה

לח.

והויינן בה מ"ש ב' פז
דהכנס בא בשבת
תחתיו מצעוד יום ועל ידי
יכול לבא בשבת משני צדי

וַיִּחְיוּן בָּהּ מִיֵּשׁ לֵאמֹר וּלְכָאן דְּלֵא דִאָּן בְּרִיחָה
מִבְּרִיחָה וּמִעֵרֵב נָמִי אֵין בְּרִיחָה וְאִיִּי יוֹחֲנָן וְכַבֵּר
בָּא חֲכָם אֱלֵמָא לִית לִיה לֵר' יוֹחֲנָן בְּרִיחָה
אֱלֵא לַעֲוֹלָם לֹא תִפְקֹד * וְכִי לִית לִיה לְרַבִּי
אֲשֵׁעִיָּא בְּרִיחָה בְּרִאדְוִרִיתָא אֲבָל בְּרִבְנָן
אִית לִיה דְּרֵשׁ מִדּ וְזִטְרָא הִלְכָּה כְּרִבִּי
אֲשֵׁעִיָּא. * אֲמַר שְׁמֹאֵל שְׂרָר שֶׁל פֶּטֶם הָרִי
הָיוּ כְּרַגְלֵי כָּל אָדָם יֵשֵׁר שֶׁל רוּחָה הָרִי
הָיוּ כְּרַגְלֵי אוֹתָהּ הָעִיר: דְּהַשְׁוֹאֹל כָּלִי
מִמְחִבְרֵי מִעֵרֵב יוֹיִט: פִּשְׁטָא דְּלֵא צְרִיקָא
שְׁלֵא מִסְרֵי לוֹ אֱלֵא בִיזְט מִדּוֹ דְּתִימָא לֵא
בְּרִשְׁוֹתֵיהּ אֻקְרֵיָה קָמְלִי מִסִּיעֵי לִיה לֵר' יוֹחֲנָן
דְּבִרָא לִי יוֹחֲנָן הַשְׁוֹאֹל לִי מִתְבָּרִי מִעֵרֵב וְיִם
מִזִּבְּ אֶף עַל פִּי שְׁלֵא תִנְנוּ לוֹ אֲבָל בִּיזְט הָרִי
הָיוּ כְּרַגְלֵי הַשְׁוֹאֹל: דְּבִיזְט כְּרַגְלֵי הַמַּשְׁאֵל:
פִּשְׁטָא דְּלֵא צְרִיקָא דְּרִגְלֵי וְשִׁאֵל מִינֵיהּ
מִדּוֹ דְּתִימָא בְּרִשְׁוֹתֵיהּ קָא מִקּוּסֵי לִיה קָמְלִי
מִמִּמֶּד אֲמַר דְּלֵמָא מִשְׁכַּח אֵינִשׁ אַחֲרֵיָהּ
וְאִזְוִיל וְשִׁאֵל מִינֵיהּ: וְכֵן אֲהַשֵּׁה אַחֲרֵיָהּ
מִמְכַּרְתָּהּ: כִּי סְלִיק רַבִּי אֲבָא אֲמַר רֵא רַעוּתָא
דְּאִימָא מִלְחָא דְּתַתְּקַבֵּל כִּי סְלִיק [לְהַתָּם]
אֲשִׁכְחִיהּ לֵר' יוֹחֲנָן * וְרַבִּי תִנְיָנָא בְּר פִּפִּי
וְרִי וְרֵא וְאֲמַר לֵי לֵר' אֲבָתוֹ וְרִי שְׁמַעוּן בֶּן פִּזִּי
וְרִי * צִחָק נִפְחָא דִּיתִבָּה וְקִאֲמַרִי אֲמֹרִי וְלִכְתִּיל
מִיָּם וּמִלְחָא לְגַבִּי עֵיסָה אֲמַר לֵר' ר' אֲבָא
הָרִי

למורחו של חכם וקל להבין
אצטא בית יפה חיי יוחנן
חולה בדעת עמלו לחולה בד
דעת עמלו חל למורה
בבירה וימי דר' יוחנן קד
דעתה הארס חל דקאמפר
למך סכבר נח חכם ובי
וכמה אמר ר' יתחק ובי
דמתי אמר ר' יוחנן אר
לר' יודא לרבי חל דלמן
אחרים דבכי אמרין כפרך
החם מתה חלם עז ער
מהס רבו חל חרבו רבו
דלם חל בבירה וקאמפר
לדרבנא ליחא ללאו מקמיה
משום דמתי הלוקח יין מני
חלם קמיה מתי חי והקס
דהלוקח דלם לכו בבירה
(ג) מה היו בלחות חל
ולכי מיית היו גיטא ודייקין
ע"כ" שמתחם עסקין
מתח' חלם לבירה חל
לעולם חלם ללאו דלטה

על כרחק איז ליה דליתא לראוי קוממין סך תלת מחמ"ה קדושת קהל א"צ"ג שדמח"ל יומתן ליה ליה דלוי עור ד' מנה מעמלא אחרה ולכן מייסד ר' יוחנן בריהא שבעה ואלו דלויין נפיקא ומוסיא הוי דבר שיש לו ממירין סך בטל ספיר ודבי מפרש בזה"ש בירושלמי¹ ועוד דלא דמי ליה ובתנא סך בטל הויא ערויה ולא סך בטל הויא והתנא ואלו דלויין סך בטל הויא והתנא בטל מבאן כמו שאין

עין משפט
גר מצוה

47 א מ"ה מהל'
 י"ט ה"ל כ:
 48 ב מ"ה שם ה"ל טו
 טו"ט א"ח ס"י ש"ז
 סט"ו:
 49 ג מ"ה שם טו"ט שם
 סט"ז:
 50 ד ה"ז מ"ה שם ה"ל
 י"ט טו"ט שם סט"ו
 י"א:

דְּבִירוֹ חֲנָנִאל

[illegible]

חשק שלמה

על רבינו חננאל

גמרא שם דף לח. - לח: 'כי סליק' עד 'איסורא בטל ממונא לא בטיל' לפום ריהטא משמע דמסקנת הגמ' היא דממונא לא בטיל, ולפי זה איכא למשמע דלא מהני דין ביטול ברוב כדי לבטל בעלות ישראל לענין איסור רבית.

לח:

עין משפט
נר מצוה

וַיֹּאמֶר אֵל מִי פָּנָיו מֵה'
מֵה' הַלֵּל יוֹ כִּמְנֵה
לִפְנֵי קִמְחָה טוֹשֵׁעַ יִד'
סִי אֵל סִיפִי אֵל וְסִי קֵט
סִיפִי אֵל:
כֵּן בִּי מִי פָּנָיו מֵה'
מִכִּירֵה הֵלִי כִּמְנֵה
לִפְנֵי קִמְחָה טוֹשֵׁעַ חִמְתָּ סִי
רַכֵּט סִיפִי בִּי:
כֵּן בִּי מִי פָּנָיו מֵה'
מֵה' הֵלִי כִּמְנֵה
לִפְנֵי קִמְחָה:

משילין

הרי שנתערב 17 קב בר. ואם תאמר האי פירטא תאמי תמחן להקשות אותה עד כאן דהא בכל דוכאן דקאמר חד במי גציל מני למפך הכי ו'יל' דמי מני למפך בעלמא הכי דאין לדמות איסור תאמור אלסא הכי במתני ממונה אע"י דאיכא תאמור תמומים מ"מ איסור תמומים אינו נא אלסא תמוס דע"י¹ העצלים בעלמא בשאר תאמור דחד במי גציל אלסא הכי דאין תמוס דולמי מן שנתערב לו קב תטין כ'י' תמוס גיטול לא פקע שם גצלים ה"י' תמוס גיטול לא פקע שם גצלים וקטן מים ומה שציה: אלסא גצלים ו'יל' גציל:

וידר יושמה לנו בדבר שלם עמו
 כי כך וזו אהה בעל מלאך
 האולין וקנו המים שבימה אללה ומה
 ש"י מדמוש ששילתו לו (אחזקיהו)
 מנחמה יהא מוחד דהא אמר ציו"ט
 הדי הוא כרגלי ההשאלין דבמה צין
 המשושמוס ורובין וכו' קשיל להו מדמוש
 שמועטו ואלהו קשיל להו לשון הקור'
גרי דר"ר יודרה לא בבש"י דרבנן
 בעב"ש בבש"י מואל דהא
 דהלהה כרבנן מין"ל בנימין שפיר
 דהא סתמה דה"ס קלמה הכי"ל
הכי נמי דבי אית קלמה בעל"ם לא
 בבש"י פש"י אללה ודלי בעל
 וס"ח"ם והא רב ספרה אללה קלים
 מיוקן דרבי אבא וכו' אהה קלמה
 דלפילו אין לו חושעין לא בעיל כמו
 מנחמתין כ"ס הא שיש לו והכי
 מניין דהא דלפילו יש לו חושעין
 ע"י ודאדנה תקשי לוי לגמשי וי"ל
 דבעלמא רב ספרה לא קשה ליה
 דשמי אסורא ממונא שפיר"ס דיש לו
 חושעין והא ממיין אסורא נבלה
 שמוערה בשמוש כ"י לבר"ט

[illegible]

רמב אמר [תבין לעומת] עבירי כו. ס"ה דרבי יהושע טעמא
לעיקה ורנא שני קדרה ולא פליגי ודוקא לכן נראה דלבי
שני עיקה וס"ה קדרה שמה תעשה בשותפות ורנא שני קדרה
והוא הדין עיקה דמלא שני טעמא דעיקה ומיס חשיב עיקר
העיקה נעשית ממים:

משום

[illegible]

פרק חמישי

וחדיו. וישמח בדבר שלא עמל בו כך וזו
וקנו המים שביניהם אללה דהא^ל לא קשיא
נחמנן במתנה יהא מותר דהא אמרין ביו"
דבשר בין השמשות אזלינן וכי קשיא להו

מִן כְּעֶשְׂרֵה קִבְּן חֲסִין
וְחִדְרֵי אַחִיכֹּה עָלֶיהָ אִמֶּר
דָּוִד אַחִיכֹּה עָלֶיהָ אִמֶּר
לֹד דְּאִמְרוּ עָלֶיהָ מֵאֵי
רֹדֵה רִאשִׁיתוֹ עָלֶיהָ רִדְתֶּה
מִן בְּשֹׂאנֵי מִינֵי כְּבִיל
וְדִלְרֵכִי יְהוּדָה לֹא כְּבִיל
אִמֶּר לִיה רַב סִפְרָא
וְלֹא שְׁמַעֵי לְהוּ אִי
וּסְפֹסָפָה מְשֻׁמֵּי דְרַב
וְשֵׁל חֲבֵרוֹ חֲזִיב לְשֵׁל
כִּילָא חֲסִרִיהּ הִכָּא נְמוֹ
יֵי וְלֹא שְׁנֵי לִיה לְמִד
וְיַעֲבֹן לְמִמּוֹן שְׁאִין לִי
חָא דְאִמֶּר רַב סִפְרָא
הָא דְרַב לִפִּי שְׂאֵי אִפְשֵׁר
הָא שְׁחוּמָה אֵינֶה כְּבִילָה
כְּבִילָה שְׁתַּעֲשֶׂה שְׁחוּמָה
כְּעֵלִים לֹא כְּבִילָה וְכִי
נִינְא אִיד' וְיַחֲנֵן בֵּן גִּזְרִי
שְׁבִיתָה אֶעֱפֵשׂ שְׁאִין
מִי שֵׁישׁ לֹהֶם כְּעֵלִים
סִקְרָא לְמִמּוֹנָא אִיסְרָא
וְלִי וְטַעְמָא מֵאֵי אֲבִי
הָא עֵיסָה בְּשׁוּתָפוֹת רַבָּא
עֲבִידִי וְטַעְמָא לֹא כְּבִיל
וְרַב

תשיב ממונה וליטול: אמר דוד, רבי חובעין פקע שם ממונה מיניה וזו ליבי בעגלים ולא בעגלים קלי: ואשבעיר בנצלים בשחשורם: אליבא דר' יהודה אמרה לא בעגלי מין בשאמי מני בעגלי וזו רב חזו לר' יהודה ואשמעין רבי חיאי דא רבי לא לריות מתווח אלל אי פאשר לו לריותו הוה ובעל ופרפר רב תאסד דהאי פאשר בחר המצטל דהוא רוצה זאליני דאס וטובעוויזו אי מין בעגלי ווי לא הוה מין בעגלש וצאצא דאס שחוסטו צנעלש וצנערה צנערה זאמיס על שחוסטו וטובעו פון קין טומא דרבי חובעין זאמיס הוצטל לריות טומא צנערה וצמאש כנבז צנעלה דרובש צנלה קין שחוסטו צנעלה ודאי לשרוק צנערה על מנעו לפי שאלש שחעשם טעורש שחוסטו דלבי מרסרה קרוים צנלה": הוי נמי. דאי הוה על בעגלי ורהיגני. דמאשם דלאו בעגלים לא פקע רבי ויחנן חצי' דלבי. הנמלאס קווי ממוקס מיאחנן אלפסיס לכל רוח ואיני מוסר להם שדיח לעצמן אלהם משיבי בלא דע"ג א"ר חובעין לא לבטול: ולא צדיקס מנו לא מין אלא מרעיוני

[illegible]

נכילה ואין ידוע לזוהי בעילה כדבר שאלו נגד בזהות
בבית. אם יש שתי תחיות נכילה וזהו שמונה ימים
אלה תולק דמא וזו היא השמונה. שאפשר לנבא
וחי היום בין בנות, שכל נכילה נמי לא תוכל
על דבר. ולפטר למוטע להיות מכונה הן כיון
המאסר לכל דבר ואפי' עירב לז' חזר (עירובין מהל).

ביצה

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) עיין תוס' יבמות פב.
דייה ריי, (ב) (שבת קא:
והש"נ), (ג) כ"ב זג: ע"ש,
(ד) מנחות כג. (בכורות
כג. ע"ש), (ה) עירובין ד'
לח: מה: מז: זא:
(ו) (תולין וי.), (ז) כג,
(ח) בכורות כג, (ט) (ועי'
תוס') פסחים ל' ד"ה
אמר וסוף תולין זג. ד"ה
אמר רבא, (י) עירובין
מו ע"א.

הנחות וציונים

[illegible]

ליקוטי דעם"י

[illegible]

תחיתות שמוטה ואחת
שהוטה אינה בטיילת
תרומה אינה נשרפת עליה
תורת שמוטה שלא תטמא
לא שתעשה שמוטה, תרין
שאין להם בעלים ותשיבה
הכל והוא עיקר (חולין ה.)

[illegible]

דברי דודים

הקדמה

דלאפיטש הוא ניהו הרב דפאריץ יאריך ימים וירבה תורה בישראל, ויצא הוא בחזקת היד והרס מבצרו והוכיח לאיסור.

ג- ועוד בה שלישיה, בהגלות השפארקאסע פה עירנו לבוב, יצא בהיתרו מטעם ברירה שהישראל תולה המעות שהוא לזה שהמה מעות של הנכרים בספר שואל ומשיב חלק ג' סי' ל"א בתשובתו להרב המו"צ דאונגוואר בעל ספר קיצור שלחן ערוך, ונשלחה לי התשובה במקום היותי זה עשרים שנה, מאת הרב ר' ישעי' נ"י עפשטיין ובאתי אנכי אחריו כמלקט בשבליים, ומצאתי בעניות דעתי וחסרון בינתי להשיב על דבריו ולדון לפני בעלי תריסין משפל מדרגתי כי אין לנו כח להתיר זאת מסוגית הש"ס, ועתה ההוגה בתורה והיונק משדי' עינו תחזינה מישרים ושכלו ישפוט מה לקרב ומה לרחק.

והנה בראש הנדפס נכתב ע"ד שטאטסבילעטין, והוא טעות כי לא על השטאטסבילעטין שהם מדמוסיא של מדינה אנו דנין, כי אם ע"ד הבילעטין מהבאנקין שהמה מאקציאנערן אשר נמצאים בתוכם גם אנשים יהודים. גם הרבה טעיות נפלו בדפוס ומהם אשר מצאתי בהעברה. בדף ה' בראש הדף נכתב "קולות" וצ"ל קושיות. שם בדף ההוא בעמוד שני שורה י"ט "ולא" צ"ל ולו. בדף כ"ב שורה כ"ד תיבת "של השיעבוד" צ"ל שלהשיעבוד.

ומאשר לא היו בתשובות ע"ד הריבית כדי ספר, פתחתי להם חידושים ממני בט"ז הלכות מליחה כסדר אותיות הט"ז, וכן דברים שעברו ביני ובין הרב בפרקים ראשונים ברא"ש פסחים. וגם מחלוקת ענין תפילין לרבותינו הראשונים, ויהא רצון ד' לתת דברי לחן בעיני הוגי תורה ללמוד ולעיין בהם.

מעשה היה בשנים שהיו להם בית שותפות ומכר האחד הבית וקיבל התמורה במזומן ובוועקסלען לזמן, ורצה ליתן לשותפו בחלקו מהוועקסלען לזמן וגם מהמזומן, לעשות בילעטין פאזעמעלני באנק הוא באנק מאקציאנערן שהמה נותנים הלואות על נחלאות בבילעטין שלהם הנושאים פירות צינזען פעמים, כשהקורז מהם נמוך שש, ויצא השותף לחוש ולדון בזה אם יש חשש בהוועקסלען לזמן מפני שמא אמר שותפו (שאינו נזהר באיסור ריבית) שאם יתן מזומן יקח פחות, וא"כ יאסר אחר כך ליקח הוועקסלען בסכום יותר מכח מתניתין דבבא מציעא דף ס"ה ע"א מכר לו את שדהו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא שלך באלף זוז, אם ב"ב מנה אסור. ובענין הבילעטין שרצה לתת יצא לחשוש מפני האקציאנערן מהבאנק שנמצא בהם ישראלים ומשלמים רבית שאסרה תורה.

והגיע הדבר עד הרב הגאון שבפאריץ שליט"א, ויצא בתשובתו והרים ידו להתיר גם שניהם. ומפני שכתב דבריו להשותף, לכן דבריו לפעמים כמדבר אל בעל המעשה השותף אשר לו נתנו הוועקסלען והבילעטין. והנה בהלואת הבאנקען ביחוד הבילעטין פאזעמעלני יצא להיתרא הגאון מפאריץ הנזכר, מטעם שאין הישראלים זוכים בהמעות וכל המוציא והמביא הוא הדירעקטאר אשר לא מבני ישראל הוא. ויצאתי אנכי צעיר התלמידים אחרי דבריו לחקור ולדרוש, ובררתי רובי דבריו והרסתי את היתרו, והקורא ישפוט מישרים דברי מי נכונים.

ב- זה מלפנים בהתפשטות הבאנקען בארץ אשכנז יצא להתיר הדיסקאנטע אצלם, הרב הגאון הגדול המנוח ר' ישראל סאלאנטער צ"ל מטעם ביטול מיעוט מעות ישראל ברוב מעות נכרים, ודבריו הגיעו עד הרב הגאון

דודים

סי' ט

דברי

לחוד ליכא חיותא) דפריך שם מ"ש מנפלים דאע"ג דליכא בהו חיותא קדשי הכי השתא כו'. התם כיון דלא עריבי ביה חולין כו' הכא כיון דעריבי ביה חולין לא קרינא בהו כל בכור. ואין לומר משום דהתם גלי קרא דכל, דלמא גלי קרא לענין מחצה ומחצה דוקא. ועוד דלר"י אמרינן דבכור כולי' בכור משמע וע"כ כולי' ממש, דבאיבעית אימא אמרינן דוקא רובא בכור משמע, משמע דמתחלה הוי סבר כולי' ממש, אלמא דבלאו קרא נמי לא אמרינן דבטל חולין של הנכרי ברובא. ואין לומר דפירוש כולא הוי טפי מרובא אבל מ"מ לא הוי תרי תלתי דליבטל חלק דעכו"ם חד בתרי, דמלבד דזהו דוחק, כבר הסכימו כל האחרונים ביו"ד סימן ק"ט דמה"ת לא בעי חד בתרי אלא במשהו טפי מפלגא סגי. ואם נדחה על פי סברת המרדכי דהיכא דמעורב מתחלת ברייתו לא שייך ביטול, מ"מ יקשה משותפות דנכרי דאם דפוטר ג"כ מכך מקנך תזכר ואפילו מקנה קודם לידה ואפי' חלק שאינו מבורר, ואמאי לא נימא דבטל והוי כל מקנך. ובפסחים דף ו' מבואר בעיסת ארנונא אי לאו משום דלית לי' קלא הוי פטורה מן החלה אף דארנונא הוא אחד מעשר ולדעת קצת פוסקי אפילו כשיש להישראל שיעור חלה. וכן הוא ביורה דעה סימן שכ"א גבי בכור בהמה טמאה דשותפות כהן ולוי פוטר בכ"ש. וכן לענין מתנות זרוע ולחיים [אך לפמ"ש בש"מ בב"מ על קושית התוס' דף ו' ע"ב ד"ה קפץ דאף דנתבטל מ"מ מיקרי ספק עשירי יש לדחות רא"י זו עיי"ש]. ואף דבאיבעית אימא אמרינן דבכור רובא בכור משמע לאו משום ביטול המועט במרובה קאתי עלה, אלא דמשום הרוב מקרי בכור ונותן רוב דמים לכהן. וכן נמי מ"ש רש"י ביומא (דף י"א) על הא דאמרינן שם הני אבילי דמחוזא מ"ט לא עבדי בהו רבנן מזוזה דמחוזא עיר שרובא ישראל הויא. וכן הוא ביו"ד סימן רפ"ו דברוב ישראל חייבת במזוזה מדינא, ג"כ לאו משום ביטול הוא אלא משום דפסקינן כאב"א או משום דלחומרא (ועיי' ע"ז דף ז' תד"ה בשל תורה) דבדבר דא"א למיפלג מיקרי על שם הרוב ישראל. ועוד דהתם לאו מביית נפקא דנימא דכיון דבטל חלק דעכו"ם מקרי ביתך דקדושת ישראל, דהא אצטריך לדרך ביאתך כדאיתא בחוין (קל"ו ע"א) אלא משום דליכא לרבווי מלמען ירבו ימיכם לחייב שותות בעכו"ם במזוזה. וא"כ ליכא מיעוטא לפוטרה נמי אף אי נימא דלא בטל מקצת דעכו"ם ברובא דישאל (ועיי' במרדכי ספ"ק דע"ז ועיי' רשב"א שבת קל"א).

אחרי ימים רבים השגתי מהרה"ג דבירעזין התשובה שכתבתי בימי ילדותי שרמזתי בס' ומחמת דחביבא עלי שמעתתא דימי ילדותי ע"כ הדפסתי כל שאלה:

מהרב כו' ר' הענדיל נ"י להגאון הצדיק המפורסם מהר"י סאלאנטער נ"י ודברי הגאון מובאים בתוך דברי תשובת הר"ה נ"י.

אלקים יענה את שלום אדונינו הגאון אמיתי נזר ישראל צדיק יסוד עולם חסיד כקש"ת מוה' ישראל סאלאנטער שליט"א נרו יהל עד בא ינון:

מה מאוד יחרדו עשתנותי היום בגשתי להעריך דברי לפני קדושת גאוננו באתר דתמן זיקוקין דנורא. אך בזכרי את גודל צדקתו ורוב ענותו אשר לפי גדלו כן ענותנותו כו' ויהא רעוא כו':

במה דחידש הדר"ג דהיכא אמרינן דממונא לא בטל ואף האיסור דשייך לי' לא בטל, היינו דוקא היכי דתלי בבעלים כל דהו כמו תחומין שנוהג בכל או מי שנתערב קב כו' בזה דוקא אמרינן דלא בטיל ממונא בבעלים, ואף אי נימא דתחומין אינו אלא בשל ישראל מ"מ לא נתערב אלא בשל ישראל כמותו ואינו בדין שיבטל שם בעלים דחברו בשלו, אבל ברבית דהאיסור אינו דוקא אלא בבעלים דישאל כשנתערב בשל עכו"ם י"ל שפיר דאף דממונא לא בטיל מ"מ קדושת ישראל דבהאי ממונא שפיר בטל בממון עכו"ם ונעשה כממון דעכו"ם דשרי להלוותו ברבית כמו דאמרינן ביבמות דף פ"ב דחתיכה של הקדש חטאת שנתערבה בחתיכת של חולין דבטל אף דזה ג"כ הוי ממון גבוה. אלו דברי הרב גאון ישראל, מכאן ואילך דברי צעיר התלמידים:

לפענ"ד הרי קדושת בכור ודאי דלא תלי אלא בקדושת בעלים דישאל, ואף על פי כן מבואר בסוגיא דבכורות (ג' ע"א) רבנן סברי בכור אפילו מקצת בכור כתב רחמנא כל דכולא בכור משמע, ורי"ס בכור כולה בכור משמע כתב רחמנא כל אפילו כל דהו, הדבר ידוע דאפילו חלק א' ממאה פוטר. וכן משמע דלר"י אפילו יש לישראל חלק א' ממאה חייבת בבכורה. ולא אמרינן דליבטל קדושת ישראל לר"י וליהוי כולי' בכור דעכו"ם או חולין דעכו"ם לרבנן ליבטל ברובא וליהוי כולי' בכור דישאל. והתם בגמרא מפורש בהדיא הטעם משום דעריבי ב' חולין (ולא משום דבחלק האחד

שם סוף סי' ט ד"ה אחרי ימים רבים עד ד"ה לפענ"ד

מביא דברי הג"ד ישראל סלנטר דמחלק בין איסור דתלוי בממונא דלא מהני ביטול בממון הבעלים, משא"כ לענין רבית דאכתי יש מקום לומר דמהני ביטול שנתבטל קדושת ישראל מהממון.

חיי

יו"ד סימן יד

אריה

סימן יד

בדין אם ללוות מהבאנק ברבית

נשאל כבוד אדוני אבי מו"ר הגאון מו"ה ישראל סלאנטער זצ"ל"ה אם מותר ללוות מעות מהבאנק ברבית שיש גם להרבה ישראלים חלק בה.

אות א

והנה אדוני אבי ז"ל כתב דאף דאיתא בצ"ה דף ל"ח ע"ב דממון לא בטיל היינו דוקא בתחומין דתליא באיש פרטי של הצעלים אבל גבי רבית שהאיסור תליא רק בממון של יהודים אולי דמי לממון גבוה דבטיל בחולין עיין יבמות פ"א תוד"ה הכל וכו' ומעילה כ"א תוד"ה פרוטה כו'. והקשה הרה"ג מו"ה העבדל נ"י אבד"ק לאפי"ן הא דהוכיח אדוני אבי ז"ל מדברי התוס' דיבמות דהא התם איירי בקדשי קדשים וכתב רש"י ז"ל זמכות דף כ"א ע"ב דהוי ממון צעלים ע"כ דבריו. אבל לפענ"ד נראה דלא קשה כלל דהא אדוני אבי ז"ל הוכיח מדברי התוס' ז"ל והתוספות ז"ל כתבו בקדושין דף נ"ב ע"ב ד"ה המקדש בחלקו אינה מקודשת כו' דהא ממון גבוה הוא, כו' אלמא דדעת התוס' ז"ל דהוי ממון גבוה אף דאין בו מעילה כמו שאיתא במעילה דף ט' היינו משום דנעשה מזוהר.

אות ב

והנה אדוני אבי ז"ל הביא מדברי התוס' ז"ל במעילה דף כ"א ע"ב ד"ה פרוטה של הקדש כו' תימה וליבטל האי פרוטה של הקדש שנפלה ברובא, אלמא דממון גבוה בטל ברוב, וגם אנכי קודם שראיתי דבריו הקדושים אמרתי לתוך קושית התוס' ז"ל ע"פ הגמרא דביצה דף ל"ח הנ"ל.

והנה יש להביא רא"י לכאורה דלא בטיל מהא דאיתא ביבמות דף ס"ז הניח צנים ואשתו מעוברת אלו ואלו אינם אוחלים בשביל העובר ואף באיכא הרבה צנים ולא אמרינן דליבטיל ברובא חלק העובר בחלקי הצנים הנולדים, ועיין במשננות סימן קט"ט ס"ק א'.

אות ג

ולכאורה יש לדון קצת היתר על פי מה שכתב המהרי"ט ז"ל חלק א' סימן קט"ו הוצא בהגהות רע"א ז"ל על יו"ד סי' קט"ו סכ"א בקיצור דהיא דישאל נתן לעכו"ם מעות להתעסק בהן למחצית שכר והלוה מהם העכו"ם לישאל ברבית אע"פ שבעל המעות יודע כשנתנם לישראל מ"מ שרי כו' יע"ש הטיב במהרי"ט, ונריך לחלק מהא דאיתא שם ביו"ד והוא מדברי התוס' ז"ל בציוהו נשך דישראל שמינה סנטר עכו"ם אסור ללוות ממנו ברבית, וע"כ נריכין לחלק משום דכיון דיש להעכו"ם חלק בזה א"כ אדעתא דנפשי' קא עבד כדאיתא שם במהרי"ט ז"ל א"כ ה"ג כיון דיש בזה שותפות עכו"ם והם אדעתא דנפשי' קא עבד להכי שרי, ומסיים שם במהרי"ט צוק ד"ה ועוד אני אומר כו' וכי היכי דבנכרי שאינו שותף התיר רש"י ז"ל בשלא ידע, בשותף שרי אף כשידע, א"כ לפי דברי המהרי"ט ז"ל שרי בשותף משום דאדעתא דנפשי' קעבד.

אות ד

ועוד יש להביא רא"י לדברי אדוני אבי ז"ל מהא דמקשה הגמרא במסכת עכו"ם דף נ"ב ע"ב על הא דאמר ר"א צקשו לגנוז כו' אטו ירושלים הוה רוצא דעלמא כו', אלמא חזין דכסף ירושלים דהוה של הקדש בטל ברובא, וכן הוכיח מכאן המל"מ ז"ל בפ"ד מהלכות מעילה הלכה ו' דמטבע בטל ברוב יע"ש, אך יש לדחות מטעם כל דפריש מרובה פריש שכל כסף שיש לו להאדם יש לומר דפריש מרובה דהוא יותר קל מביטול ברוב.

אות ה

וכן כתב רש"י ז"ל בהדיא בערכין דף ד' ע"א ד"ה שלנו הוא כו' ובמנחת ציבור ז"ל בפרק רוצא וכן הביא מכאן המל"מ ז"ל דמטבע בטל ברובא ע"ש, והא דמקשה-שם הגמרא ולכן בוכרי נמי חוטא הוא כיון דקמעיל חולין לעזרה מאי קשה הא בטיל ברוב, ואין לומר דהקושיא היא דלכתחלה קודם שנתבטל מעייל חולין לעזרה, הא מוכח בצ"ב דף פ"א ע"ב בתוס' ד"ה ודלמא דאין עובר על חולין לעזרה אלא דוקא דעבד כעין עבודה ובשעה שמכניסין השקלים לעזרה לא עבדו בזה שום עבודה עד אחר שנתבטל ברוב, אך המל"מ ז"ל שם כתב דהקושיא הוא דאין מצטלין איסור לכתחילה, וכן כתב השער המלך ז"ל בפ"ד מהלכות שקלים לתוך בזה קושית התוס' יו"ט ז"ל יעו"ש היטיב, והא לא קשה על הא דכתב רש"י ז"ל דבטיל ברוב הא אין מצטלין איסור לכתחלה, דשם מחוייבים הכהנים ליתן שקלים א"כ אח"כ נתבטל ברוב, אבל כאן לכן בוכרי דאינם מחוייבים למה להם ליתן לכתחלה ולבטל האיסור ברוב, ולכאורה לא קשה כלל הא בכאן אמר רבי יהודה משום צ"כ ור"י אזל לשיטתו שסובר שמין צמינו לא בטל במנחות דף כ"ב, ומאנא בבריתא ופליגי סימן ק' ד"ה והנה הרב יש לעיין קצת לפי שיטת הרשב"א ז"ל דהוה ספק בעל מל"מ כו' שהעיר מזה וסתר מדברי התוספות ז"ל שם במנחות דיבש ביבש מודה ר"י יע"ש.

אות ו

והנה השער המלך ז"ל בריש הלכות שקלים הקשה בזה דתנן במשנה ה' דקטנים פטורים משקלים אם נתנו מקבלים מהם, הא קטן לא מצי מקנה מדאורייתא וא"כ לא מצי למוסרם לציבור, וכן הקשה הקצות החושן ז"ל צסימן רל"ה יעו"ש בנתיבות, ותירץ השעה"מ ז"ל דבטיל ברוב כמו שתיירך רש"י ז"ל גבי מנחת כהנים דאינה נאכלת אפילו הכי מצי ליתן שקלים וקוים מהם מנחה ונאכלת משום דליבטל ברובא יע"ש, וקשה לי על תירוצו השער המלך ז"ל דהא מסיק הגמרא בצ"ה דאיסורא בטל ממונא לא בטיל יע"ש, א"כ בשלמא גבי כהנים דנריך ליתן מן הדין שקלים ומוסרים לצבור רק דהקפידה הוא משום האיסור דמנחת כהן אינה נאכלת להכי שפיר כתב רש"י ז"ל דבטיל ברוב אבל גבי קטנים דלא מצי להקנות כלל ונשאר הממון שלהם א"כ הא ממון לא בטיל א"כ במה קנו הציבור דלהוה הקרצנות קרצים משל ציבור (א"ה עיין באנני מלוואים סי' כ"ח מש"כ שם).

שו"ת חיי אריה ח"א סי' יד ד"ה והנה עד והקשה ואות ג
[להג"ר אריה לייב הורוויץ בנו של הג"ר ישראל סלנטר]
הודפס מחדש ע"י מכון שבת

דן בהתירו של אביו להלוות מבאנק, ומביא שם (אות ג) שיש לצדד עוד סניף להתיר ע"פ מש"כ המהרי"ט סי' קטז.

שב שמעתא ו פרק ד שמעתתא כא

קיימין. והקשה והא מעשר שני איסורא הוא וקיי"ל ע"א נאמן באיסורין אפילו אינו בידו. וכתב בשם הרמב"ן דמעשר שני נמי אפוקי ממונא הוא, שהוא מוציא ממון מרשות הדיוט לרשות גבוה, וע"א לא מהימן אלא באיסורא גרידא. ואפילו יש נפקותא בו לענין איסור, אפ"ה אינו נאמן כל שיש בו משום הוצאת ממון מרשות לרשות ע"ש. וכ"כ הר"ן פרק האומר (קידושין דף ס"ו ע"א) ע"ש. וא"כ בהקדש נמי היכי נאמן בהוצאת ממון מרשות לרשות דהיינו מרשות גבוה לרשות הדיוט. ובידו לפדותו אינו משום מגו וכמ"ש הרא"ש דאטו בשופטני עסקינן שיוציא ממונו בשביל חבירו. ואין בזה אלא משום בידו דנאמן בכל איסורי תורה, ואמאי הא בהקדש יש בו משום הוצאת ממון, וצ"ע.

ולכן נראה לענ"ד מוכרח מזה דנהי דבמעיד להוציא ממון מרשות הדיוט לרשות גבוה הו"ל משום הוצאת ממון ואין עד אחד נאמן בו. אבל להיפוך להעיד מרשות גבוה לרשות הדיוט לא איכפת לן בהקדש משום תורת ממון שבו אלא משום תורת איסור שיש בו. לכן אמרינן ביה עד אחד נאמן באיסורין היכא דבידו. וכן נראה מדברי תוס' מעילה (דף כ"א ע"ב ד"ה פרוטה) בהא דתנן פרוטה של הקדש שנפל לכיס מלא מעות והוציא אחת דמעל מספיקא. והקשו תוס' דליבטל ברובא ע"ש.

שמעתא המבוארת

בירושה] דשל פלוני הם או של מעשר שני הם, אם היו אותן המעות בביתן של היתומים שאין באפשרותו של העד ליטלן משם. והקשה הר"ן דאמאי אינו נאמן לומר דשל מעשר שני הם, והלא מעשר שני איסורא בעלמא הוא וקיי"ל דעד אחד נאמן באיסורין אפילו היכא דאינו בידו. וכתב ליישב בשם הרמב"ן דאע"פ שעדותו הוי לענין איסורא מ"מ יש בה נפ"מ ג"כ לענין ממונא שהרי ע"י עדותו מוציא ממון מרשות יתומים לרשות גבוה, והלכך אינו נאמן, וכל שיש בעדותו נפ"מ לענין ממון, שע"י עדותו מוציא ממון מרשות לרשות, הרי זה חשיב דבר שבממון, ובדבר שבממון אין עד אחד נאמן. וא"כ - ומסיק רבינו, דכיון דכל שיש בו משום הוצאת ממון מרשות לרשות אית ליה דין ממון, א"כ האיך אמרינן דע"א נאמן להעיד על הקדש שנפדה, והלא ע"י עדותו מוציא ממון מרשות הקדש לרשות הדיוט וא"כ דין ממון לו כמ"ש הר"ן, והיכי מהני ביה עד אחד. ובידו - והך טעמא שאמרו בגמרא שם דנאמן על ההקדש משום דבידו לפדותו, על כרחך אינו מתורת מיגו וכמו שכתב הרא"ש שם דאטו

בשופטני עסקינן שיוציא ממונו על חבירו בחנם, וה"נ בהקדש לית ליה מיגו דשמא אינו רוצה להוציא ממונו על פדיון. אלא על כרחך אינו משום מיגו אלא משום "בידו" וכדין כל האיסורין דנאמן על דבר שבידו מתורת בעלים. וא"כ קשה כנ"ל אמאי נאמן להעיד על ההקדש שנפדה, והלא בממון לא מהני ע"א אלא רק בתורת מיגו. ה. ולכן - ומיישב רבינו דיש חילוק בין הוצאת ממון מרשות הקדש לבין הוצאת ממון מרשות הדיוט. דמה שכתב הר"ן דכל שיש בו הוצאת ממון מרשות לרשות יש לו דין ממון, זה אינו אלא במעיד להוציא הממון מרשות הדיוט לרשות הקדש, וכגון במעות היתומים דהעד מעיד דשל מעשר שני הם. אבל להיפוך, כשמעיד להוציא הממון מרשות הקדש לרשות הדיוט, בזה לא אכפת לן משום תורת ממון שבו, ולא חשבינן ליה בתורת ממון אלא בתורת איסור גרידא. ומש"ה מהימן עד אחד להעיד על ההקדש שנפדה כיון דהו"ל הוצאת ממון מרשות הקדש לרשות הדיוט והו"ל כדין שאר איסורין דעד אחד נאמן בדבר שבידו. וכן - ומביא רבינו ראיה לדברינו [דהיכא דהממון הוי ברשות הקדש אין דנים אותו בתורת

שמעתתא

שמעתא ו פרק ד

שב

כב

ומאי קושיא דהא קיי"ל ממונא לא בטיל. ובראיתא בביצה פרק משילין (דף ל"ח ע"ב) הרי שנתערבה לו קב חטין בעשרה קבין של חבירו יאכל הלה וחדי ע"ש. ואע"ג דשם אמרינן דאיסור תחומין שבו שפיר בטל ע"ש בסוגיא, היינו משום דאיסור תחומין הוא איסור בפני עצמו ואינו תלוי באיסור גזל, דאפילו השאיל לו כליו נמי הוי כרגלי הבעלים בין השמשות. אבל גבי הקדש איסור מעילה הוא תלוי במה שמעל בנכסי גבוה, וא"כ היכי שייך ביטול כיון דממונא לא בטל הרי מעל מספיקא בממון גבוה, אלא ע"כ צ"ל דבנכסי גבוה לעולם אין דנין בו תורת ממון רק תורת איסור, ודוק.

שמעתא המבוארת

ממון אלא בתורת איסור גרידא], מדברי התוס' רבינו מדברי התוס' דמעילה הנ"ל, דאפילו אי במעילה, בהא דתנן התם דאם נפלה סלע של הקדש לתוך כיס מלא מעות של חולין, והוציא מאותו הכיס מעה אחת, הרי זה מעל מספק. והקשו התוס' דאמאי מעל מספק והלא כיון דאיכא שם רוב מעות של חולין א"כ ליבטל המעה של הקדש ברוב מעות של חולין ונימא דהכל מותר.

ומאי - ומסיק רבינו הראיה, דהנה מקושיית התוס' הנ"ל מוכח דסבירא להו דכל שהממון ברשות הקדש אין דנים בו אלא תורת איסור. דאם נאמר שדנין בו תורת ממון, א"כ האך הקשו דליבטל הסלע ברובא, והלא קיי"ל דממונא אינו בטיל ברוב.

ובראיתא - ומביא מקור הדין דממון לא בטיל ברוב, מדאמרינן בפרק משילין הרי שנתערב לו קב חטין שלו בעשרה קבין של חבירו, יאכל הלה וחדי. פירוש, וכי נאמר שיתבטל שלו בשל חבירו ויאכל חבירו את הכל וישמח בדבר שלא עמל בו, בתמיה. והגמרא מביאה זה כמשל לומר דממונא לא בטיל.

ואע"ג - ומקשה רבינו דלכאורה אפשר היה לדחות הראיה, דהא בגמרא ביצה שם גבי איסור תחומין אמרינן שאם היתה עיסה של אשה אחת והיה מעורב באותה העיסה תבלין של אשה אחרת, בטל התבלין בהעיסה ואין נחשבת העיסה ברשות בעלת התבלין לענין איסור תחומין, ומותרת בעלת העיסה להוליך עיסתה אף מחוץ לתחום שמותרת בעלת התבלין לילך. ואע"ג דהתבלין ממנוא דבעלת התבלין הוא וממונא לא בטיל, מ"מ לענין איסור תחומין שבו שפיר בטיל. וא"כ לפי זה לכאורה יש לדחות הוכחת

אבל גבי איסור מעילה ודאי אי אפשר לחלק בין

ממון לאיסור, שהרי כל עצמו של איסור מעילה הוא תלוי בהממון שמוציא מרשות גבוה לרשות הדיוט, וכיון דלענין ממון אין לו ביטול א"כ בשעה שנוטלו משם ע"כ הוא עובר על איסור מעילה כיון שמוציא ממון מרשות גבוה לרשות הדיוט. וא"כ על כרחך מה שהקשו התוס' במעילה שם דיתבטל הסלע ברוב, כוונתם דאפילו לענין ממון שבו יתבטל. וקשה על דבריהם כנ"ל דהא קיי"ל דממונא לא בטיל ברוב.

אלא על כרחך מוכח מזה כמ"ש לעיל דבנכסי

גבוה כל שמוציא הנכסים מרשות הקדש לרשות הדיוט אין דנים בהן תורת ממון אלא רק

מיידי בגנב אחד בשבילו ובשביל חבירו דאף דאין שליח לדבר עזירה מגו דזכה לנפשו וזכה נמי לחבריה יעו"ש, א"כ יתכן נמי דנהי דאין שליחות לעכו"ם מכל מקום הכא כיון דהוא שותף מייגו דזכה לנפשו וזכה נמי לחבריה ישראל שעושה בשליחותו, ועי' שו"ת בית שלמה חלק אור"ח סימן ל"ו, ואפשר דהכא שאני דאינו זוכה כלום אדרבא הוא נותן המעות בהלוואה לישראל וזכה ולא הגוי הנותן, ומכל מקום יש לומר דהגוי המלוה זכה בקצירת הרבית ומייגו דזכה לנפשו כו', אמנם החוס' שם ד"ה ושותפין חולקים על רש"י ועי' קצות החושן סימן שמ"ח סק"ג. אכן נראה דבגדון דידן שנשתתפו יחד ישראל ואינם ישראלים ועל אופן הוה שאותם הגוים שנבחרו למנהיגים מנהלי השותפות ילוו למי שירצו, נראה ברור דלכולי עלמא מעשיהן קיימים גם נגד היהודים השותפים ואין זה ענין לשליחות כלל דהא בכל שותפות מה שעושה שותף אחד דבריו קיימים ועי' בחו"מ סימן קע"ו סעיף י"ד, ומכל שכן בגדון דידן דמתחילה נכנסו לשותפות אדעתא דהכי שהמנהיגים יעשו כרצונם שהדבר ברור דמועיל והלוואה והקצירה קיימת. ואפשר דבגדון דידן גם לרש"י הוה ליה רבית גמור כיון דלא שייך לומר בזה דאין הלוואה וקצירת העכו"ם מועיל משום דאין שליחות לגוי וכנ"ל.

אכן קצת יש לדון על פי מה דאמרין בצ"ה ל"ח ע"ב במסקנא דאשה ששאלה מים ומלח לעיסתה שפיר בטל דנהי דממונא לא בטל איסורא בטל יעו"ש, ועי' בספר עטרת חכמים להגאון ר' ברוך פרענקל ז"ל בסוכה ל' ע"א בקוגיא דאזונכרי שכתב [דף י"ז ע"ב ד"ה ופמך] שכתב דזה דעת חוס' במעילה כ"א ע"ב שהקשו וליבטל פרוטה של הקדש ברובא אף דממונא לא בטל מכל מקום איסורא דהקדש בטל אף דאכתי ממון שייך להקדש, ומהאי טעמא דן הגאון ר' ברוך פרענקל שם דממון שנעטר ברוב לאו דלא תגזול לימא דלענין איסורא בטל יעו"ש, א"כ הכי נמי יש לומר כיון דרוב המעות שייך לעכו"ם נהי דממונא לא בטל ועדיין שייך מיעוט המעות לצעליהם הישראלים מכל מקום במעות הנ"ל המעורב מיעוט של ישראל ברוב גוי ליכא איסור רבית שאסרה תורה, דלענין

איסורא בטל כמו לענין איסורא דלא תגזול. אמנם בשבט שמעתתא שמעתתא ו' פ"ד ביאר דהא דאמרין לענין תחומין נהי דממונא לא בטל איסורא בטל, היינו משום דאיסור תחומין אינו תלוי בגזול דהא אפילו השאיל לו כליו ברצונו מכל מקום הם כרגלי הבעלים יעו"ש, והא דהקשו חוס' גבי הקדש ליבטל פרוטה ברובא היינו משום דנכסי גבזה אין דנין בו תורת ממון רק תורת איסור יעו"ש, א"כ בגדון דידן לענין איסורא דרבית דאסרה תורה לישראל ליתן מעותיו ברבית וכיון דממונא לא בטל ועדיין שם ישראל עליה גם איסור רבית איכא, ולא דמי לתחומין דשם גם אם נתן ביו"ט כליו במתנה אסור למקבל מתנה להוליכם יותר מרגלי הבעלים שקנו שביחה אצלם אף שעכשיו אינו ממנו עוד, אבל ברבית דלא אסרה תורה רק ליתן ממנו ברבית ואם נתן לגוי במתנה מותר לישראל להלוות מעות גוי ברבית א"כ האיסור תלוי בממנו דוקא וכיון דממונא לא בטל גם איסור רבית איכא והבן.

אמנם יש לדון להיתר בהקאסקע הנ"ל כשהמנהיגים גוים, עפ"י דברי מהרי"ט בתשובותיו ח"א סימן קט"ז שכתב שם דישאל שנתן מעות לגוי בעסקא להתעסק בהם למחצית שכר והלווה מהם הנכרי לישראל ברבית דשרי, כיון דהנהו זוזי משתעבד לנכרי המקבל למחצית שכר ואפילו כי ידע לא מאי מעבד מלהלוות כי קעביד הנכרי אדעתא דנפשיה קעביד, וכהא דאיתא בסוף פרק קמא דע"ז כ"א ע"ב דמותר ליתן שדה לאריסות דכיון די' לנכרי חלק בפירות השדה אע"פ שישראל נהנה ממלאכת שבת מותר דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד והנחת ישראל ממילא אחי יעו"ש, וה"כ הכי נמי בגדון דידן כיון דכל מי שנותן מעותיו להקאסקע המה משועבדים עד זמן ידוע שאי אפשר להוציא משם ונתן על דעת שהמנהיגים גוים יתעסקו בהם כרצונם וכל השותפים והמנהיגים יש להם ריוח מזה שמלוחין א"כ כשמלוה לישראל ברבית קצוזה נכרי אדעתא דנפשיה קעביד. ונראה דאע"ג דידוע הישראל בשעה שנותן המעות שהמנהיגים ילוו לישראל ברבית קצוזה אפילו הכי שרי כמו בנותן שדה לאריסות אף שידוע שיעבדו נמי בשבת,

מנחת פתים יו"ד סי' קס סעי' ח ד"ה אכן קצת
[להג"ר מאיר אריק]

ס"ל דרך איסורא בעלמא שאינו תלוי בבעלות בטלה ברוב, ולכן בתחומים מאחר שנאסרת לא איכפת לן אי יצא מרשותו לרשות חבירו, ע"כ נשאר באיסור תחום שהיה, ולכן שייכא ביטול. וע"כ צ"ל גם לענין איסור מעילה, דהוי כמו איסורא בעלמא, דלא איכפת לן אם יצא מרשותו, משא"כ איסור רבית דתליא בבעלות ישראל ע"כ לא בטל. וברם המנחת פתים חולק על סברת הג"ר ישראל סלנטר הנ"ל, ועיין להלן בדבריו שהביא דברי המהרי"ט להתיר.

מנחת

יורה דעה – שו"ת סימן י"ב

פתים ערה

ולכאורה יש לומר דשם דוקא לענין שבת דמן החורה מותר לעשות מלאכה ע"י גוי רק מדרבנן אסור לכך היא דשרינן בטעמא דעכו"ם מדעתא דפנשיה קעביד, אבל באיסורא דאורייתא כמו הכא שהגויס המנהיגים מלוים צרכים קלוה לא סמכינן אטעם זה והמהרי"ט שם מיירי באצק רצית, וקנת רחיה לזה מדברי הריב"ש סימן קנ"א שצב"י או"ח סוף סימן רמ"ה דישראל שנעשה שותף עם הגוי בצמהה איסורא עשה מאחר שידע שהגוי יעשה זה מלאכה בשבת, הרי לאינו מועיל טעמא דאדעתא דנפשיה קעביד משום דשציתת בהמתו אסור מן התורה, ועי' בש"ע הרב סימן רמ"ו סעיף ט"ו.

אכן נראה דזה ליחא דדוקא בשציתת בהמתו כיון דאמרה תורה [שמות כ"ג, י"ג] למען ינוח וגו' וכשהצמה עושה מלאכה אפילו מאליה איסורא קעביד ישראל צעליה, לכך אינו מועיל האי טעמא דגוי אדעתא דנפשיה קעביד ואינו שלוחו דמה בכך דהא גם בעושה הצמה מאליה אסור מן התורה, אבל צרכית דהתורה אמרה [ויקרא כ"ה, ל"ו] את כספך לא תתן לו בנשך נהי דבנותן ע"י גוי נמי אסור משום דהגוי שליחותיה קעביד והוה ליה כאלו הוא נותן צרכית, מכל מקום היכא שנכרי אדעתא דנפשיה קעביד ואינו שליחו ליכא על ישראל איסורא כלל, וכן משמע נמי מדברי מהרי"ט הנ"ל שכתב להחיר בגוי שקיבל עסקא ונתן לישראל צרכית ובודאי דהתם רצית קלוה היא ואפילו הכי שרי כיון דאדעתא דנפשיה קעביד, ואפשר דדעת מהרי"ט דכל שנעשה הלוואה ע"י גוי אף שהמעוה של ישראל לאו רצית קלוה היא, דכיון דאין שליחות לגוי אף דמעשה הגוי מועיל כיון שנתן לו בעסקא אבל על כל פנים לא הוי איסור מן התורה כיון דאין שליחות לגוי רק מדרבנן אסור וכשעושה אדעתא דנפשיה שרי.

[הוספת רבה"ח בקו' שירי המנחה שנסוף הספר] **לעיר**
הבאחי המשנה במעילה כ"א ע"א שילח ציד חרש

שונה וקטן עשו שליחותן בעל הצית מעל, ויש להעיר לפי מ"ש הב"ח בשו"ת הישנות סימן ז"ו הוצא בקלות החושן סימן רס"א דנותן מטבע ציד קטן הוי אצידה מדעת דמיקרי הפקר יעו"ש, א"כ למה לי שעשו שליחותן, ימעול בעל הצית תיכף כשנתן להם הפרטה של הקדש דהוה ליה מפקיר מעוה הקדש, ומסביר נראה דכמו שנותן מעוה הקדש מעל הנותן הוא הדין מפקיר. אמנם בלאו הכי דברי הב"ח תמוהים מבצא בתרא פ"ו ע"ב דמוכח דלא הוי הפקר כאשר העיר בקלות החושן שם. ועל פי יסוד הנ"ל דמפקיר מעוה הקדש מעל כתב לי בני החריף ובקי מו"ה דוד (נ"י) [ו"ל] אהא דאמרינן ביצמות ע"ט ע"ב חלק מוצח מי יחיר ופירש"י ותוס' שם דבזה לא שייך הפקר צ"ד, ולא נודע טעמם. שהדבר נכון עפ"י מה דאמרינן בצבא מניעא ז"ו ע"ב נמעלו צ"ד ויעוין צרש"י דהם שהקנו הממון לבעל מוציאין מעוה הקדש לחול יעו"ש"ה וא"כ ממילא דאי אפשר להם להפקיר מעוה הקדש דא"כ הצית דין גופא ימעלו דמה לי נותן מעוה הקדש לאחר או מפקיר, והערמו נכוחה אף מדברי רש"י כתובות ק"ו ע"א ד"ה מגיהי ספרים שכתב וז"ל והפקירו צ"ד תרומת הלישכה לכך יעו"ש נראה דיכולין צ"ד להפקיר ממון הקדש, ויש לי בזה אריכות דברים ואין כאן מקומו:

במה שנידדתי בתשובתי דאם ממון ישראל מיעוט בטל ברוב כמו בתחומין, שוב ראיתי דהא ליחא דהא צדיה ל"ח שם אמר אב"י גזירה שמה יעשה בשותפות, ופירש בשיטה מקובצת שם שמה יעשה עיסה בשותפות על מנת לחלקה ביניהם ויהיה לאחד מיעוט ולאחד מרובה, ונימא נמי דבטל המיעוט במרובה וזה ליחא יעו"ש, דמוכח דעל כרחק לא שייך ביטול רק בשאלה מים ומלח לא על דעת שותפות, אבל בנכנסו על דעת שותפות אין המיעוט בטל במרובה אף לגבי איסורא דתחומין א"כ בנדון דידן דנכנסו על דעת שותפות לא שייך ביטול, ע"כ:

מודעה הלכתית מאת הגאון ר' שמעון איידער זצ"ל מורה צדק בעיר לייקוואד, בענין קניית חמץ לאחר הפסח בחנויות (תרגום מאנגלית)

מידע בענין סופרמרקטים איזוריים לענין קניית חמץ לאחר הפסח

המציאות של מכולות בימינו מורכבת מאוד. כיום, רבים מהסופרמרקטים מנוהלים ע"י קארפאריישענס. לענין איסור חמץ שעבר עליו הפסח, האידך יש להחשיב את הבעלות של הקארפאריישען לאור ההלכה? מי נחשב הבעלים בקארפאריישען, במציאות הנוכחית, הוא נושא השנוי במחלוקת הפוסקים בדורנו.

מרב ראש הישיבה (הגאון רבי אהרן קוטלר) זצ"ל נקט להלכה שבמידה ורוב המניות של הקארפאריישען שייכים לאינם יהודים, יש לנקוט בהיתר "ביטול ברוב", ולכן חמץ שנקנה לאחר הפסח (והיה בבעלות הקארפאריישען בשעת הפסח) הוא מותר. ואולם דעת הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל והגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל שגם במידה ורוב בעלי המניות אינם יהודים, כל זמן שיש חבר הנהלה יהודי שבידו לקבוע החלטות החברה, החמץ יחשב חמץ שעבר עליו הפסח וייאסר.

אשר על כן הציע הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל שיש לבדוק את רשימת חברי הנהלת הקארפאריישען ולנסות לזהות אם יש שם שמות משפחה שנראים כיהודיים, ושיש לסמוך על ההנחה שיש עדיין חזקה שרוב יהודים יש להם שמות שנשמעים יהודיים, ורוב בעלי שמות שנשמעים כאינם יהודיים – אכן אינם יהודים.

מרב הג"ר אהרן קוטלר

[מפי תלמידו הרה"ג ר' שמעון איידער זצ"ל, וכן מטין בבי מדרשא משמיה]

שפיר מהני דין ביטול כשהבעלות של ישראל הוי המיעוטא.

[ועי' לעיל סי' תמח בשעה"צ ס"ק ד דברוב עכו"ם יש לצדד דבטיל ברובא. ונראה שיש לחלק בין חמץ שעבר עליו הפסח שהוא איסור בעלמא שאינו תלוי בבעלות, לאיסור רבית ואין ראייה מדבריו לדברי הג"ר ישראל סלנטר.]

היוצא לנו לדינא: מצינו ד' מהלכים להתיר באנק שיש בו מנהלים ושותפים שאינם יהודים:

- היתרו של של השואל ומשיב מכח הסברא דאין ברירה, ולכן יש להתיר כי אין הממון מבורר.
- היתרם של המהרי"ט ומהרי"א הלוי (ח"ב סי' נד) שאין הממון ברשות ישראל, ולפיכך לא נחשב הישראל ל"מלוה".
- היתרם של המהרי"א הלוי (ח"ב סי' קכד) והמהר"ם שיק דהממון לא הוי של ישראל.
- היתרו של הג"ר ישראל סלנטר שממונו של הישראל בטל ברוב.

(ובאמת מצינו בדברי האחרונים עוד סניף להקל, והוא ע"פ שיטת רש"י (הובא ברמ"א סי' קס סעי' טז) שיש מקום להתיר כשהלואה והפרעון נעשו ע"י שליח ישראל, משום דאמרינן אין שליח לדבר עבירה, ועי' ברמ"א שם שהסיק "ואין לפרסם הדבר בפני עם הארץ וכן עיקר, אע"ג דיש מפקפקין בהיתר זה ומחמירים לאסור, יש לסמוך עליו לעת הצורך". אמנם עי' באחרונים שנתקשו טובא בדבריו, ונדחקו למצוא מקום להיתר הנ"ל.)

יהודה

פרק ל

ברית

תקב

יג. מוסר נחלקו הפוסקים אם מותר להלוותו ברבית (לו).

יד. המלוה לישראל ברבית והמיר הלוה, יש להסתפק אם מותר לגבות ממנו הרבית (לו). אבל אם כבר גבה הרבית קודם שהמיר אינו חייב להחזיר (לה). וכ"ש אם הלוה למומר, אף להמחמירים שלא להלוותו לכתחילה, אם גבה אינו חייב להחזיר (לט).

טו. המלוה למומר ברבית וחזר בתשובה אסור לגבות ממנו הרבית אף מה שעלה בהיותו מומר (מ). וכ"ש אם הלוה לישראל והמיר ואח"כ חזר בתשובה (מא). ואף אם גבה כבר הרבית לאחר שחזר בתשובה צריך להחזיר (מב).

טז. חברה או בנק (מג) שרוב מניותיו (מד) הם בידי עכו"ם, דעת רוב

הואיל ונתגדל בין הנכרים. (לו) ע"י שבות יעקב (ח"ב סי' עג) וחיידושי רעק"א, יד אפרים, ובשו"ת אבני נזר סי' קמג. (לו) ע"י שער דעה שמסתפק בזה, וכן ביצועות יעקב. ובדרכ"ת (ס"ק טו) כתב בשם פני יוסף שער הרוחה שאסור לגבות הרבית. ובספר אמרי בינה (שו"ת שבסוף חלק א סי' ב אות ב) כתב דמ"ש השער דעה שאם יגבה יעבור על לאו דשימה למפרע, אפשר שאינו עובר על לאו דשימה אלא אם הגביה הוא באיסור אבל אם הגביה הוא בהיתר אינו עובר בלא תשימון. וכיצא בזה כתב בערך שי. ומ"ש בשער דעה להביא ראיה לדין זה מהא דבתר מעיקרא אזלינן כתב בערך שי דעיקר הטעם דבתר מעיקרא אזלינן משום דאמרינן אילו נשאר ביד המלוה היו זולים. וטעם זה לא שייך כאן. (לח) חו"ד וכן הסכמת הפוסקים. ואע"פ שעבר על לאו דרבית, כיון דאינו מצווה להחיותו פטור מלהחזיר. ומ"מ אינו לוקה על לאו דרבית אע"ג דתו לא מינתק לעשה. ובשו"ת ברית יעקב (הובא בדרכ"ת ס"ק יב) כתב הטעם משום דמ"מ אם החזיר פטור ממלקות. אבל באמרי בינה הג"ל משמע דהטעם הוא דכיון דבשעת גביית הרבית היה לאו הניתק לעשה דתשלומין שוב אין לוקין עליו משום דהוי בכלל אינו לוקה ומשלם. עיי"ש. וע"י ביצועות יעקב מ"ש בזה. ובדרכ"ת (ס"ק יא) כתב עוד בשם שו"ת ברית יעקב דה"ה אם הלוה לישראל באיסור רבית וגבה הרבית ומת הלוה ויש לו בנים מומרים אינו חייב להחזיר להם (ע"י פרק ח סעיף כ שיש אומרים דאף בישראל כשר אינו חייב להחזיר לירשיו). ואם אחד מבניו הוא מומר והאחד ישראל כשר מסתפק שם אם חייב להחזיר להישראל גם חלקו של המומר. (לט) ע"י בפת"ש בשם תפארת צבי, דכיון שאין מצווין להחיותו אינו מתקן הלאו. (מ) דרכ"ת סי' קעא סק"א בשם שו"ת ברית יעקב, ואפילו זקפן במלוה. דבעכו"ם התיירו לגבות הרבית כדי שלא יאמרו בשביל מעותי נתגייר. אבל במומר שחזר בתשובה בודאי לא בשביל מעותיו חזר בתשובה, אלא בודאי חזר בתשובה שלמה (וע"י בדרכ"ת שם סק"י מ"ש בשם מרבה תורה). (מא) שו"ת ברית יעקב שם, דגם הקציצה נעשית באיסור. (מב) שו"ת ברית יעקב שם עפ"י דברי הרא"ש דאף כשהקציצה נעשת בהיתר, אם בשעת גבייה הוא באיסור הוי רבית קצוצה ויוצאה בדיינים. ונראה דמה שגבה בהיותו מומר אינו צריך להחזיר אף אם עשה אח"כ תשובה. (מג) עיקר שאלת הלוואה מבנק ברבית נתעוררה לפני גדולי הפוסקים לפני למעלה ממאה שנה כשהחלו להתייחס

ברית יהודה פרק ל אות טז והערה מה
[להג"ר יעקב ישעיה בלוי זצ"ל]

פסק להלכה כדעת רוב האחרונים שיש להתיר באנק שבבעלותו רוב עכו"ם, ובהערה מה כתב, דאף שנראה מדברי האחרונים שכתבו להתיר את הבאנקים רק כדי ליישב מנהג העולם, מ"מ האידנא כך נהוג עלמא, ואשרי מי שנזהר בזה.

ברית פרק ל יהודה תקז

האחרונים להתיר (מה) לישראל ללות מבנק כזה ברבית (מו), אע"פ שמיעוטן בידי ישראל (מו). ואפילו רוב הפקדונות בבנק הם של ישראל (מח). ואין חילוק אם פקיד הבנק הם ישראל או עכו"ם (מט).

יז. אם רוב מניות הבנק בידי ישראל (ג), דעת רוב הפוסקים שאסור לישראל ללות ברבית (נא) מן הבנק (נב), אפילו רוב הפקדונות הם של עכו"ם (נג). ויש מתירים כשפקיד הבנק הם עכו"ם (נד).

תרסט). ולענ"ד נראה שעל פי החוק אין שום חילוק ביניהם ונטלים חלק בריח וגם בהפסד, ושניהם אינם יכולים להוציא כספם מהחברה אלא עם פירוקה, משא"כ באגרות חוב, ומה שאין לו זכות דיעה בהנהלת החברה נראה לענ"ד שאינו גורע מדינו כשותף. והרי זה כשותפים שהתנו ביניהם שהאחד יתעסק כראות עיניו והשני אין לו זכות להתערב במעשיו, דלכאורה לא פקע דין שותף ממנו, ואף בעלי מניות עם זכות הצבעה אינם משתתפים באופן פעיל בנהול עניני החברה. וכתב בספר שבילי דוד (יו"ד סי' קסט סק"ג) דבענין זה אזלינן בתר רוב ממון ולא בתר רוב גברי, והיינו לפי סכום המניות ולא לפי בעלי המניות. ואם הוא מסופק כתב שם דאזלינן בתר רוב בעלי ממון שבעיר. וגם בשו"ת מהרש"ג משמע כן. אמנם לדעת הקצש"ע נראה דאף מספק יש לחשוש שמא ישראל שותף במניות. (מה) כשנדייק בדברי האחרונים נראה שרובם לא נטו להתיר אלא כדי ללמד זכות על שנהגו כך ורוב עסקי ישראל הם בבנקים כאלה, והנזהר מזה אשרי לו. ובשו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' עז מסיק שלכתחלה יש לעשות הת"ע, עיי"ש. (מו) על פי המבואר בדברי האחרונים דלעיל אין מקום להתיר אלא כשאחוז ההלוואות הניתנות לישראלים אינו עולה על אחוז המניות שבידי עכו"ם. וכ"כ בהדיא בספר שבילי דוד (או"ח סי' תמח סק"א). ומ"מ סיים שם שמספק אין לחוש, שאינו אלא מדרבנן שהרי מן התורה בטל ברוב. ומצדד לומר דאפשר דאף בודאי מותר מטעם שאני אומר באיסור דרבנן, וה"נ בכל אחד אומרים שהוא ממון עכו"ם עיי"ש. מיהו לדעת כמה פוסקים הוי איסור דאורייתא, וא"כ יש לחוש מספק וכ"ש שאין מקום להקל מטעם שאני אומר. (מז) עי' בפרק ב מה דינם של בעלי המניות אם מותרים להשתתף בחברה כזאת ולקבל ריוח מהרבית. (מח) שבילי דוד (יו"ד סי' קסח סק"ג), דכל הפקדונות שבבנק נהפכים לנכסי השותפות ע"י אחריותם לפי חלקם במניות. (מט) לדעת המתירים משום שממון ישראל בטל ברוב (כמו שנתבאר לעיל) והרי אין על הפקידים שום אחריות על המעות והרי זה כמעות עכו"ם ביד ישראל האחריות על העכו"ם. ולדעת האוסרים דינו שוה לרוב ישראל, וכמו שיתבאר להלן. (נ) וכ"ש כשכל המניות בידי ישראל דלכו"ע אסור. ועי' פרק ז סעיף כה בדיון הלוואה לחברה בע"מ שיש מצדדים להקל, וכבר כתבתי שם דהיינו דוקא להלוות אבל ללות אין שום היתר. (נא) היינו בלי היתר עיסקא. ועי' להלן פרק מ באיזה אופן מועיל היתר עיסקא בבנק. (נב) כמו שנתבאר לעיל שלא התירו אלא ברוב עכו"ם. (נג) כמו שנתבאר לעיל שהפקדונות נהפכים לרכוש בעלי המניות ואחריותם. (נד) כשהפקידים הם ישראל דעת רוב הפוסקים דלא כהשו"מ שמתיר עפ"י שיטת רש"י. וכמ"ש רוב האחרונים דלא שייך כאן היתר זה כיון שהשטר הוא ע"ש השותפות הרי זה כשטר ע"ש המלוה שכתב הרמ"א (סי' קס סעיף טו) דאף לשיטת רש"י אסור. אבל כשהפקידים הם עכו"ם לדעת המהרש"ג יש סברא להקל, וכן לדעת המנחת פתים, מיהו

מהמסחר שאין להם שום דעה בהמסחר אף לענין חלקם לבעלים שלי"ד לשותפות במקצת שיש לו דעה כבעלים. וגם אין הקונה שערס רוצה להיות בעלים בהמסחר ואינו רוצה לקנות כלום בהמסחר אלא הוא רק כקונה ריוח והפסד שיהיה בהמסחר לפי סך כך וכך שקנה. ויותר נראה שאין בהם גדר קנין בדינא שהוא לקנין דבר שלא בא לעולם. רק מצד קניני דיני המדינה. ומה שלפי תנאי המכירה יש לבעל השערס דעה לבחירת פרעוידענט הוא רק פטומי מילי בעלמא כי למעשה משאירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה וגם הקונים אין רוצים לומר דעה בזה כי אין כוונתם לקנות זה ולכן לע"ד אין לחוש למה שעושים הבעלים בהקצמפאגניעס שאינו נוגע להם. ואף אם יש גם יהודים בהבעלים אין להתחשב מסייע לעוברי עברה שהמסחר יעשו גם כשלא יקנה שערס מהם כי לא חסר מי שיקנה שערס והקונה קונה רק לטובת עצמו ולכן אין בזה שום איסור וכמו שנוהגין הרבה בני"א ואף יראי חטא לקנות. אבל ודאי לקנות מדה מרובה כ"כ עד שיתחשבו בדעתו יש לאסור אף בפעקטערע ומסחר של עכ"ם כיון שלא התנו כמו שצריכין להתנות כשעושה ישראל שותפות עם עכ"ם כדאיתא בש"ע או"ח סימן רמ"ה.

והנני ידו מוקיר.

משה פיינשטיין

סימן ח

בנערה מוחזקת בנכרית ואומרת שאמה בת ישראלית שנשתמדה וניסת לנכרי

י"ד טבת תשי"ט.

מע"ב ידידי מוהר"ר אייזיק גילאם שליט"א.

בדבר הנערה שמוחזקת בנכרית ואומרת שאמה היא בת ישראלית שנשתמדה וניסת לנכרי ונתגדלה בנכרית והחזיקה עצמה לנכרית וניסת לנכרי ומהן נולדה נערה זו אם יש לנערה זו דין בת ישראל אף שהוא דור שני דמ"ש. והיא באה מצרפת וא"א לידע הדבר. פשוט לע"ד שאינה נאמנת דרך כשיש לו חזקת ישראל או רוב ישראל נאמן לומר שהוא ישראל וגם לומר שנתגייר במיגו כמפורש בתוס' יבמות דף מ"ז ד"ה במוחזק דאף בחו"ל שרוב עכ"ם מ"מ רוב הבאין לפנינו בתורת יהדות ישראל הם. וכן צריך לומר גם בכוונת התוס' פסחים דף ג' דהוכיחו מהא דנתגיירתי

ובדבר נאמנות ע"א תנה להכשירו לקהל מאיסור ממזרות נאמן ע"א אף באופן שקבוע שם גם ממזר להעיד מי הוא הכשר עיין באה"ע סימן ד' בב"ש ס"ק ס"ב וכ"ש הכא. דהרי עדיין לא נעשה עליו שם אסופי וגם דכיון שנוטלין ממון אולי הוא כבשני רעבון שיש להאמינם לטעם הרמב"ם פט"ו מא"ב ה"ל דהוא משום שיש טעם על השלכתם ועל שתיקתם עד שנאסף דהכא נמי בשביל הממון שלקחו הוא וממילא נאמן גם ע"א. וגם עצם הדין דביצא שם אסופי צריך ב' עדים אינו ברור דאף שאיתא כן בירושלמי פ"ד דקידושין ה"ב לא הוזכר זה ברמב"ם וש"ע, וא"כ אפשר לא פסקו כן מאיזה טעם. ולכן הכא ודאי יש לסמוך להאמין ע"א שאומר שידוע ממי נולד. וממילא לא עבר גם על ומלאה הארץ זמה שהרי זה העד שידוע את האב ואת האם כשיצטרך לישא אשה הרי יכול לשאול ממנו אם היא קרובתו.

ולעצם כשרות העד תנה אם הוא מתנהג בכשרות הוא בחזקת כשרות וא"צ עליו עדים להכשירו ואם אינו מתנהג בכשרות כגון שהוא רב אצל קאנסער-וואטיוון וכדומה לא יועילו עדים להכשירו ובסתמא אין לחוש לפסול ויש לסמוך עליו.

אבל הכא דהספק הוא שמא הוא משל עכ"ם הרוב הם עכ"ם ובפרט מאלו המוכרין ילדיהן ודאי הם רובא דרובא עכ"ם יש לן להצריך שני עדים דמה שנאמן אדם לומר שהוא ישראל אף במקום שרוב עכ"ם כתבו התוס' דיבמות דף מ"ז משום דרוב הבאים לפנינו בתורת יהדות ישראל הם וזה הא לא שייך בתינוק וא"כ לומר שהוא ישראל הוא נגד הרוב וא"כ יש להצריך שני עדים להחשיבו ישראל להשיאו אשה ולהאמינו לעדות וכדומה ועיין בפ"ה יו"ד סימן קי"ט סעיף ז' דלהעיד על איש שהוא נאמן צריך ב' עדים וכן הביא במהרי"ט אלגזי דף ל' אות ל"ב ד"ה והנה הראב"ד גם בשם מחנה אפרים עיי"ש וכ"ש בכאן שהוא נגד הרוב שיש להצריך שני עדים. ולכן למעשה טוב להטבילו לשם גרות מספק ואין צורך להטיף דם ברית כיון דהרבה ראשונים סברי שא"צ להטיף דם ברית בגר שנתגייר כשהוא מהול לכן בכאן שהוא ספק ישראל יש לסמוך שלא להטיף דם ברית. אף יש לחקור אצל הרב המעיד שהוא ישראל אולי יודע מעוד אדם שידוע שהוא בן ישראל וישראלית ויהיו שני עדים.

ובדבר ליקח שערס מקצמפאגניעס שעושים מלאכה ומסחר בשבת הא חזינן שנתפשט להיתר והטעם פשוט שאין להחשיב את הקונים שערס שהוא

אגרות משה אבן העזר ח"א סי' ז ד"ה ובדבר

ס"ל דגם כשיש זכות הצבעה אין זה נחשב כבעלות דזה רק "פטומי מילי בעלמא", אבל מ"מ בעלות תלויה במי שיש לו מדה מרובה כ"כ של מניות שמתחשבים בדעתו בהנהלת החברה.

קונטרס מראי מקומות

קובץ יורה דעה סימן קכג - קכד תשובות קסג

ואשר לחילול שבת, אם יש כאן ענין שכר שבת, אין הדבר מפורט ובהבלעה מותר ליהנות משכר שבת. אולם לכתחילה הרי זה תלוי כמו לענין ריבית אם החילול שבת מתרבה בזה בודאי יש כאן איסור לפני עיור.

אכן לאסור משום זה לחוד מכיון שיש לו חלק בהעסק, והעסק עובד בשבת נראה דמכיון דחלקו לא מקנה בעלות כזו שיהיה בידו למחות או לשנות את הדבר, הרי אין לאסור בשביל זה.

סימן קכד

בעניני רבית והיתר עיסקא במניות ובנקים

שאלה

א. במקרה ויש לבעלי המניות זכות הצבעה בעניני הבנק אבל הוא זכות מוגבלת הזכות הזו היא רק לבחור בחבר ההנהלה של הבנק לאיזה זמן מסויים זולת זה אין להם דיעה בהנהלת הבנק האם חשיב בעלי המניות כבעלים של העסק.

ב. את"ל דחשיבי בעלי המניות כבעלים בבנק האם מ"מ מותר להפקיד מעות שם ולקחת רבית מהבנק כיון שאין להבעלים עצמם שיעבוד הגוף לשלם החוב אלא הוא בערובן מוגבל.

ג. הקונה בית ומקבל משכנתא מבנק של ישראל בהיתר עיסקא ומצוי מאד שתוך איזה ימים הבנק מוכר החוב לבנק של נכרים, והנכרים אינם יודעים שהחוב הוא ע"פ ה"ע האם אין בזה איסור רבית.

ד. המנהג הוא שבשעת המתן מעות משלם המקבל הכסף לפי מספר ימים דאיתו יום עד יום ראשון של החודש הבא האוחזים שהוסכם ביניהם, ושלא לא יהיה רווחים ואפי' אם נימא דהוא על תנאי שאם לא יהיה רווחים יחזור הכסף למקבל שמה הו"ל רבית ע"מ להחזיר.

ה. בעיקר הית"ע של הבנקים שהבנק אינו מרשה למקבל שיחיה מונח אצלו שטר העיסקא הואיל וזה בניגוד לחוק ואף הבנק עצמם אינם אוחזים בשטר זה האם איכא למיחש בזה שיבא לידי מכשול כההוא דיו"ד קע"ו סע' כ"ד.

תשובה

ערב שנת השמיטה חשם"א

כבוד ידידי הגאון הגרש"פ כהן שליט"א

יהי נועם ה' עליו ועכא"ל

בדבר שאלותיו בענין רבית:

א. בעלמא כי למעשה משיירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה בזה, עיי"ש שהאריך בזה.

ב. באג"מ יו"ד סי' ס"ג לדעתו ברור לדינא שדבר זה שרובא דרובא דאינשי מניחין מעותיהם במדינותינו בבנק ונוטלים רבית, ויש גם בנק שהם של יהודים, שאין עוברים על איסור רבית משום דסתם מלוה הרי איכא שיעבוד הגוף שיש על גופו של הלואה אף שאין

א. מילתא דפשיטא היא דהבעלים הם אלה שאצלה רוב המניות, והלום ראיתי שכבר הורה זקן באג"מ אהע"ז ח"א סי' ד' בנוגע לענין שבת וזל"ש פשוט שאין להחשיב את הקונים "שערים" לבעלים שאין להם שום דיעה במסחר ול"ד לשותפות במקצת שיש לו דיעה כבעלים ומה שלפי תנאי הסכמה יש לבעלי ה"שערים" דעה בחירת פרעזידענט הוא רק פטומי מילי

קובץ תשובות ח"ג סי' קכד שאלה א ותשובה א
[להגרי"ש אלישיב]

מביא בין הדברים את תשובת בעל אגרו"מ להתיר בקונה מניות.

[ויעיין היטב בהסברו בדברי בעל אגרות משה. ונראה מסתימת דברי הגריש"א שמחשב סברתו הראשונה של בעל האגרות משה לעיקר, שהקונה מניות אין לו דעה כבעלים, שהרי לא הביא שאר דברי האג"מ שהקונה שערס הוי רק בקונה ריוח והפסד, וגם לא ציין למש"כ האג"מ דהוי בקונה דבר שלא בא לעולם, ויל"ע בזה.]

משה

יורה דעה

אגרות

רעו

ומומרים יצטרך כתרי"ה ליקח הריבית שהוא כפסק הרמ"א.

נופח שטר העיסקא

חתימת ידי דלמטה תעיד עלי כמה עדים כשרים וגאמנים איך שמהסך שלקחתי מפלוני מאה אלף דאלאר בחודש אפריל שנת 1976 על זמן 69 חדשים ונשאר אחר ששילמתי מהן כבר סך 36,078 דאלאר עוד חוב סך 63,922 דאלאר לשלם עד גמר זמן הנזכר 48 חדשים, התחייבתי לעשות בהן עיסקא לשותפות מחצה על מחצה בין לריוח בין להפסד, אבל תוה עיסקא שלפי האומדנא ראוי להיות ריוח מזה סך 36,952 דאלאר אחרי סדר התשלומין שהתנינו בשטר האנגלית שנמצא שאחר זמן זה אשלם לפלוני חצי הריח שלו יחד עם הקרן סך הנשאר לפי שטר האנגלית שהם 62,398 דאלאר. ואם יהי ח"ו הפסד שג"כ הוא למחצה או שלא יהיה ריוח סך הנזכר לא אהי נאמן על זה אלא בשבועה חמורה בנקיטת ספר תורה דוקא בבית הכנסת ארטאדאקסי בשעת הקריאה, ובאם לא אשבע הוא כהודאה ממני שהיה ריוח סך הנזכר ואצטרך לשלם כפי סדר התשלומין שבשטר האנגלית. וגם ניתן לי דבר מועט כמו דולאר אחד על טרחתי והשטר שנכתב באנגלית שהוא באופן ריבית הוא נשאר לענין קיום התחייבות התשלומין שבערכאות יש לו יותר תוקף ועל זה חתמתי ביום...

(זהו הנוסח דשטר עיסקא שהכל מפורש ויותר נכון לפי דעתי).

הוגני ידיו,

משה פיינשטיין

סימן מ

עיסקא שבין אירגון אשראי לחברים שנמנו בו

בע"ה

חשון תשל"ה.

הנה ההלואות שמלוים הקא-אפ פעדעראל קרעדיט יוניאן לחברים שנמנו בו, נעשה זה על פי היתר עיסקא שהגהינו רבותינו לתנצל מאיסור ריבית היינו שכל מי שלוח איזה סך גדול או קטן הוא על זה שהתחייב הלוה לעשות בהם עיסקא, הנקרא ביונעס, ודוקא עיסקא כזו שלפי דעת הבקיאין בעסקים אפשר להריח בהם שמנא עשר אחוזים למאה לשנה שלכן יצטרך ליתן תחצי דהם תשעה אחוזים למאה לשנה להקא-אפ פעדעראל קרעדיט יוניאן הנזכר למעלה, ובעד טרחתי על עבודתו כבר נכלל במה שנחקבל לחבר.

די"ה אלפני כלומר דלכולי האי לא חיישינן וסימנא בעלמא הוא היינו דילפינן מלפני דלפני דלא מפקדינן דאין לחוש כל כך באיסור לפנ"ע אף שהוא איסור דאורייתא ולא כשאר איסורין, וא"כ גם לענין מחלוקת רבנותא אין להחמיר ויש לנו לעשות כדינא לילך בתר רובא דרבנותא אף אם באיסורין אחרים היה מקום לחוש לדעת גדולים ביותר אף שהם מיעוטא כדכתב הב"ח מ"מ כיון שהוא רק מצד לפנ"ע אף לרש"י ודעמיה אין טעם לחוש מאחר שאיכא תירוץ נכון דבעה"ת.

ונשאר מה שיש לאסור בשביל דלמא נפיק מיניה זרעא מעליא כיון שהוא מומר וכופר שדר בין היהודים דטעם זה הא הוזכר בדברי רבותינו הראשונים והש"ך הסכים לזה בסק"ד ובמל"מ פ"ה ה"ב ממלה הביא דעת הראב"ד ועוד שחוששין לזרעא מעליא אף שהביא גם הרבה ראשונים שאין חוששין לזה לענין ריבית, שלדינא הית לנו עכ"פ לחשוש להאוסרין. אבל נראה לע"ד דבר פשוט וברור לכאורה דהא כתב הרמ"א ויש מחמירין אף במומר להלוותו וטוב להחמיר אם אפשר להשמיט ממנו, דכוננתו ברור דהוא משום דסובר הרמ"א דאין עליו חיוב להלוות למומר בלא ריבית דהרי ליכא חיוב להתיתו, וגם בעצם אסור להתיתו מאחר שהוא מאלו דמורדין ולא מעלין, (בזמן הסנהדרין), שא"כ אסור להלוות לו בלא ריבית, שלכן אם אפשר להשמיט ממנו שלא להלוותו לא ילוגו כלל דבלא ריבית אינו מחוייב וגם אסור ובריבית שהיה מותר להלוותו מצד זה שהוא מומר כיון שהוא לטובת עצמו הא ראוי להחמיר כשיטת חיש מחמירין, אבל אם א"א להשמיט ממנו מצד חשש איבה שחששו לזה טובא שמוכרח להלוותו או לא יחמיר וילוגו בריבית כהמתירין, ופירוש זה הוא מוכרח שלא שייך כלל פירוש אחר וגם מפורש כן בפ"ת משם תשובת תפארת צבי, וא"כ נמצא שבלא ריבית לא היה מלווה כלל שלכן כשהוא לזה עשיר שהוא רק לעשות בזה עסק שירויח אם היה מלווה שנים או שלשה פעמים יותר מסך הריבית וכשלא מלווה לא ירויח כלום הרי לחיות הבנים טוב יותר כשהיה מלווה אף שהוא דוקא בריבית מבשלא היה מלווה, ונמצא שבשביל הבנים לא שייך לאסור מלהלוות את אביהם הרשע בריבית לעשות עיסקא מאחר שבלא זה לא ילוגו כלל ולא יעשה העיסקא. ומה שטוב להחמיר שכתב הרמ"א הוא מטעם שחושש קצת לשיטת רש"י שעובר הלוה המומר בלא תשיך וממילא עובר המלוה בלפנ"ע אבל בשביל זה סובר שאיכא איסור להלוות למומר לטובת המומר שאיסור זה הוא ודאי לכו"ע ועדיף מלחוש לשיטת רש"י לאסור להלוותו בריבית שבעצם אינו פוסק כמותו, ולכן כשא"א להשמיט ממנו משום איבה ומכרח להלוותו מותר להלוותו בריבית, ואולי גם דוקא בריבית ולכן לכתחלה יראה לעשות באופן היתר עיסקא ואם לא ירצה אם הם כופרים

אגרות משה יו"ד ח"ג סי' מ

נראה מדבריו שיש איסור רבית בקרעדיט יוניאן, כי הרי האג"מ סידר היתר עיסקא לקרעדיט יוניאן. אבל אפשר לדחוק דשמה המציאות שם היתה שהיו שם ב"קא-אפ פעדעראל קרעדיט יוניאן רוב ישראל. [ויעו' להלן בשיעור שכתבנו להוכיח שהיה שם רוב ישראל].

אגרות

יורה דעה

משה

רעז

והותנה בפירוש שאם יבא הלוה ויאמר שלא הרויח סך ד"ח אחוזים למאה לשנה אלא פחות מזה שלכן אומר שאין צריך ליתן לפעדעראל קרעדיט יוניאן הנוכח אלא פחות מהתשעה אחוזים או שיאמר שלא הרויח כלום אף שעשה עיסקא או שיאמר שלא נזדמן לו לעשות עיסקא כלל, וכ"ש כשיאמר שעוד הפסיד מהקרן ורוצה שגם הם יפסידו החצי אינו נאמן כלל אלא בשני עדים כשרים שאינם בעלי עיסקא שאין מקום לחושדם, וגוסף על זה דוקא כשגם ישבע בנקיטת ס"ת ביום הקריאה בצבור בשעת הקריאה.

משה פיינשטיין

סימן מא

נוסח היתר עיסקא לבנק

בע"ה

ה' מרחשון תשל"ה.

למע"כ חתני כבני הרה"ג ר' משה דוד טענדלער שליט"א.

להלן נוסח שטר עיסקא לבאנק.

כל הכספים שיתנו מהבנק לאחרים יהיה הכל בתורת עיסקא כפי שנתקן ע"פ מהר"מ ז"ל ע"פ תנאים דלהלן.

(א) העסק שמקבל הכסף צריך לעסוק יהיה עסק טוב לפי האומדנא שירויח לא פחות מ"שני פעמים כפי סך האחוזים שצריך ליתן להבנק כדי שיהיה מחצה שכר להבנק ומחצה למקבל הכסף לעיסקא, ואם יהיה ריוח יותר יהיה סייד למקבל הכסף המתעסק בהעיסקא לבדו.

(ב) שכר בעד טרחתו בהעיסקא יתנו לו מהבאנק חצי דאלאר.

(ג) אם יהיה הפסד הוא גם כן מחצה למחצה מחצה סך ההפסד הוא להבנק ומחצה ההפסד הוא למקבל הכסף לעיסקא.

(ד) מקבל הכסף המתעסק לא יהיה נאמן לומר שלא הרויח סך שהתנו ויאמר שצריך ליתן להבנק עבור מחצה ריוח שלהם פחות ממה שהתנו וכ"ש "אינו נאמן לומר שהיה הפסד אלא דוקא כשייטבע שבועה חמורה בנקיטת ספר תורה בבית הכנסת של ארטדאכסים ביום הקריאה ובשעת הקריאה בפני הצבור והרב ובפני שליח מהבנק ובנרות יחזירות. ולא יועיל אם יביא עדים כי אין ידוע נאמנות דאינשי.

הכספים שיתנו אחרים להבנק הנה באשר שהבעלים דהבנק אינם חייבים בעצמם כלום לשלם כל אחד ואחד

משלו לא מכספו ולא מנכסיו אלא רק ממה שיש בהבנק ואין על כל אחד ואחד שום שעבוד הגוף ומצות פריעת בעל חוב שכן הוא ענין הקאמפאניעס במדינתנו ליכא איסור ריבית ואפשר להניח גם בהלוואה בהבנק וליקח האחוזים שיתנו.

אבל אם ימצאו מי שירצו להחמיר או יתנו להבנק הכספים שרוצים ליתן גם כן בעיסקא וכפי ארבע התנאים דלעיל, וכיון שהבאנק הוא מקבל הכסף לעיסקא והמתעסק יהיה להיפוך שכל מה שנאמר על המתעסק הוא על הבאנק ויצטרך נותן הכסף להבנק ליתן להבאנק חצי דאלאר ואם יהיה ריוח יותר מסך האחוזים שהתנו יהיה להבנק, וכשיאמרו מהבנק שלא היה ריוח כל כך וכ"ש שיאמרו שהיה הפסד לא יהיו נאמנים אלא בשבועה חמורה כדלעיל והפרעודענט (הנשיא) וסגנו יצטרכו לישבע, ולא יועילו עדים כדלעיל וגם לא החיבון שבפנקסיהם.

ובפירוש יובן שאף אם מקבל הכספים מהבנק לא ידע כלל מהו עיסקא יהיה גם כן בתנאי העיסקא ויהיו לו כל הזכויות שיש למקבל בעיסקא, שכל מי שנתן כסף לבנק זה הוא רק ע"פ עיסקא. והכספים שנתנו אחרים להבנק בסתמא אינו ע"פ עיסקא אלא אם י"ש לו כתב מהבנק שהיה ע"פ עיסקא.

אין רשות לשום אחד מהממונים בבנק זה הנקרא בנק עממי לאומי דאזור ראקלאנז בין במשרד הראשי בין בהמשרדים אחרים שבשאר מקומות הן עכו"ם והן לאחר זמן ולעולם לעבור חלילה על דעת תורה להלוות בריבית הן ריבית קצוצה והן אבק ריבית ואפילו רק ח"ש ריבית אלא דוקא ע"פ היתר עיסקא.

חותנך אוהבך בלוי"ג,

משה פיינשטיין

סימן מב

ישראל שלקח הלוואה מבאנק עבור חברו אם רשאי לגבות ממנו הריבית שמשלם. ובענין אמירת קדיש בתפילה שכבר התפלל

בע"ה

ב' מנחם אב תשל"ב

מע"כ ידידי הנכבד ראד ר' משה גראסמאן שליט"א.

א.

הנה כיון שהחבר המלוה לך יהיה הוא הלוה מהבאנק, שלך לא יתנו כלום אסור ליתן לו את הריבית אף

קול קורא

באשר נשאלנו בדבר הלוואות של קרעדיט יוניאן'ס
(credit unions).

הננו לגלות דעתנו, שאסור בין להשתתף בקרעדיט
יוניאן ובין ללוות ממנה בלא היתר עיסקא, שהרי עי"ז
הוא מלוה וואו לזה בריבית.

וכן הי' דעתו של מרן בעל האגרות משה זצוקללה"ה.
וההיתר שכתב לענין שער"ס (shares) באגרות משה
אהע"ז חלק א' ס"ס ז' אינו שייך לכאן.

אולם מכיון שיש מצדדים להקל אף שראוי ונכון
להחמיר באיסור דאורייתא מכל מקום הרוצה ללוות
או שלוחה כבר ישאל המורה הוראה שלו או רב מובהק.

ויהי רצון שננצל מכל מכשול.

ח נ ד ב ה ס א מ ד א ז א ז
ה ל ד י ו י ו י
ר א ז ג י ו י
ש י כ י ו י
כ א ד י ו י

קול קורא

גילוי דעת מטעם כמה מגדולי הפוסקים בארה"ב שליט"א שאין להשתמש בקרעדיט יוניאן, ומה שכתב האגרו"מ אינו ענין לזה, ומי שכבר הלוח מהם
יעשה שאלת רב.

[ויש להסביר הטעם לגילוי דעת הנ"ל, דנראה מדברי האגרות משה אהע"ז ח"א ס"ז' שיש ב' סברות להתיר לקנות מניות מחברה: א - דאין לו זכות דעה כבעלים, ורק
נחשב כקונה ריוח והפסד שיהיה מהמסחר. ב - יותר נראה שאין לו קנין בדיני תורה, והוא רק כקונה דבר שלא בא לעולם, וכל קנינו הוא רק מצד חוקי המדינה.
ויש לעיין טובא אם סברות אלו שייכים לגבי קרעדיט יוניאן: כי מי שמשתתף בקרעדיט יוניאן אינו דומה למי שקונה מניות בחברה, כי הקונה מניות, ע"כ יש משהו
בחברה שנשאר לו רוב המניות, או עכ"פ מדה מרובה כ"כ של מניות שמפני כן יתחשבו בדעתו, ולכן נחשב הקונה מניות כנותן ממונו למי שמשייך לעצמו רוב המניות.
משא"כ בקרעדיט יוניאן הרי כל חברי הקרעדיט יוניאן שוים, ואין בזה שום נפקותא אם משקיע סכום קטן או סכום גדול - כולן שוים בדעתם לבחירת מנהלי הקרעדיט
יוניאן, ולכן אין לומר שהמשקיע נותן את כספו לאלו שהם בעלים על הרוב. ולכן נראה דלא שייכא בקרעדיט יוניאן סברתו האחרונה של האג"מ זצ"ל שאין לקונה
מניות בחברה בעלות בדיני ישראל, דע"כ סברא זו קיימת רק בחברה ולא בקרעדיט יוניאן.]

ואולם אכתי צ"ע אם שייכא למימור סברתו הראשונה לגבי קרעדיט יוניאן, דהרי גם בקרעדיט יוניאן אין לחברי היוניאן דעה במסחר, וגם אינם רוצים שיהיו להם דעה
במסחר. ואף שיש לחלק בין חבר בקרעדיט יוניאן לקונה מניות, שהקונה מניות יש לו זכות בריוח והפסד, ואין לחבר בקרעדיט יוניאן זכות בריוח והפסד, מ"מ צ"ע אם
עיקר סברתו תלויה בזכויות של ריוח והפסד, או במה שאין לו דעה כבעלים.

ROSHEI KOLLEL
Rabbi Yaakov Hirschmann • Rabbi Shlomo Miller

בס"ד

שלמה אליהו מילר
רה"כ ואב"ד דכולל טאר אנטא

הבהרה

באשר יצא מקרוב גילוי דעת בענין הצד איסור ריבית שכרוך בהלוואה לקרעדיט יוניאנ'ס (Credit Unions) וגם במה שיש צד איסור ללות מאתם. והיות ורבו אלו שכבר לוו מקרעדיט יוניאנ'ס והפסד הרבים תלוי בזה על כן נעתרתי לחוות דעתי בענין הנ"ל איך להתנהג בדיעבד.

והנני בזה לגלות דעתי שכיון שיש צדדים להקל כאשר מבואר מתוך המכתב הראשון בענין הנ"ל על כן אינני מחליט את הדבר לאיסור ואינני אומר בזה לא איסור גמור ולא היתר. ויש להדגיש לאלו שכבר לוו שיעשו שאילת חכם. ולדעתי יש על מה לסמוך להמשיך בדיעבד לפרוע הריבית כדי להנצל מהפסד ממון. ולכתחילה ישלם אחר עבורו שלא בתורת שליחות ויפרש שאינו מחוייב לשלם לו מה שפרע עבורו אע"פ שבאמת דעתו לשלם לו. ויעשה שאלת חכם על פרטי האופן הנ"ל כדי לעשותו כהוגן.

ויה"ר שלא נכשל בדבר הלכה

וע"ז באתי על החתום ביום ו' לחודש טבת תשע"ט

מכתב הבהרה מהגרש"א מילר שליט"א, ויעו' להלן בשיעור אות יח שהסברנו דבריו, וגם הבאנו שם דברי הגרי"א פארכהיימר שליט"א דומ"צ בבית מדרש גבוה הוראה היאך לנהוג למעשה.

קונטרס מראי מקומות

נד

סימן קיז

בענין רבית בבנק של יהודים

שבידי הבעלים לסלקם ממשרתם כפי חקי המדינה וחקי העסק אולם עד שיסלקום יש ביד המנהלים להלוות ולקבוע זמני פרעון וגם למחול החוב כפי מה שנראה להם אלא אם יפגעו המנהלים יתחייבו לשלם לבעלים מה שהפסידו בתורת מזיק.

והנה אף דלכאורה דברי המהרי"ט תמוהים וכבר תמה עליהם בערך שי' ס' קס"ח סכ"ג דמה ענין שבת אצל רבית, דברביית כיון שממון מתרבה ע"י רבית הוי רבית של ישראל ע"ש, מ"מ נ"ל כוונת מהרי"ט שהאריס יש לו זכות לעשות כפי הנראה לו והוא הבעלים של העסק, ואינו רק שליח של ישראל אלא יש לו זכות לעשות אפי' כנגד רצון משלחו שכבר זכה זכות להשתכר בעסק זו כפי רצונו. וה"נ לענין הבנק מנהלי העסק יש להם הזכות לעשות הלוואות כפי רצונם כנ"ל והם נקראים בעלים על העסק וכהך דמהרי"ט.

וראיתי בספר ברית יהודה פל"ג ס"ה שגם הוא סתם כדברי מהרי"ט להקל אלא דבהערות הביא דגם מהרש"ג סי' ג' הסכים לבעל ערך שי. אולם לדעתי סברת מהרי"ט דהלוה נתחייב לאריס הנכרי ובידו להרויח הזמן וגם למחול אף נגד רצון הבעלים דזהו זכות כל מנהלי העסק כנ"ל ואם מחלו המנהלים חל המחילה ובעלי המניות יש להם זכות לתבוע מן המנהלים בעד הפסדם, אבל אין להם תביעה על הלוה, וא"כ התחייבות של הלווים הוא למנהלי העסק זהו כוונת מהרי"ט וזהו ג"כ ההיתר בנ"ד אשר ע"כ אני אומר למעשה בעל נפש יש לו להחמיר לחוש לסברת ערך שי, אבל המקילים לסמוך על המהרי"ט אין למחות בידם, ובפרט שרע"א הביא דבריו להלכה.

שלמה אליהו מילר

הנה מה שאמרתי שיש מקום להתיר בנק שבעליו (אפי' כולם) יהודים אבל מנהלים של העסק הם עובדי כוכבים, טעמי בזה ע"פ המהרי"ט ח"א סי' קט"ז בד"ה ועוד אני אומר (ומובא בחי' רע"א יו"ד סי' קס"ח-קס"ט סכ"א) ישראל שנתן מעות לעכו"ם בעסקו להתעסק בהן למחצית שכר והלוה מהן העכו"ם לישראל ברבית אע"פ שבעל המעות יודע כשנתנם לישראל מ"מ שרי משום דעכו"ם אדעתא דנפשיה קא עביד כמו לענין שבת דמבואר ספ"ק דע"ז דמותר לתת שדהו לנכרי באריסות ונכרי עושה בו מלאכה בשבת דאדעתא דנפשיה קא עביד. ולענין שבת ודאי שרי ליתן מעות לנכרי להלוותן למחצית שכר וכמו שכבר כתבתי מכבר לענין לקנות כל המניות בחברה העובדת בשבת וכבר הסכים לזה בעל אגרות משה או"ח ח"ד סי' נ"ד. אולם אז לא התרתי אלא כשיש למנהלי העסק חלק בריוח, וכן הוא הנהוג בכמה עסקים גדולים, דראשי מנהלי העסק מקבלים איזה חלק מן הריוח אפי' פחות מאחוז (1%) והוי כאריסות. אולם בעל אג"מ רצה להתיר אפי' בלי אריסות וכמו שהאריך בזה בסימן נ"א [המדפיסים טעו ולא הבינו שהתשובה בסימן נ"א היא המשך מן התשובה בסימן נ"ד ובא בזה לבאר שיטתו להתיר אף בלי אריסות על מה שהקשיתי דמן הפוסקים משמע שאין להתיר אלא באריסות] אשר ע"כ לפמש"כ מהרי"ט אם יש למנהלי העסק שהם עכו"ם חלק ואפי' חלק קטן בריוח יש להתיר גם לענין רבית וכמו לענין שבת.

ולפי דברי בעל אג"מ אפשר שיש להתיר גם אם אין לו חלק בריוח וכמ"ש בסי' נ"א הנ"ל. וה"נ בבנק, המנהלים יש להם זכות להלוות כפי הנראה להם והבעלים אינם יכולים לעכבם, אלא

הקדמה

לאחרונה יצא "קול קורא" חתום בחתימתם של גדולי הפוסקים בדורנו, שמזהיר על השתתפות בקרעדיט יוניאן, וכתוב שם שללוות או להלוות מקרעדיט יוניאן כרוך באיסור חמור של רבית. וכדי לעמוד על עומק הענין, ולהבין את החילוקים ההלכתיים שבין בנקים לקרעדיט יוניאנ'ס - צריכים קודם לעמוד על ההבדל המציאותי שבין בנקים לקרעדיט יוניאנ'ס, וגם להבין ההיתרים שקיימים כלפני 150 שנה בבאנקים.

צורתם של באנקים היא בבחינת קארפאריישען. הנה, ממושכל ראשון היה נראה שקארפאריישען (corporation) לאור ההלכה היא, שקארפאריישען אין לו מעמד עצמאי משלו, אלא הוא משמש רק כצורה רגילה של בעלות. אם ננקוט כן, הרי שקארפאריישען ובעלות היינו הך. הוא אינו מעניק שום הגבלה של חיובים, ואינו מגביל את זכויותיהם של הבעלים על נכסיהם. כל המגבלות המוטלות על זכויות הבעלים של הקארפאריישען נתפסות כתנאים שהטילו הבעלים על עצמם ואין בהם כדי לגרוע מבעלות הבעלים על הנכסים. לדוגמא, שור השייך לקארפאריישען שנגח איש, אזי לא רק שהנכסים של הקארפאריישען יהיו אחראים לשלם את הנזק, אלא גם בעלי הקארפאריישען עצמם יחויבו באופן אישי. לפי תפישה זו, כל ההגבלות של קארפאריישען שייכות רק על פי חוקי המדינה, כי לענין הלכה אין הבדל במשמעות בין בעלות פשוטה ובין בעלות באמצעות קארפאריישען.

לפי זה, במקרה שבו שיש כמה בעלים (בעלימניות - shareholders) בקארפאריישען אחד, היינו דנים את זה כמו שותפות פשוטה. בעלי המניות נחשבים שותפים. ולכן לגבי איסורי רבית וחמץ, איסורים אלה יחולו על השותפות, כפי שהם חלים על היחיד.

אמנם עדיין יש לדון מה יהא הדין בשותפות זו כאשר אחד מהשותפים הם גויים. האם משתנה הדין לגבי רבית או חמץ? כדי לבאר ענין מסועף זה, נקדים להביא כמה מקורות הדנים בנושא זה - האם אפשר להקל באיסורי חמץ מכח שותפות העכו"ם בעסק.

א) בשערי תשובה בהלכות חמץ סי' תמ"ח סק"א הביא דברי השו"ת שאגת ארי' (סי' פ"ט-צ') שדן בדין חמץ שהיה שייך בשותפות בין ישראל לעכו"ם, לענין איסור חמץ שעבר עליו הפסח - כיון דהוי רק איסור דרבנן, אמרינן בדרבנן יש ברירה, ולכן חמצו של העכו"ם שהוציא מן התערובת, פשיטא דהוי מותר. ומסיק שם עוד דגם חמצו של ישראל מותר. דאע"ג דלגבי חמצו של עכו"ם אמרינן יש ברירה לקולא, מ"מ לגבי חמצו של ישראל איכא

למימור הכא אין ברירה לקולא (דכיון שאי אפשר לברר, יש לחוש שמא הוציא העכו"ם את חמצו של ישראל מהתערובת, והשאר מותר), וכיון דהוי רק איסורא דרבנן הוי ספק דרבנן לקולא. [אבל כתב שם דזה תלוי במח' רש"י ותוס' בגיטין, בפירוש הפלוגתא אי יש ברירה או אין ברירה. דלרש"י מאן דאמר יש ברירה ס"ל דאפשר להוציא דבר מן התערובת, ומאן דאמר אין ברירה ס"ל שאי אפשר להוציא דבר מהתערובת. אבל לפי התוס' נחלקו בענין ברירה אם אפשר לברר האם יצא הדבר מן התערובת או לא. דלמ"ד יש ברירה אפשר לברר שיצא הדבר מן התערובת, אבל מ"ד אין ברירה סבר דאי אפשר לברר אם יצא הדבר מן התערובת, ולעולם נשאר בספק שמא לא יצא עדיין מן התערובת. והנה לפי פירוש רש"י בדין ברירה, לא שייכא למימור אין ברירה לקולא בחמץ שעבר עליו הפסח, דאם נשאר הדבר בתערובת פשיטא דחלקו של ישראל אסורה. אבל לפי התוס' אפשר להתיר חמץ שעבר עליו הפסח דאמרינן אין ברירה לקולא משום ספק דרבנן לקולא.]

ב) אבל יעו' במקור חיים שם שמשיג על היתרו של השאגת אריה מכמה טעמים: א' דהיתרו מהני רק לאחר שחלקו, אבל קודם שחלקו ליכא למימור ברירה, וע"כ חמצו של ישראל אסור. ב' דלכאורה אף למ"ד יש ברירה הרי החמץ היה באחריותו של ישראל בפסח, ולכן אם יאבד מקצת החמץ, הרי נאבד לתרווהו, דגם מחלקו של ישראל נאבד. ונמצא דאף חמצו של הנכרי היה ברשות ישראל. והיכא דחמצו של נכרי הוא באחריות ישראל, אם הוא בביתו של ישראל (ונראה דלענין זה גם בית משותף נחשב לביתו) ע"כ עובר עליו בבל יראה ובל ימצא, ואסור לקיימו בפסח. [אבל לענין דין חמץ שעבר עליו הפסח נחלקו אחרונים אם קנסינן ליה, דלפי המגן אברהם (סי' תמ"ח סק"א) כיון דחייב לבערו ע"כ נאסר בהנאה. אבל לדעת החק יעקב (שם סק"ד) אע"ג דאסור לקיימו במועד, כיון דגוף החמץ הוא של נכרי, ע"כ לא קנסוהו לאחר הפסח.]

ג) אבל מבואר מדבריהם דלעולם אין שותפות עכו"ם פוטרת מאיסור חמץ. וזהו הסכמת האחרונים, דאע"ג דלענין כמה דינים, כגון בכור בהמה, מצינו ששותפות עכו"ם פוטרת, מ"מ אין שותפות עכו"ם פוטרת לענין איסור רבית, או איסור חמץ.

ובענין זה כתב הקיצור שו"ע, דקארפאריישען - אע"ג שיש בו שותפים עכו"ם, מ"מ בעלי המניות היהודים עוברים משום איסור רבית. אבל השואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג סי' ל"א) השיג עליו מכמה טעמים, ושלח לו מכתב לבקש ממנו שיחזור בו מאיסורו. ואחד מטענותיו הוא, שיש להתיר קארפאריישען מדין ברירה, דאע"ג דרבית הויא איסור דאורייתא, ובדאורייתא קי"ל דאמרינן אין ברירה, מ"מ י"ל ע"פ מש"כ התוס' בתמורה (ל' א') ד"ה ואידך לישתרו, דיש לחלק בין היכא שהתערובת היתה באיסור להיכא שהתערובת היתה בהיתר ונולד איסור בהתערובת, דאז סמכינן

אבל באמת מצינו מקור להיתרו של מהרי"א הלוי (אף לענין דאורייתא), בדברי המהרי"ט שהובא בגליון רעק"א לסי' קס"ח קס"ט סעי' כ"א וז"ל, "ישראל שנתן מעות לעכו"ם בעסקו להתעסק בהם למחצית שכר והלוה מהם העכו"ם לישראל ברבית אע"פ שבעל המעות יודע כשנתנם לישראל מ"מ שרי תשובת מהרי"ט (סי' קט"ז)". ויעו' בשו"ת מהרי"ט שמסביר טעם היתרו, וז"ל, "ומכאן אני למד לישראל שנתן מעות לנכרי בעסקא להתעסק בהם למחצית שכר והלוה מהם הנכרי לישראל ברבית, אע"פ שבעל המעות יודע כשנתנם לישראל, אפי' להנך רבנותא היכא ידיע שבא אחריות החוב על הישראל חברו, הכא שרי דכיון דהני זוזי משתעבדי לנכרי המקבל למחצית השכר, ואפי' כי ידע לא מצי מעכב מלהלות שהוא רוצה להשתכר באשר ימצא וכי קעביד אדעתא דנפשיה קעביד". ויעו' בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' כ') ובשו"ת חיי אריה (סי' י"ד), ובשו"ת מנחת פתים (סי' י"ב) ובשו"ת חשב האפד (סי' ס"ב) ובשו"ת מעייני שלמה (סי' קי"ז) להגרש"א מילר שליט"א שהביאו דברי המהרי"ט להלכה לטעם היתר רבית בקארפאריישען.

ו) אבל יעו' במהרי"א הלוי סי' קכ"ד שכתב להתיר גם בחמץ בפסח בבעלות קארפאריישען, וז"ל, "כיון שהבעלים אין להם שום זכות וכח למכור החמץ או לבערו, דגוף התנהגות כל העסקים הם ע"פ המנהיגים המפקחים לטובת העסק, על פיהם יצאו ויבואו כל עניני עסקיהם, וכיון שלא היו יכולים לבער החמץ ממילא לא עברו בבל יראה, מאחר שלא עברו בעלי האקצעין (בעלי המניות) על כל יראה, לא קנסו אותם חז"ל לאסור החמץ לאחיה"פ". ויעו' להלן בלשונו, דנראה דחיליה ממה שמצדד שמא ע"י שנשתתפו בקארפאריישען יצא החמץ מבעלותם של השותפים, וז"ל, "ומ"מ נראה להתיר בנ"ד אם נאמר דגוף החמץ אינו של בעלי האקצעין, וכמו שביארתי". וצריך עיון דנראה שהמר"א הלוי כאן סותר למש"כ בס' נ"ד לענין רבית, דהתם נראה דסברתו היא כעין סברת המהרי"ט דחסר כאן השם "מלוה", אבל ממש"כ כאן בסי' קכ"ד משמע שיש כוונה אחרת בהיתרו, מצד שיצא החמץ מבעלות שלהם. [ולפי המבואר בספר מעייני שלמה להגרש"א מילר שליט"א (סי' קי"ז) יש ליישב דברי המהרי"א, דגם סברת המהרי"ט אינו שחסר בשם "מלוה", דבאמת אין הטעם הזה מספיק לענין איסור רבית, אלא כוונת המהרי"ט היא שיצא הממון מבעלותם. ואפשר לבאר טעמו ע"פ מש"כ המהר"ם שיי"ק (ח"ב סי' קנ"ח) דנחשב כאילו כל אחד מבעלי המניות מלוה לשאר בעלי המניות, ונמצא דכל א' וא' מלוה ולוה, והוי כאילו אין לכל א' וא' שוה פרוטה בעין.

ז) אבל רבים מתמיהים (ביניהם מהרש"ם ומהרש"ג) על היתריו של המהרי"א והמהר"ם שיי"ק, דכיון דהחמץ הוא של הקארפאריישען

אברירה להקל אפי' בדאורייתא. ולכן בנ"ד ס"ל דהאיסור נולד בתערובת, דהלואה נעשה רק לאחר שנשתתפו.

אבל יש הרבה אחרונים (ביניהם החת"ס ועוד) שחולקים על דבריו, א' דאין לדון כאיסור שנולד בתערובת, שהרי איסור רבית רמי עליה אף קודם שנשתתפו. ב' דלא שייך הכא ענין של ברירה, כיון דנשארים עדיין שותפים, ואין דעתם לחלוק השותפות, ורק שייך ברירה לאחר שיחלקו השותפות.

ד) הדיון על מהותו של קארפאריישען מופיע גם בשו"ת מהרי"א הלוי איטינגא אב"ד למברג, ומבואר בדבריו עוד טעמים אחרים להתיר. ויעו' בח"ב סי' נ"ד במש"כ לענין איסור רבית ובסי' קכ"ד במש"כ לענין חמץ שעבר עליו הפסח. ובסי' נ"ד כתב לענין רבית כיון שרק פקידי הבאנק עושים הלוואות, ואין לבעלי המניות רשות לעשות הלוואה, או לתבוע הממון, אין עליהם שם מלוה. ונראה דהיתר הנ"ל מועילה רק לענין רבית, דהתם איכא למימר דבעינן שם "מלוה", משא"כ לענין חמץ איכא למימר דאע"פ שאין לבעלי המניות כל הכחות של בעלות, מ"מ כיון שיש להם מקצת מגדרי בעלות, ע"כ עובר בבל יראה ובל ימצא.

ה) ובאמת כעין היתרו הנ"ל מצינו גם בדברי הראשונים בה"ל רבית, יעו' בבית יוסף (סי' ק"ס סק"ח) שהביא מש"כ בשו"ת הרשב"א לענין מעות של ת"ת, וז"ל, "ואפשר היה לדון ולהתיר כיון דאין הרבית בא מלוה למלוה, שאין לממון זה בעלים ידועים, אלא שאין ראוי לעשות כן פן יפרצו גדר בזה במקום אחר וכו'". ובתשובה אחרת כתב, וז"ל, "וקרוב אני לומר שאין רבית אף להקדש עניים לפי שמעות אלו אין להם בעלים ידועים, וגזבר לא בשל עצמו הוא מלוה, ונמצא אין רבית זה בא מלוה למלוה, ואחר שאין למעות הללו בשעת הלוואה בעלים מי נאסר וכו'". ויש להוכיח מדברי החוות דעת (שם סק"י) שאין כוונת הרשב"א שאין לו בעלים כלל, אלא רק דלענין רבית בעינן שם "מלוה", ולענין זה אין להם דין בעלים. [ויש להוכיח כך גם ממה שפירש החוות דעת בדעת הרא"ש הטעם דהוי רבית קצוצה, דכיון שבא הממון ליד גבאי, ע"כ חשיבא כממון שיש לו תובעים, ולכן ס"ל להרא"ש דהוי רבית קצוצה משום שיש כאן קציצה מצד הלוה. ומשמע מדבריו דהרשב"א חולק עליו בזה, וס"ל דלא הוי רבית קצוצה, כיון דלא הוי קציצה מצד המלוה, אבל יעו' במנחת שלמה ח"א סוסי' כ"ט שפירש את הרשב"א כפשוטו].

ולענין הלכה מצינו פלוגתא אם נתקבל היתרו של הרשב"א לדינא (אפילו לענין רבית דרבנן), דיעו' בשו"ע (סי' ק"ס סעי' י"ח) שכתב הרמ"א שכן נוהגים (להתיר), אבל הש"ך (שם סק"ו) כתב, "ובכל מקומות שהייתי לא ראיתי מנהג זה, וגם חקרתי ודרשתי ולא שמעתי שנוהגין כן", ומוכח שדלעת הש"ך לא נקטו כן לדינא.

עליו הפסח, דרך כשהחמץ הוא רק של ישראל אז הוא נאסר בהנאה. אבל צ"ע בהגדרתו, דלכאורה אין האיסור רבית מחמת החפצא של הממון - דהוי ממונו של ישראל, אלא מחמת הגברא - שהגברא מצווה שלא להלוותו ברבית, והרי גם הגברא מצווה באיסור כל יראה וכל ימצא, וצ"ע.

(י) יעו' במנחת פתים להג"ר מאיר אריק זצ"ל (י"ד ס' ק"ס) שיצא לחלק על סברתו של הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל, ע"פ מש"כ בשב שמעתתא (ש"ו פ"ד) שהק' על דברי התוס' במעילה (כ"א, ב') ד"ה פרוטה של הקדשה שנפלה לתוך הכיס וכו', שהקשו, וז"ל, **"תימה וליבטל האי פרוטה של הקדש שנפלה", ותיצו התוס',** **"וצ"ל דליכא אלא חד בכיס דליכא ביטול, א"נ מטבע חשיב ולא בטיל",** דדבריהם נסתרים מסוגיא דביצה הנ"ל, דממונא לא בטיל. ותיירץ בש"ש שע"כ צ"ל דאיסור מעילה אינו מחמת ממונא של הקדש, רק איסורא בעלמא, ואיסורא שפיר בטל. ומזה הוכיח הגר"מ אריק זצ"ל, וז"ל, **"א"כ בנ"ד לעניין איסורא דרבית דאסרה תורה לישראל ליתן מעותיו ברבית, וכיון דממונא לא בטל ועדיין שם ישראל עליו גם איסור רבית איכא, ולא דמי לתחומין דשם גם אם נתן ביו"ט כליו במתנה אסור למקבל מתנה להוליכם יותר מרגלי הבעלים שקנו שבייתה אצלם אף שעכשיו אינו ממונו עוד, אבל ברבית דלא אסרה תורה רק ליתן ממונו ברבית, ואם נתנו לגוי במתנה מותר לישראל להלוות מעות גוי ברבית א"כ האסור תלוי בממונו דוקא, וכיון דממונא לא בטל גם איסור רבית איכא, והבן".** וע"כ דס"ל דרך איסורא בעלמא שאינו תלוי בבעלות בטילה ברוב, משא"כ איסור רבית, ולפי זה איכא למימר דהוא הדין לענין איסור חמץ בפסח, דתלוי בבעלות ישראל, ואם כן איסור חמץ אינה בטילה.

(יא) אבל שמעתי מהגאון רבי אליהו לוי שליט"א ראש כולל חושן משפט ואבהע"ז לייקוואד, שיש לחלק בין איסור חמץ שעבר עליו הפסח לאיסור רבית, ממה דמתאמרא בבי מדרשא משמיה דמורן ראש הישיבה הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל לענין חמץ שעבר עליו הפסח, דאמרינן דהחמץ של קארפאריישען שיש בו רוב עכו"ם בטל ברוב (ההיתר זה מוזכר בשעה"צ ס' תמ"ח ס"ק ד' בשם החמד משה. ומרן זצ"ל היה מורה כן, כפי ששמענו מתלמידו הג"ר שמעון איידר זצ"ל, וכן היה הוא מורה ובא למעשה, כמובא בפנים החוברת יעו"ש). והיינו דוקא לענין חמץ שעבר עליו הפסח, אבל אין להוכיח מדבריו דס"ל כמש"כ הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל לענין רבית, דע"כ יש לומר דדוקא חמץ שעה"פ, דהתם נאסר החמץ אפי' אם הישראל יתנהו במתנה לעכו"ם, ולכן התם הוי כאיסורא דשייכא ביה ביטול ברוב, משא"כ לענין רבית, דרך נאסר כל זמן דהוי

ואינו כדבר של הפקר, מהיכי תיתי למימר דלא הוי של הבעלים, וע"כ צ"ל דיש לחמץ זה בעלים, ובאמת צריך עיון בדבריו, דמי באמת הוא הבעלים של החמץ, וכי יתכן לומר שאין לו בעלים כלל. ועוד תמהו האחרונים (מנחת שלמה ח"א ס' כט) במש"כ המהרי"א לענין רבית דרך המנהלים יכולים להוציא הלוואות או לתבוע ההלוואות, דע"כ צ"ל שהמנהל של הבאנק עושה רק ע"פ שליחותם של בעלי המניות. ואין לדמותו למש"כ השו"ת הרשב"א דממון של ת"ת, או של עניים, הוי ממון שאין לו בעלים ידועים, דהלא כאן שמות בעלי המניות רשומים, והאיך יתכן לומר שהם כבעלים שאינם ידועים.

(ח) ובאמת יש עוד סניף להתיר קארפאריישען היכא שרוב המניות שלהם הם של עכו"ם, מצד ביטול ברוב. ויעו' בסוגיא דסוף ביצה (ל"ח, ב') דמבואר שם במתני' (ל"ז, א') **"וכן האשה ששאלה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה הרי אלו כרגלי שתיהן",** דלענין איסור תחומין חפצי הבעלים הן כרגלי בעליהן, ולא איכפת לן במה שמשאל א' לחבירו ביום טוב, כיון דבתחילת היו"ט הם היו של הראשון, דלעולם נקבע תחומו כפי הבעלים הראשונים. ויעו' בסוגיא דגמרא שם דמקשינן **"דליבטל מים ומלח לגבי עיסה",** והקשה על זה רב אבא, **"הרי שנתערב לו קב חטיין בי' קבין חטיין של חבירו יאכל הלה וחדיו",** ומסיק שם, **"מי קא מדמית איסורא לממונא, איסורא בטיל ממונא לא בטיל".** ולפום ריהטא נראה מוכח שמסקנת הגמ' היא **"דממונא לא בטיל",** וא"כ לא מהני ביטול ברוב לבטל הבעלות ישראל לענין איסור רבית או לענין חמץ בפסח.

(ט) אבל מובא בשם הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל בספר דברי יודים (הספר הוא חילוף מכתבים בין הג"ר חנוך הענדיל פרידלאנד אב"ד פאריץ והר"ר שאול לעווין בענין רבית), וז"ל, **"דהיכא אמרינן דממונא לא בטל ואף האיסור דשייך לי' לא בטל, היינו דוקא היכי דתלי בבעלים כל דהו, כמו תחומין שנוהג בכל, או מי שנתערב קב כו' בזה דוקא אמרינן דלא בטיל ממונא דבעלים. ואף אי נימא דתחומין אינו אלא בשל ישראל מ"מ לא נתערב אלא בשל ישראל כמותו, ואינו בדין שיבטל שם בעלים דחברו בשלו, אבל רבית דהאיסור אינו דוקא אלא בבעלים דישראל כשנתערב בשל עכו"ם י"ל שפיר דאף דממונא לא בטיל, מ"מ קדושת ישראל דבהאי ממונא שפיר בטל בממון עכו"ם ונעשה כממון דעכו"ם דשרי להלוותו ברבית".** ויש להסביר הדברים, דע"כ יש לחלק בין אם הבעלות נותנת דין קדושה מסוימת להממון, דאז איכא למימר דהקדושה בטלה, אע"ג דממונא לא בטיל, איסורא דהאי קדושה בטיל, משא"כ אם הבעלות אינה נותנת קדושה מסוימת להממון, אז אמרינן דלא בטיל. ומדבריו נראה שיש ללמוד היתר גם לענין חמץ שעבר

ממונו של ישראל, ע"כ לא בטל ברוב, דממונא לא בטיל, ועיין בזה.

(יב) אגב אורחא יש להזכיר עוד היתר לענין רבית הובא באחרונים, ששייך היכא שהקארפאריישען הוא הלוה, דכיון דאין שעבוד הגוף מוטל על שום אדם, ורק שיעבוד נכסים, הרי לעולם אין זה נחשב כהלואה, ואינו עובר עליו משום איסור רבית. ועני' באגרות משה (יו"ד ח"ב סי' ס"ג) דסמך על היתר זה להתיר לגמרי, אפי' מדרבנן. אבל גדולי הפוסקים, הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והגרש"ז אויערבך זצ"ל, ובעל המנחת יצחק, ועוד אחרונים, לא סמכו על סברתו להתיר איסור רבית לגמרי. ונחלקו עליו אם עדיין עובר בו משום רבית דאורייתא, או רק משום רבית דרבנן. ועוד יש לציין דאף לפי האגרות משה, סברא זו דאין עליו שם "לוה", משום דלא רמיא עליו שעבוד הגוף, מועילה רק היכא שהקארפאריישען הוא הלוה, אבל היכא שהקארפאריישען הוא המלוה, אין סברא זו מועילה כלל.

(יג) אבל יעני' באגרות משה (אהע"ז ח"א סי' ז') שכתב לענין עשיית מסחר בשבת, דגם כשיש לבעל המניות זכות להצביע בעניני העסק, זה רק "פטומי מילי בעלמא". וז"ל שם, "ובדבר ליקח שערס מקאמפאניעס שעושין מלאכה ומסחר בשבת הא חזינן שנתפשט להיתר והטעם פשוט שאין להחשיב את הקונים שערס שהוא רק משהו מהמסחר שאין להם שום דעה בהמסחר אף לענין חלקם לבעלים של"ד לשותפות במקצת שיש לו דעה כבעלים, וגם אין הקונה שערס רוצה להיות בעלים בהמסחר ואינו רוצה לקנות כלום בהמסחר אלא הוא רק כקונה ריוח והפסד שיהיה בהמסחר לפי סך כך וכך שקנה, ויותר נראה שאין בהם גדר קנין בדינא שהוא לקנין דבר שלא בא לעולם רק מצד קניני דיני המדינה. ומה שלפי תנאי המכירה יש לבעל השערס דעה לבחירת פרעזידענט הוא רק פטומי מילי בעלמא כי למעשה משאירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה, וגם הקונים אין רוצים לומר דעה בזה כי אין כוונתם לקנות זה. ולכן לע"ד אין לחוש למה שעושים הבעלים דהקאמפאניעס שאינו נוגע להם, ואף אם יש גם יהודים בהבעלים אין להחשיב מסייע לעוברי עברה שהמסחר יעשו גם כשלא יקנה שערס מהם כי לא חסר מי שיקנה שערס והקונה קונה רק לטובת עצמו, ולכן אין בזה שום איסור, וכמו שנוהגין הרבה בנ"א ואף יראי חטא לקנות, אבל ודאי לקנות מדה מרובה כ"כ עד שיתחשבו בדעתו יש לאסור אף בפעקטערע ומסחר של עכו"ם, כיון שלא התנו כמו שצריכין להתנות כשעושה ישראל שותפות עם עכו"ם כדאיתא בש"ע או"ח סימן רמ"ה".

ושמעתיה מהג"ר אליהו לוין שליט"א שהגדיר, שמש"כ האגרות משה הנ"ל על הקונה מדה מרובה כ"כ שיתחשבו בדעתו, היינו

היכא שנותנים לו דעה מחמת ממונו שהשקיע בעסק, ע"כ נשאר בעלים על ממונו הנמצא בקארפאריישען, ואיכא למימר דלענין רבית עדיין נחשב כממונו. והוסיף דנראה לו דאפי' אם אין לו דעה בפועל, רק שמתיראים ממנו, שאם יוציא ממונו מהעסק יסוב מזה היזק להעסק, ע"כ עדיין נחשב לגבי ממונו כבעלים גמורים. אבל אם נותנים לו דעה רק מחמת חריפות או ידיעתו בהעסק, אע"פ שיש לו קצת ממון בהעסק, אין בזה חשש. וכן להפך, אם יש לו ממון בהעסק, אבל אין לו דעה בהנהלת העסק, אין בזה חשש איסור. רק היכא שיש לו הרבה ממון בהעסק, ומחמת זה נותנים לו דעה בהעסק, (או ע"כ יש לו דעה בהעסק), אז נחשב כבעלות ישראל.

(יד) ומאחר שהבאנו דעת האגרות משה לענין קונים שערס, דפשיטא דאינם נחשבים כבעלים, ע"כ יש לעיין טובא אם סברתו קיימת גם לגבי מי שמשקיע ממונו בקרעדיט יוניאן.

ותחילה יש לנו לבאר מהו קרעדיט יוניאן ומה הם ההבדלים שבינו ובין באנק. ההבדל היסודי בין באנק לקרעדיט יוניאן הוא, כדלהלן: באנק משתייך למחזיקי המניות, ואילו קרעדיט יוניאן שייך לחברים המשתתפים בו. כדי להשתתף בקרעדיט יוניאן, צריכים לפתוח חשבון ולהפקיד סכום פעוט של ממון. מי שנמנה כחבר ביוניאן, יש לו זכות ללוות מעות מהיוניאן, וכן להצביע עבור מינוי פקידים ביוניאן ובעוד החלטות חשובות הנוגעות ליוניאן.

בנוסף לכך, בבאנק - סך המניות שיש לאחד מהמשקיעים קובע עד כמה יש לו זכות דעה בהחלטות הבאנק - הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. ואילו בקרעדיט יוניאן אין הבדל בזכות דעה בין המשקיע סכום גדול למשקיע סכום קטן - כולם שווים בזכויותיהם ויש להם יכולת שווה להימנות לפקידים.

והנה, לאור דברי הגר"מ פיינשטיין זצ"ל הנ"ל, מובן הטעם שיצא "קול קורא" מקרוב מגדולי הפוסקים שבאמריקא, שאסור להשתתף בקרעדיט יוניאן בין ללוות ממנו או להלוות אליו, ואפי' כשרובם עכו"ם. והיינו משום שהם סוברים שבקרעדיט יוניאן לא שייכא היתרו של האג"מ אהע"ז ח"א סי' ז', ואף שלא פירשו דבריהם ב"קול קורא" מאי שנא משתתף בקרעדיט יוניאן מקונה שערס בקאמפאניס, מ"מ באתי כאן להציע טעם של הפוסקים שליט"א, כפי מה ששמעתי מכמה ת"ח, ואבוא אח"כ להעיר על דבריהם, כתלמיד הדן בקרקע בפני רבותיו.

והנה יש לעיין טובא בדברי האגרות משה, ויש להקדים שלכאורה נראה מדבריו שיש ב' סברות להתיר קונה שערס מקאמפאניס: א' דאין לו דעה כבעלים, ונחשב רק כקונה ריוח

כבעלים, אם כן יוצא לדינא דאין לחלק בין חבר בקרעדיט יוניאן לקונה שערס, דשניהם אין להם דעה כבעלים. ונראה דכוונתו היא כעין סברת המהרי"ט (ח"א סי' קט"ז) הנ"ל, דיש לדמות רבית למעשה שבת, וקיימת הסברא דהיכא דאיכא שותפות נכרי, ע"כ הנכרי מתעסק אדעתא דנפשיה.

טו) ובאמת שמענו עוד חילוק בין קונה שערס לחבר בקרעדיט יוניאן, דהקונה שערס בדרך כלל אינו קונה אותם ישיר מהקאמפאני, אלא משוק המניות. ולכן אין רכושי הקאמפאני מתגדלים ומתרבים מחמת השקעתו. משא"כ מי שמשתתף בקרעדיט יוניאן, הרי הוא משקיע ממונו אצל היוניאן בעצמו, וע"י השקעתו רכושי הקרעדיט יוניאן מתגדלים ומתרבים. אבל נראה לפי מש"כ הגריש"א זצ"ל דאין חילוק הנ"ל מעלה ארוכה לבעייתנו, כי נראה מתוך דבריו שהבין שעיקר סברתו של האג"מ הוא שאין לקונה שערס דעה כבעלים, ולכן לשיטתו לא איכפת לן במה שיש איזה חילוקים בין קונה שערס לחבר בקרעדיט יוניאן, כיון שגם חבר בקרעדיט יוניאן אין לו דעה כבעלים.

טז) ושמעתי בשם הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א שיש להביא ראיה מדברי האג"מ (יו"ד ח"ג סי' מ') דאיכא איסור רבית לקרעדיט יוניאן אפי' כשרוב חברי הקרעדיט יוניאן הם עכו"ם, שהרי בעל האג"מ סידר היתר עיסקא ל"קא-אפ פעדערעל קרעדיט יוניאן" כמבואר שם בתשובה, הרי מוכח שאלמלא ההיתר עיסקא היו באים לידי איסור רבית.

אמנם כשלעצמי צריך לי עיון טובא בראייתו, דמאן לימא לן דרוב חברי "קא-אפ פעדערעל קרעדיט יוניאן" היו עכו"ם, דילמא המציאות היתה שרובם היו ישראלים. ובאמת יש להוכיח כן, דאילו היה רוב החברים עכו"ם, מי התיר למנהלי הקרעדיט יוניאן לסדר היתר עיסקא עבורם, הלא המשקיעים השקיעו מעותיהם בקרעדיט יוניאן ע"ד שיעשו במעותיהם הלואות, ומי הרשה למנהלי הקרעדיט יוניאן לשלוט בנכסי המשקיעים ולעשות במעותיהם ברצונם. הלא לפי מה שגילה לנו הגר"ד פיינשטיין שליט"א שיש איסור רבית עם קרעדיט יוניאן שרוב חבריו הם עכו"ם, ע"כ הוא משום שהכא אינה קיימת סברת בעל האג"מ, והכא נחשבים כל א' וא' לבעלים על ממונו, וא"כ מי התיר למנהלי הקרעדיט יוניאן לעשות הית"ע. וכי יעלה על הדעת שסדרו הית"ע בהסכמת כל אחד ואחד מחברי הקרעדיט יוניאן, אתמהא. ואין לומר דמאי איכפת לן אם המנהל של הקרעדיט יוניאן נותן ממונם של הבעלים בהלואה או בעיסקא, כיון דעיסקא פירושו שעושה קנין עבור הבעלים, מי הרשה לו לעשות קנין בממון שאינו שלו. וע"כ צ"ל כמו שמבואר במעיניי שלמה (סי' קי"ז) דטעמו של המהרי"ט הוא מכיון שיש למנהל הבאנק כח ע"פ

והפסד עתידי שיהיה בהמסחר, ב' דעתו נוטה לצדד יותר (וכלשונו "יותר נראה") שאין לו קנין כלל בדיני תורה, והוי רק כקונה דבר שלא בא לעולם, וכל קנינו הוא רק מדיני המדינה.

והנה יש לעיין טובא אם שייכים סברותיו בקרעדיט יוניאן, כי מי שמשתתף בקרעדיט יוניאן אינו דומה למי שקונה שערס בקאמפאני, כי הקונה שערס בקאמפאני, ע"כ בקאמפאני יש מישהו שנשארו לו רוב המניות, או עכ"פ נשארו לו מדה מרובה כ"כ של מניות שמתחשבים בדעתו, ולכן נחשב הקונה שערס כנותן ממונו למי ששייר לעצמו רוב המניות. משא"כ בקרעדיט יוניאן הרי כל חברי הקרעדיט יוניאן שווים, ולגבי זכות דעה אין נפק"מ בין אם השקיע סכום קטן או סכום גדול - כולן שווים בזכות דעה לגבי בחירת מנהלי הקרעדיט יוניאן, ובעוד החלטות הנוגעות ליוניאן. לכן אין לומר שהמשקיע נותן את כספו לאלו שמשיירים לעצמן הרוב. ולכן נראה דלא שייכא בקרעדיט יוניאן סברתו האחרונה של האג"מ זצ"ל, דאין לקונה שערס בקאמפאני בעלות בדיני ישראל, דע"כ סברא זו קיימת רק בקאמפאני ולא בקרעדיט יוניאן.

אבל אכתי צ"ע אם קיימת סברתו הראשונה בקרעדיט יוניאן, דהרי גם בקרעדיט יוניאן אין לחברי הקרעדיט יוניאן דעה במסחר, וגם אינם רוצים שיהיו להם דעה במסחר. ואף שיש לחלק בין חבר קרעדיט יוניאן לקונה שערס, שהקונה שערס יש לו זכות בריוח והפסד ואין לחבר בקרעדיט יוניאן זכות בריוח והפסד, מ"מ צ"ע אם עיקר סברתו תלוי בזכויות ריוח והפסד, או במה שאין לו דעה כבעלים.

ויעו' בדברי הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות (ח"ג סי' קכ"ד), שהביא דברי האגרות משה זצ"ל לענין קניית מניות כשיש לו זכות הצבעה לבחירת מנהלי הקארפאריישען, וז"ל, "מילתא דפשיטא היא דהבעלים הם אלה שאצלם רוב המניות, והלום ראיתי שכבר הורה זקן באג"מ אהע"ז ח"א סי' ז' בנוגע לענין שבת זל"ש פשוט שאין להחשיב את הקונים שערס לבעלים שאין להם שום דיעה במסחר ול"ד לשותפות במקצת שיש לו דיעה כבעלים ומה שלפי תנאי הסכמה יש לבעלי השערס דעה לבחירת פרעזידענט הוא רק פטומי מילי בעלמא כי למעשה משיירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה בזה עיי"ש שהאריך בזה". ונראה מסתימת דברי הגריש"א שמתחשב סברתו הראשונה של בעל האגרות משה לעיקר, שהקונה שערס אין לו דעה כבעלים, שהרי לא הביא שאר דבריו שהקונה שערס הוי רק כקונה ריוח והפסד, וגם לא ציין למש"כ האגרות משה דהוי כקונה דבר שלא בא לעולם. ולכן נראה דלפי דעתו של הגריש"א בעצמו, וכן הבין מדברי האגרות משה דתליא אם יש לו דעה

עצמו מהחוב לגמרי, והיינו כדי שלא יעלה הרבית יותר, וגם כדי שיוכל לסגור את חשבונו בקרעדיט יוניאן בהקדם האפשרי. וכדי לפרוע החוב, יש ללווה לנכות את הרבית שכבר שילם מה payoff amount, ומעתה יש לו לשלם רק את סכום הקרן שלו, ולהחשיב את סכום הרבית שכבר שילם כחלק מתשלומי הקרן. והכוונה בזה להיתרו של בעל האג"מ (י"ד ח"ג סי' קס"א הערה כ"ג, י"ד ח"ב סי' ס"ה (בפנים עמ' ע-ע)), שיוכל לתקן למפרע בזה, שלא יחשב תשלומי רבית שכבר נגבו לתשלומי רבית, רק לתשלומי קרן.

אבל לענין סכום הרבית - יש ללווה לבקש מחבירו שישלם עבורו סכום זה שלא בשליחותו, רק בתורת שתשלומי חבירו יפטרו אותו מהרבית, ולא יהיו תשלומי חבירו נחשבים כתשלומי מדין עבד כנעני. וכוונתו בזה, שלא יעבור על איסור רבית המבואר במחבר (סי' ק"ס סי"ג, ראה בפנים החוברת עמ' סג), **"מותר לומר לחבירו הילך זוז והלוה עשרים דינרים לפלוני, והוא שלא יחזור ויקחנו מהלוה, וגם לא יאמר הלוה למלוה פלוני יתן בשבילי"**, ופירש הגר"א (שם סק"ה), **"דהוי כתן מנה לפלוני ואקדש אני לך וכו'"**, דמקודשת מדין עבד כנעני, ולכן אסור ללווה לומר למלוה פלוני יתן בשבילי, דעי"ז הוי תשלומי בכלל דין עבד כנעני. ואף שסיים שם המחבר, **"ויש אומרים שצריך גם כן שלא יפייסנו הלוה לתת למלוה בשביל שילוהו"**, יעו' בש"ך (שם סקי"ז) שכתב, שהבית יוסף מביא הרבה פוסקים **"דאפי' אם פייסו שרי, כיון דמשלו הוא נותן ואין הלוה משלם לו, לא נעשה שלוחו"**. ויעו' בחוות דעת (שם סק"ו, ראה בפנים החוברת עמ' סד) שמכריע כדעה זו, שמותר לפייסו בדברים שיתן הרבית עבורו, כיון שההלואה כבר ניתנה, ואין בזה משום איסור רבית, יעו"ש. וע"כ צריך הלוה גם לומר לחבירו המשלם עבורו הרבית, שאינו מחויב לפרוע לו עבור תשלומי, ולכן אין חבירו נחשב כשלוחו. וכיון שכן בנידון דינן דהוי לאחר שכבר קיבל הלוה ההלואה, ושוב אין איסור ללווה לחזור ולפרוע לחבירו ששילם עבורו, כמבואר בחוות דעת (שם סק"ו). ואע"פ שהחזו"א (סי' ע"א ס"ק ג, בפנים עמ' טט) אוסר להחזיר הממון לחבירו, נראה בנידון דידן כיון דיש עוד צדדים לקולא, יש לסמוך להקל כדעת החוות דעת.

ויעו' גם נתיבות שלום בסי' קס"א סי"ג אותיות יב-טו, (בפנים עמ' סו-סח) שגם פירש כנ"ל, דאף שמבואר בביאור הגר"א דהיכא שהלוה אמר למלוה שפלוני יתן בשבילי הרבית, דאסור, דהתשלומין נחשבים שהם באים מהלוה להמלוה מדין עבד כנעני. ומבואר בדברי החזון איש הל' רבית (סי' ע"א סק"א, בפנים עמ' סה) שהיכא שכבר סיכם הלוה לשלם הרבית לדעת הגר"א אסור לפייס חבירו שישלם עבורו רבית, כיון דנחשב כתשלומי מדין עבד כנעני. מ"מ חילק הנתיבות שלום כעין חילוקו של הגרש"א

החוק לעשות קנין בממונו של הבעלים, הרי כשהכניסו הבעלים את ממונם להבאנק, הרי השליטו הם את המנהל של הבאנק על ממונם והקנו לו את ממונם.

יז) ובאמת יש לשאול עוד, מהו החילוק בין קרעדיט יוניאן לבאנק גדול, שבבאנקים הגדולים המציאות קיימת שאין לשום א' מהמשקיעים מדה מרובה כ"כ של שערס כדי שיתחשבו בדעתו, האם גם בבאנק כזה יש לאסור כמו בקרעדיט יוניאן, משום דאין לדון את קונה השערס כאילו נתן מעותיו למי שנשאר בידו מדה מרובה כ"כ. ובאמת לא שמענו מי שיאסור את זה, והוא לכאורה כנגד מנהג העולם. ואם נחלק בין קרעדיט יוניאן לבאנק גדול בחילוקים אחרים שהבאנו לעיל, מצד שאין לחברי הקרעדיט יוניאן זכות בריוח והפסד, וגם שהרי ע"י השקעתם מתגדלים ומתרבים רכושי הקרעדיט יוניאן, מ"מ אכתי צ"ע מי נחשב להבעלים של באנק כזה, ומאן יימר לן דמי שיש לו חלק הכי גדול של מניות הוא נחשב לבעלים. [ושמעתי ממקור מהימן, שהג"ר שלמה אליהו מילר שליט"א נשאל על זה, וענה שגם הוא מתקשה בזה, ואינו רואה שום חילוק משמעותי ביניהם].

מכאן ועד סוף הסימן היה לעיניו של הגאון רבי יעקב אפרים הכהן פארכהיימר שליט"א שאישר את הדברים להלכה למעשה

יח) והנה מיד לאחר שיצא ה"קול קורא" שראוי ונכון להחמיר שלא להלוות וללות מקרעדיט יוניאן לאפרושי מאיסור רבית דאורייתא, יצא מכתב אחר של "הבהרה" מהג"ר שלמה אליהו מילר שליט"א, שמברר האיך לנהוג למעשה בדיעבד לאלו שכבר הלכו מהקרעדיט יוניאן. וזל"ש, "באשר יצא מקרוב גילוי דעת בענין הצד איסור רבית שכרוך בהלואה לקרעדיט יוניאנ'ס וגם במה שיש צד איסור ללות מאתם. והיות ורבו אלו שכבר לוו מקרעדיט יוניאנ'ס (Credit Unions) והפסד הרבים תלוי בזה על כן נעתרתי לחוות דעתי בענין הנ"ל איך להתנהג בדיעבד. והנני בזה לגלות דעתי שכיון שיש צדדים להקל כאשר מבואר מתוך המכתב הראשון בענין הנ"ל על כן אינני מחליט את הדבר לאיסור ואינני אומר בזה לא איסור גמור ולא היתר. ויש להדגיש לאלו שכבר לוו שיעשו שאילת חכם. ולדעתי יש על מה לסמוך להמשיך בדיעבד לפרוע הרבית כדי להנצל מהפסד ממון. ולכתחילה ישלם אחר עבורו שלא בתורת שליחות ויפרש שאינו מחויב לשלם לו מה שפרע עבורו אע"פ שבאמת דעתו לשלם לו. ויעשה שאילת חכם על פרטי האופן הנ"ל כדי לעשותו כהוגן".

ויש לבאר דבריו, ע"פ מה שהורה הג"ר יעקב אפרים הכהן פארכהיימר שליט"א, דהאופן הלכתחילה הוא שעל הלוה לסלק

יכול לחזור ולפרוע לחבירו הרבית. ואם אין הלוה יכול לפייס חבירו לשלם עבדו באופן הנ"ל, בדיעבד יש ללוה להמשיך לפרוע החוב עם הרבית ולסמוך על דעת המקילים, כדי שלא יהיה לו הפסד. ושמעתי שהגרש"א מילר שליט"א סמך בעיקר על דעת המהרי"ט (סי' קט"ז) להקל במקום הפסד. ונראה דסברתו היא, מכיון שרוב המשתתפים בקרעדיט יוניאן הם עכו"ם, בכה"ג ודאי יש לסמוך על דעת המהרי"ט, דמנהלי הקרעדיט יוניאן עושים אדעתא דנפשיה.

ויה"ר שלא נכשל בדבר הלכה.

מילר שליט"א, וזל"ש, "ומיהו אם אותו פלוני בא למלוה ואומר לו טול ד' זוזי בתורת מתנה ולא בתורת תשלום חוב הרבית של הלוה ואתה תמחל ללוה את הרבית, בזה פשיטא דשרי, ואין כאן נתינה מדין עבד כנעני כלל שהרי אינו נותנו עבור הלוה", והיינו כעין מש"כ.

ועוד הוסיף הגרי"א פארכהיימר שליט"א דאם אין הלוה יכול לסלק החוב מחמת הפסד, ע"כ יש לו לסמוך על היתרו של הגרש"א מילר שליט"א, שיכול להמשיך לפרוע תשלומי הקרן, ויבקש מחבירו שיפרע הרבית עבדו באופן שכתבנו לעיל, ואח"כ

באנק, קרעדיט יוניאן וקארפאריישען - ליתר עיון

טורי זהב

יורה דעה קם רביה

שפתי כהן

יא

באר הגולה

עם ציונים מהש"ך

י. מומלד דנאל שם דף ס"ט ע"ב:
י. ה"ל"ש שם בפסקיו [סימן ז'] ותוספות בקידושין דף ר' (ע"פ ד"ה) והרשב"א בתשובה [ח"ג סימן רמג] ושאר פוסקים [פמ"ק סימן רנב עמוד חמס]:
י. ה"ל"ש [נבאל מלעל] שם:
כ. טור [עמוד שס] ורא"ש שם בדנאל דף מאלו דברים נראה כשלוש ואסור. וכן כתבו תלמידי הרשב"א [הובאו כ"י שם ד"ה] ודוקא [נבאל מלעל] שם:
כא. תוספות [שם] דף ע"א ר"ש ע"ב ושאר פוסקים [הגהות אשרי שם סימן מז ד"ה מיו; מרדכי שם רמז שפ"ש; ריב"ז שם רמז שפ"ש; ירושם משי"מ נתיב ח ח"א מ. כ.]:
כא*. טור סימן קס"ט [עמוד חמס]:

ציונים לרמ"א

עם ציונים מהש"ך

(י) במרדכי דאיוה נשך [נבאל מלעל רמז שפ"ח]:

(ו) מותר לומר להבירו הילך זוז ב'. נראה פשוט דוקא כדכך זכר, אבל אם אומר כל זמן שלא יתן לך פלוני מעות שאלה מלוה לו אזי אמן כל חודש דינר, שזה איסור גמור, אף על פי שאין הרבית בא מיד לזה למלוה מכל מקום זה שמקבל עליו הרבית הוא ליה כלוה גם הקרן, דכל זמן שאין הלוה פורע לו הקרן יש על זה חוב הרבית, נמצא גם אחריות הקרן עליו, וסבירא דהא כתבנו ב"י [סימן קמט עמוד מט ד"ה גור] כשם כעל התרומות [שער מו ח"ד סימן י עמוד חמס] וממלאת כסימן קס"ט סעיף ט"ו בדבריו [פ"ק כא]: (ז) שלא יחזור ויקחנו ב'. נראה פשוט דכל שכן שלא יקדים לו הלוה לנותן ממנה דרך שכיכות שישמל לו הלוה ממלוה והוא חזר ונתן לו למלוה הממנה ההיא או פחות או יותר קלמ, דרבית גמור הוא, וכן כתוב בפרישה [נאח כ.]:

ערך להם למהריק"ש

סוף סעיף יג אב"י אלמר הלוה כל הנותן אינו מוסר אסור: פסוק יד על מנת שתתן זוז ב'. להקדם או שתתן קרן ויהיו להקדם או לפלוני ב':

ביאור הגר"א

[כד] נפיש יתן והוא ב'. תוספות דקידושין י' ב' ד"ה דארוה ב', ויש לומר ב'. והוא שכתב [שו"ע] ויש אומרים ב', דכל שכן הוא דהוא שלוחו ממש: [כה] וגם א"י ב'. דהוי כהילך מנה ותחדיש לפלוני ב' [שם ז' א] [כז] נפיש יתן אסור ב'. דהוי כתן מנה לפלוני ואקדש אני לך [שם]. תוספות דבבא מציעא ע"א ב' ד"ה מצאו ב': [כז] [ליקוט] [נחנא] ואי אהקדש. עיון תוספות [שם ז' ב' ד"ה לפסח ב', דאפילו מדאורייתא ב', והוא שכתב [שו"ע] ורבית קצוצה ב': [כח] [שו"ע] אפילו אם ב', תוספות [שם] ע"א ב' ד"ה מצאו ב' [ע"כ]:

באר היטב

(ט) והלזה. כתב הט"ו [פ"ק ו] אלל אל אמר לו כל זמן שלא יתן לך פלוני מעות שאלה מלוה לו אזי אמן לך כל חדש דינר, זה איסור גמור. ועיון לקמן כסימן קס"ט סעיף ט"ו [פ"ק ו]: (י) מהלזה. נראה פשוט דכל שכן שלא יקדים לו הלוה לנותן ממנה דרך שכיכות שישמל לו הלוה ממלוה והוא חזר ונתן ללוה ממנה ההיא או פחות או יותר קלמ, דרבית גמור הוא, וכן כתבו תלמידי הרשב"א [הובאו כ"י שם ד"ה מיו; מרדכי שם רמז שפ"ש; ריב"ז שם רמז שפ"ש; ירושם משי"מ נתיב ח ח"א מ. כ.]:

(ט) ויהלזה. כתב הט"ו [פ"ק ו] אלל אל אמר לו כל זמן שלא יתן לך פלוני מעות שאלה מלוה לו אזי אמן לך כל חדש דינר, זה איסור גמור. ועיון לקמן כסימן קס"ט סעיף ט"ו [פ"ק ו]: (י) מהלזה. נראה פשוט דכל שכן שלא יקדים לו הלוה לנותן ממנה דרך שכיכות שישמל לו הלוה ממלוה והוא חזר ונתן ללוה ממנה ההיא או פחות או יותר קלמ, דרבית גמור הוא, וכן כתבו תלמידי הרשב"א [הובאו כ"י שם ד"ה מיו; מרדכי שם רמז שפ"ש; ריב"ז שם רמז שפ"ש; ירושם משי"מ נתיב ח ח"א מ. כ.]:

גליון מהרש"א

[ט] נשם פסוק יג מותר לומר להבירו הילך. עיון משנת נים יעקב סימן י"ז: [חג פסוק יד] או אהקדש. ואפילו לומר שגם הקרן ישלם להקדם אסור,

אוצר מפרשים

י"ח (שם פסוק יג) מותר לומר להבירו הילך וזה הלזה עשרה דינרים לפלוני. נראה לי ודלא דוקא שנתן לו מיד קודם הלוואה, אלא אפילו לאחר הלוואה נתן לו זוז כדי שיריחו לו חזון שרי אם אינו חוזר ומקבל מהלוה. ולא דמי למנ שכתבו הט"ו [פ"ק ו] ואחרונים [באר היטב להרשב"א] פ"ק י' דאם אמר לו כל זמן שלא יתן לך פלוני מעות שאלה מלוה לו אזי אמן לך חודש דינר שזה אסור, היינו משום דכל מה שפאחר הלוה לפרוע הקרן יש על זה חוב הרבית יותר, והוא ליה כמלוה גם הקרן, מה שאין כן כשנתן לו זוז בפעם אחת. ושבו ראינו אחרי כתיב שכן מוכח להלכה בתוספות והר"ן [ב' ד"ה אמר אבינו] והמרדכי [נמו חמס] פרק קמא דקידושין [דף י' ע"ב] ד"ה דארוה ב', ע"ש ודוק. ועיון תוספות מנחות [דף צ' ע"ב סוף דבור אשון]:
י"ט (שם) והוא שלא יחזור ויקחנו מהלוה. כתב הט"ו [פ"ק ו] ואחרונים נראה פשוט דכל שכן שלא יקדים הלוה לנותן ממנה דרך שכיכות שישמל לו הלוה ממלוה והוא חזר ונתן [למלוה] הממנה ההיא או פחות או יותר, דרבית גמור הוא, עכ"ל. ומה שאמר כי לחמוה שבמחילת כבודם לא ענינו שדך זה מביא הרמ"א

ביאור הגר"א ס"ק כה

ש"ך ס"ק יח

שו"ע י"ד ס' קס סעי' יג

באנק, קרעדיט יוניאן וקארפאריישען - ליתר עיון

בית דין

יורה דעה קם רבית

חוות דעת ביאורים

קנד

ד אסור לקדש אשה בהנאת בלוייה כגון שהיא חייבת לו ומרויה לה הזמן וכו'. עיין באגן העזר סימן כ"ח סעיף י' היה לו מלוה וכו' וכן אם אמר לה הרי את מקודשת לי במה שאני מרוויח (לה) [ולן] זמן מקודשת ואסור לעשות כן משום רבית ויש אומרים שאינה מקודשת, וכתב מור"ם בהג"ה ויש [לחוש] לשני הסברות ואם קדשה אחר לריבה גט משניהם ע"ל. וא"כ לפי דעת הראשונה יפה כיון מור"ם בהג"ה שאסור לקדש משום (הערעמת) [הערעמת] הרבית, אבל לפי דעת (רג) כהנא שאין בו איסור רבית כלל אפילו אצק רבית אין כאן, א"כ לא שייך למחוי אסור לקדש משום רבית אלא שאין קידושיו אסור לכל משום רבית אין בו שום איסור. ולפי זה מאחר שיש לחוש לשני הסברות אסור לקדש לכתחלה במלוה זו אלא לדעה הראשונה, ונפקא מינה לענין ידענד לקבל עליו משוזה קלה ולא משוזה ממונה וק"ל:

יד אסור לומר אלוןך מנה על גנת שתתן וזו לפלוני [הנה] או להקדש אפילו אם אותו פלוני הוא גוי ואף על פי שאינו חייב לו ורבית קצוצה (פירוש שקצץ והתנה לתת כך וכך בשביל ההלוואה) היא: [הנה] ואין חילוק בין אמר המלוה כך או שאמר הלוה מעצמו כך והוא מלוה לו משום זה: **טז** יש אומרים שאסור לומר לא אסור (לפלוני שיתן) [יד] לך ארבעה דינרין ואחור לך מעות: **טז** מותר לומר לחבירו הילך וזו ואמור לפלוני שילוני ואפילו לבן המלוה מותר לומר כן והוא שיראה (ט"ז) גדול ואינו סומך על (ט"ז) שלחן אביו: הנה יש אומרים [ז] דאסור למלוה ליקח ממקבל זה הוז

דמאן דאסור בפיוס סובר כיון דאסור ללווה לעשות שום הנאה למלוה אפילו קודם ההלוואה בדבר ששום משום רבית מוקדמת, והכי נמי הפיוס שזה כסף הוא להמלוה, והלוה עושה הפיוס בשביל ההלוואה אסור. ואף דרבית מוקדמת אינו אסור רק מדרבנן ורבית דרבנן אין הלוה עושה איסור רק משום לפי עור (ולפי סעיף א' בהג"ה), ובפיוס אין המלוה יודע כלל מזה ולא שייך כלל הלאו דלפני עור, סבירא להו להנך פוסקים כמאן דסבירא ליה בחו"מ סימן ל"ד סעיף י' דלף הלוה עובר, והמחירין סבירא להו דהלוה אינו עובר דרבית דרבנן, משום הכי ממירין אפילו בפיוס, אבל לחזור ולקוח מהלוה אסור אפילו להש"ך. ומכל מקום נראה דאינו אסור רק בשלוקם מהלוה קודם ההלוואה דלא כשנוטל ההלוואה ממחמה השכר שנתן נוטלו משום הכי אסור, אבל אם קיבל ההלוואה ואח"כ מחזיר הדינר מרלוו לני שנתן נראה דמותר, כיון דבשעת ההלוואה לא היה סכך רבית ואחר שנעשה ההלוואה שוב אין המלוה שייך בנות, והלוה אינו עובר באיסור דרבנן רק אלפני עור וכו' וכאן לא שייך לפי עור. ונראה דאפילו אם נתן לו השכר באופן שיסמך דוקא וכלל שסמך לחזור לו, מכל מקום אינו אסור רק בשביל הערמת רבית, ואף דבשעת נתינת המעות הוא של הלוה דהא אם לא ילוה יצטרך להחזיר לו והרי שקיל המלוה מעות של הלוה בשכר ההלוואה, מכל מקום לא הוי רבית קצוזה כיון דלף אם ליהוי חמס יוחלט השכר להמשהל, אין זה שכר המלוה רק שכר השמלת, וכן מוכח בהדיא בקידושין דף א' (ע"פ) בתוספות ד"ה דלרשות לה ויזנא: [ז] דאסור לומר לא אסור (לפלוני שיתן) [יד] לך ארבעה דינרין ואחור לך מעות: נראה דוקא כהנא גוונא משום דאם אותו פלוני לא ילוה יצטרך להחזיר לו הוז, והי כעתן מעות הלוה להמלוה, ואף דרבית דרבנן אין הלוה עובר רק משום לפי עור כו' (ולפי סעיף א' בהג"ה) והכל המלוה אינו יודע ולא עבד איסור כלל, מכל מקום הלוה גורם שיעשה המלוה איסור בשוגג כיון דאם ידע היה איסור בזה. אבל אם אומר לחבירו הילך וזו בעד השמלתך לבקש הלוה ואף אם לא מתאם מי שילוח (לו) [לן] יוחלט לך הוז בעד שכר טרחתך, רשאי אותו פלוני מדעת עצמו ליתן להמלוה שילוח דהוי כמותן מעות עצמו:

חוות דעת חידושים

עצמו בשביל ההלוואה הוי כנשך בלא מרבית דאסור. והוא הדין פריעת חוב ומרבית ארי אסור מהאי טעמא, ועיין ביאורים ס"ק ד': (יא) היל"ך וזו. אבל כשאומר לו כל שלא יתן לך הלוה מעות אמן לך דינר בחודש, איסור גמור. ועיין בסימן ק"ע וזמנה שכתבתי שם [פריש] ס"ק א': (יב) מזה"ה. ומכל שכן שלא יקדים הלוה (למלוה) [למשהל] דרך שכירות שיסמך לו הלוה והוא חזר ונתן למלוה ואפילו פחות או יותר, דרבית גמור היא, ומכל מקום אינו רק אצק רבית. ועיין ביאורים ס"ק א': (יג) יפייסנו. והש"ך [פ"ק יח] מסק דמותר לפייסו. ולדבריו אף לומר פלוני יתן בשבילי. ואפילו לומר הלויי מנה ועול דינר מיד ראונו שאמר ליתן (לו) [לן] במתנה מותר, כיון שלא זכה בו עדיין, אבל לחזור ולקוח מהלוה אף להש"ך אסור. ודוקא בשלוקם מהלוה קודם ההלוואה, אבל אם כבר קיבל ההלוואה ואח"כ

מתלוקתן נראה דהשכ"א סבירא ליה דאינו אסור דרבית דרבנן כי אם נמקום דאיכא נשך ומרבית, וסודע חובו דדמי למרבית ארי דלא חשיב הנאה דהא מותר במודר הנאה לא חשיב מרבית, ואף דהלוה נמסר בשביל ההלוואה, הוי כנשך בלא מרבית דמותר. והפוסקים סבירא להו דכל דאיכא נשך בשביל ההלוואה אף בלא מרבית אסור מדרבנן, ומשום הכי אף סודע חובו ומרבית ארי אסור כל שהלוה נמסר עצמו בשביל ההלוואה אסור משום נשך. והא דלא נמסרת לה בריש פרק איהו נשך קצוזה דוקא, וקצץ ואמר על מנת שספרע חובי איכא נשך ומרבית, דבאומר פרע חובי או דבריה ארי אפילו במודר הנאה אסור כמבואר סימן רכ"א (ש"ך פ"ק ו' יע"ש: [ח] היל"ך וזו. עיין ט"ז ס"ק ו'. ועיין מה שכתב סימן ק"ע ס"ק א': [ז] ויש"א יפייסנו. והש"ך ס"ק י"ח מסק דאפילו פייסו שרי. ועיין במשנה למלך פרק (ד') [ה] מהלכות מלוה [הנ"ל ד' ד"ה כח טור] דהוא הדין לומר פלוני יתן בשבילי מותר להך דעה. וע"ש שמוציא בשם (הריב"א) [הרשב"א] [כמשניות ח"ג סימן ר"ב] דמותר אפילו לומר הלויי מנה ועול דינר מיד ראונו שאמר ליתן לי במתנה, מטעם דכיון שלא זכה בו עדיין לאו ממנו הוא. וטעם מחלוקתן נראה לי

דמאן דאסור בפיוס סובר כיון דאסור ללווה לעשות שום הנאה למלוה אפילו קודם ההלוואה בדבר ששום משום רבית מוקדמת, והכי נמי הפיוס שזה כסף הוא להמלוה, והלוה עושה הפיוס בשביל ההלוואה אסור. ואף דרבית מוקדמת אינו אסור רק מדרבנן ורבית דרבנן אין הלוה עושה איסור רק משום לפי עור (ולפי סעיף א' בהג"ה), ובפיוס אין המלוה יודע כלל מזה ולא שייך כלל הלאו דלפני עור, סבירא להו להנך פוסקים כמאן דסבירא ליה בחו"מ סימן ל"ד סעיף י' דלף הלוה עובר, והמחירין סבירא להו דהלוה אינו עובר דרבית דרבנן, משום הכי ממירין אפילו בפיוס, אבל לחזור ולקוח מהלוה אסור אפילו להש"ך. ומכל מקום נראה דאינו אסור רק בשלוקם מהלוה קודם ההלוואה דלא כשנוטל ההלוואה ממחמה השכר שנתן נוטלו משום הכי אסור, אבל אם קיבל ההלוואה ואח"כ מחזיר הדינר מרלוו לני שנתן נראה דמותר, כיון דבשעת ההלוואה לא היה סכך רבית ואחר שנעשה ההלוואה שוב אין המלוה שייך בנות, והלוה אינו עובר באיסור דרבנן רק אלפני עור וכו' וכאן לא שייך לפי עור. ונראה דאפילו אם נתן לו השכר באופן שיסמך דוקא וכלל שסמך לחזור לו, מכל מקום אינו אסור רק בשביל הערמת רבית, ואף דבשעת נתינת המעות הוא של הלוה דהא אם לא ילוה יצטרך להחזיר לו והרי שקיל המלוה מעות של הלוה בשכר ההלוואה, מכל מקום לא הוי רבית קצוזה כיון דלף אם ליהוי חמס יוחלט השכר להמשהל, אין זה שכר המלוה רק שכר השמלת, וכן מוכח בהדיא בקידושין דף א' (ע"פ) בתוספות ד"ה דלרשות לה ויזנא: [ז] דאסור לומר לא אסור (לפלוני שיתן) [יד] לך ארבעה דינרין ואחור לך מעות: נראה דוקא כהנא גוונא משום דאם אותו פלוני לא ילוה יצטרך להחזיר לו הוז, והי כעתן מעות הלוה להמלוה, ואף דרבית דרבנן אין הלוה עובר רק משום לפי עור כו' (ולפי סעיף א' בהג"ה) והכל המלוה אינו יודע ולא עבד איסור כלל, מכל מקום הלוה גורם שיעשה המלוה איסור בשוגג כיון דאם ידע היה איסור בזה. אבל אם אומר לחבירו הילך וזו בעד השמלתך לבקש הלוה ואף אם לא מתאם מי שילוח (לו) [לן] יוחלט לך הוז בעד שכר טרחתך, רשאי אותו פלוני מדעת עצמו ליתן להמלוה שילוח דהוי כמותן מעות עצמו:

באר היטב למהר"ם טייקמין

לנותן מתנה דרך שכירות, שישתדל לו הלוה מהמלוה והוא חזר ונתן למלוה המתנה ההוא או פחות או יותר דרבית גמור הוא, ט"ז [פ"ק ו' ומרישה: (יב) יפייסנו. אלא שיעשה כן מעצמו בלא דעת הלוה. ובכ"י הביא כמה פוסקים דאפילו פייסו שרי והרצוה לסמוך על המחירין רשאי, ש"ך [פ"ק יח] (ג') [ש"ס]. כיון שהמלוה רוצה בהנאת שליח וחפץ שאותו פלוני יתן לו ד' דינרין, אם כן השליל אסור לומר לו שיתן לו ה' דינרין דהרי הוא מתנה למלוה בשליחותו, ש"ך [פ"ק ו'] (יד) גדול. תוריהו בענין גדול ואינו סומך, ב"י, [ש"ך פ"ק ו']:

הגהות והערות

[ח] חוקן במהדורת למבערב תר"א:

א"ש

הלכות רבית סימן ע

חזון

הלכות רבית

סימן ע

ז"ש סי' כ"ח ס"ק כ"ו, ואם חמרה הן י"ל דמקדשה אף לדעת פוסקים דלא מהני מחילה ברבית הכה הוי כמובנת נה החפץ והוא ישים נה ומיכור לדעת פוסקים דקדשה בגזל דידה מקדשה וא"ל בשם נה גזילה יב נשי' ואפשר דהכא מקדשה, ואם קדש אשה בחפץ של רבית שלקה מעלמה אפשר כיון דהוי' להביא אשה דקדשה אחרת מימ' איתו שלו לקדש נה אף האשה וא"ל.

כ"י הכ"ח סי' כ"ח לדעת ר"ח בחי' קדושין ו' צ' דמקדש אשה בברוחות זמן הוי ר"ק איהה מקדשה, ונראה דהכא מקדשה לכו"ע דברוחות זמן חשיב ממון ומקדשין צו א"ע' שהוא באיסור, וכן אם לקח אשה בברוחות זמן קנה אלא שחייב להחזיר, ומיכור נלקח אשה כיון שחייב להחזיר גופה י"ל דלא חשיבא שלו כלל, אבנ' בקדושין דלא שייך חזרה מקדשה.

ד' אה"ע סי' כ"ח סי' י"א דהוי' מקדשה, מש"כ צ"ש ס"ק כ"ז כ"ח חמרה וכבר ביאר הגר"א שם שיעט ר"ח וברמב"ם וז"ל דלא עדיף הנאה של מחילה מלוקח ממנו, ואינו אלא נה"ל נה בחלוקה ומקדשה, ובחי' צ"ח מ"ו צ' ד"ה יב, כחצו נפרש שם בהנחה מחילה מלוקח ולדעת הר"מ אי אפשר נפרש כן, אלא דעת הר"מ דממכר קנה מלוקח כמ"ש צ"ח מ"ו מה' מכירה, וי"י"ש צ"ח מ"ו ובהאמור מוכח גם לדעת ר"ח וצ"ח"ע דמלוקח קנה וא"ל.

כ"י הכ"ח דגם במחילת הרבית ואמר התקדשי בהנחה מחילה מלוקח מקדשה לדעת ר"ח וצ"ח"ע כ"ח צ"ח מ"ו איהה מקדשה, ובה"מ מורה צדק דאין כאן הנחה מחילה כיון שאינו חייב לשלם נה"ל.

סימן עא

א' יו"ד סי' ק"ח סי"ג וגם לא יאמר הלוקח נמלוק פלוני יתן צעזעל, שפ"ח הביא בשם החזו"ן דבי היכי דפלוני הפוסקים בפיוסו הלוקח לפלוני, ה"י פלוגי בצדמ' למנוה פלוני יתן עזרי, ולדעת הרמב"ן גם צד מותר, ובה"מ כחצו דצדמ' פלוגי יתן הוי כה"ל מנה ובהקדשי לפלוני, ונראה דאם פירש שהוא אינו מתחייב כלום בשביל ההלוואה ופלוגי שיתן נותן משל' למנוה אין כאן רבית דאורייתא לכו"ע, וזה אמר שהוא פוסק עמו ד' זוזי בשביל ההלוואה אלא שפלוגי יתן עזרו הוי ר"ק נכו"ע וצ"ח"ע שהקדים פלוגי הרבית, שאינו קונה את כד' זוזי הנא לאחר שיעורו, [ובמ"ש"כ הגר"א בגליון סי' ברבית מוקדמת] ובין דמדין עבד כעני יב נה זכות כהני ד' זוזי לפניו לקדש כהן אשה ולענין מקח, ה"י יב נה זכות למחשצ כאליו הוי נה"מ למנוה כל שרואן הלוקח ורואן פלוגי צד, [ולפ"ז א"ל שיאמר הלוקח אני פוסק עמך ד' זוזי, אלא אם אומר שחצרי יתן בשבילי וישיבא נחשצ כאליו אני נה"מ הוי ר"ק] ואם אמר פלוגי יתן לך אבנ' אני איני זוכה בהם שום זכות לכו"ע אין כאן דין רבית מה"מ, וכי פלוגי בשתמא לדעת הגר"א כל שאמר פלוגי יתן עזרו והוא כבר דיבר עס פלוגי שיתן הוי כמותן מדין פ"כ והוא זוכה זכות כהני ד' זוזי וכו' ר"ק ולדעת המל"מ סתמא לביתר קמכוין, ואפשר לדעת המל"מ לא שייך כלל דין ע"כ לענין רבית, דהיינך מנה ובהקדשי לפלוני מקדשה משום שהנחת זכות קנין בין נעלמו ובין לאחרים שהוא מוכר זכותו לא האחר, אלא כהא כיון דהלוה לא נתן ואין כאן דבר נה"מ כנגדו לא שייך למחשצ כאליו הלוקח נתן משלו, [אם לא שפסק הנוה שהוא מתחייב ליתן רבית ופלוגי פירע חוצו].

והנה הרמב"ם שכתב צ"ח שאוכר בפיוסו הלוקח לפלוני שיתן ד' זוזי למנוה, אינו משום דין ע"כ דכח אין חילוק בין פיוסו לנא

א' קדושין ו' צ' רבית מעילה הוא כ"י, ע"י רעב"א ולכאורה משמע מדבריו י"ל דאם קדש צדח של רבית הוי קדושין אי מקדש צמנוה מקדשה, אלא אי אפשר לומר כן דודאי אין הרבית חשיב חוב דרממנה אפקרי' ואין הלוקח חייב כלום ואין חוב דבר צעין שיקנה המנוה אלא אם הלוקח חייב נה קונה שיעבור חוב אבנ' אם התורה פטרהו נלוה אין כלל חוב, ובהקדש צמנוה לאחר שבועית ודאי אינה מקדשה, תדע שחייב עיקר רבית רעב"א מהא דיורשום אין חייבין להחזיר, והרי אין היורשום גוזין רבית מן הלוקח ואי ינמא שאין חילוק בין גבה נלא גבה והמלוקח כבר קנה חוב ויכול לקדש נה אשה א"כ ממנו הוא גם להורישו לנכדו נקדש נה אשה, וא"כ צדח הוא שיושיו גוזין את הרבית שחייב חוב חייבין להחזיר רבית אבנ'ן, וע"כ דלא מקרי השבחה כל שלא גבו אלא השתא הוא דקא שקיל רבית, וא"כ שפיר י"ל שאין כאן חוב כלל, לכן נראה שאין כונה רעב"א דהשיב חוב ובגמ' הכי קאמר רבית מעילה הוא וכיון דלמך אסור משום הערמת רבית לא חייבי בהאי גזל, ודיון הקדושין צאמת חלוי צדח שחם אין כאן רק הערמת רבית חשיב ממון אבנ' אם הוא רבית מעילה אין כאן ממון, אלא דלא שייך להקשות אמאי מקדשה דלפוס מאי דקרי' ל"י הערמת רבית שפיר מקדשה אלא דלא מתפרש הא דקרי' ל"י הערמת רבית, ובה' דלמך וצד מלוקח הוא היינו אפי' אם אינו רבית גמור והוי' קונה המלוקח באי זוזי אחרת מלוקח הוא, ונשון רעב"א ל"ך לפרש דפי' פרכת הגמ' רבית מעילה היינו אפי' אי לא הוי מלוקח שנהיה לו חוב והוא וקדשה צו לא שייך לומר הערמת רבית דרבית מעילה הוא, אלא שפיר מתקדשת, ועוד מלוקח הוא לנשנא דאבני' מצוהר שעדיין לא נתנה כח' זוזי ויש כאן משום מקדש צמנוה אפי' אם לא הי' כאן רבית מעילה, וכן מתפרש צמנוה היכי דפריך צ' פרכות שכל חל' מתקיימת אף אם לא התקיים הערמתה, אף שאין זכ' כלל מ"מ היכי דאפשר מפרשין כן, וינה נן לדחוק קא' צנשין רעב"א כדי להעמיד הענין בחיקוי' י"ב שיהי' דברי רעב"א מורין כן שחם הוי דעתו לחדש דרבית חשיב חוב נא הוי סתם דבריהם וכל מה שכתב אינו אלא לאחר שכבר קנה הרבית צמנוה, וכן צדוק דבריו כתב ועוד מלוקח הוא כמור כיון דהחזיק לא פרעתי כ"י ולי' עד השתא קיימתינן אפי' אם כבר גבה החוב מתפרש נישנא שפיר, אבנ' אי עד השתא נמי קיימתינן צמנוה כן דברי רעב"א כאן למחר, דפירוש מלוקח פשוט, וכ"ז דלא בה"מ סי' כ"ח.

ב' במל"מ פ"ח מה' מלוקח ע"ז כ' דאם נתן לו בתמלה חפץ ברבית ונא הוי מקדש פסוקה צדמים ל"ך נהחזיר החפץ ונראה עמנו דא"ע' דקנה כלל בחפץ ובמ"ש"כ רעב"א מ"מ מדין ע"כ דהשבת רבית ל"ך להחזיר החפץ עלמנו שחייב גם הנאה זו ש"ש נה החפץ שחפץ צו יותר מצדמיו צאוסורא רבית מצי' ניד' מש"כ"כ בק"ך דמים ואמ"כ נתן לו חפץ צדמיו, באי הנחה חפץ לא מצי' ל"י בלגור נטר, ולנשנא דגמ' צ"ח סי' א' באי מאן דמסיק ד' זוזי דרביה' צדמיו' וידי' ל"י גמלמ' צדמיו' ונמ' האריך כל כך נמא הא' מאן דהיב גמלמ' להצרי' ברביתא אלא כהא מורה אבני, ומש"כ המל"מ שחייב הלוקח לא קנאו והמוכר לא מכר ר"ח שאין כאן מחר חוץ נחיתת הרבית אלא נחיתת הרבית, וכן אם החל החפץ שחם הוי מתחלה קנולת צדמים ד' זוזי ונתן לו החפץ צד' זוזי ונשנא החפץ בגי' זוזי ל"ך נהחזיר ד' חבל בשנא הוי קנולת ונתן החפץ לרבית לא נחיתין צמנוה ומחזיר החפץ שחל, ונראה דאין דברי המל"מ אלא בחפץ אבנ' נתן נה מצי' א"ל להחזיר איתן מצי' דוקא שאין הנחתו צדמיו יותר מאחרת, וצ"ח"ע החפץ ש"ח מה"מ ה"י וכן צ"ח"מ סי' כ"ח דהו' דברי המל"מ ולנש"כ דברי המל"מ נעזרינן.

ג' ואם קדש האשה בחפץ שנטע ממנה ברבית לדעת המל"מ הנהי מקדשה דיכילה לומר ידי' שקלי ואף לדעת רעב"א וכ"כ

נתיבות

סימן ק"ס סעיף י"ג

שלום

קמיו

שכירות פועלים אין אמירה כזו מחייבת אותו לשלם כיון שלא שטר אותו להדיא, [כמבואר בחי' הריטב"א בסוגיין ובר"ן וברא"ה ריש פרק המדיר ובש"ך חו"מ סי' קכ"ט סק"ו, הביאם רע"א ביו"ד סי' רכ"א ס"ח, ודלא כש"ך וט"ז שם] מ"מ הרי זה נראה כשלוחו, שהרי רק במודר הנאה ואין לו מה יאכל התירו לומר כל הון אינו מפסיד וכן לענין דליקה בשבת אבל בעלמא הוי כשלוחו.

וְלִכְאוּ יש לשאול על עיקר מה שדנו הראשונים אם לאסור במי שאמר כל הנותן מעות לפלוני אינו מפסיד דתיפוק לי' דאפילו לא אמר כלום מלכתחילה אסור ללוה ליתן לאותו פלוני מעות כמבואר באות ב' בשם רוב הראשונים. וכתב מל"מ [פ"ה הי"ד] דצריך לומר דאיירי שהלוה לא נתן לבסוף מעות לאותו פלוני, דאפ"ה אסור משום דעצם האמירה הזו הוי כאילו שוכרו ליתן למלוה מעות ואין להתיר באופן זה.

ת. כתב הט"ז סק"ו דלא התירו בגמ' אלא כאשר אותו פלוני נתן למלוה סכום חד פעמי. אבל אם משדל את המלוה להלוות ואומר לו שיתן לו דינר לכל חדש שההלוואה תשאר ביד הלוה ה"ז אסור, דכיון שכל זמן שהלוה אינו פורע את הקרן ימשיך הלה ליתן למלוה דינר לחדש הרי זה כאילו אחריות הקרן היא על אותו פלוני. וצ"ע שסברא כזו כתב ב"י בס"י קס"ח בשם בעה"ת.

ט. עיין חו"ד סק"ו שהביא את ד' המל"מ בשם הרשב"א דרשאי הלוה לומר למלוה הלויני מנה וטול ד' זוזי מפלוני שהבטיחתי לתת לי מתנה, דכיון שהלוה עדיין לא זכה במעות האלו אין אנו דנים זאת כאילו המלוה נוטל מעות של הלוה אלא כנוטל מעות של אותו פלוני והוי בכלל ההיתר של רבית שאינה מלווה למלוה. והרשב"א לשיטתו דסובר דמותר ללוה לומר למלוה פלוני יתן עבורי.

י. בגמ' איירי באופן שאותו פלוני הוא הנותן את הד' זוזי לידיו של המלוה. ויש לעיין אי שרי באופן שאותו פלוני יתן את הכסף ללוה ויעשה אותו שליח ליתנו למלוה ויאמר לו הרי לך ד' זוזי מפלוני כדי שתלוה לי מנה. וכתב הבי"א ס"י ד' דמן הדין גם זה שרי אלא שיש לחוש בזה להערמת רבית.

יא. יש לעיין בראובן שאמר לשמעון הילך דינר והלוה ד' דינרים ללוי והם מתכוונים שלי יחזור וילוה את המעות לראובן, האם נימא דשרי כיון שאין כאן רבית הבאה מלוה למלוה או דכשם שאסור הראשונים על הלוה לשלם את הדינר לאותו פלוני

שהשתדל עבורו משום דמיחזי כאילו הוא עצמו נתן את הדינר למלוה ה"נ יאסרו בני"ד משום דהוי כאילו ההלוואה ניתנה משמעון לראובן. ועיין לקמן סט"ז אות י"א שהבאנו שמדברי המל"מ והש"ך בנקה"כ בבאור תשובת רש"י מתבאר דסבירא להו דאין בכה"ג איסור כלל, ודו"ק.

עיין לקמן סי' ק"ע ס"א סוף אות ר' שכתבנו לדון אם רשאי ראובן שנתן את הדינר לשמעון להיות ערב קבלן להלוואה שנותן שמעון ללוי.

בדין רבית שאינה באה מלוה למלוה

יב. בעיקר הדין שלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוה למלוה יש לשאול דא"כ אם ראובן הלוה לשמעון ברבית ומת המלוה יהא רשאי שמעון הלוה לשלם את הרבית ליורשי המלוה דהא אינו נותן למלוה עצמו ואין זו רבית הבאה מלוה למלוה. וכן יש לשאול אם מת הלוה והניח אחריות נכסים ישלמו בניו את הרבית למלוה דהא הם עצמם לא לוו ול"ה רבית הבאה מלוה למלוה, וכן אם הלוה ראובן לשמעון ברבית ומכר את השטר לאחר האם יהא מותר שמעון לפרוע את הרבית לזה שקנה את השטר דנימא שאין זו רבית הבאה מלוה למלוה.

ועי' לקמן סי' קס"א ס"ו אות ד' שהבאנו דבתשובת הר"ן סכ"ט מבואר דאסור ליורשי המלוה לקבל רבית מהלוה. וכן משמע בחידושי הרשב"א ב"ק ק"ב. וכן מבואר בחי' הרמב"ן דף ס"ז דאסור למלוה לגבות רבית מיורשי הלוה. והבאנו מש"כ בספר שערי ישר שער ה' פ"ד לחדש בזה דאיסור רבית הוטל על כל ישראל והיינו דכל שהחוב הוא חוב של רבית מזהירים כל ישראל שלא ליתן הרבית ולא על אופן זה נאמר הדין של רבית שאינה מלוה למלוה [רק על מקרה שמתחלה לא הוגדר הענין כחוב של רבית, שאדם אחר נתן מעות למלוה, והלוה לא התחייב מעולם רבית]. וכתבנו דלכאורה א"צ לזה אלא דכיון שהיורש עומד במקום המוריש שלו ובא מכחו הרי אנו דנים זאת כתשלום חוב הרבית עצמו והוי כרבית הבאה מלוה למלוה.

יג. ופ"י זה יש מקום לומר דלא התירו בגמ' ליתן ד' זוזי למלוה ע"מ שילווה מעות ללוה אלא כאשר עדיין לא הלוה ברבית דבזה אמרינן דכיון שד' הזוזי אינם באים מהלוה לכן לא חייל בזה שם הלוואה ברבית כלל. אבל אם ראובן הלוה לשמעון ברבית אסור לאדם שלישי לשלם למלוה את הרבית שהרי תשלום זה בא עבור חוב הרבית שנתחייב הלוה למלוה. ולפי דברי ס' שערי ישר הנ"ל באות י"ב

שלום

סימן ק"ס סעיף י"ג

נתיבות

קמז

נותן מעות לאדון ע"מ שהעבד יצא לחירות. וכתב החזו"א דכל זה כאשר המעות ניתנות עבור העבד ובמקומו, וכן הוא בדין הנ"ל של שחרור עבד כנעני שהמעות ניתנות לשם שחרור העבד. אך בענין רבית יתכן כמה אופנים חלוקים: א] אדם אחר יתן מעות למלוה ע"מ שילווה ללוה מעות ולא תתיחס נתינה זו כלל ללוה אלא זו נתינה של האחר שנועדה לפייס את המלוה להלוות, ובכח"ג בודאי שרי.

ב] וכן אין איסור באופן שהלוה אמר למלוה הלויני מנה ואין אני מתחייב לך רבית ופלוגי יתן לך ד' זוזי משלו, שהרי לא אמר כלל שנתנת פלוגי תתיחס אליו.

ג] ומאידך אם הלוה כבר לוה ברבית ובא אדם אחר ונותן את מעות הרבית למלוה כדי לפטור את הלוה, בזה נראה מהחזו"א דיש איסור, דהוי ממש כדין עבד כנעני והמעות נחשבות מעות רבית [ובזה אין טענה של רבית שאינה באה מלוה למלוה, כיון שהמעות ניתנות בתורת רבית, וכנ"ל אות י"ג]. וכן הדין אם בשעת ההלוואה אמר הלוה למלוה הלויני מנה והריני מתחייב לך ד' זוזי ברבית ופלוגי יתן אותם עבורי, דגם בזה יש איסור רבית בנתינתו של פלוגי.

ד] ובמקרה שהלוה לא אמר למלוה שהוא עצמו מתחייב רבית [ופלוגי יתן עבורי] אלא אמר הלויני מנה וחברי יתן לך ד' זוזי בשבילי ויחשב כאילו אני נתתי כתב החזו"א שבוה יש לדון טובא אם בהתחייבות כזו חייל שם רבית מכת נתינתו של פלוגי או דנאמר בזה הדין של רבית שאינה באה מלוה למלוה. וכתב חזו"א שזה תלוי במה שיש להסתפק בגדר דין עבד כנעני. דאם גדר הדין הוא שנתנת האחר נידונית כנתינת הבע"ד אזי מסתבר שיהא בדבר איסור רבית שהרי בשעת ההלוואה מתנים ביניהם שהמלוה יקבל מעות אשר נתינתם תתיחס ללוה. אך אם הגדר בדין עבד כנעני אינו בגוף הנתינה, דנתינת אחר כנתינת הבע"ד עצמו, אלא הגדר הוא דנתינת אחר יכולה ליצור חלות עבור הבע"ד כאילו נתן בעצמו אזי באופן הנ"ל אין איסור רבית, דכיון שלא התנו שהלוה יתחייב רק שאחר יתן עבורו אין נתינת אחר כנתינתו ולא חל בזה שם רבית כלל. [ומשמע שבציור שהלוה עצמו התחייב רבית [כגון בציור דלעיל אות ג] אזי נתינת אחר נחשבת נתינת רבית אף לפי הצד השני בגדר הדין של עבד כנעני, שהרי המעות הנתינות ע"י האחר פוטרות את הלוה מחוב הרבית ונמצא שהן יוצרות חלות עבורו והרי הן מעות של רבית].

בודאי יש בזה איסור תורה. אך גם לפי מה שרצינו לדון דטעם האיסור הוא משום שהיורש בא מכח המוריש ונמצא משלם את חוב הרבית עצמו, מ"מ מסתבר לאסור בנ"ד דה"נ יש לראות את פלוגי כנותן את המעות מכח הלוה, דכיון שמצינו בעלמא בגמ' קידושין דף ז' דהאומר לאשה הילך מנה והתקדשי לפלוגי מקודשת מדין עבד כנעני והיינו שמצינו דין בשחרור עבד כנעני דיכול אדם אחר ליתן לאדון את דמי העבד ולהוציאו בזה לחרות כאילו העבד עצמו נתן את הדמים, דנתינת אחר עבורו נידונית כנתינתו, וה"נ לענין קידושי אשה נתינת מעות שנותן האחר עבור המקדש נחשבת כאילו נתן זאת המקדש עצמו, אי"כ ה"נ י"ל דאדם שלישי המשלם למלוה את חובו של הלוה הרי זו נתינה עבור הלוה מדין עבד כנעני, ודי בזיקה הזו של דין עבד כנעני כדי להחשיבו כמשלם את חוב הרבית וכאילו בא מכחו של הלוה. ואפשר דאסור אף מהתורה, ונראה שזו גם כוונת החזו"א סי' ע"א סק"א סוד"ה יו"ד שכתב במוסגר דאם פסק הלוה שהוא מתחייב ופלוגי פורע חובו יש בזה איסור רבית ומ' דהוי איסור תורה, ונ' דבנידון זה שהלוה כבר נתחייב ליתן רבית אין נ"מ במה שיתבאר בהמשך בשם החזו"א שהדבר תלוי אם הנותן מייחס את הנתינה ללוה או שנותן מעצמו, דכיון שהוא בא לפרוע את חוב הרבית של הלוה ה"ז נתינה עבור הלוה ויש בזה איסור רבית גמור. וכן מדויק קצת בגמ' ובפוסקים שלא עסקו אלא בלוה שעדיין לא נתחייב רבית אך לא מצינו היתר לפרוע חוב רבית עבור הלוה.

דין "עבד כנעני" ברבית

י. ונבאר עתה דיני "עבד כנעני" לענין רבית, דהיינו באיזה אופן רשאי אדם אחר ליתן למלוה ד' זוזי כדי שילווה מנה ללוה, כמבואר בשו"ע בסעיף זה, ובאיזה אופן יש לאסור זאת. ומצינו בזה לכאורה דינים סותרים: דהנה בגמ' דף ס"ט: מבואר דרשאי אדם אחר ליתן למלוה ד' זוזי ע"מ שילווה מעות ללוה, ולא אמרינן דמכת דין עבד כנעני המבואר בקידושין ז' תיחשב נתינתו של אותו פלוגי כאילו הלוה עצמו נתן, מאידך מצינו בדין השני שבשו"ע דכאשר הלוה אמר למלוה פלוגי יתן ד' זוזי עבורי ה"ז אסור וכתב הגר"א סקכ"ה דיש בזה דין עבד כנעני. והמל"מ פ"ה הי"ד הביא דהרמב"ן וסיעתו מתירין בזה, ועיין חזו"א סי' ע"א סק"א שבאר את יסודי הסברא ואת הדינים העולים בענין זה: דהנה יסוד דין עבד כנעני הוא שאפשר להוציא עבד כנעני לחירות ע"י שאדם אחר

נתיבות

סימן ק"ס סעיף י"ג

שלום

ק"ז

י"ש לידע שנידון זה אינו נוגע לראובן הנותן הלואה ק' דינר לשמעון ואומר לו ע"מ שתתן ק"כ דינר ללוי, שזה הדין המבואר לקמן סעיף י"ד, דיש בזה איסור ר"ק מדין ערב, דהתם עיקר החוב הוא משמעון לראובן אלא שהחוב ייפרע ע"י תשלום ללוי, ואם שמעון לא יפרע ללוי יהיה ראובן הבע"ד לתובעו ולוי לא יוכל לתובעו, ואנו עוסקים כאן בדין עבד כנעני, שראובן נותן את המעות ע"מ שעיקר החוב יהא משמעון ללוי ולוי יהיה הבע"ד לתובעו ולא ראובן.

מ. אמנם באופן המבואר לעיל אות ג] כאשר הלוח חייב א"ע ליתן רבית למלוה רק אמר שפלוגי יתן עבדו בזה נ' מדברי חזו"א דאסור מן התורה מדין עבד כנעני, וראה לעיל אות י"ב שביארנו דיש לדמות זאת לכאורה למקרה שמת המלוה והלוח משלם רבית ליורשי המלוה דיש בזה איסור רבית גמור, כיון שמשלם בזה את חוב הרבית ויורשי המלוה עומדים במקומו. וה"נ אם מת הלוח ויורשי משלמים רבית למלוה. וממילא ה"נ אם אדם אחר משלם רבית שהלוח נתחייב דמדין ע"כ אנו רואים אותו כעומד במקום הלוח ומשלם את חובו. ויתכן שא"צ בזה דין עבד כנעני ממש, אלא דכיון דבעלמא מצינו דין זה דעבד כנעני שנתנית האחד מועילה עבור האחר לכן לענין רבית אמרינן שהאחר משלם את חובו של הלוח וה"ז אסור, ואין זה גידון כמתנה בעלמא שנותן האחר.

ומיהו אם אותו פלוגי בא למלוה ואומר לו טול ד' זוזי בתורת מתנה, ולא בתורת תשלום חוב הרבית של הלוח ואתה תמחל ללוח את הרבית בזה פשיטא דשרי ואין כאן נתינת מדין עבד כנעני כלל שהרי אינו נותנו עבור הלוח.

תשלומי רבית עבור חשבון חשמי' וטלפון וכיו"ב

מ. ומעתה נבוא לדון אם יכול אדם לבוא מעצמו לשלם עבור חברו חוב של רבית שנקלע אליו כגון אם אחר לשלם תשלומי חשמי' וטלפון וכיו"ב. דלפי הנ"ל מבואר לכאורה בחזו"א דאם משלם בסתמא הרי זה תשלום רבית גמור גמור מדין עבד כנעני. ולכאור' נראה דאף יאמר לפקיד שנותן זאת בתורת מתנה ע"מ שימחלו ללקוח את הרבית ואינו נותנו בתורת רבית לא הועיל כלום דאין לפקיד סמכות לקבל מתנות כאלו ואין בסמכותו למחול ודבריו של הנותן בטלים ונתינתו קיימת דהוי כעין דברים שבלב אינם דברים.

ומהגר"ש ז"ל אויערבך זצ"ל וכן מהגר"ש אלישיב שליט"א שמענו שהתירו ללקוח עצמו

כתב חזו"א דמדברי הגר"א סקכ"ה שכתב דטעם הא דאסר השו"ע [בשם ראב"ד ורא"ש] ללוח לומר למלוה פלוגי יתן עבורי הוא מדינא דעבד כנעני מבואר דס"ל כצד הראשון בגדר דין עבד כנעני, דנתינת האחר נחשבת כנתינת הלוח. אך בדעת רמב"ן ורשב"א ונ"י שהתירו לומר פלוגי יתן עבורי יל"ע אם סוברים כצד השני שנתבאר בדין עבד כנעני [דנתינת האחר פועלת חלות עבור הבע"ד אך אינה נחשבת כאילו הוא עצמו נתן] ולכן אין בכה"ג איסור כלל, וכפי שנתבאר, או דסברי כצד הראשון שנתבאר בדין עבד כנעני שנתנית אחר נחשבת כנתינת הלוח ואם הלוח אמר פלוגי יתן עבורי ויחשב כאילו אני נתתי יהא בזה איסור רבית אף לשיטתם, אלא שהם סוברים דבסתמא כאשר הלוח אמר רק "פלוגי יתן עבורי" אין לשון זו מתפרשת שכוונתו שנתנית פלוגי תיחשב כאילו הוא עצמו נתן, ע"כ דברי החזו"א.

וילכאורה יש לדון על דברים אלו של החזו"א דלפי הגר"ח המובא לקמן אין דין עבד כנעני בעכו"ם משום דדין עבד כנעני שייך בדיני שליחות וא"כ שמא י"ל דמחמת דינא דאין שליח לדבר עבירה נימא דלא שייך כלל לומר דנתינת האחר תיחשב ממש כנתינת הלוח מדין עבד כנעני, ובע"כ לומר שדין עבד כנעני שהוזכר כאן בגר"א אינו אלא למשל ודוגמא.

אמנם, מזה שהראב"ד והרא"ש לא הזכירו כלל דין עבד כנעני בהך דינא דלא דלוח שאמר פלוגי יתן עבורי נראה לכאורה דלא נחתי כלל לזה אלא כל האיסור הוא משום דמיחזי כשלוחו, ואף בדעת הגר"א שציין לדין עבד כנעני כתב חזו"א ס"י ע"א סק"ב דאפשר דאין כוונתו דאסור מה"ת אלא רק מדרבנן, ומצא סמך לזה בדין עבד כנעני. [וע"ע לקמן סט"ו שיבואר בע"ה דגם הב"י קישר דין עבד כנעני לדיני רבית והגר"א הסכים לו].

ה] ובמקרה שראובן יתן לשמעון ק' דינר ויאמר לו שיתחייב שמעון ללוי ק"כ דינר, יש לדון אם שייך לומר דמעתה יש זיקת הלואה ברבית בין שמעון ללוי מדין עבד כנעני. ויאסר שמעון לפרוע ק"כ דינר ללוי. ועיין בחידושי הגר"ח הלוי על הרמב"ם פ"ה ממלוה דמשמע ממנו שבאופן עקרוני יכול לחול דין עבד כנעני על הלואה ברבית באופן הנ"ל [אלא שאם הנותן הוא עכו"ם נוקט הגר"ח דאמרינן בזה דאין שליחות לנכרי, דדיני עבד כנעני מישך שייכי בדיני שליחות. ויש לעיין אם ה"נ נימא בהלואה בציוור הנ"ל דאין שליח לדבר עברה ולא יהא שמעון מחויב ללוי כלל].

א י ש

הלכות רבית סימן עא

ח ז ו

הנותן מתנה למלוה, ואין מקום לדון רק שיהא העושה כרצונו, וכמו שדנו הט"ז והש"ך.

ואפשר שכונת הגר"א ג"כ על העושה אלא שמדברי הט"ז נראה דהנחת המלוה הוא צדקה שכלול השיג את המתנה וזה דחוק שטורח הלוה צדק הוא לעצמו, ולדעת הגר"א איירי דוקא צדקה לו ללוה שפלוני יתן בשביל המלוה וצדק ההנחה לזה למלוה שהמלוה השיג מתנה ד' דינרין, ואפשר דגם הגר"א ס"ל שאינה רק אצדק רבית בין צדקה הלוה לפלוני שיתן למלוה ובין צדקה המלוה ללוה צדקה לפלוני שיתן לך מתנה, ומש"כ הגר"א דביו כה"ק מנה כ"ר וכתן מנה לפלוני היינו דמיחוי כרצונו.

הגרע"א בגליון הביא דאסור לומר כל הנותן אינו מפסיד, וכו' לשון ק"ל, והכונה דאסור לומר לפלוני תן ד' זוזי למלוה בשביל שילוני ואני אפרע לך ה"ד ז' זוזי, ואפי"ג שלא יפרעו אחרים ואפי"ג מהלך לו כיון דבשעה שנתן נתן ע"מ שיפרע מהלוה ה"ד ז' זוזי של לוח בן כיון דהלוה משתעבד כנגדן וה"ד ז' זוזי הוא כנגד השיעבוד שמתחייב ללוה כנגד השיעבוד ופרע חובו צדקה שנותן למלוה, ועל זה הובי"ק הבי' בשם רמב"ן דאסור לומר כל הנותן אינו מפסיד, ואפי"ג שאינו מתחייב לשלם וכמ"כ הט"ז וי"ד סי' רכ"ח סי"ק ל"א וברע"א שם בגליון הש"ך סק"ג בשם ה"ר"ן וברח"ה, מ"מ מוחיז כאלו מציעו לשלם והלכך אף אם אינו משלם אסור, ואפשר דבאומר כל הון אינו מפסיד יש בו משום דברים ואי לא משלם ה"ד מוחיז אמונה דלא גרע ממחנה ח"י נותן לך צדקה מועטת ב"מ מ"ט א' והכא אפי' מתנה מרובה כיון דחברו סמך ע"י ומ"מ שרי במזכר הנאה דלאו מדידי קמחבני, חבל לענון רבית אסור.

והנה הרמב"ן לשיטתו דאפי' שייכו הלוה לפלוני שיתן שרי אצדק לנאשמי' באומר כל הנותן אינו מפסיד חבל לדעת הר"א שהביא בשו"ע דאסור ללוה לפייסו לנותן פשיעא דאסור לומר כל הנותן אינו מפסיד.

ונראה דבאומר כל הנותן אינו מפסיד אינו אלא ח"ר כיון דאינו חייב מן הדין לשלם וכן נראה מלשון הבי' אינו אלא משום חומרה.

כ' במח"א ה' רבית סי' י"א דבאומר לחברו תן מנה ללוי מתנה ואילו לך אינו רבית דמחפרש שחתן בשביל עצמו ולא בשבילי וזה שאמר ואילו לך היינו לראוי ואינו מתחייב להשיב לו המנה אם לא ילנו, והדבר תימא דודאי סתמא מחפרש שהוא תנאי גמור [כמו באומר ע"מ שחתן דמבחר במדרכי דביו ר"ק וכמו שהביא המח"א שם] והוא משתעבד להלוותו בשביל מנה שהוא נותן על פיו, ובגליון הגרע"א וי"ד סי' ק"ט סי' ק"ט כח ברבית מוקדמת ששלח לו דורון בשביל שילוני דאורייתא נותן לו מתנה כהנחל אף אם לא ילנו וצ"ע בשם החו"ד כח דאורייתא באומר אם תרצה חנוני, ומשמע דסתמא ה"ד תנאי גמור [ועי' חו"א ב"ק סי' ס"ק].

סימן עב

א' ב"ק י"ג ב' כל הגזלים משלמין כשעת הגזילה, והנה לא העמידה התורה את התשלומין לפי הכלל שהאסור לו אלא בהיחזק מחשבו דשנויי כסף וחיוז התשלומין חל על שיעור הכסף של החפץ שגזלו או שהזיקו, ואם הוא החפץ ריחוי ואם הוקר יפסיד, ויש לענון כסף שתי דרכים, אפשר שחלוי כסף, ואפשר שחלוי במטבע, ומלנו צדק שקלים של פדיון הבן שקצבה התורה הדבר במשקל כסף ארוך ואפי"ג דחזון שאלטיו על המלוה ה"ד השקל מעט אצל לזורה לא הקפידה תורה במטבע אלא משקל כסף ארוך כפי המשקל שהיה אז ה' שקלים וכדאיתא וי"ד סי' ש"ח סי"א.

* א"ה. נראה דהכונה לפה שהשתק לק' סי' ע"ז סק"א. וחזו מ"כ סי' כ"א סק"ו.

ללא פייסו אלא פלוני מעצמו משתדל לטובה הלוה, אלא טעם הראשון שפיוס ה"ד כדבר ע"ק לשטון וחשיב שוב כסף וה"ד סי' דיבור הלוה הריח המלוה זוזי ומ"מ אינו רבית מעיקר הדין שח"י אין המלוה מחזיק לו בשביל השתדלותו אלא בשביל ד' זוזי וכי משתדל הלוה לעצמו משתדל, הגע עצמך ה"ד שהשתדל הלוה למלא ד' זוזי ומתנס למלוה כרצונו, ה"ד כאלו בהשתדלות משום רבית ה"ד אין כאלו רבית רק ד' זוזי שנתן, ואפשר דהראשון שאמר הוא משום דמיחוי בשלחו [וכ"ה בביאור צדק"ש ב"מ ס"ט ב' ובביאור ב"י].

ג' לדעת הגר"א דבאומר פלוני יתן בשבילי מתפרש שיתן כדון ע"כ וה"ד רבית דאורייתא, אפשר דגם בפייסו הלוה שיתן הוא דאורייתא, שח"י הראשון כללינוכו לתרויכו כחא דנראה בשלחו, ובאמר פלוני יתן מתפרש נראה כשנחו היינו שנותן כדון ע"כ והוא דאורייתא, א"כ דגם פייסו הוא דאורייתא, ומיחו לשון הראשון משמע שהוא מדרבנן.

ובפ"ת הביא בשם ג"ח ורש"ד דפייסו לוח לפלוני שיתן ה"ד דאורייתא, ובשע"מ הקשה מהא דאמר קדושין י' ב' בארחה לה זימנא דה"ד הערמת רבית ופירשו ח"י דתן במקדש זוזא למלוה שירוח לה זימנא וזין לך פיוס יותר מהא שהיא מתקדשת לו בשביל זה ואפי"כ לא ה"ד אלא הערמת רבית, ולמ"כ נעיל לאו קושא היא דכחא במקדש בהנחת מלוה ה"ד פירש צדקה שאינו נותן הכסף בשבילי ואינו מקדשה צדקה כסף ואף אם יהיו הקדושין בטלן לא יוכל לתצוה לה הכסף, אלא הכסף הוא נותן מתנה רק מקדשה בהנחת המלוה, וכיון שפירש שאינו נותן בשבילי אין כאלו רבית דאורייתא, אבל בסתמא דמחפרש שנותן לה זכות כסף כדון ע"כ ה"ד רבית דאורייתא, וע"כ ל"ק להלך כן דהא בפייסו אסור הראשון והטור כדון ח"ר והכא לא קרו בגמ' רק הערמת רבית.

ובת"י קדושין שם כתבו דהא דשרי למימר הילך זוזא ואח"כ לפלוני זוזי היינו כשאין הלוה נותן כנס לנותן אצל כשנותן היה נראה בשלחו, כונתם ג"כ שנותן בשביל ההנחה ומתכוון לנותן צדקה דבר אצל אם הלוה מתחייב להשיב כל הכסף שנתן ה"ד לוח מפלוני ונתן למלוה וה"ד רבית דאורייתא, ואפי"כ לא ישנס לו אח"כ וכמ"כ הבי' ב"מ ס"ט ב', [ולפ"ז ה"ד דכתבו ח"י דנראה כשנחו היינו הערמת רבית שאמרו בגמ'].

ג' וי"ד שם ש"ך ג"כ שלא פייסו הלוה נתן כ"ר, כלשון הראשון והטור ודוקא באומר כן מעצמו בלא דעת הלוה, ומ"ל הבי' והש"ך מבואר דל"ל שיהא נעלם מהלוה אלא הטיקא שלא יבא הלוה ונבקש את הנותן.

שם והוא שלא יחזור ויקחנו מהלוה, היינו אפי"ג שלא הצטוה לו הלוה להחזירו.

שם סט"ז י"א שאסור לומר לו אומר לפלוני שיתן לך ד' דינרים ואילו לך, כח הגר"א שזכרנו שחומרה תן מנה לפלוני ואקדש אני לו דמקדשת מדין שיהיה, ולמדנו מדברי הגר"א דרמב"ן שאמר לשמעון אומר ללוי שיתן מנה ליהודה בשבילך, ואח"כ תמסור לי כח שלך באותו כסף יכול רמב"ן לזכות מקח מיד יהודה בחוזה כסף, והלכך הכא נמי פלוני שנותן ללוה ד' דינרים ע"פ בקשה הלוה ה"ד שנותן בשביל הלוה וה"ד נתן הלוה לעצמו וע"פ שהתנה ע"ס המלוה חשיב כאלו המלוה נתן לו וא"כ הקידה הלוה למלוה ד' דינרים ובשביל זה הלוה ואפי"ג ד' דינרים שזכה המלוה חזר ומתנס ללוה מ"מ חשיב רבית שח"י לא החזירו בחזרה החזרת רבית אלא מתנה בעלמא, אבל הדברים צ"ע דנראה דהא ע"כ לא שיק למסור לחברו ואם לוי נותן ליהודה בשביל שמעון יש לו לשמעון זכות כנגד יהודה אלא אי אפשר לו למסור זכות זה לאחר אם לא שיאמר ללוי שיתן בשביל רמב"ן, ואז לא נתן שמעון לרמב"ן כנס, וסוד דהכא כשהלוה הוא המקבל אי אפשר לו להיות נותן עצמו, ואין כאלו רק תרי גזווי נתיבא אפשר שהנותן נותנס ללוה בשביל עצמו ואפשר שיתנס בשביל המלוה ואף אם נותנס בשביל המלוה אין כאלו רבית שח"י הלוה לא נתן כנס למלוה, אלא השתדל שיתן

תגד אגרות הלכות רבית סימן קסא משה

בזה, היינו שטעו הב"ד לדון שלשלם לא מצד טעות בדין, אלא מצד טעות המעשה, וכתב ע"ז רעק"א ומדברי תשובת מהר"ש לא נראה כן אלא דכל שהב"ד לא עשו בדינא לא מקרי גבו בעל כרחיה, וצריך להבין טעם מהר"ש.

ולמה שבארתי דבאבק ריבית צריך שיהיה אונס שתהיה הנתינה ממש בע"כ ולא כאונס דאונאה שזה לא נחשב בע"כ אף שהוא שלא מדעתיה ורצונו ממש הרי צריך לומר דטעות הדין לחיבו נחשב בע"כ דהרי מוכרח לציית לב"ד, יש להסתפק אם הטעות לא היה בדין אלא בהעובדא כהא שלא היה לו ראייה שהיה זה באיסור דאבק ריבית ובשביל זה חייבוהו לשלם שלפי הידיעה היתה הוראתם כדין בלא טעות שיש טעם גדול לומר שהוא כטעות דאונאה ולא נחשב כבע"כ ממש כיון שלפי העובדא הוצרך ליתן ברצון שכן סובר מהר"ש ולכן אינה יוצאה בדיינים, או שעכ"פ כיון שהיה הטעות בב"ד ולא אצלו נחשב זה כאונס ובע"כ גבו ממנו ויוצאה בדיינים וכן סובר הש"ך.

הערך כ"ג

בפ"ת סק"ז הביא מתשובת תפארת צבי דרעק"א נסתפק בנתן ריבית קצוצה להמלוה ועדיין לא פרע את הקרן ומת המלוה אם יכול לנכות מהיורשין מהקרן שחייב לשלם להם את הריבית שנתן או שדומה לסלוקי בלא זוזי באבק ריבית דהוי אפוקי עיי"ש בטעם הספק, ולע"ד היה נראה דכל זמן שלא פרע את הקרן ליכא כלל נתינת ריבית, דמה שאמר שהוא נתן לריבית אין עושה לריבית כיון שלענין המציאות אין זה עדיין ריבית דהא איכא הרבה מהקרן אצלו ולא נתרבה כלום אצל המלוה, ורק מה שנתן אחר שכבר שילם את הקרן הוא ריבית, ואין אמירתם כלום לעשות את המקצת שנתן לריבית, ולכן ודאי שא"צ לשלם להיורשין אלא מה שנשאר מן הקרן אחר נכזי המעות שנתן כבר משום שהיה זה בהכרח תשלומי הקרן, דהא פשוט דלר' יוחנן שריבית קצוצה אינה יוצאה בדיינים אבל גם הוא מודה דהלוה אם לא שילם הריבית א"צ לשלם הריבית וגם אסור בהלאו דאיכא על הלוה מלשלם, דכל זמן שלא שילם לו את הקרן הוי כל מה שנתן לפרעון הקרן אף שאמר שהוא לתשלומי הריבית, והרי חזינו דאף באכילת משכנתא דהוא אבק ריבית סובר מר בד"ר יוסף משמיה דרבא בדף ס"ז דאכל שיעור זוזי מסלקין לו, ור' אשי פליג רק במשכנתא דהוא כשילם לו הקרן והפירות בהמשכנתא שנתן דסובר דהוא כמכר וכדאמר ר' אשי בדף ס"ב במשכנתא בלא נכיתא שבדיניהם מוציאין מלוה למלוה ובדיניהם אין מחזירין ממלוה ללוה דאינהו בתורת זביגי אתא לידיהו

ופרש"י דכל זמן שלא פרע לו מעותיו הכרם מכור לו עד זמן שפסקו ביניהם שיכול לפדותה ובודאי היה אף כשיכול לפדותה תיכף הוא כמכירה עד שיפדנה ואין כוונת ר' אשי דאינהו בדיני הנכרים דוקא אלא שכן הוא גם לדידן, וכמו שפרש"י בדף ס"ז באחרא דלא מסלקי דהכל מודים דכל אותן השנים הוא כמכר אצלו ור' אשי סובר כן גם באחרא דמסלקי. אבל בריבית קצוצה ודאי שלכו"ע אינו כלום מה שאמרו שהוא לריבית ובהכרח הוא רק לפרעון הקרן עד אחר ששילם כל הקרן שא"כ אף לר' יוחנן כל זמן שלא נתן יותר מהקרן מנכה מה שנתן להקרן אף לר' אשי.

ומהאי טעמא באבק ריבית אחר כהא דמכר את שדהו אם מעכשיו הוא באלף זוז ואם לגורן בשנים עשר מנה שהמקח הוא באלף והמאתים הוא אגר נטר, מסתבר שגם לר' אשי אחר ששילם האלף זוז בין בפעם אחת בין בפעמים לא יצטרך ליתן לו יותר משום איסור אבק ריבית דאף דאמר בכל מקצת כגון מנה שנתן שהוא רק חלק י"ב מהחוב או שאמר לו כששילם האלף שעוד נשאר חייב לו מאתיים זוז אין האמירה כלום אלא שהוא כהמציאות שכיון שעצם המקח הוא אלף הרי שילם בכל מנה עשירית החוב ונפטר באלף זוז מהקרן והשאר פטור מלשלם מצד איסור דאבק ריבית דאף שאינה יוצאה בדיינים כשכבר שילם אינו מחוייב וגם אסור לו לשלם. ומחלוקת הר"ף ור' אפרים הוא רק בהלוה ודר בחצרו מעצמו שהוא בלא פסיקה אלא מעצמו דר שם שלא שייך לומר שהוא לריבית דהוא שכר על המתנת הומן דהא לא פסק עמו כלום ולא חייב לו כלום, אלא הוא רק ענין מתנה שסומך המלוה שבשביל זה שעשה לו טובה, שהלוה ישתוק לו על שנכנס לחצרו ולא יתבע ממנו כלום, שא"כ גם שתיקת הלוה הוא על דעת המלוה שלקח לו למתנה, שלכן סובר הר"ף דאפילו קא תבע ליה מקמי דלפרעיה לא מחייבינן ליה לנכזי ליה שיעור אגר ביתא, דהא בעצם היה זה למתנה בעלמא ורק בשביל האיסור רוצה לבטל המתנה שעל זה הא א"ר אשי דכיון דאבק ריבית לא מפיקין אין יכולין גם לסלק בלא זוזי משום דהא צריך שיתבטל בשביל האיסור קנין המשכנתא ובטול קנין הרי הוא אפוקי מיניה, כמו שהיו מוציאין ממנו דבר אחר כהיה שלו מתחלה שלא בשביל המלוה, מאחר דגם שדה זו כבר נקנית להמלוה, שלכן אמר ר' אשי דסלוקי בלא זוזי אפוקי הוא, וא"כ גם בהלוה ודר בחצרו מעצמו על סמך שודאי יניח לו לדור בחנם וכן היה, הרי ג"כ כשרוצה לנכות אח"כ דמי הסכירות בשביל האיסור צריך לבטל המתנה שהוא אפוקי אף שבשביל המלוה נעשה הקנין ומדמה הר"ף שפיר, וכן משמע מרמב"ן במלחמות עיי"ש, אבל בהתנה ממש בשביל המתנת המעות כהא דמכר לו מעכשיו באלף זוז ולגורן ביי"ב מנה שהמקח הוא אלף והמאתים הם לאגר נטר ממש

אגרות הלכות רבית סימן קסא משה תנה

מתחייב בשביל איסור האבק ריבית דהא לא מפיקין אבק ריבית מהמלוה. וכמפורש זה בלשונו הר"א אפרים שהעתיק בעה"מ שכתב אי חצר דלא קיימא לאגרא היא דלא חסריה כיון דבעלמא לא מתחייב למיתן ליה מידי השתא דהלוהו נמי לא מתחייב בדינא, וכוונתו שנמצא שכל החיוב צריך האיסור דאבק ריבית לעשות וזה הוי כאפוקי ממש, ואי חצר דקיימא לאגרא היא דחסריה ממנוא כיון דבעלמא בלא הלוהו חייב להעלות לו שכר ק"ו היכא דהלוהו דאיכא איסורא דמתחייב ומסלקינן ליה בלא זוזי ואי אכיל טפי מפיקינן מיניה, כוונתו דכיון שבעצם הרי כיון שהוא חסר יש לו להתחייב ורק משום האבק ריבית שהניח לו הלוה להכנס בשביל ההלוואה רוצה ליפטר, ולא שייך שיפטר בשביל האמירה וההסכם של הלוה כל זמן שלא בא ליד המלוה ממש שהוא כשניתן לו מתנה שבהקנין בא לידו ממש, ובשאלת כלים ובהמה ואף דירה בעומדין לאגרא בחצרו אם כבר החזיר שהיה זמן הפרעון דשכירות ולא תבע הלוה ממנו הוא מחילה שהוא בא לידו ממש, ואם עדיין לא החזיר יכול ומחוייב לנכות וניתרצו קושיות הרמב"ן עליו מגתן הלוה להמלוה כלים במתנה סתם ומהשאל ליה בהמה וכלים.

ובעה"מ סובר דאף בלא קיימא לאגרא נמי מנכה דאף שהלוה בעצמו לא אמר כלום כיון שהיה רשאי אף חצר דלא קיימא לאגרא עד עתה שלא להניח לשום אדם בלא שכירות מהיום ולעשותו לקיימא לאגרא, לכן כיון שלמלוה אסור לו להניח לדור שם נמצא שלמלוה הוא קיימא לאגרא בהכרח ומתחייב כמו בקיימא לאגרא ממש, וצריך שהסכם הלוה שיהיה בחנם יפטרנה שבוה לא נפטר אלא דוקא כשכבר יצא מהחצר כדלעיל. והר"א אפרים לא סבר זה מאחר דלכ"א לא קיימא לאגרא. ונתבאר שיתות הרי"ף ור"א אפרים ובעה"מ שהוצרכו באור.

עכ"פ בריבית קצוצה לר' יוחנן אף שאינה יוצאה בדיינים יכול ומחוייב כשעשה תשובה לנכות כל מה ששילם מהחוב אף שאמר על מה שנתן שהוא לריבית, ולכן גם לדינא כשמת המלוה שמה שכבר בא ליד המלוה אין היורשין צריכין להתחזיר הוא דוקא מה שבא ממש להמלוה דהוא הריבית שנתן אחר שכבר פרע את הקרן אבל מה שנתן לשם ריבית קודם ששילם את כל הקרן מנכה מהקרן דלא שייך זה כלל להא דא"ר אשי סלוקי בלא זוזי אפוקי הוא, וצ"ע ספקת רעק"א.

הערה ב"ד

ודע דחדוש הדגול מרבבה במת הלוה שאין המלוה חייב להחזיר לבני הלוה, ואף שכתב בתחלת דבריו נסתפקתי משמע מסוף דבריו דדעתו שא"צ

כמו ריבית קצוצה דהלוואה ומה שהוא רק מדרכנו הוא מטעם שאינו בהלוואה אלא במכר גם להרי"ף א"צ ליתן יותר מהאלף, אף שאמר לו בעת ששילם שעוד נשאר חייב לו מאתים כיון דלא ניתנו אלא עבור החוב ורבנן הא אמרו דהחוב שעליו לשלם הוא רק אלף וכבר שילם הכל.

והר"א אפרים סובר דאף בהלוהו ודר בחצרו בחנם בין מעצמו ושתק לו הלוה בין כשאמר לו הלוה אחר ההלוואה דור בחצרי בחנם יכול הלוה כשחזר בו בשביל האיסור לנכות לו, דל"ד לנתן לזה למלוה אחר ההלוואה שנקנו לו כבר ממש להמלוה שהוא אפוקי ממש וכן השאיל לו בהמה וכלים אף העומדים לאגרא וכבר החזיר המלוה להלוה ש"נמחל לו כבר דמי השכירות, שאם ירצה לנכות לו אחר זמן כשיבא לפרוע לו החוב היה זה אפוקי ממש, דהרי בזמן התשלומין שהוא לבסוף בשעה שהחזיר לו לא תבע ממנו בכוונה למחול לו כלשון שאלה שאמר בשעה שלקח המלוה ממנו, וכן היה זה אם היה יוצא המלוה מחצרו קודם פרעון המלוה שג"כ כיון שלא תבע אז הלוה ממנו דמי השכירות שהיה זמן פרעון דשכירות היה זה מחילה, ולא היה יכול הלוה שוב לנכות מהחוב דמי השכירות, אבל כיון שבזמן שבא הלוה לפרוע הלוואתו עדיין דר המלוה בחצרו שעדיין לא הגיע זמן תשלומי השכירות אין בזה עדיין מחילה דאף שאמר לו מתחלה כשנכנס לחצרו שלא יתבע ממנו שכירות היה זה אמירה בשביל אגר נטר שיכול לחזור בו וגם מחוייב לחזור בו מצד האיסור דרבנן דאין שאלה ושכירות קנין לזמן שנימא שכבר נקנה להמלוה ויש לו כבר עתה תשיש הקרקע על הזמן שהתנו לא רק להריטב"א קידושין דף מ"ו דלית לשואג וכן לשוכר שום קנין בהדבר אלא אף לחוס' שאיכא קנין נמי אינו מתנה לזמן אלא קנין לדין זה דשאלה ושכירות שצריך להניח לו להשתמש בקרקעו ובכליו משך הזמן שהתנו דמטעם זה אין שכירות משתלמת אלא לבסוף כדבארתי במק"א, ולכן אף שהיה קנין אין זה ככבר נתון בהקנין אלא שצריך ליתן וליתן כל זמן השכירות והשאלה וכיון שאסור מדרבנן נבטל החיוב מהקנין, ולכן נעשה בהכרח חיוב דמי השכירות עליו ויכול וגם מחוייב לנכותם מחוב הלוואתו כל זמן שלא מחלם בפירוש דהוא דוקא אחר הגעת זמן תשלומי השכירות שהוא כשיצא המלוה כבר מחצרו שאם אז מחל בפירוש ואף בשתק ולא תבע נמי הוא כמחילה, ולא יכול שוב לנכות משום דהוא כאפוקי ואבק ריבית לא מפיקינן. אבל מודה הר"א אפרים בחצר דלא קיימא לאגרא שאם איש אחר היה דר שם לא היה מתחייב בשכר כלל ולא היה צריך למחילתו דבעה"ב כלל, שאף שגם בזה איכא איסור אבק ריבית כשהמלוה דר בו אינו יכול לנכות משום שדירה זו אינו מחייבהו מדינא בכלום, שלכן אף שאסור כיון דלא נתחייב כלל לא

צח אגרות יורה דעה משה

ואת הערב מפני שיש בהן קום עשה למיקרע שטרא משום שסברי דלאו דשומא מתלא תלי. הרי עכ"ס אף כשלא יגבו הוא רק שנפטרו מן המלקות כדין ניתק לעשה אבל איסור לאו איכא. וגם הא הכא הרי יבא לידי גיבוי וממילא גם לדידו לא ינתק הלאו. ולכן אסור ללוות עוד פעם אף קודם שנגמרו תשלומי הראשונה.

ובטובה דף ט' שבשתייהן כשרות קרי לתחתונה חממה מרובה אף שיש לה צורף סכך העליון. ובתחתונה כשרה ועליונה פסולה קרי לתחתונה צלחה מרובה אף שהיא עצמה חממה מרובה כדפי' התוספות דמירי שאין התחתונה צלחה מרובה אלא מחמת עליונה דאם היתה צלחה מרובה בעצמה היתה כשרה אף כשהעליונה למעלה מעשרים. שהקשת על מה שבשתייהן כשרות קרי לה חממה מרובה ובתחתונה כשרה ועליונה פסולה קרי לה צלחה מרובה. נראה משום דבשתייהן כשרות אין צורך לכשרותה כלל להסכך המועט שלה משום שהיא כשרה בסכך של העליונה לבד דצלחה מרובה. ולכן אין צורך להחשיב הסכך שלה בכלל סכך. וקורא אותה חממה מרובה. פי' שאף שלא יהיה דינה כסכך נמי כשרה. אבל בתחתונה כשרה ועליונה פסולה שצריך גם הסכך שלה להכשרות קורא לה צלחה מרובה משום שנכשרה בסכך שלה. שהרי הצטרף להיות עם סכך העליון צלחה מרובה.

סימן פו

בענין הוספה לנדרניא כשלא יתן בזמן שהתחייב לכל' חדש כך וכך שאיתא במחבר סימן קע"ז סעיף ט"ו וברמ"א סימן קע"ז סעיף ו' ועוד ענינים בריבית

בעה"י חמשה עשר באב תשכ"ה.

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם סו"ת יורד לעומקה של הלכה בחריפות ובקיאיות כש"ת ר' אריה ליב גרוסנס שליט"א ראבד"צ דלאנדאן רבתי.

ענף א

את קונטרסו של כתרה"מ מ' דר"ח תמוז דהאי שתא קבלתי במועדו אבל מחמת שהוא ענין עמוק מאד והטרדות רבו עלי וגם רציתי להשאיר אצלי

מהישראל הבעלים. וכה"ג נצינו בתוס' פסחים דף ו' ד"ה יחד דקיבל אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי שאינו עובר. ומסתבר גם להא דריבית דאחריות שעל הנכרי לא יתיר כשהישראל מלוה מעותיו של עצמו. אבל על מעות הנכרי שהן אצלו ועל מעותיו שהן אצל הנכרי מועיל אחריות הנכרי להתיר.

ולא מובן לי בענייני מש"כ הגמ"י את ח' על הא דכתב הרמב"ם אסור לישראל לתלות מעותיו ביד עכו"ם כדי להלוותן בריבית. מפני מראית העין כדאיתא בתוספתא. הא בתוספתא איתא זה על מעות נכרי שהן ביד ישראל והאחריות על הנכרי אבל במעות ישראל שביד נכרי והנכרי מלוה אותן ליכא ענין מראית עין דהא הנכרי מלוה אותן. אלא שאם הם באחריות הישראל אסור מדינא ואם הם באחריות הנכרי מותר לגמרי. ואולי מפרש הגמ"י דלא כהמ"מ אלא כפרש"י שהמעות הוא ביד ישראל והוא אמת שהם של נכרי והאחריות על הנכרי וכוונת הרמב"ם אסור הוא משום מראית העין לבד שהוא דחוק לשון ביד עכו"ם. הא כתב שמלוה מעותיו בתלוה שהן של נכרי שא"כ הוא אסור מדינא וצ"ע בכוונתו.

והנני ידידו מוקירו ומברכו.

משה פיינשטיין

סימן סה

באחד שלוח בריבית ומוכר לשלם בריני המדינה

ומה שכתבת באחד שלוח בשוגג בריבית באופן שמוכר לשלם עפ"י דיני המדינה. שהאיסור יעבור רק כשישלם כל התשלומין שנחלקו לשלם לארבעה פעמים אבל מה שחושבין בכל פעם שמשלם מקצת ריבית אינו כלום דהוא יכול להחשיב על הקרן. שזה ודאי אמת. אבל הוא שואל אם יכול ללוות עוד הפעם קודם שישלם הקרן הראשון והוא יחשוב תשלומי הריבית בעד הלואה ראשונה על קרן הלואה השניה. ויעבור רק פעם אחת בתשלום האחרון של הלואה שניה. דאף שניתוסף סך הריבית הלא איסור אחד הוא. דמה לנו לענין האיסור אם הוא ריבית מועט או ריבית גדול. אבל הא ההלואה עצמה בשימת ריבית הוא ג"כ איסור לאו אף שלא גבו כדאיתא בב"מ דף ס"ב. ואף לר' נחמיה וראב"י דפוטריין את המלוה

שו"ת

סימן כ

מהרש"ם

סימן כ

למחז' הרב המאוה"ג וכו' מו"ה פישל פעלדמאן נ"י בק' בוטשקאווארמארש אונגריין.

מכתבו הגיעני, וע"ד שאלתו שנשתתפו רבים מהגליל לעשות להם שפאר קרעדיט קאסע, והם לעת עתה כולם ישראלים, זולת גוי אחד שנותן ג"כ איזו סך לשותפות החבורה, והמנהיג הוא גם כן יהודי. והביא דברי שואל ומשיב מהדורא קמא ח"ג סי' ל"א, בחבורה כזו שיש ביניהם יהודים וגם עכו"ם, וכתב להתיר, דהוי על ידי שליח. ואף דהשטר חוב נכתב על שם המלוה, וגם האחריות על המלוה, מכל מקום הכא גם המלוים אינם מבוררים, ואולי זה נוטל של העכו"ם, ובדבר הנבלל ומעורב לא שייך דין ברירה, גם כיון דבא האיסור בתערובות, לכולי עלמא יש ברירה כמ"ש התוס' בתמורה (למ"ד). הנה זה כמה שנים הארכתי בזה בתשו', והבאתי מדברי תו"ט פ"ו דדמאי שנעלמו מבעל שו"מ, וגם בתשובת חת"ס חלק או"ח רס"י קכ"ט כתב, שרבים נשתבשו בדברי תוס' הנ"ל, וגם הבאתי מתשו' ב"א חיו"ד סי' ע' בזה. ואח"כ ראיתי בתשו' מהר"ם שיק חיו"ד סי' קנ"ח, שהשיג ג"כ ע"ד שואל ומשיב מדברי תו"ט הנ"ל, ולא הביא דברי החת"ס, אלא ששמע בע"פ כן. וכעת אני מוסיף שבתוס' פסחים (דף צ' ע"ב) בד"ה עד שיכלו כל המעות שבשופר, הקשה ריב"א, הא אי אפשר שלא יהא מעורב בכל קן ממעות שתי נשים, ואפילו למ"ד יש ברירה, לא שייך לומר כן, דאנן סהדי שנתערבו וכו' ומכל שכן בדבר שנעשה מתחלה לשם שותפות, וכמ"ש בתשו' חת"ס חיו"ד סי' רל"ז באמצע התשובה, בביאור דברי תוס' סוטה (י"ח) ע"ש בקיצור, ותמהני שלא הביא מתוס' פסחים הנ"ל. וע"ע בתוס' ישנים ליומא (נ"ה ע"ב), בזה שהעלו ג"כ דדוקא בהתנו כן מתחלה מהני, משא"כ בלא תנאי. וע"ע בתשו' מהר"י אסאד חלק או"ח סי' ע' באמצע התשובה, מש"כ בדברי תוס' פסחים הנ"ל. וע"ע בט"ז או"ח סוף סי' שצ"ה, בענין התמידין שכל ישראל שותפין בו, דאין לך פרוטה שלא יהיה בה חלק לכל אחד מישראל ע"ש. ותמהני שלא הביא ראיה מתוס' הנ"ל. ועי' סמ"ע סי' רצ"ב סק"ל, במש"כ לחלק בין מעות לטלה, ובתשו' הנ"ל הבאתי מד' מהרי"ט ח"א סי' ה' וסי' קט"ז בענין זה יעו"ש וימצא חדשות.

וגם מש"כ מצד דנעשה ע"י שליח, כבר הרגיש בשו"מ בעצמו דהאחריות על המלוה, וגם השטר ע"ש המלוים, וכל סמיכתו רק מצד דלא נתברר מי הוא המלוה. ולהנ"ל הוא תמוה, דכל בני החבורה הם שותפים בכל הלואה, כמ"ש רש"י בגיטין (מ"ז ע"ב), גבי ישראל ונכרי שלקחו שדה בשותפות, דאין לך כל חטה וחטה שאין חציה טבל וחציה חולין, ע"ש בתוס' ובחולין (קל"ה ע"ב) בד"ה ואיב"א. ואני מצאתי בירושלמי פ"י דשביעית ה"ג, מי שאין לו אלא קלח א' בשדהו, כתב עליו פרוזבול. והתני השותפין וכו' אין להם פרוזבול, אמרי תמן, כל קלח וקלח של שותפות הוא, ברם הכא וכו', ע"ש. וגדולה מזו מבואר בר"ן פ"ד דגיטין, דאפי' הנותן חצי נכסיו לאחר, יש לו מחצה בכל כלי, ונחלק בזה על הרמב"ן. אלא שהעלה ליישב דהבא לזכות ידו על התחתונה, ע"ש. ועי' בט"ז יו"ד סי' רס"ז סקכ"ז, ובדרכי משה חו"מ סימן רמ"ח, ובט"ז סימן רמ"ה בזה. ועי' בתשובת הר המור סימן י"ז שהאריך בדין אם האחריות על המלוה, והביא, דתליא במחלוקת פוסקים אם הוי רבית קצוצה או רק אבק רבית, ע"ש, גבי מעות יתומים המונחים בדעפאזיטען של ערכאות, ומלוים אותם לישראלים בריבית, שחפש ומצא שם ב' דרכים להתיר ולא זולת זה. ואי נימא דהוי רק מדרבנן, י"ל דבדרבנן הא יש ברירה, וה"נ בריבית דרבנן, כמ"ש מהרי"ט ח"א סי' קט"ז. אבל כבר נתבאר דיש לפקפק בזה, ובפרט בנדון דידן שהמנהיג הוא ג"כ יהודי, והוא שותף עמהם, בטלו כל ההיתרים של השו"מ, וגם היתרים שכתב מהר"ם שיק שם. אם כי מקצתן עולים גם בשותפים ישראלים לבד, מ"מ לא סמך שם על זה רק בצירוף שותפות העכו"ם. אבל לפי דבריו גם בשותף א' עכו"ם סגי. ועי' בשו"ת שבות יעקב ח"א סוף סי' קס"ו, בשם באר עשק סי' ג' וסי' ה', שחידש דבשל רבים לא שייך אונאה, כיון דקרא כתיב את אחיו, ולפ"ז גם ריבית לא שייך בשל רבים, והיה מקום היתר בנדון דידן. אבל כבר דחה דבריו השכו"י שם בשתי ידיים, ע"ש. ועי' שערי צדק סי' קכ"ד באמצע התשובה, וסברתו אינו עולה אלא היכא דהרוב עכו"ם יסדו הבאנק.

והנה רו"מ הביא בשם הרב הגאבד"ק סטריא נ"י שהביא מדברי לקט הקמח סימן קס"ח קס"ט, בדין המלוה מעות לצרכי הקהלה, וגם הוא מהממונים בקהלה הנ"ל, דכיון שגם עליו מוטל, ליכא בזה איסור ריבית, דאין כאן לזה

שו"ת מהרש"ם ח"א סי' כ
[להג"ר שלום מרדכי הכהן שבדרון אב"ד ברעזאן]
הודפס מחדש ע"י מכון שבת

תמה על ההיתר של המהר"א והשו"מ והמהר"ם שיק. ויעו' בסוף התשובה שהביא דברי המהר"ט ח"א סי' קטז שיש לצדד היתר לבאנק, כיון שאין ביד המשקיעים לעכב את הממון המופקד אצל הבאנק ולהלוות למי שירצו.

שו"ת

סימן כ

מהרש"ם

או שמלוה מעות להשתפות משלו, גם הוא מודה דאסור לו ליתן או ליקח ריבית מעסק השותפות, ובוזה י"ל דאינו חולק על הט"ז. ואם כן בנ"ד גם הוא מודה דאסור לו ליתן או ליקח ריבית, ובפרט במה שמלוים לאחרים, אלא שאחד מהחבורה חותם א"ע עמו, בודאי אין לו דמיון כלל וכמ"ש ר"מ. גם מ"ש הרה"ג מסטריא לחלק איזה סך לצדקה, דעל ידי זה הוי לצורך מצוה הוא דבר תמוה, ונשתקע הדבר ולא יהי' נאמר.

ובגוף הדין, הנה זה איזו שנים כשנתיסד באנק כזו פה"ק, עשיתי עם הממונים שטר בב"ד, וחתמו עליו בחיוב המועיל, שכל ההלוואות יהיו על צד היתר עסקא. ואם לא ירויח הלוה יחזירו לו גם העסקא שלוקחים מקודם. ואח"ז הכרזתי כן בכל ביהכ"נ וביהמ"ד לפרסם הדבר. וגם כל מעשה ב"ד יש לו קול, כמ"ש המרדכי והובא ברמ"א חו"מ סי' י"א ס"ד, ובריטב"א שבב"י סי' ק"ל ס"ז, וש"ך סי' ע"א סקל"א, ועי' תוס' ב"ק (נ"ב ע"א) ד"ה בכדי, ותוס' גיטין (י"ח ע"א) ד"ה מה, וממילא הו"ל כהתנה כן בפירוש בשעת הלוואה, ויש שטר בב"ד. וזה עדיף ממה שכתב הרה"ג הנ"ל, לתלות צעטיל בכותל, שא"ב כח על פי דתה"ק הנ"ל, ואפי' כתנאי בע"פ לא הוי, וכמו שפקפק ר"מ בזה. וא"צ לכתוב זאת בהשטאטוטען שבדיניהם כמוכין. ולענין שע"מ יש לסמוך על מש"כ החו"ד סי' קע"ז סק"ז. וכותבין בפירוש בשטר היתר עסקא הנ"ל, התנאי שיהי' מותר הריוח לשם ש"ע בכל ההלוואות. אבל בכ"ז אם ילוו להם מעות ממקומות אחרים רחוקים, והם יהודים, לא יונח בהיתר זה. ופה"ק לא ילוו כן רק בבענק גדולים, שיש בהם כמה עכו"ם ושייך ההיתר של תשובת מהר"ם שיק. זהו הנלע"ד בזה.

אגב אכתוב במה שהעיר בשו"ת ר"מ שיק שם, דהיכא דהאיסור בלשון יחיד, יש למעט שותפות עם העכו"ם. והקשה דא"כ גם שביתת בהמתו אמאי שייך בכה"ג, והביא מדברי שו"מ בזה. ואני מצאתי במחזיק ברכה לאור"ח סימן רמ"ו שהביא בשם ספר הבתים להרשב"א שהעיר בזה, והעלה דאין לנו להמציא דרשות כאלו מעצמינו, רק במה שנמצא בדברי חז"ל בש"ס ע"ש, וא"כ נדחה כל בנינו בזה.

א. וז"ל רבנו במפתחות לספר: ובמש"כ שם מתוס' ישנים יומא נ"ה יעו"ש עוד בתו"ש ס"ב א'. ולדינא יש לעשות היתר עסקא כוללת. וכעת ראיתי בשו"ת מהר"א הלוי ח"ב סימן נ"ד שפסק להלך גם לכתחלה בין אם הדירעקטארין יהודים או עכו"ם. משום דבכה"ג שאין עושין לשליח בפירוש לכו"ע אין בזה דין שליחות. וכבר קדמו בשו"מ וכבר נתבאר דכיון דהאחריות על המלוים אין בזה היתר. ועכ"פ יתלו בהבאנק היתר עסקא ויחתמו הדירעקטארין על זה, וזולת אם יש גם שותפים עכו"ם אז יש לסמוך ע"ד הר"מ שיק ובפרט אם רובם עכו"ם.

ומלוה ונושך ונשך, דהוה כמלוה לעצמו, והבא לשאל מורין לו היתר. וה"נ בנדון דידן כיון דאינם מלוים רק לבני חבורתם, א"כ הוי הוא מלוה ולוה. ואני תמה גם על דברי לקט הקמח, דאף שהוא ג"כ אחד מבני הקהלה, מ"מ אין מוטל עליו כל ההלוואה רק כפי ערך, ולגבי שאר החלקים הו"ל הוא רק מלוה ולא לוה, אלא שאר בני העיר הם הלוים והוא המלוה להם, ואסור ליקח ריבית מחלקם. ותדע שהרי לפי דבריו היכא דאיכא שני שותפים בעסק, והאחד מהם נותן מעותיו להעסק יותר מכפי המגיע לחלקו, ולוקח ריבית מכיס השותפות, גם כן יהיה מותר וכמ"ש בלקט הקמח עצמו בשם ח"א. ואנחנו איפכא שמענו מדברי הט"ז סי' ק"ע סק"ג שכתב, דאם השותף שאינו עוסק, נטל מעות מעכו"ם בריבית לצורך השותפות, הוי כמניח מכיסו אותו סך לצורך השותפות, ואסור ליטול מהשותפות הריבית. וכדבריו מבואר בתשו' מבי"ט ח"ב שאלות השניות סימן ע"ב ע"ש. ובתשובת רדב"ז ח"א סי' רמ"ז נשאל בדין ראובן ושמעון שנשתתפו, ושם כל אחד מהם סך ידוע בשותפות ונשארו ונתנו בהם וקנו סחורה, ושם ראובן מעות יתרים בלא ידיעת שמעון, ועתה רוצה לקחת חלק יותר בריוח מפני מעות היתרים, באמרו, שלוה אותם מעכו"ם בריבית. והשיב וז"ל, כיון שלא הודיע הדבר לשותפו אינו נוטל יותר, וקרוב בעיני שהוא ריבית. ואפי' אם יכרר שלקח המעות בריבית מן העכו"ם, לא בשביל כך יהי' מותר להלוותם בריבית לשותפות, כיון שלא נתרצה שמעון לכך מתחלה. ואפי' אם יטעון ראובן, לתועלת השותפות לקחתי המעות בריבית, לאו כל כמיני, שאינו רוצה לעשות סחורה במעות הנלקחים בריבית, כי לא יספיק הריוח לפרוע הריבית, ואין כאן תועלת לשותפות. אם יתברר שנמשך ריוח לשותפות במעות שלקח ראובן בריבית, פורעים את הריבית מן האמצע. אבל אם לא לקח בריבית אלא משלו, אפילו שנתברר שנמשך תועלת לשותפות, ה"ז אסור, אפילו אם ירצה שמעון, שכל ריבית מתנה היא והתורה אסרתו, עכ"ל הרדב"ז. ומבואר גם כן דהיכא דאחד מהשותפים נותן מעותיו לעסק השותפות, אסור לו ליקח ריבית, אף שהוא ג"כ לוה, דמ"מ מחלק שותפו הוי ריבית. והכא נמי מלוה לקהל, וכן בנידון דידן במלוה להחבורה.

וגם בלקט הקמח עצמו הביא בשם ספר נשאל דוד שהוא מהאוסרים בזה. אבל באמת הלקט הקמח לא התיר, רק אם הממונים המתעסקים בצרכי הקהלה, עליהם מוטל ללוות ולשלם הריבית, והם מלוים מכיסם. דבכה"ג ס"ל דהוי נושך ונשך, כיון דשאר הקהל אין להם עסק בכך כלל. אבל מי שאינו מתעסק בזה העסק והוא לוה מעות מהשותפות

שו"ת

סימן כ

מהרש"ם

וממילא שלא יוכל הלוח לתבעו, דהא יאמר לו לאו בעל דברים ידידי את.

ומ"מ מה שתיקן הרב, שיתן המלוה להלוים כתב לראיה שנתן להם המעות על צד היתר עסקא, הוא תקנה טובה. וכבר נשאלתי בזה והשבתי כן לעיל, לתקן כן בהבאנק. וכן בשאר נותנים ומקבלים, שלוקחים רבית בשעת הלואה, נכון לעשות כן ויתבטלו כמה חששות בזה.

וגם מש"כ בדבר המנהג שהסרסור המקבל מעות מהמלוה ונותן לו טראטע בח"י המקבל, והמלוה עושה עם הסרסור היתר עסקא ונותן לו ש"ע, והסרסור אינו מודיע כלל למקבל מזה, ואינו נותן לו הש"ע, אם מותר להנותן לקבל ריבית, ורו"מ כתב ד"ל דכיון שאין מזה צד חוב למקבל אלא זכות לבד, א"כ זכין לאדם שלא בפניו, ומהני עשיית ה"ע של השליח לטובת הלוח. כמ"ש כה"ג בס"י שכ"ח לענין הפרשת חלה, ובאה"ע סי' ק"מ ס"ה לענין שליח קבלה, ויו"ד סי' ש"ה לענין פדיון הבן. ואף דהכא לא יודע להמקבל כלל מזה לעולם, מ"מ כיון שהנותן גומר בדעתו שאם ישבע המקבל שלא הרויח לא יגבה הריבית, י"ל דמותר. והביא ראיה מדברי הדרישה שבנ"ש סוף סי' מ', דאם אין הנותן רוצה לגלות לנותן שיהיה נאמן בשבועה לומר שלא הרויח, יוכל להסתיר הדבר ממנו, ובלבד שיגמור בדעתו להאמינו בשבועה על הרויח. הרי דגם אם הלוח אינו יודע מהני, עכ"ד. והגם שיש לפקפק בראייתו, דשאני התם דעכ"פ עשה עמו היתר עסקא, ועל פי הדין נאמן הלוח בשבועה אם יבואו שניהם לדין, אלא שהלוח טועה א"ע וסובר שאינו נאמן אלא בעדים, אבל בנדון דידן הרי הלוח לא עשה היתר עסקא כלל, מ"מ שפיר י"ל דמהני מעשה השליח. משום דזכין שלא בפניו. אלא דהיכא שהלוח נותן משכון על ההלואה, י"ל דהוי חובה, לפמ"ש התומים, ונתה"מ ריש סי' ע"ב, ותשו' רח"כ סי' י"ח, דהנותן פטור, אם נאבד המשכון בהלואה על צד היתר עסקא, דהוי שמירה בבעלים. והגם שכתובה אחת פקפקתי בזה, והבאתי מכמה אחרונים שחלקו עליהם, ופלפלתי הרבה, מ"מ קשה להוציא נגד דעת תומים. ושם העליתי דגם בנתן המשכון קודם נתינת המעות פטור, דלא כרח"כ שם ואכמ"ל. ועכ"פ בכה"ג שוב איכא צד חוב למקבל, וי"ל דבכה"ג לא מהני עשיית ההיתר עסקא כלל.

ואעתיק עוד מש"כ בתשובה להרב המאוה"ג מו"ה אברהם ז"ל אבד"ק סעכוסטיב בענין זה ורמזתי לזה לעיל. בדבר הלואות שבהבאנק, שיש בהם מעות ישראל

עוד אעתיק פה מש"כ בתשובה להרב הג' וכו' אבד"ק באלחוב מו"ה לוי הורוויץ נ"י ולהרב המו"ץ מו"ה אבנר ריינער נ"י בדבר מה שהמנהג בהבאנק שאין מלוים אלא א"כ יש עוד ב' ערבים. ואם המקבל המעות לא ישלם בזמנו יגבה תיכף מן הערבים הכל. והערב לא יוכל יטעון שלא הרויח ויגבה הכל. ואם אח"כ יתבענו המקבל, אפילו ישבע שלא הרויח, לא יהיה נאמן להוציא, דהמלוה יטעון, אחר שכבר גבה, איני יודע אם נתחייבתי ויפטר.

והנה גוף הגבייה מהערבים, אם יודע שהם לא קבלו המעות בודאי אסור ליקח מהם הריבית, כיון שהוא יודע שהם לא הרויחו כלל. ואף שראיתי בכתבי הגה"צ בעל דעת קדושים שכתב, דבנעשה ההלואה על צד היתר עסקא גם בלא הרויח כלום ונתן העיסקא, מקרי רק אבק ריבית, כיון שלא היה הקציצה באיסור. אבל נראה דהיינו לגבי המלוה שקיבל המעות, מהני שפיר עשיית הה"ע בשעת הלואה, דהא י"ל שמא ירויח, אבל לגבי הערבים שהמלוה יודע שהם חותמים רק לטובת א' מהם שלוח המעות, פשיטא דהקציצה שלהם אינה כלום, והוי ריבית קצוצה וחייב להחזיר. וממילא אין דינו כמוחזק כלל בדתה"ק, ושפיר יוכל הלוח ליטעון שלא הרויח. ואף ש"ל דלשי' הט"ז סי' קס"א סק"ג, ובחור"מ סי' ט', דכל זמן שאין הלוח תובע אינו מחויב להחזיר הריבית, אם כן דינו כמוחזק, כיון שהערבים אינם תובעים, מ"מ הרי כבר חלקו כל האחרונים על דברי הט"ז, כמ"ש בפת"ש בשם פמ"א, ושאלת יעב"ץ. ואני מצאתי גם בעט"צ על החור"מ בשו"ת לס"י ט', שדחה דברי הט"ז. וכ"ה בשו"ת גוא"י חיר"ד סי' י', והביא מדברי הבית שמואל באבן העזר סי' כ"ח סק"ו, דמוכח ג"כ דלא כהט"ז. וע"ע בב"מ ליו"ד שם, ושו"ת ספר יהושע בפנ"כ סימן קי"א וסימן תע"ה, מש"כ בזה. וגם להסוברים דהמלוה שגבה ריבית קצוצה קנהו, אלא שיש עליו חיוב להחזיר, וע"י במחנה אפרים הל' ריבית סי' ב', ושו"ת תפ"צ סי' ס"ג, ובבית שמואל אהע"ז סי' כ"ח סקט"ו, ובשעה"מ פ"ה מאישות הט"ו, ובאבנ"מ סימן כ"ח שם סק"ב, ובנתה"מ סי' ר"ח, והארכתי בזה בתשובה א' ואכ"מ. מ"מ כיון שעכ"פ חייב להחזיר, לא מקרי מוחזק. ואף שהערבים אין תובעים למלוה, מ"מ הרי הם תובעים ללוח, א"כ יתבע הוא מהמלוה בהרשאתם או בכח שעבודא דרבי נתן, בדאיכא משום שעבודא דרבי נתן. אלא היכא שאין המלוה יודע שהם לא קבלו המעות, יוכל להשביעם ג"כ שלא הרויחו, ואם אין רוצים ליטעון חייבים לשלם.

מהרש"ם

סימן כ

שו"ת

דמ"ד יש ברירה, אבל למ"ד אין ברירה לא שייך כלל סברא זו, ע"ש. וגם מדברי החת"ס או"ח סי' קכ"ט בדעת תוס' הנ"ל, מבואר היפוך דברי שו"מ ולפמ"ש בתשו' מהרי"ט ח"א סי' קט"ז באמצע התשובה, דאם ישראל נתן מעות לעכו"ם בעסקא למחצית שכר, והלוהו העכו"ם לישראל בריבית, אף שבעל המעות יודע מזה שרי. כיון דהמעות משועבדים להנכרי לעשות כחפצו, והנותן אינו יכול לעכב בידו מלהלותו למי שירצה, שרי לכ"ע, אף שהאחריות על המלוה ע"ש. א"כ יש לצדד גם בנדון דידן שהרי אין ביד הנותנים מעות להבאנק לעכב מלהלותם, למי שירצה הממונה להלות לו. וע"ש במהרי"ט גם מענין ברירה, וצידד דגם בלא התנו, הוי כהתנו. שזה יקח משל היתר וזה משל איסור, אבל זה לא שייך כשהממונה הוא עכו"ם ולפמ"ש הרא"ש פ"ז דגטין סי' ט"ז, דבדבר שאינו מבורר הוי הכל של שותפות, וע"ש בקרבן נתנאל אות ל"ג. ועי' בחו"מ סי' רצ"ב סעיף ו', בהג"ה בשם תה"ד, א"כ כל פרוטה הוא של כל אחד מהשותפים, ולכן קשה להקל. ובתשובה אחרת הארכתי לצדד בזה. והנלע"ד כתבתי.

ב. בענין השפארקאסע של שותפים אם יש בו משום ריבית, ע"ע בשו"ת משיב דברים יו"ד סי' ק"ו ותשובות מהרי"א הלוי ח"ב סי' נ"ד ושו"ת תרשיש שהם סי' ל"ד ל"ה ל"ו מש"כ בזה (השמטת רבנו).

ועכו"ם. הנה מש"כ רו"מ דבדאורייתא אין ברירה, לכאורה יש לדון דהממונה ומנהל העסק הוא עכו"ם, א"כ הרי קיי"ל דאין שליחות לעכו"ם מן התורה. אלא דמדרבנן לשי' רש"י יש שליחות לעכו"ם לחומרא, אם כן ליכא אלא איסור דרבנן ובדרבנן יש ברירה. ואף שדעת המחנ"א ה' שלוחין סי' י"א, דבפועל בשכר יש שליחות לעכו"ם, אבל רבים חולקים עליו ועי' מש"כ בחיבורי משפט שלום סי' קפ"ח ולפמ"ש שם, דבמצוה שאין העכו"ם מצווה עליה גם המחנ"א מודה, א"כ ה"נ בריבית. ועי' תוס' ב"מ (דף ע' ע"ב) ד"ה תשיך וכו' אם ב"נ מצווה על ריבית ובשו"ת תפארת צבי חיו"ד סי' ס"ג אות ב'. אך דבאמת כיון שהאחריות על ישראל, אף דהממונה הוא עכו"ם איכא איסור תורה, כמ"ש בס"י קס"ט סכ"ד, דבעשה ישראל לעכו"ם אפוטרופוס על נכסיו אסור ללוות ממנו בריבית, כיון שהאחריות עליו. ומבואר בריב"ש וב"י וט"ז סקל"ב, וש"ך סקע"ג, דהוי ריבית קצוצה. אך לפמ"ש בשע"ד שם סק"ט, להוכיח מהגהות מימונית פ"ה ממלוה בשם הרא"מ, ותשו' מיי' סי' ל"ג, ומדברי מרדכי ומהרי"ק, דלא כהריב"ש, ושגם בכה"ג הוי רק מדרבנן, יש לצדד בזה, ועי' בחו"ד סימן ק"ס סק"ח שלא ידע מזה. וכה ראיתי בשו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ג סימן ל"א, שהביא מזה מדברי התוס' תמורה (ל') בשם הרמ"ר, אבל בתוי"ט פ"ו דדמאי מ"ז, מבואר שסברת רמ"ר הוא אליבא

שאלות ותשובות

מנחת יצחק חלק שלישי

סימן א

בענין בעלות בחברת מניות לענין חמץ בפסח שבת וריבית

אחראי בעד כל החובות של העסק, אם לא שהוא שותף מוגבל לשותפות מוגבלת, וגם אז יהי' כל אחראי ביחד עם שותפיו, אם רק באופן של אי זהירות עושה דבר שיש לחשוב למשתתף בהנהלת העסק (שם).

בעלי מניות אינם בעיני החוק בעלים של העסק, העסק היא דבר נבדל לגמרי מאת בעל המניות, בעלי מניות הרגילים אין להם חלק בנכסי החברה בעצמם, אבל יש להם חלק בהריוח שלהם, כפי מספר האחוז שלהם בהעסק (מספר חוקי אחר).

בעצם כבר דן בענין הרה"ג הצעיר שנקטף באבו רח"ל מוה"ר שאול וויינגורט שהי' ר"מ בשיבה מונטרה (שווייצרי), ותשובתו זכתה לפרסום בספר זכרון יד שאול המוקדש להנצחת שמו (עיי"ש מעמ' ל"ה עד עמ' נ'), בכ"ז עדיין הניח מקום להתגדר הן מצד ההלכה הן מצד דינא דמלכותא וכו' (כאן האריך קצת בדין דינא דמלכותא, והצדיק בזה דברי הרה"ג הנ"ל, שס"ל שם דל"ה דין בעלות לבעלי מניות) עכ"ל.

תשובה

ב"ה יום א' פקודי ה' אדר ב' תשי"ט לפ"ק מנשטער יצ"ו.

שוכט"ס לכבוד הרה"ג מוה"ר אשר פויכטוונגר נ"י, לעטשווארטע יצ"ו.

אחדש"ת,

השואל: הרה"ג אשר פויכטוונגר שליט"א, לעטשווארטע, וז"ל:

האמת אגיד כי זה כשלשים ארבעים שנה אני נכון בעניננו, ודא עקא, שטרם זכינו להגדרה ברורה של מהות הבעלות ברכושה של חברת מניות, אשר חוק המדינה העניק לה מעמד של אישיות משפטית נפרדת, שלרכושה אין שום שייכות ישרה לבעלי מניות, כמבואר בההענקות בלשון אנגלית הר"פ:

(הועתק ללשון הקודש מהמשיב).

חברת מניות רשמית היא אישיות משפטית עפ"י החוק, אשר בכחה להרכיש /לרכוש/ לעצמה נכסים, להיות לזה ומלוה, לשכור לעצמה פועלים, היא אישיות בפני עצמה לגמרי נבדלת מהאנשים שהם בעלי המניות, באופן שהנכסים שלה שייכים להחברה עצמה, ולא להאנשים הפרטים בעלי המניות, גם מי שהוא בעל חלק הגדול שבמניות אין לו שום בטוחות בנכסי החברה, החובות שלה המה על האחירות של החברה עצמה, ואי אפשר לבעל חובות שלה לגבות מנכסים הפרטים של בעלי המניות, האישיות של החברה נבדלת מבעלי המניות, אף אם כמעט כל המניות שייכות לאדם אחד, בעל המניות הוא רק בעל של המניות, אבל אין לו בעלות בנכסי החברה (העתק מספר חוקי למקצוע זו).

יתרון מעלה בהחלפת שותפות לחברת מניות, היא, שהאחירות של בעלי המניות מוגבלת רק לסכום שיווי המניות שלהם, מה שאין כן בשותפות, כל שותף

יצחק

סימן א

מנחת

ב

(ב) **אמנם** צנוגע לענין ריבית כתב שם, בתשו' מהרש"ג צמוסגר (צסוף התשובה), דאפשר לומר דל"ה ריבית קלואה עכ"פ, באותם שמינחים מעות צהבנק, והצאנאק משלם להם קרן וריבית, כיון דמעולם לא נשתעבדו לשלם מציתם אלא ממעות הצהבנה, ואם יכלה מעות של הצהבנה אין מחוייבין כלל לשלם מציתם, צוה י"ל דע"כ ל"ה ריבית קלואה, אלא באם נשתעבד גופו של הלואה לשלם החוב, וכל נכסיו ערצין לזה, אבל אם גופו לא נשתעבד כלל אלא מעות צבמקום המיוחד הוא שנשתעבד ומו לא, אפשר דצכה"ג ל"ה ריבית קלואה, וקל"ה ראי' לזה מהא דאמרין (בגיטין דף ל' ע"א), גבי המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפרש עליהן תרומות ומעשרות דאין צו משום ריבית, ואמרין הטעם כיון דכי לית ליה לא יהיב ליה, כגון באשתדף השדה, לכך כי אית ליה נמי ל"ה ריבית, עיי"ש, והיינו טעמא לעני"ד כיון דאין על הלואה חיוב הגוף לשלם מציתו, רק מאותו מקום, א"כ הה"ד צנד"ד לענין הצאנאק אין עליהם שום חיוב הגוף רק לשלם מהמעות אשר צהצאנאק דמי' להא, אך ראי' גמורה אין מהתם, משום דשם מיירי צריבית דרצנן דרך מקח וממכר, וי"ל דכה"ג לא גזרו רבנן, אבל שנאמר כן גם צריבית דאו' דרך הלואה אין ראי', וגוף הסבא ל"ע עכת"ד. ושוב חזר על משנתו זאת (שם סי' ה' ד"ה אמנם ההיתר), ושם פלפל עוד בגוף ראיתו מגיטין הנ"ל, די"ל דאין ראי' משם אף לענין ריבית דרצנן, לפי"מ שכתבו התוס' (שם ד"ה כיון) דהתירו רק משום תקנת כהן, ושקיל וטרי צוה, והציא ג"כ מדברי הריב"ש המוצא (ציו"ד סי' קע"ג סעי' ח"י), צלהלות מעות על אחריות הספינה ושיתן לו צשוצה צשלו' יותר דאסור, ונד"ד דומה ממש לזה, אלא דל"ה רק אצק ריבית מדרצנן.

ושוב ראיתי צנעם (תשי"ט ספר שני), שנדפס שם מכתב יד של הגאון המהרש"ג ז"ל, דמה דמסתפקא ליה צספרו שם, מיפשט פשיטא ליה אח"כ, דגם צריבית דאורייתא יש להקל צוה, והציא מדברי הרמב"ן ורשב"א והמהר"ם, דמשמע מדצריהם דאפילו מה שחשוב צבמק"א ריבית קלואה, ג"כ מותר גבי מלוה מעות את הכהן וכו', ואף ל"ה אפילו איסור מדרצנן צוה, ומה דקשה מתשו' הריב"ש דמשמע

את גי"ה צנוגע לצעלות של מניות הגיעני, ונפ"מ לענין חמץ צפסח שצת וריבית, וכבר כתבתי לו צוה פעמים, וכעת הוסיף לשלוח העתקות מחוקי המדינה, אשר שם נאמר שעפ"י חוקי המדינה, יש לרכוש של חצרת מניות מעמד של אישיות משפטית נפרדת, ואין לצעל המניות שום שייכות ישרה לרכושה, וצוה דן כ"ת מדין דינא דמלכותא היכא דיד נכרי צאמנע, וכה"ג דן צספר יד שאול, הרצ מוה"ר שאול ווינגארט ז"ל מדין משפט צעלי מניות צמשפט המודרני, שהמה אישיות משפטית צפני ענמה, וחדש שיהי' כן גם מדין ומשפטי התורה, דצעלות מוגבלות צוה לא נחשב לצעלות, והוי רק כאלו קצלו אחריות על החמץ של אותם האישיות משפטיות, כי ערך המניות נישום לפי כמות ממון הצהבנה, ואם תפסיד החמץ גם צעלי המניות יפסידו, אבל הוי רק כאלו קצלו אחריות על חמצו של נכרי צציתו של נכרי שמותר, כמבואר צש"ע (או"ח סי' ת"מ) ועי' מג"א (שם סק"א), דכמו כן הכא דגם המקומות שמונה שם החמץ שייכים לאותם אישיות המשפטית עכת"ד.

(א) **והנה** עיינתי צספר יד שאול שם, וראיתי שלא הציא ראי' לחידוש הנ"ל מש"ס ופוסקים, ואדרבה דחה שם את דברי תשו' מהרי"א הלוי (ח"צ סי' קכ"ד) שדן כן לענין חמץ צפסח, וכתב דמפני שאין לצעלי המניות רשות לאוכלו או למכרו או לצערו, הוי כחמץ של עכו"ם, ואף שהוי צאחריותם של צעלי המניות, מ"מ כיון שאין להם אף רשות ליכנס ולהשתמש צמקומות השייכים להצהבנה, הוי כמקצב אחריות על חמצו של עכו"ם צצית העכו"ם, וכל זה דחה הרצ הנ"ל, והעלה לחדש מטעם שהוי צעלות מוגבלות יותר ממה שחשב צתשו' הנ"ל, ומטעם דין אישיות משפטית, אבל גם לזה לא מצא ראי' רק מסבא כדלקמן, וכנראה מרוב גדולי האחרונים צמה שפלפלו צנדון צנא של חצרת מניות לענין איסור ריבית, ש"מ שלא מלאם צצם להקל מטעם הנ"ל, וכאשר ראינו צצאמת צבר עלה על דעת הגאון מהר"ם שיק ז"ל (צתשו' ציו"ד סי' קנ"ח), לדון כן להקל צריבית מטעם שאין לצעלי המניות דין צעלים, אבל חוץ מזה שהמהר"ם שיק צענמו לא סמך ע"ז רק צצירוף סניפים אחרים, ועי' צתשו' מהרש"ם (ח"א סי' כ'), עוד הרבה להקשות ע"ז תלמידו צתשו' מהרש"ג (ציו"ד סי' ג').

מנחת

סימן א

יצחק

ג

דאיכא עכ"פ איסור דרבנן, י"ל דשאני התם, דמ"מ לאחר שצאה הספינה בשל"ו מחויב הלה לשלם הקרן והריוח מכיסו ומציתו, לכן נמצא דמ"מ יש כאן חוב על צעל הספינה, ורק דחוב הוא על תנאי שאם יטבע יהי פטור, וכיון שהספינה לא נטבע נמצא שהתנאי נתקיים, ממילא איגלאי מילתא למפרע דמעוה הי' הלוואה וגם הוי הלוואה בריבית, משא"כ בהך דינא דהמלוה מעוה את הכהן וכו', כזה אין כאן חוב כלל על כהן, דאין כאן תנאי כלל, דהרי בין שגדלה התצורה בין שנשתדפה, מ"מ אין הכהן מחויב כלל לשלם מציתו, ככה"ג אין צו משום ריבית, וא"כ לפי"ז גם בנדון שלנו שהלוי מעוה להבאנק או להקהל או לאיזה חבורה, ומעולם לא נשתעבד שום איש להלוואה זו לא בתחילה ולא בסוף, רק נכסי הבאנק או נכסי הקהל או החבורה נשתעבדו, ככה"ג שפיר דומה להך דהמלוה מעוה את הכהן ואת הלוי דאין צו משום ריבית, עכ"פ ד. — ושם כתב והנה אמת דמלשון הריב"ש שם בתשובה משמע קצת דקאסר לה משום דשם הלוואה עלה וכו', אבל צאמת גם הוא מודה דבמקום דאינו יכול להשתלם רק מהאפותיקי מפורש ששיעבד וממקום אחר לא, ככה"ג אין צו משום ריבית אפילו מדרבנן עכ"פ ד. — וע"ז סיים המעתיק הרה"ג מוה"ר משה נתן למברגר נ"י, דמדבריו הברורים אלו יש עמוד גדול לסמוך עליו בכל צאנק שהוא עד"ז והלוואות להממשלה בארץ הקודש שהוא עד"ז עכ"ל.

ג) והנה לדידי מסתפקא לי הרבה, אם טוב עשה הרה"ג הנ"ל, לפרסם ההיתר הנ"ל שלא פרסמו הגאון מהרש"ג ז"ל בעצמו, ונשאר רק בכתב ידו, כי אולי בכוונה עשה זאת הגאון הנ"ל שלא לפרסמו, כי אף אמת שמה שכתב בכתב ידו הנ"ל, כתב לאחר שכתב את התשובה (בחיו"ד סי' ה') הנ"ל, כמבואר בדבריו שם להדיא, אבל כ"ז סובב רק על גוף התשובה, אבל מה שכתוב (שם בתשו' בסוד"ה אמנם נראה [בד"ה אלא שצריך לעיין]) צמוסגר בין שני חצאי לצנה, לא ידענו מתי כתבו, דכנראה ממה שנכתב צמוסגר, שהגיה זאת אח"כ, והנה שם כתב בזה"ל, אלא שצריך לעיין בהנך דינים המבוארים (בסי' קס"ט), בעכו"ם שלוה על משכון ישראל, דמבואר שם הטעם רק משום דבדאי אקנויי אקני ל"י משכונו, ובאם ליה מעצמו בלא הקנאה משמע דאסור, ולפי

הנ"ל יוקשה הלא אין אחריות המלוה על גוף הישראל ועל נכסיו אלא על המשכון, ואפשר דצאמת אינו אסור אלא דרבנן עכ"ל, הרי הביא בעצמו לראי' דמפורש דאף היכא דהוי משכון, והיא כעין מש"כ שם בכת"י, אפותיקי מפורש ששיעבד וממקום אחר לא, ומכל מקום יש עכ"פ איסור דרבנן, וכן מוכח צאמת מכמה מקומות בש"ע (שם, ובסי' קע"ב). והרי ש"מ דלא כמ"ש בכת"י הנ"ל.

ד) ואף שכתב שם בתשו' עוד בזה"ל, גם אפשר דזה צאמת נכלל בכלל השגת הרא"ש (בפ"ב דפסחים בסוגיא דהרהינו [סי' י']) על צעל העיטור דדין עכו"ם שלוה על משכון של ישראל בריבית, שכתב דכיון דלא קנה אותו העכו"ם אסור, ותמה ע"ז הרא"ש דהכי אסור ללוות לעכו"ם בריבית על חפץ של ישראל, די"ל דכוונתו ג"כ כנ"ל, כיון דאין על הישראל שיעבוד הגוף כמו על לווה אחר, רק דהחפץ שלו משועבד ככה"ג אין צו איסור ריבית, דחפץ של ישראל לא נאסר בהלוואת ריבית, והיינו טעמא של הרא"ש שמיא הש"ך (שם בסי' קס"ט ס"ק כ"ה) דמתיר לגמרי בלא טעמא של אקנויי אקני ל"י, והוא מטעם הנ"ל ג"כ עכ"פ ד.

הנה כל דבריו בזה נפלאים ממני, אי מה שמשמע מדבריו דדברי הרא"ש (בפ"ב דפסחים) ודברי הרא"ש שהביא הש"ך (בסי' קס"ט סק"ה), הנה שני דברי הרא"ש, כדמוכח ממש"כ והיינו טעמא של הרא"ש שמיא הש"ך וכו', וצאמת דברי הרא"ש שמיא הש"ך הנהו המה דברי הרא"ש (בפ"ב דפסחים), שהביא אותם הטור (שם בסי' קס"ט), מה שכתב על דברי צעל העיטור, וכמו שהעיר שם הב"י מקורם בפסקי הרא"ש (פ' כל שעה), והן המה שהביא הש"ך (שם ס"ק ס"ו), ושליין להם (שם בס"ק כ"ה), (ומה שאיתא בש"ך "ס"ק ס"ד" ט"ס וז"ל "ס"ק ס"ו"), ב' מה שפירש כוונת הרא"ש כנ"ל ז"ע ג"כ, דהרי גם הרשב"א ס"ל בדברי הרא"ש, וכמ"ש הש"ך (שם ס"ק כ"ה), וכן הביא הב"י גבי דברי הרא"ש תשובת הרשב"א דסובר כן עכ"ד, ובתשו' הרשב"א כתב להדיא הטעם, שהרי העובד כוכבים לעצמו לווה ולא לצורך ישראל, וישראל שני לא ריבית של ישראל לוקח אלא ריבית דעובד כוכבים וכו', ואע"ג דעובד כוכבים אינו קונה משכון מישראל וכדאיתא בפ'

כ"ש (דף ל"א ע"ב), אין צדך כלום לגבי דין זה, דלא יהא אלא שנטל עכו"ם כליו של ישראל שלא מדעת ישראל, ומשכנו אלל ישראל בריבית וכו' עכ"ל, הרי מפורש שהטעם שהעכו"ם הלוה ולא הישראל, ומוכח בפירוש דאם ה' הישראל הלוה, אז אף שאין שבד אחר רק החפץ שמשכן מ"מ אסור *), וש"מ מכ"ז דלהלכה למעשה איכא עכ"פ איסורא דרבנן בזה, וממילא ה"ד צנ"ד, וכנראה דמהאי טעמא לא פרסם הגאון הנ"ל את דבריו שבכת"י, כי למעשה אין צדדי להקל מטעם הנ"ל.

ה) ועוד כל עיקר חידושו דל"ש ריבית במלוה לקהל וכי"ז (וכמ"ש בדבריו דבאנק וקהל דין אחד להם) נסתר מדברי הש"ס והפוסקים, דמפורש יואל כן מדברי הש"ס (במס' מגילה דף כ"ז ע"ב), דפריך לר"מ דס"ל שם במתני', דאין מוכרין בית הכנסת אלא על תנאי שאם ירצו יחזירוהו, היכי דירי בזה הא הו"ל ריבית, אמר ר' יוחנן ר"מ צשיטת ר' יהודא אמרה, דאחד בריבית מותר הרי ש"מ תרת, דאף צנ"ד ואף בתנאי מפורש שאין אחריות יותר מאותה בית הכנסת, דהרי צאמת צד מכרו את הצידיכ"ג, וצידם שלא לחזור, וא"כ אם יארע איזה אונס צנ"ד, פשיטא שאין להלוקח עליהם שום טענה, ומ"מ שייך בזה איסור ריבית, ופליגו רק משום דהוי רק דאחד בריבית, אבל אם ה' משני דדים, ה' ל' דין ריבית גמורה אף צנ"ד, דאין שום אחריות עליהם רק הצנ"ד, וכבר הביא בתשו' הרי בשמים (תנינא ס' קט"ו), ג"כ לראי' מדברי הש"ס הנ"ל, לדחות הסברה לומר דל"ש איסור ריבית בחצרת מניות, משום דלא נחברו הצעלים עיי"ש, וכן מפורש בש"ע ופוסקים, דאסור ללוות בריבית לצורך הקהל כמצואר צרמ"א (יו"ד ס' ק"ס סעי' כ"ב) ושם (ס' קע"ג ס"ה), אך י"ל דהתם מיירי באופן שהמה מחויבים לשלם מציאתם, ובהמשמעות צרמ"א (שם ס' קס"ט סעי' י"ז), וממילא הו' גם נכסיהם הפרטים ערבים להחוב, — ואין שיהי' דברי המהרש"ג צכת"י, ל"ה עפ"י ההלכה למעשה המצואר צר"א כנ"ל, —

וגם חידושו ל"ה רק להלות להם, אבל ללוות מהם ל"ש גם היתרו כמובן.

ו) ודאיתאן מזה לענין הסברה לומר שאין לצעלי המניות דין צעלים, שאף שכבר דן בזה הגאון המהר"ם שיק ז"ל, אבל תלמידו המהרש"ג ז"ל הרבה להקשות ע"ז כנ"ל, וכן מוכח מכל דברי גדולי האחרונים שדברו צענין ריבית בצאנק כנ"ל, וע"ע בתשו' מהרי"א הלוי (ח"ב ס' נ"ד), ומה שהעיר עליו במפתחות לתשו' מהרש"ם (שם ח"א ס' כ') [ס' ל"א במפתחות], ושם צפנים הביא מכמה פוסקים בזה, ומוכח מדבריהם שאף שיש עוד כמה דדים להקל, מ"מ למעשה יש לעשות היתר עסקא, ולכן אמרתי אשיחה קצת וירוח לי לתת טעם לדבריהם, ובאשר כי בא לידינו דברי הרב ה' שאול הנ"ל, וראיתי שהמה כדאים לישא וליתן בזה, ע"כ אציע איזה קטעים מהם, ולראות היעמדו דבריו.

ז) הנה כתב שם צדחיתו את דברי המהרי"א הלוי (ח"ב ס' קכ"ד) הנ"ל, בזה"ל:

הוא פשוט מוכחש מן המציאות, ולא תהא כהנת כפונדקית, דמי המה צעלי החמץ, אם לא צעלי המניות, אטו הדירקטורים /המנהלים/ שהם צאמת רק פקידי וסליחי החברה פתאום יעשו לצעלי החמץ, וצעלי המניות אדרבה יעשו כנפקדים שקצלו אחריות, כלפי לייא אדרבה איפכא מסתברא, הדירקטורים הם שליחי החברה ונחשבים כנפקדים, וצעלי החברה שהם צעלי המניות הם גם צעלי החמץ, "ומה שאין להם רשות ליגע בחמץ, הוא מפני שכך הסכימו ציניהם צעלי המניות, שלא יהי' להם שום מגע ומשא בגוף העסק, ויחלקו רק את הרווח, אבל אם צאמת צישיבה המתקיימת בכל שנה, יסכימו לבקר את העסק ולחקור ולדרוש אם מתנהל כראוי הרשות צידם, ואין מי שיוכל לעכב על ידיהם", וכמו שא"א לומר שגוף החמץ אינם של צעלי המניות, כך א"א לומר שהרשות

(שם ס"ק נ"ז), וביאר בארוכה ליישב שלא יסתרו דבריו למש"כ (בפ' כל שעה), וש"מ דלא שרי רק בדרך מכירה, אבל לא באופן שיעשה אפותיקי מזה עיי"ש.

(*) וכן יש להוכיח מדברי הרא"ש עצמן (בפרק איזהו נשך), במשכנו של עכו"ם ביד ישראל, דלא שרי אלא כשהישראל מוכר המשכון לישראל השני והביאו הש"ך

ה מנחת סימן א יצחק

— אכן השאלה עומדת אם מושג כזה הי' ידוע לחכ"ל וכו' עכ"ל.

ט) והנה אחרי שהביא את דברי רב אחד, שכתב למנצח מושג כזה בדברי חכ"ל, צמח שחידש לחלק בין צבור לשותפות, דחה את דבריו, ואף חזק בסברתו צוה"ל:

הגע ענמן, אם יש למישהו חלק בנירות של הבאנק הממשלתי, והבאנק תמיד עושה עסקים ומרויח ע"י חמץ, ובפרט במדינות חקלאיות, אשר משום הכי נאסור עליו הרייז, ויותר ע"ו, הרי לכל אורח המדינה יש חלק בנכסים השייכים לשלטון, והמעות של ניר הם צעם תעודה על זה החלק, וא"כ מה יעשו אם הממשלה נושאת ונותנת בדגן ובתבואה גם צפסח, אתמהא, אלא ע"כ שאין לזה דין בעלות עכ"ל.

י) קרי שלא מנצח רא"י לחידושו אלא מסביר, ואני אשאל על חידושו, ולטעמך ג"כ מסביר כיצ"ו, דהרי לפי מה שדחה את טעמו של המהרי"א, משום המציאות היא, שעדיין יש להצעים הרבה לומר בגוף העסקים, ועיקר ההדגשה לידי, להפיק אותם מדין בעלות, משום שהנכסים המה אישיות משפטית בפני עצמן לשלילה, שאין הנכסים הפרטיים אחרים לעסקי החברה, א"כ יש לשאול להיפוך:

הגע ענמן לפי מה ששכיח הרבה, שכדי לזכות בזכויות של חברה בעלי מניות, לפי החוק, שלא יהי' נכסיו הפרטיים אחרים למסחרו, וכיצ"ו מה שיש יתרון מעלה להחברה מניות, ע"כ צעל העסק מנצח עמו אשתו ובניו הסמוכים על שלחנו לקרוא עליהם שם חברה מניות, דלפי חוקי המדינה יש ע"ו דין חברה בע"מ, כמו בחברה בע"מ גדולה, וכי יש להעלות על הדעת לומר, דמשום כן יהי' מותר להם לשהות חמץ צפסח במקומות השייכים להחברה, היתכן לומר כן ח"ו.

יא) אבל צאמת אין צסברתינו כדי להוכיח על כלל כל בעלי מניות לחומרא, וגם אין צסברת הרב הנ"ל כדי להוכיח על כל בעלי מניות להקל, ואפרש

והבטים והחלטות שהחמץ מונח שם אינם שלהם, אדרבה צמדה ובאחוז שצעל המני' הוא שותף צמניות, הוא ג"כ שותף לכל אלה הנכסים שיש ושאין להם אחריות השייכים להחברה, ומה שאין להם רשות לכנס — אם זה בכלל נכון — זה רק כשצא לצדו, "אבל יחד עם שאר בעלי המניות יש להם רשות לכנס" וכו' עכ"ל.

קרי טרח הרבה צנתינת טעם לשבח, דא"א לומר דליכא לבעלי מניות דין בעלות מטעם שכתב המהרי"א הלוי, שהמציאות היא שרק מה צרונם הטוב הגבילו הבעלות ציניהם, ורק לכל אחד צפני ענמו, ולא לכולם ציחד, וגם הם אמרו והם אמרו, שאם כולם ציחד יסכימו לצקר את העסק הרשות צידם וכו' וכו'.

ח) אבל בכל זאת חזר אחרי כדי צבור והנדיק השיטה הנ"ל, מטעם היפה צעיניו יותר, וכתב צוה"ל:

וכנראה צעליל שהבעלות של צעל המניות היא מוגבלת, לא צלצד צאופן שהזכיר מהרי"א לחיוב, דהיינו שאין לו רשות וכו' וכו' כנ"ל, אלא אף לשלילה, כי למשל כשיש לו מני שהוא צציעה על החברה ולהחברה אין לשלם, אז אין להתוצע רשות לתצוע את בעלי המניות לדין, ולכל היותר יוכל לקחת את נכסי החברה, וממילא המניות תפסדנה צערך את שוים, אבל צסום צופן אין לו רשות לנגוע בנכסיו הפרטיים של צעל המני', — וכל החילוקים הללו אפשר לצאר ולכלול צקינור, אם נגדיר ככה: הבעלות של בעלי המניות אינה אינדיווידואלית כלומר מקושרת עם הצעל, כשם שצנינו המושג "ממוני" צצ"ק, שפירושו הוא אחראי בכל מוצן צעד ממונו ונכסיו אינון עריצין לי, צעוד שהכא כל בעלותו מוגבלת צחלק שיש לו צמניות וכו', אלא זה כלל (געצאמטהייט) הנכסים השייכים להחברה, וכאלו הנכסים האלה היו אישיות משפטית (יוריסטישע פערזאנה), וכוה היא צאמת העמדת משפטית של ה"אקטיענגעזעלשאפט" צמשפט המודרני,

דברי, דהנה הא בודאי יש להוכיח מספרתינו, דהא בעצמה מה שנעשה לאישיות משפטית עפ"י הדין לשלילה, ולומר דמה שהבעלים יש להם עוד דעת בעלים בגוף העסק לא מעלה ולא מוריד, זה בודאי ל"מ עפ"י הדין להקל, אבל עדיין יש לחלק בין בעלות גמורה ובין בעלות מוגבלת, ככה בעלות לחיוב, ולומר דשאני היכא דבעלי המניות המה בעצמם העוסקים בהעסק, ויש להם בהעסק דעת בעלים בלי הגבלה, דאז אף שמוגבלת בעלותן לשלילה, שפיר יש להם דין בעלות לכל הנוגע לדינא דאסורה, אבל היכא דאין המה בעצמן מנהלי העסק, ומוגבלת בעלותן גם לחיוב, דאז אין להם דין בעלים, — אבל גם ראיית הרב הנ"ל מסביר דלעיל להיפוך אין רא' ג"כ, דשאני נירות של הממשלה דשם אין בעלות כלל לחיוב, ולא רק מוגבלת, דאילו בחברת מניות נשאר עוד הרבה ענינים השייכים לבעלות, שיש להם עכ"פ חוות דעת מוגבלת וכמ"ש הרב הנ"ל בעצמו, בדברים נכונים כנ"ל, וא"כ י"ל דלא עדיף ממה דאיתא (בנדרים דף מ"ח ע"א), דכל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה, וכתבו הרא"ש והר"ן ליישב דל"ק ממתנה ע"מ להחזיר, דהתם כל כמה דלא החזיר, הוי מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל הכא אין צידם להקנותם לשום אדם עי"ש, וכמו כן הכא באותה מדה שהבעלות נשארה ביד בעלי המניות, אף דבעלותן מוגבלת, מ"מ בזה המדה נחסרה מיד המנהלים את העסק, ופשיטא דאין צידם להקנותם לשום אדם, רק אם הוי לטובת בעלי המניות, וממילא לא יראה עדיין מרשותם לגמרי, וצנוגע לחמץ ד"ז תלי בפלוגתא שבין הטו"ז והמג"א (באו"ח סי' (רמ"ח) [רמ"ו] טו"ז סק"ה מג"א סק"י א), ורוב האחרונים ס"ל כהטו"ז, דהיכא דל"ה הפקר גמור אינו מועיל להפקיע איסור שביתת בהמתו וחמץ בפסח עיי"ש, — ועוד י"ל דהוי כעין גט צידה ומשיחה צידו (גיטין דף ע"ח ע"ב), דהרי צידם של בעלי המניות אם כולם מסכימים לבקר העסק, אין מידם מזיל, ומה"ט י"ל עוד דדומה למה דאיתא בש"ס בכמה מקומות, דהואיל ואי בעי איתשל עלה ממנוי' הוא.

אבל כל זה בחברת מניות שהשתתפו ביניהם אנשים פרטיים, בשיוי זכויות לכל אחד מבני החברה, משא"כ בניירות של הממשלה, וכן בשטרי כסף של בנק

ממשלתי (באנק-נאטס), שאין לבעליהן אף זכות הצבעה בהעסקים של המדינה, והוא הדין במניות ממין שקוראין (א-שערס) מניות א', שאין לבעליהן זכות הצבעה בעניני החברה, באלו שפיר י"ל שהמה כמו שטרי מלוה, על תנאי שיקח חלק מהריוח לפי אחוז, וכן להפסד, ויש לדון רק משום קבלת אחריות צנוגע לחמץ, אך י"ל דהוי כמקבל אחריות על חמץ של עכו"ם בבית עכו"ם, ויש ללרץ ג"כ דברי הית רענן (סוף ח"א אות י"א) הוצא בשד"ח הלכות חו"מ וצמדני שמואל סי' קי"ד סק"ו), דהיכא דאינו חייב לשלם צעד החמץ, ורק שאם יאבד החמץ לא ישיג חובו, וכשלא יאבד החמץ, הרי החמץ יגרום לו להשיג תשלומי חובו שמוגיע לו מהנכרי צעד החמץ, דמי לשטרות דנקרא רק גרמי ולא גורם לממון ממש עיי"ש, וכן י"ל צד"ד, דלא נתחייב לשלם בעל המניות מביתו אם יפסיד, רק יפסיד חובו, י"ל דל"ה כקבלת אחריות.

(ב) **והדיוצא** מכל הנ"ל, דאין שום רא' לומר דבעלות מוגבלת ל"ה בעלות, ואדרבה יש סברות להיפוך, ושוב חוזר הדבר לסיני, דיש להם לבעלי מניות דין בעלות והמה כשותפים דעלמא, וכעת אקבע בזה עוד מסמרות צראיות מדברי הש"ס ופוסקים, דדין בעלות לבעלות מוגבלת, ומדין צבור גופי' שרצה הרב שם להביא לרא' דל"ה דין בעלות, משם מוכח אדרבה דיש להם דין בעלות, דודאי פשיטא דאין עדיפות להבעלות של כל יחיד ויחיד שהתנדב לנכסי הצבור, בנכסי הצבור, יותר מהבעלות שיש לבעלי מניות בנכסי החברה, וגם לשלילה, כנהוג היום שאין נכסיו הפרטיים אחראים צעד חובות הצבור, נוסף ע"ז שאין להם שום חלק בהרוחת הנכסים של הצבור, ועוד חילוקים רבים, שהבעלות מוגבלת יותר ליחידים בנכסי הצבור, מבבעלי מניות בנכסי החברה, ומ"מ מצינו דיש להם דין בעלות לענין חמץ בפסח וכיב"ז, דבפירוש איתא בירושלמי (פ"ק דפסחים ה"א), רבי ירמ' צעי צתי כנסיות וצתי מדרשות, מהו שיהי' צריכים בדיקה, מה צריכא לי', שכן מכניסין לשם בשבתות וימים טובים, ותהא פשיטא לי' (ופי' הקרבן העדה והפ"מ דלריבין בדיקה דהא מקום שמכניסין חמץ הוא) וכו' עכ"ל, ונפסק כן בש"ע (סי' תל"ג ס"י), וע"כ הטעם משום דקנו הצבור את

ג"א, להוכיח דשאני צבור משותפים, מהא דאיתא (בגדרים דף מ"ז ע"ב מ"ח ע"א), הריני עליך חרס המודר אסור, הריני עליך ואת עלי שניהם אסורים, ושניהם מותרים צדבר של עולי צבל, ואסורים צדבר של אותה העיר, ואיזהו דבר של עולי צבל, כגון הר הצית והעזרות והצור שבאמצע הדרך, ואיזהו דבר של אותה העיר, כגון הרחצה והמרחץ וצית הכנסת וההוצאה והספרים, וכחצ הר"ן דהמתני' דלא כר' אליעזר בן יעקב, כדאמר לעיל, צית הכנסת כחצר שאין בו דין חלוקה דמי, הלכך כיון דאפסיקא הלכתא כר' אליעזר בן יעקב ליתא למתני', ויש לתמוה על הרמב"ם שפסק כראב"ד, ופסק נמי למתני' עיי"ש, וצוה כחצ שם לחלק בין צבור לשותפים, דצשותפות בחצר אף שאין בו דין חלוקה, אבל בעצם הוא דבר המתחלק, שם שייך צרייה, משא"כ בצבור שאינו מצורף מחלקים, ל"ש כלל צרייה עכ"ל.

(יז) ובה"ג עוד ציתר ציבור, ראיתי צסם הגאון האדיר מוה"ר יוסף ראזין ז"ל, (הוצא צס' ירושת פליטה ס' ל"ז), שחקר לענין צבור, מה הוא, אם רק כפילת הפרטים, שהיחידים הדרים שם השתתפו צדבר מה, ונתכפלו כל יחיד ויחיד הרבה פעמים, נמצא דצאמת לא נשתנו כלל, רק צא כפילת היחיד בכלל אחד, או דלמא ע"י השתתפותם יחד, צאמת נשתנה גם עצם הדבר, ואותם רצים לא היוין אותם היחידים כשהן צפרטיות כלל וכלל, ומסקנתו דנתעלו עד שאינם בעצם היחידים שהיו צפרטיות, והציא רא"י לדבריו (משקלים פ"א [מ"ד]), דקיי"ל כריב"ז, דכל כהן שאינו שוקל חוטא, ולא חיישינן על וכל מנחת כהן כליל תקטר, והאיך עומר ושתי הלחם נאכלין, דמה"ט רצה בן צוכרי לפוטרו מלשקול, והטעם דלא חיישינן, הוא כמו דאמר צירושלמי (שם [הלכה ג']) דיש חילוק בין מנחת יחיד למנחת צבור, מנחת יחיד קריצה כליל, ואין מנחת צבור קריצה כליל, והטעם, דצצבור אינם היחידים הראשונים, רק המה עצמים אחרים לגמרי, ע"כ לא תסוב עליהם העשה דכל מנחת כהן כליל עכ"ל.

(יח) וחר"י יוצא מדצריהם הנ"ל, דיש חילוק בין מושג שותפין למושג צבור, כעין שיש חילוק בין מושג שותפים למושג חצרת מניית עפ"י חוקי המדינה, וא"כ יש לשאול אמאי צאמת אסורין צדבר

החמץ מדין חצר, צצית הכנסת דינו כמו חצר השותפין דקונה, כמבואר צש"ע (א"ע ס' ל' [צצ"ש סק"ט]) וצקנות החושן (ס' ר' סק"א), וש"מ דיש לכ"א ואחד מהצבור דין צעלות ומוטל עליהם איסור כל יראה, דאל"כ אמאי מחויבים צצדיקה, ומנהלי הצבור נכנסו תחתיהם לחיוב צדיקה מטעם שליחות, וציותר שמסתמא המה ג"כ חצרי הצבור.

(יג) אמנם י"ל דאין רא"י, דהרי צלא"ה הקשה הגאון המהרש"ם ז"ל (צהגהותיו לס' אורח"ח שם /ס' תל"ג/), לפי מש"כ המהריט"א (בתוד"ר ס' קל"ט), דצשותפים צחמץ וליכא שיעור כזית לכל אחד, להסוברים דצח"ש ליכא כל יראה אין איסור, ולפי"ז אף דהתינוקות מכניסים חמץ, הרי ליכא שיעור כזית לכל אחד, וגם לשיטת מהר"ם צ"צ צצקנות החושן (ס' ר"ס), אין חצר השותפין קונה כלל לשותפות, וצפרט גצי איסורא אמרינן דלא ניחא לי' דליקני, וצזה מסיק דע"כ צ"ל דמ"מ יש לצדוק, דשמא ימצא חמץ ויצא לאוכלו עיי"ש, וממילא לפי"ז ליכא רא"י לנד"ד.

(יד) אכן יש להציא עוד מסוגיית הגמ' (צמגילה דף כ"ז ע"ב) הנ"ל, דמבואר דשייך איסור ריבית גם צמלוה לציהכ"ג, וכן מבואר צש"ע ופוסקים דאסור ללות צריבית לצורך קהל כנ"ל, וע"כ האיסור שעל המנהלים, הוא משום הצעלות שיש לכל חצרי הצבור, והמה שליחותיהו קעבדי, ולשיטת רש"י דמתיר ריבית ע"י שליח, צ"ל שהמנהלים המה ג"כ מחצרי הצבור, וכדאיתא צדברי הצ"ח (שם סוס"י ק"ס) עיי"ש, הרי מבואר דיש לחצרי הצבור דין צעלות, וחצרת מניית לא גריעי מזה כנ"ל.

(טו) והנה ידעתי די"ל דאם נניח עיקר ההדגשה, להיות אישיות צפני עצמה, תלי' צצעלות מוגבלת לשלילה, היינו דנכסיהם הפרטים אינם ערבים צצביל התחייבות הצצרה וכנזכר צדברי הרצ הנ"ל, — אף שאין רא"י לזה כנ"ל, מ"מ יש לצע"ד לומר כן, — וא"כ י"ל דצכל מקום דמצינו דנחשבו חצרי הצבור צעלים, מיירי צאופן שגם נכסיהם הפרטים אחראים צצביל התחייבות צצבור, ודמצינו כה"ג כנ"ל, אבל כל זה מן הדוחק הכי גדול לומר כן, דכל זה הי' להם לפרש ולא לסתום, אלא ע"כ דאין לחלק צזה.

(טז) ודאיתאן להבא, שוב יש להוכיח מאותה סוגיא גופא, שהציא צספר יד שאול שם צסם

וכמה נכסי צדור, שאין רשות לשום אדם להשתמש
בלתי רשות המנהלים, ומ"מ איתא בפוסקים לענין
ריבית וכי"ז, דיש להם דין בעלות לאיסור וכנ"ל.

(כ) **ובעיקר** ראיית הגאון הנ"ל, דצדור יש להם דין
אישיות בפני עצמה, ממנחת צדור,
והמשמעות מזה, דאצדה מכל יחיד שם בעלות אף
לקולא, י"ל דהתם הטעם משום ציטול צדור, ע"י רש"י
(ערכין דף ד' ע"א ד"ה שלנו) שכתב דזיל צדור רוב
עיי"ש.

(כא) **היוצא** מכל זה, דיחידים בנכסי הצדור יש להם
עוד דין בעלות, ממילא מכ"ש י"ל כן
גם בנכסי חצרת מניות לבעלי מניות, — אמנם אנו
צריכין למודעי לפי מש"כ לעיל, דבניירות של ממשלת
המדינה, וגם במניות שהמה יוצא צדור, דכיון שאין לו
שום דיעה אף דעת מוגבלת בהם, י"ל דל"ה להם דין
בעלות ליחידים, א"כ היינו צריכים לחלק כן בנכסי
צדור, ומדסתמו ולא פירשו משמע דאין חילוק,
וטעמא מאי, י"ל משום דנכסי צדור נתנו לצדור מנחה,
הרי רצונו בשעת נתינה שישאר לו דין בעלות עד
גמירא, וע"י מש"כ הטור"י (אור"ח סוס"י שצ"ה סק"צ)
לענין תמידין עיי"ש, וגם מדבריו שם אפשר להוכיח,
דלא אמרינן בנכסי צדור דהיון אישיות נפרדת עיי"ש,
אבל בודאי אין לך בעלות מוגבלת יותר מזה ובודאי לא
עדיפי בעלות דידהו, מלבעלי מניות בנכסי החצרה,
וש"מ כנ"ל.

(כב) **ובב"ל** זה לא הועיל הרבה כ"ת, במה שדן
מטעם דינא דמלכותא דינא היכא דיד
עכו"ם באמצע, דגם הדינא דמלכותא שנתנו דין
אישיות משפטית נפרדת לחצרת מניות, לא כווננו
לגמרי לזה במלוא מובן המלה, שהרי למעשה לא נטלו
ממנם /מהם/ הזכויות של בעלות המוגבלת עכ"פ
כנ"ל, ורק לענין שהנכסים הפרטיים של הבעלים, לא
יהיו אחראים בעד המניות, וכן שלא יהיו החצרת
בטחון שלו אחראי בעד ההפסק שנגרם לו צרכוש
החצרה, ועוד לענין מקום וכיוצא בזה, עשאו את
החצרה לאישיות משפטית בפני עצמה, והיינו שהגבילו
רק הבעלות, אבל לא הפקיעו את הבעלות לגמרי מהם
כנ"ל, וא"כ שפיר י"ל דהוי ממוני' לענין חמץ בפסח
וכיוצא בזה.

של אותה העיר, הרי כיון שנעשה נכסי צדור, נשתנה
הענין לעצם אחר, ושוב אין לו שייכות עם היחיד, ואין
יש לו כח לאסור על חצירו ממון הצדור, הרי הוי
כאוסר דבר שאינו שלו, — אמנם ראיתי בקפ"ר ירושת
פליטה שם [ס' ל"ז], דרנה באמת להעמיס כן בשיטת
הרמב"ם, כדי ליישב דבריו (צפי' המשנה נדרים שם),
וכי י"ל מה שצדור לאסור, הוא משום שיש רשות לכל
יחיד להשתמש בו, א"כ נשאר להם רשות ממש בכל
דבר של אותה העיר, וע"כ דינו כשותפות ממש, שיש
כח לכל אחד לאסור חלקו על חצירו עיי"ש, — אבל
קשה לומר כן, דהרי בכמה מקומות מצוה, דבתי
כנסיות ובתי מדרשות אפילו של כפרים, גריעי
שותפות דידהו משותפות דעלמא, ע"י (חולין דף קל"ו
ע"א) לענין מעקה, דאע"ג דכתב רחמנא לגבי דידך
אין שותפות לא, כתב רחמנא כי יפול הטפל ממנו
(ואפילו שותפות), אלא גביך למאי אתי למעוטי בתי
כנסיות ובתי מדרשות, ומדקתני סתמא משמע אפילו
בהכ"נ של כפרים, ומה שפי' רש"י שאין חלק לאחד
מהם בו שאף לבני עבר הים הוא וכו', ז"ע, דהנה
(ציומא דף י"ב ע"א) רנה לחלק לענין טומאת נגעים,
צין בהכ"נ של כרכין לבין בהכ"נ של כפרים, ופי' רש"י
דכרכים שמתקבלים שם ממקומות הרבה, והיא עשו'
לכל הבא להתפלל, ואין לה בעלים מיוחדים, ודכפרים
כל בעליהם ניכרים, והרי היא כבית השותפים, ושוב
מסיק הש"ס דאף בכפרים אין מטמא בנגעים, ובתוס'
ישנים שם הקשו, דמ"ש ממוזה דמחייבא בית
השותפים, ותי' בתי' צ' דשאני הכא דלא נתרר חלקם
מעולם עיי"ש, וע"ז העיר בתשו' הרי בשמים (שם),
דגם בחולין לענין מעקה, מדקתני סתמא משמע
אפילו ביהכ"נ של כפרים הנ"ל, וע"כ משום דלא
נתררו הבעלים כדברי תו"י, וז"ע פי' רש"י הנ"ל.

(ט) **ואם** כן אף דמאד אחד יש טיבותא בבהכ"נ, דיש
לכל יחיד זכות השתמשות, אבל מאד השני
קשה לומר דבעלי מניות, שכל בני החצרה בקפ"ר
נכתבין, ויש לו שטר על מעותיו, יהי' גרע מזה,
וכמ"ש בתשו' הר"צ שם, וא"כ אם יש בבהכ"נ שם
בעלות על היחידים, שיהי' להם כח לאסור על חצרה,
בודאי י"ל כן גם בבעלי מניות, — ועוד דמהאי טעמא
לומר דנקרא בעלות, משום זכות השתמשות לכל אחד
ואחד, אי אפשר לומר בכל נכסי הצדור, דהרי יש כמה

מנחת

סימן א

יצחק

ט

(בג) **תבנא** לדינא, דזעלות מוגבלת הוי זעלות לפי דתה"ק, וע"כ צסתם מניית שיש עכ"פ זעלות מוגבלת לזעלי המניות, יש להם דין זעלות, וזאותן מניות שאין להם שום דעת זעלים לא מיני ולא מקצתו, ואף לא לחוות דעתם עכ"פ זישיצה המתקיימת בין חברי החברה מומן לומן, וכמו זניירות של הממשלה, זזה י"ל דל"ה אפילו זעלות מוגבלת, ונחשז רק כהלואה בקבלת אחריות כנ"ל.

(כד) **והעולה** מזה לדינא צסתם מניות, א' לענין חמץ צפסח:

הנה זאס מנהלי העסק המה נכרים, ה' מקום לדון, דאף אס צשעת קנין המניות כזר היו הסחורה שסוחרים זעין, י"ל צנחניית המעות וכתיבת שטר המני, יש די כדי שיהי הקנין חל עפ"י תורה להיות נקרא ע"ז שם זעלותו, אצל על הסחורה שקנו המנהלים אחרי זה, זאלו א"א להם לזעלי המניות לזכות רק מטעם שליחות, ויש לדון דלא זכו זכל זה, מטעם דאין שליחות לעכו"ם, וכמו שדנו כה"ג לענין איסור ריבית, אצל זאמת יש גס זזה כמה עקולי ופשוטי, דנודע שיטת רש"י דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, עי' (יו"ד סי' קס"ט סעי' ו' וז' וצכמ"ק), וגס אס הצתים והחזרים המה אותם שהיו צשעת קניית המניות שזכו בהם כנ"ל, שוב י"ל דקנו זעלי המניות, בהסחורות שזאלו אח"ז לאותן המקומות מטעם קנין חזר, וגס יש לדון מטעם דהוי כקבלת אחריות על חמץ של נכרי צזיתו של ישראל, כיון דלא שייך ההיתר משום דהוי אישיות משפטית כנ"ל, ועוד לכמה פוסקים צפועל צשכר יש שליחות לעכו"ם, עי' נתיבות (ח"מ סי' קפ"ח) ומחנה אפרים (ה' שלוחין סי' י"א), ועוד יש פוסקים דזאית לי' שותפות צגוי, יש שליחות לעכו"ם, וגס יש לדון משום דינא דמלכותא, עי' צספר משפט שלו (ח"מ שס).

(כה) **אמנם** היכא דיש בין זעלי המניות נכרים, יש לדון זזה, כמו ישראל ועכו"ם שיש להם חמץ צשותפות, ונפ"מ לענין חמץ שעזר עליו הפסח, דלדדו הח"י והשאלת אר"י הובאל צשערי תשובה (או"ח סי' תמ"ח), להקל מטעם דיש צרייה צדרצנג, ודוקא צחלקו השותפין לאחר הפסח, וכמזואר כ"ז צתשו' מהר"ם שיק (חאו"ח סי' רכ"ו ויו"ד סי' קנ"ח), — אצל אף שיהי רוב עכו"ם, ל"ש ציטול לענין

צל יראה, מטעם דאיסור צל יראה הוי כטומאת משא המזואר (צצכורות דף (ל"ג) [כ"ג ע"א]), וגס מטעם דממונא לא צטל, וכמ"ס גדולי האחרונים זזה, וכ"ז צנוגע לאחר פסח שצזר עזר עליו הפסח.

(כו) **אבל** קודם פסח, אין ענה אחרת רק שימכור ישראל המניות קודם פסח לנכרי, כמו שמוכרים שאר חמץ, ואף שהעיר כ"ת, דמכיון שהזעלות של המניות צריכה רישום על שם הקונה אותם, וא"כ השותפות קמה וגס נצצה צפסח וצצבת, ואף רוב זעלי מניות מפחד כמה חששות, לא יצייתו לעשות העברה על שם קונה נכרי למשך כל הפסח, וצלעדה אין למכירה כזו שום תוקף חוקי, וצפרט למסקנת השואל ומשיב (מהד"ת ח"ג סי' ע') שהצאתי צתשובתי הקודמת לכ"ת, היכא שא"א ליקח רשות מהשותפין, צצנוי' דוקא על דינא דמלכותא, מ"מ נראה דיש זזה כדי סמיכה לסמוך על גדולי האחרונים, שצזר דנו צזיואל זזה, ע"ד שצפק הגאון זעל צרוך טעם ז"ל, צשטרי מכירת חמץ זלא סטעמפעל /צול/, והחת"ס ז"ל (או"ח סי' קי"ג) כתב, דהשטר כשר גס צדיניהם, אלא צצריכים לשלם מס המלך שהוטל על זה, אצל מרן הד"ח ז"ל (חתן הגאון צרוך טעם ז"ל) [שו"ת ד"ח או"ח ח"צ סי' ל"ז] כתב ליישב, דאף דהשטר אינו מועיל עפ"י דינא דמלכותא, מ"מ אנו אזלינן לענין איסור חמץ צתר דינינו בין להחמיר בין להקל, ואמרינן דסמכא דעת הקונה על דינינו, וכן הציא השד"ח צשם תשו' שערי דיעה [סי' ה'], דכל שמועיל הקנין צדתינו, הרי זה מהני לענין איסור חמץ, אף אס אינו מועיל צדיניהם עי"ש, ואף שאין הדבר מוסכם לכל הפוסקים, מ"מ צענין שלנו שא"א צענין אחר יש לסמוך ע"ז, — וציותר לפי מה שכתב כה"ה, מנהגו, שהוא מנהג נכון מאד, שהוא משלם מדמי מכירת חמץ, צצציל להצטיח כל החמץ על שם ולטובת הנכרי שקנהו, כדי שיהי לו ממה לשלם צמקרה של אצדון החמץ, וכ"ת כוון זזה לדעת הגה"ק הרש"ז ז"ל (סוף הלכות פסח), דמחמת טעם זזה וכיז"ו, הצריך לערב קצבן צעד הנכרי, וזזה כתבו האחרונים דלפי"ז נרויח ג"כ, דאף אס הקנין ל"ה עפ"י דינא דמלכותא, מ"מ מועיל מצד ערבות של הערב קצבן, ואף שם מיירי דהערב קצבן הוא ישראל, — והרבה נוהגים לכחוצ צתוך השטר מכירה,

יצחק

סימן ב

מנחת

י

רמ"ה) ובש"ע (סי' רמ"ו סעי' ה'), בזה אין תקנה רק ע"י תנאי דטול חלקך בשבת ואני בחול, ואם אי אפשר לעשות תנאי זה עם מנהל החברה, יש עצה לקנות המניות בשותפות אינו יהודי מכירו, על חלק שביעית ומחצה, (כדי לכלול שבתות ויו"ט), ולהתנות עמו תנאי בתחילת הקני', והיא עפ"י המצואר בש"ע ופוסקים, וכן ראיתי לגדול אחד שנתן ענה זו.

בט) ובגרא"ה דגם אם לא יהי' להקנין הזה, בשביל להנצל מאיסור שביעת בהמתו הנ"ל, חלות עפ"י דינא דמלכותא, מ"מ כיון דמהני עפ"י ד"ת, מועיל לענין איסור שביעת בהמתו, כמ"ש הפוסקים לענין איסור חמץ כנ"ל, ואין לחלק ולומר דשאינו חמץ בפסח דל"ה רק מדרבנן, דמדאורי' צביטול בעלמא סגי ל', וכמו שעלה כן על דעת הגאון הצבור שור (פסחים דף כ"א ע"א), שכבר הקשו ע"ז דהחמץ הנמכר ל"ה צלל ציטול, וגם הצבור שור בעצמו חזר בו בקיום דבריו כנלענ"ד.

ל) ג' לענין ריבית:

בבר מצואר למעלה בשם כמה גדולי פוסקים האחרונים, שיש לעשות צדק היתר דוקא, וכמו שכתבו כמה עולות בזה, ע"י דבריהם.

ובזה הנני דוש"ת וחותם בכל חותמי ברכות,

יצחק יעקב ווייס

דאף אם הקנין אינו מועיל עפ"י דינא דמלכותא, יוכה עפ"י קנין המועיל צדינינו.

כז) ב' לענין שבת:

הנה אם מנהלי העסק המה נכרים, וכרגיל שגם בין בעלי המניות יש נכרים, נראה בפשיטות דשרי, מטעם דאיתא (באור"ח סי' רמ"ה סעי' ד') דיכול ישראל לתת לנכרי מעות להתעסק בהם, ואעפ"י שהנכרי נושא ונותן בהם בשבת, חולק עמו כל השכר בשוה, מפני שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה שנאמר שהא"י עושה שליחותו, וכן אין העסק ניכר ממנו הוא שהי' שייך מראית עין, ומטעם דהוי שכר שבת בהצלה, ועיין מש"כ כיוצא בזה בספרי מנחת יצחק (ח"א סי' ע"ב), ויותר מזה מצואר בר"ן הוצא ברמ"א (שם סעי' א') בשם וי"א עיי"ש, וא"כ כמו כן בנדון המניות, אף שכל בעל מניות שותף כפי ערך המניות, מ"מ כיון שיש ג"כ שותפים נכרים, וגם מנהלי העסק המה נכרים, ואין המלאכה מוטלת על ישראל, ואין העסק ניכר ממנו הוא, והא"י אדעתא דנפשי' עמיד, ליכא בזה משום לתא דשבת.

כח) ובל' זה אם אין שם בהמות העושים מלאכה בשבת, דצנוגע לאיסור של שביעת בהמתו לא מהני מה דהא"י אדעתא דנפשי' עמיד, דמ"מ אין חלק לישראל שובת בשבת, כמצואר צ"י (קוס"י

סימן ב

אם יכולין לעשות אימרא של מתכת סביבות הנקבים שקושרין שם הציצית, ובטלית של צמר גפן ובנפיה של משי, או של עור, איזה ציצית יש לעשות

ב"ה, מנשטער תשכ"א לפ"ק.

נשאלתי אם יכולין לעשות אימרא של מתכת סביבות הנקבים שקושרין שם הציצית.

א) תשובה, הנה הגם שלא ראיתי נוהגין כן, אבל מעיקרא דדינא נראה דאין חשש, ובהיותי בזה אקדים מה שראיתי בספר חזון איש (ה'

ציצית סי' ג' אות ל"ג), שכתב וז"ל, יש לעיין בזה של צמר גפן וכנפי' של משי, דמין כנף פוטר, איזה מקרי מין כנף, משי או צמר גפן, ואפשר דבזה צדיק צמר או פשתים דוקא, וכן היא של צמר גפן וכנפי' של עור, אפשר שאין צמר גפן פוטר עכ"ל. והנה הגם שלענ"ד כוון להאמת, אבל חידוש מה שלא הביא מהמצואר צבית יוסף (או"ח קוס"י י"א), שהביא שם

נב

חשב

סימן סב

האפוד

סימן סב

עוד להרב הגאון הנ"ל שליט"א.

אחד"ש כדרי"ג שליט"א. יקרתו הביעני שנית וכו' מודיע
אשר ח"י"פ שהסכימה דעתנו לדעתו שמוחר
להשתמש בחזית שמן ישנית ע"י נקיון הרגיל בבחי הזיקוק,
מ"מ ראונו להקפיד שיתנו השמן בחזית חדשה, משום
מיגדר מילתא, כדי שיראו הנכרים עד כיצד הדבר יקרה לנו,
ואנו מתרחקים מהשם רחוק של תערובת, ויהי גם המירחת
מלחם יותר גדול. והנה אם אפשר להקפיד בכך ודאי מה
טוב ומה נעים וייער כחי וחילו.

ובדבר אשר נסתפק כדרי"ג אם הקונה מניח הנקרא
חלקיט, ובלשון מדינה זו שערס, והחברה עובדת בשבת
ויום טוב, או עוסקת בחמץ בפסח, או חברה שעסקה ברצות,
ואמנם החברה רוצה נכרים אם מותר לישראל לקנות
חלקיט מחברה כזו, ואינו נלכד בחסורים שיש בה. וראונו
כדרי"ג שליט"א לשמוע גם מה שיש צאמתחתו בדבר הזה.
הנה על מדוכה זו כבר ישבנו כמה פעמים עם הרבנים
הגאונים חברי הבד"ץ שליט"א. ואמנם נהיה עלמא
להקל בזה, וכמה וכמה אנשים אשר זה כל עסקם, ומקופיא
עוסקים בזה רובם, ויש לנו לחפש עליהם זכות וכח
דחירתא עדיף. וכן אודיעו אשר לפני שנים מספר דחי
בדבר לפני הגאון שר החורב מעשעצין שליט"א, והראה
לי תשובה הגאון מו"ה יחזקא איעינגא ז"ל בספרו ש"ח
מכרי"א הלוי ז"ל ח"ב סי' קכ"ד כי גם מתבאר הדבר קצת.
ועכשיו כאשר בא מחצו של כדרי"ג שמחי עיוני בדברי
הספר הלז, וראיתי בו יסוד חזק להיתר, ולפי שאין הספר
מאוי כל כך אעתיק חורף דבריו בקולור. וז"ל שם עיר
נאדורונא נמכרה להבאדענ-קרעדיט-אנשטאלט, והעוסקים
והמפקחים שם המה נכרים, חלל גוף העיר היא של אותם
אנשים בעלי החלקיט, והרבה חלקיט המה תחת יד יהודים,
וכל ההכנסות מתחלקות בין בעלי החלקיט, ונסתפק מע"כ
כי נמלא שם בית עישים שם שבר אם יש בזה חשש חמץ
לאחר"פ, ע"כ העתק השאלה שם.

וז"ל שם צאמלע תשובתו, ובני"ד הדבר ידוע שאין לבעלי
החלקיט שים זכות וכה למכור החמץ או לצערו,
דגוף התנהגות העסקים היא על פי המנהגים המפקחים
לנוצח העסק על פיהם ילאו ויצאו כל עניני עסקיהם, וכיון
שלא הי יכולים לבער החמץ ממילא לא עברו צד"י, ומאחר
שלא עברו בעלי החלקיט צד"י לא קנסו אותם חז"ל לאסור
החמץ לאחר"פ וכו'. ומעתיק מכרי"א הלוי שם לדוגמא דברי
הגד"י מהד"ק לו"ה סי' כ' לענין גזל חמץ ועבר עליו
הפסח דמותר בהנאה לאחר"פ הואיל והגזל הי' אנוס.
וכתב תו ואע"פ שהאחרונים שם חלקו על הגד"י יעוין
במק"ה סי' תמ"ה אות ט', הוא משום שהיתה אפשרות
שהאנוס יסתלק בפסח, משא"כ בני"ד דא"ל כלל בשום אופן
שיגיע החמץ לבעלי החלקיט, כי אין להם שום מעט ומשא
בגוף העסק, רק שנותנים להם חלק בריוח וכן בהפסד,
חלל אין להם יד ושם לא בקרקעות ולא במעלעלין ואין
עליהם שום חובת ציבור, ולא עברו צד"י, ואין מקום לקנוס

אותם כי לא עשו שום איסור, ממילא לא נאסר החמץ
לאחר"פ עכ"ל.

תו מפלפל מכרי"א הלוי שם אי לא נימא כיון שאם יהי
הפסד בחמץ יפסידו בעלי החלקיט הכי החמץ
באחריותם, והי' נהם למכור החלקיט לפני הפסח, ודוחה
דבר זה מתרי עממי, חדא דאם נאסר דגוף החמץ אינו של
בעלי החלקיט גם הבתים והחזרות אינם שלהם, והרי מקבלים
אחריות על חמץ של נכרי ברשות אינם עליהם שום
חייב למכור, ועוד דעתו שם שכל שאינו מחויב צביעור
אינו מחויב גם למכור. והיינו על פי דברי הרש"ל צח"ט
פסחים דף י' ע"ב ד"ה דבממוני שכתב דצמקוס שאי
אפשר לו לצער בגופו גם בממוני לא אטרחו בו רבנן ירוש"ש.
ומסיק המכרי"א הלוי דאף דדיון זה דכבר צפי נחש הוא
איבעיא דלא איפשטא, מ"מ לפי מה שהכריעו הרמב"ם
והטור סי' תל"ח לחזק בין ביעל ללא ביעל, אי"כ גם בני"ד
נענין חמץ שעבר עליו הפסח הוה ספיקא דרבנן ולקולא,
דכי דא"ל לקיים המצוה בגופו, אמרינן דגם בממוני
לא אטרחו בו רבנן. עוד מסיק להחיר מחמת ציטול ברוב
משום ידיע דרוב החלקיט הם תחת יד נכרים. וז"ל בסיום
התשובה ולכן הדבר צריך דאין בזה שום חשש כלל ומותר
החמץ בשחי, עכ"ל.

הנה חזינו דעתו דמכרי"א הלוי ז"ל דלענין חמץ שפער
עליו הפסח אין לחוש כלל בחברה כזו, ואע"פ שיש
מיעוט חלקיט בידי ישראל. ודעתו גם להלכה ולמעשה שלא
להחמיר למכור חלקו, ואע"פ שזכר ישנן כמה סברות
להחמיר. ומשמע דארכב"י אחרי רכשי חדא מעטס אונס
דמאי חית לי למיעבד, ועוד מעטס דאין לראות כלל את
בעלי החלקיט כבעלים של החמץ רק כשותפים לריוח ולהפסד.

ואמנם אי מעטס אונס לכאורה מישך שייך בדברי הרי"ש
שהביא בצי"א בל"ה כוס"י רמ"ה לענין ישראל
ונכרי שיש להם שותפות בבכמה, דס"ל להרי"ש דכיון
דהנכרי עוסק בע"כ של ישראל חק על היהודי איסור משום
שציתת בהמהו, חלל שיש איסור בדבר כמו בכל שותפות
עם נכרי בלא תנאי משום שבר שבת, חלל לא משום שציתת
בהמתו כיון שהנכרי עוסק בעל כרחו של ישראל. ואי משום
הא הרי למעשה פסק צ"ע סי' רמ"ו דלא כרי"ש, חלל
באידיך רבנותא דמחויב להסתלק ממלקו בשבת כדי שלא
יעבור על שציתת בהמהו, וא"כ יש מקום לומר דגם בנידון
דחמץ בפסח מחויב הוא למכור החלקיט לפני הפסח.
חלל דמכרי"א הלוי ז"ל נשמר מזה בהמשך דבריו, דמאורייתא
יאל ידי חובתו צביעור, והחייב דרבנן של ציבור או מכירה
לא שמענו באונס כגון זה, כי זה דומה לכבר צפי נחש
אשר יש להקל בו.

והטעם השני של מכרי"א הלוי ז"ל שאין בעל חלקיט
שותף כלל בעסק, חלל בעל זכות בריוח, הנה
שמעתי שכן הוא הדעה של הרבה בעלי חוק ומשפט בערכאות.
ואם כנים הדברים ודאי שאין שום נידוד איסור בדבר.
ואמנם העירי ידיו הרכ"ג מו"ה שלמה ציומנארטען שליט"א
ששנים שני מיני חלקיט, יש אשר הם רשמיים צלי שום

שו"ת חשב האפוד סי' סב ד"ה ובדבר אשר נסתפק עד ד"ה ואמנם אי מטעם, וד"ה ועתה נשוב לדבר עד ד"ה ובדבר

[להג"ר חנוך דב פדווא זצ"ל אב"ד כדתיא לונדון]

מביא דברי המהר"ט להלכה.

קונטרס מראי מקומות

נג

האפוד

סימן סב סג

חשב

רעקל"א וי"ד סי' קס"ח קס"ט סעי' כ"א שמינא חש' מהרי"ע ח"א סי' קע"ז וז"ל ישראל שנתן מעות לעכו"ם להחשק בהם למחצית שטר וכלוה מהם העכו"ם לישראל ברצית אפי"פ שבעל המעות יודע כשהתנסה לישראל מי"מ שרי עכ"ל. ועיינתי במהרי"ע וראיתי בהסבר הדבר וז"ל כיון דהני זוזי משתעבדי לגברי למחצית שטר ואפי' כי ידע לא מני מעבד מלהלות והוא רואה להשכר בלא שרמא וכי עבד אדעתא דנפשי קעבד עכ"ל. והנה ודאי לישראל שיש לו אקזיטן דומה ממש לה, ועוד עדיף מיניי שאין בעל האקזיטן יודע כלל למי יתנים. והרי מאלו בדברי מהרי"ע היסור מפורש גם לבעל האקזיטן וגם לישראל הנושא ונתן עם החברה ברצית, ויאל הכל בהיתר והנה נהם לישראל אם לא נציאים הם בני נציאים הם. ופשוט שכל דבריו אינם אלא בעסק של נכרים ורק מקלח מן האקזיטן בידי ישראל חל של ישראל דהיינו שהרוב בידי ישראל אין מקום לכל אלה ההיתרים וכמו שכתב ג"כ בהדרי"ג שליט"א.

ובדבר אשר נסחפק בהדרי"ג שליט"א צפי סחימת בגולל אליבא דרש"י דס"ל שהוא כיסוי הארון, אם נחפוס לעיקר דעת ה"ז ריש סי' שפ"ב שהעתיק דעת הרמב"ן דהפירוש סחימת הארון ואפי' לפני הקבורה, או נחפוס לעיקר דעת הש"ך סי' שפ"ג אות י"א דס"ל דהכוונה סחימת הארון בקבר. הנה להלכה אין נפקותא בזה שכרי פסק המחבר בסי' שפ"ב כדעת ר"ת שהוא גמר סחימת הקבר, ואם אמנם הש"ך סי' שפ"ג אות י"א הביא דעת הב"ח לפסוק כרש"י, הרי בסי' שפ"ב אות ה' פסק בפשיטות כר"ת. ומנהג העולם להתחיל האצילות משעת קבורה ממש, וכרי זה או דס"ל כר"ת, או דס"ל כהש"ך דאף אליבא דרש"י סחימת בגולל הוא דוקא בקבר, ועיר הנהוגה במלוא שאני וכדכתב הש"ך שם אות ה'. וגסיים בדרבה משכנעם אדר מרבין בשמחה ואצרך את כהדרי"ג בשמחת פורים עם נחת וכני"ם.

אגב אליין מה דקשה לי בזה דאמרו חז"ל הדור קצלוה בימי אחשורוש הא קצלוה בלעזן בימי יהושע כתיב ביהושע כ"ד והדבר מפורש היעז בפסוק כ"ב שם ויאמר יהושע אל העם עדים אתם בכם כי אתם במרחם לכם את ה לעזור אותו ויאמרו עדים. והגוי בזה דושי"ת ומצרך אותו בכת"ם.

סימן סג

ב"ה ה' תוריש תשי"ט לונדון תצ"א.
עוד להרב הגאון הג"ל שליט"א.

יקרתו בגיעתי ותשואות חן חן לכהדרי"ג. ובדבר האקזיטן מלא עיד חתני הרה"ג מו"ה שלום פריעדמאן שליט"א תשובה בספר האלף לך שלמה סי' רל"ח וז"ל בשאלתי מהביר נתן קאליר היות כי יש לו אקזיטן מהפאצריק וולאדאווי והפאצריק מוכרם חמץ אם מחויב גם הוא לכתוב שטר מכירה על החמץ הזה והשכתי שדרך האנשים שיש

זכות התערבות בעסק ורק בעלי זכות לקבל רווחים, אין יש אשר בעלם יש נהם זכות התערבות אלא שבעלים צמיעות, כי בעסק מתנהל על פי רוב דעות. ונראה דלמעשה אין נפקותא בזה דסוף סוף אין לו דעה מעולם מיושעו, ואינו אלא מקבל רווחים. סוף דבר הכל נשמע דלענין חמץ בפסח בין לענין ב"י בין לענין חמץ לחת"כ יש לנו חילוק גדול והשקף עניו הוא מהרי"ה הכי וז"ל ושר כנ בית ים, חג נשקף עניו ואין נהחמיר כנל.

ואמנם ישנה עוד נקודה אחת לחשוב עליה, ופלא אשר מהרי"א הכי וז"ל נה נגע בזה, והוא הענין של איסור הנאה, שכרי גם חמץ של נכרי אסור בהנאה כמבואר ריש סי' תמ"ג. הנה נאחר העיון גם משום הא לא חירא, דאי משום הא שבעסק מנהג בפסח ומיכרים חמץ, הרי נענין זה ישנם ההיתרים הכי. האחד, שאין צע האקזיטן שותף בגוף בעסק כסדרת מהרי"א. והשני, שהוא אונס גמור כי אין צידו לעבד, ואי משום דלוקח מן הרווחים, הרי אפי' המוכר חמץ בידי הדמים מותרים צדיעה, וכמבואר בסוסי' תמ"ג, ולדעת הרבה פוסקים הדמים מותרים אף למוכר, עיין בחוות יאיר סי' מ"ו וסי' מ"ח. ואף האוסרים למוכר וכמבואר שם ב"י ובמג"א אינו אלא מדרבנן מעטס קנס, ובדאי בגווגה דידן שאין מקום לקנס, לכרי"ע הדמים מותרים ואף למוכר.

ועכשיו לענין איסור שבת, שהעסק מתנהל בשבת, בזה ודאי שאין שום איסור. לפי מה שכתב הר"ן מנבא ברמ"א סי' רמ"ז סעי' א' דצמקום שאינו מוטל על לישראל לעבד כלל נגד מה שהנכרי עובד בשבת, והנכרי אדעתא דנפשי קעבד, אין שום חשש איסור, רק שיעול הכריוה צהלטה. והרי כל הא איתא בחברת אקזיטן. ומה שיש להשוה הוא רק אם עושים מלאכה צהמית ומשום שבתה צהמית, ובלאיתא סוסי' רמ"ז. והנה גם בזה אי נימא כסדרת מהרי"א הכי, דאין בעל האקזיטן שותף בגוף בעסק, הרי הדבר פשוט להיתר. וגם בלא"ה הרי ב"י סוסי' רמ"ה מביא בזה דעת הרי"ש להתיר אם נשתתף בכר, לפי שהנכרי עושה מלאכה צהמה בעל כרחו של לישראל, וכמו שהבאתי כבר למעלה. והריצ"ש מותר בכרי"ג בכל שותפות לא דוקא שותפות של אקזיטן, ואם כי בזה נפסק ב"ש דלא כותבי וכי"ל עכ"פ יש לנו עמוד גדול לסמוך עליו בשותפות של אקזיטן. וגם אין לימר שלכתחלה יש לו להתנות, כי באקזיטן אין שום מקום לזה כמובן.

ועתה נשוב לדבר צענין רצית אם אין בעל האקזיטן נלכד במה שהעסק לוקח רצית ונותן רצית. ואוסוף עוד ספק אם אין — מלד זה שמקלח האקזיטן המה בידי ישראל — איסור רצית על ישראל שנושא ונתן ברצית עם פסק הדין. ונימא עובא בלא שכל הבאקזיטן המה חצרות כאלה, ויש תמיד מקלח מן האקזיטן בידי ישראל. והנה גם בזה אי נימא כסדרת הכי"ל שאין בעל האקזיטן שותף בגוף בעסק אין שום חשש איסור לא על בעל האקזיטן ולא על הנושא ונתן עם החברה.

מיהו אפי' אם לא נימא הכי, ונימא שבעל האקזיטן הוא שותף בעסק, מלאחי לענין רצית היסור מפורש בזה

אגרות משה יורה דעה משה צנ

סימן סג

בדבר באנק של שומרי תורה איך ינהגו בהלואותיהם

ח' כסלו תשל"א.

מע"כ ידידי הנכבד מאד מגזע תרשימים וגדולים בר אוריין ויר"ש באמת מהר"ר יהושע מאיר פרישוואסער שליט"א.

הנה ענין היתר עיסקא הוא שהלואה אם יאמר שהפסיד לא יהיה נאמן אלא בעדים כשרים ואם יאמר שלא הרויח או שהרויח רק מעט לא יהיה נאמן אלא בשבועה הרי לא טוב לפני באנק שהוא עסק להלוות לאלפים אנשים וגם לאינם שומרי תורה ואף לנכרים שיהיה היתר עיסקא כללי, דהא יש חלוק בין לזה לזה דיש מי שנאמן בשבועה ויש מי שאין להאמינו בשבועה דצריך להתנות עמו שלא יהיה נאמן אלא בעדים כשרים, ואף עדים כשרין כשהיה נוסח כללי תלוי במקום פומבי הרי אי אפשר לומר למי שיאמר שהפסיד ויביא עדים שהם ידועין לחשובים במדינה לומר עליהם שאינם נאמנים משום שהם נכרים או יהודים שאינם שומרי תורה, ואף אם יהיה כתוב בהנוסח מפורש שיהיו כשרים ע"פ דין התורה יהיה חשש איבה שהרבנים יאמרו שאין נאמנים, ואסור לגרום ח"ו שיהיה איבה דתרי הרבה דברים הקלו משום חשש איבה, ומשום דרכי שלום, ואין לסמוך לומר שבזמן הזה אין לחוש כל כך, וגם הא אם יהיה נוסח כללי גם הנכרים יהיו בכלל ולכתוב שרק ליהודים הוא בתנאי זה ולנכרים הוא בהלואה בלא תנאי העיסקא אין לעשות בפומבי דבר חלוק בין ליום נכרים לליום ישראלים, ולכן במדינותינו לא שייך לפני באנק לעשות היתר עיסקא כללי, ואף בבאנק שבא"י שכמעט כולם הם ישראלים לא מובן לי איך עשו וכי הקארט שהוא חילוני שאינו נהג כדיני התורה גם בא"י יסכים על עדים מחללי שבת שהם פסולים לעדות אבל בלאנדאן ודאי לא שייך זה.

עוד יש לידע בענין היתר עיסקא שלא טוב לפני המלוה כשתתיהא ההלואה לעסק מיוחד כמו לקניית בתים וקרקעות, דאז אפשר שכו"ע יודעין וכ"ש הבאנק אם היה תפסד ויפטר הלוה משבועה ומלברר בעדים, וכמובן הבאנק לא ירצה להפסיד, שלכן צריך לכחוב שהלואה יעשה כל עסק שלפי האומדנא של האינשי יש להרויח לא פחות מכפלים מסך שקבעו

לריבית, שאז יצטרך הלוה לברר בעדים ובשבועה אף שאמר להמלוה שלוקח המעות לקניית בית זה דהא אפשר שהיה לו מעות לקנות הבית אך רצה שיהיו לו מעות גם לעיסקא אחרת וא"כ אפשר שהרויח בעסק אחר ויצטרך לברר בעדים ובשבועה בכל אופן כשיאמר שלא הרויח ושהפסיד אף שיהיה ידוע שהפסיד בדבר שאמר שלצורך זה הוא לזה, המארגיטש על הבית צריך שיכתבו בהשטר שהוא לחשיבות משכון ולא שההלואה הוא רק על הבית, ולא כל לזה יבין זה, שלכן אף לעשות היתר עיסקא מיוחד עם כל לזה ולזה מיהודים אין זה עצה טובה להבאנק שיהיו הדבה מאינם שומרים תורה שאם יסבירו להם ענין ההיתר יש לחוש שישקרו וישגו עדים שקרנים, ואם לא יסבירו להם הרי לא יועיל כלום.

אבל הנה אני אמרתי חרוש בענין איסור ריבית והוא לדעתי ברור לדינא, בדבר זה שרובא דרובא דאינשי מניחין מעותיהן במדינותינו בהבאנק וגוטלין הריבית שנותנין בכל באנק ובפרט באלו שנקראו סייזינג באנק ויש גם באנק שהם של יהודים, שאין עוברין על איסורי ריבית דאיכא על המלוה והלוה, משום דסתם מלוה הרי איכא שעבוד הגוף שיש על גופו של הלוה אף שאין לו כלום חיוב לשלם, וכדאיתא בכתובות דף פ"ו פריעת בע"ח מצוה, ויש עליו חיוב להשיג מעות ע"י פעולה ושאר ענינים לשלם וכשלא ישלם עבר על חיובו, ומה"ט איכא ביוון להלוה כשמת ולא פרע החוב אף כשלא היה לו ממה לשלם, שלכן איתא בכתובות דף צ"א דאמר אביי מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהן משום כבוד אביהן, והוא אף בלא השאיר האב אחריות נכסים כדכתבו התוס' דף פ"ו ד"ה פריעת, ואף שלא הניח כלום אף לא מטלטלין איכא תקלון דהרי נקרא בקרא רשע דכתיב לזה רשע ולא ישלם, והוא אף באין לו כלום דהא בב"ב דף מ"ה אמר הגמ' זה לטעם לפוסלו לעדות כשמכר שדה לחברו שלא באחריות ולית ליה ארעא אחריית והגמ' לו בעדותו הוא משום דלא ניחא דליהוי לזה רשע ולא ישלם, והא איירי בלית לו אפילו מטלטלין דהא צריך הלוה לישבע בנק"ח שאין לו כלום יותר על הדברים שמסדרין לו ואף שחיוב השבועה הוא רק מתקנת הגאונים כדאיתא ברמב"ם פ"ב ממלה ה"ב ובש"ע חו"מ סימן צ"ט סעיף א, מ"מ הא כתב הרמב"ם שם מתחלה כשכתב דין התורה כתב שאסור ליכנס לביתו לא הוא ולא שליח ב"ד אבל מחרימין על מי שיש לו ולא יתן לבעל חובו, הרי סובר דמדין התורה

אגרות משה י"ד ח"ב סי' סג (עיקר דבריו הנוגע לסוגיא היא ד"ה וזהו עד ד"ה וכן הוא) עוד אופן להתיר.

[ויש להדגיש שהיתר זה רק שייך כשאין ללוה שעבוד הגוף, ואינו מועיל למלוה.]

מ ש ה

יורה דעה

אגרות

צד

דנפסק בכבוד אב הלכה משל אב כר' נתן ב"ד אושעיא בקידושין דף ל"ב, וכן מפורש בהג"א כתובות דף פ"ו שכתב מיהו היכא דלא הניח אביהם כלום אין כופין אבל מצוה איכא משום כבוד אביהן פ"י ר"י מיהו איכא למ"ד שאינו חייב בכבוד אביו רק משל אביו אבל משלו אפילו מצוה ליכא וכן קי"ל סוף פ"ק רקידושין, וטעם הר"י נראה שהוא לטעמיה בקידושין שם בתוס' ד"ה אורו דאם אין לאב ממון והבן יש לו דצריך הבן לפרנסו משלו עיי"ש. וגם אולי דלהצילו מבזיון סובר הר"י שהוא גם משל בן, ואף שבדמ"א י"ד סימן ר"מ סעיף ח' איתא ואין חלוק בין לכבדו או לצערו דאינו משל בן, אולי הר"י סובר דלצערו שאני שהוא אף משל בן ובזיון הוא כענין צער ואולי עוד עריך מצער. וראית הרמ"א מתה"ד סימן מ' אינו מוכרח דהתה"ד איירי לענין שהאב אינו מניחו לילך ללמוד אצל רב שהוא בטוח שיזכה ללמוד הימנו ואביו אינו מניחו מחמת שיצטער כשילך ממנו שידאג תמיד, שבוה כתב דכיון דכבודו ומוראו תדויהו מצות עשה שיהיה גינהו אין לחלק ביניהו לענין שלמוד תורה שעדיף מכבוד אב דכמו כן הוא עריך ממורא וכן כתב שהוא לטעם שאין שומעין להאב לעבור אף על איסור דרבנן משום שכולכם חייבין בכבודי רכן נדרש לענין מורא, אבל לענין זה דחיוב כבוד הוא משל אב אפשר שלהציל מצער הוא גם משל בן, שכן הוא דבר המסתבר וכן הוא כשמצטער האב מרעב וכדומה נמי יתחייב הבן משלו להצילו מהצטער, והגירסא שאיכא בתוס' בלית ליה לאב ואית לכן, יש לפרש והאב עדיין ראוי לעשות מלאכה ולהתפרנס משל עצמו אך שמתעצל בזה פליגי יורה"ד סובר גם בזה שהוא משל בן, ואולי גם הר"י מודה דאין בזה חיוב על הבן אלא ממעות צדקה, עיי' בסעיף ה' דפליגי בזה הש"ך סק"ו והט"ז סק"ו אליבא דהרמב"ם, אבל כשהאב אינו ראוי שישב למלאכה שהוא הצלה מצער רעבון יסבור הר"י שהובא בהג"א לכו"ע דחיוב משל בן ואולי ליכא בזה מחלוקת כלל, עכ"פ מסקנת הג"א דפטורין היתומין לשלם משלהם הוא מטעם דסובר כהרמ"א דגם בשביל צער ליכא חלוק והוא רק משל אב כמפורש בדבריו, ואולי תא דכתב הרמ"א דליכא חלוק בין לכבדו או לצערו אינו מתה"ד כפי הציון אלא הוא מתה"א, וכן כתב הסמ"ע סימן ק"ז סק"א שהוא משום דכבוד אב הוא משל אב ולא מהבן עיי"ש.

מחרימין וכדכתב המ"מ שהוא מגמ' דמור' דף ט"ז דאמר רבא מגלן דמחרמינן, ומפורש זה כלח"מ שם דאית ליה לרבינו ז"ל דהך חרם הוי מן הדין שכתב דין תורה ואח"כ כתב כשראו הגאונים משמע ראית ליה דהך חרם הוי מדין תורה, ומה שלא הוזכר זה בש"ע פשוט שהוא משום דעתה אחרי שתיקנו הגאונים לישבע אינו נוגע זה למעשה והש"ע נקט רק מה שנוגע למעשה, ואף שהרמב"ם כתב טען שיש לו והחביא אותן מחרימין פשוט שאין צורך לטענת ברי שהוא רק ענין לשבועה וגם הא כתב הכ"מ בשם בעה"ת ששבועת זו אפילו אין המלוה בא עליו בטענת ברי שיש לו במה לפורעו אלא אפילו טוען שמא יש לו משיבועין אותו, וכן כתב בב"י ולא משמע מדבריו שהרמב"ם חולק ע"ז, וא"כ מסתבר שהדין דמחרימין שהוא מדינא נמי הוא אף בלא טען ברי, וגם הלח"מ הקשה מהמחרימין שכתב הרמב"ם כפ"א ה"ד שגובין מן הקרקע אחר שמחרימין שכתב המ"מ שהוא מתקנת הגאונים ולא תירץ שהתם הוא בלא טען המלוה ברי שיש לו והכא שהוא מדינא הוא דוקא בטען המלוה ברי, אלא ודאי אין צורך שיטעון ברי לחייב להתרים, וכוונת הרמב"ם במש"כ טען שיש לו הוא שטוען לב"ד שיחרימו מחמת שחוששו שמא יש לו דמעצמנו לא נחרים דאולי מאמין לו הלוה וזה לא הוצרך לכתוב בפ"א משום דהתם שאיירי שיש לו קרקע לגבות והשבועה היא לענין לגבות מהקרקע וסתם אינשי תא אית להו נשים שהיא משועבדת לכתובה שלכן אף שהוא אינו חוששו שמא יש לו, יש להתרים בשביל החשד שלא להפקיע שעבוד הכתובה, ואף אם שעבוד הכתובה קדים תצטרך לילך בדינא ודינא לטרוף בחזרה מהמלוה, לכן מחרימין אף בלא תביעת המלוה שנחרים, אבל כפ"ב שאין להלוה קרקעות לגבות ולא הוי צורך תחרם אלא להמלוה בלבד לכן מצריך הרמב"ם שיתבע המלוה שיחרימו הב"ד משום שחוששו אבל מעצמנו לא נחרים.

עכ"פ כיון דמחרימין מדין התורה כשאומר הלוה שאין לו לשלם הרי בלית ליה ארעא אחרייתי וראי עשו כרין וזחרימו אף אם לא תבע המלוה שיחרימו מצד הלוקח שהבע"ח יגבה ממנו כשאין לו מעות ומטלטלין ומ"מ נקרא לזה רשע ולא ישלם, והוא מטעם החיוב שעליו לפרוע שהי"ל להשתדל בכל הכחות לשלם אף בעבודות קשות וכשנתעצל בזה נמצא שעבד על חיובו גם בלא אונס, ומה שליכא מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהן משום כבוד אביהן כשלא ירשו ממנו שום ירושה הוא משום

תהו סתם מלוה שבתורה ובגמ' ובכל מקום שהוא עושה חיוב על גוף הלוה שישלם ואין תלוי

אגרות יודה רעה משה צה

כלל אם יש לו ממה לשלם או אין לו לשלם נעשה עליו חיוב זה ונקרא רשע כשאינו מקיים חיובו, והוא שעבוד הגוף שיש על הלוח שזהו העיקר ושעבוד הנכסים בא מזה, ועין בר"ן כתובות דף פ"ו ד"ה המוכר שט"ח מש"כ בשם ר"ת טעם על שהמוכר שט"ח לחברו יכול למחול אע"פ שמכירתו הוא מדאורייתא לפי ששני שעבודים יש לו למלוה על הלוח שעבוד גופו של לוח שהוא מחוייב לפרוע והוא עיקר השעבוד ושעבוד על נכסיו אם הוא לא יפרע מדין ערב ושעבוד הגוף שיש למלוה על הלוח לאו בר מכירה הוא הלכך אינו נמכר אלא שעבוד נכסים בלבד וכיון שמחל פקע שעבוד הגוף וממילא פקע שעבוד נכסים שאינו אלא מדין ערב, הרי מפורש שמלוה הוא דבר המחייב את הגוף לפרוע, וממילא גראה שרק בסתם מלוה שעושה חיוב תשלומין על הלוח נאסרה בתורה מליקח ריבית אבל מלוה כזו שאינו עושה שום חיוב על גוף האדם לשלם שאף שיש לו ממון הרבה אין על גופו שום חיוב לשלם וליכא עליו העשה דתשלומין ולא יהיה רשע כשלא ישלם לא נאמר ע"ז איסור ריבית, וכן הוא ענין הבייניק שבמדינתנו באמריקא שגוף הבעלים של הבייניק אינם מחוייבין כלום לאלו שהניחו מעותיהם בהבייניק אף אם יודמן שלא יהיה בהבאנק מעות לשלם, שלכן ליכא איסור ריבית אף כשהבאנק הוא של ישראל, ואם גם בלאנדאן הוא כן ליכא איסור ריבית על מה שהקאמפאניע דאיןשורענס שלכם נותנין רבית לאלו שלקחו איןשורענס אצלכם עבור המעות שנתנו לזה.

אבל טעם זה אינו מועיל להתיר ללוות מהבאנק כשהוא של ישראלים אם הלוח הוא איש פרטי שיש עליו שעבוד הגוף והעשה דפריעת בע"ח לשלם, ואף אם הוא קאמפאניע אם הבאנק המלוה רוצה דוקא שגם בעלים דהקאמפאניע עצמן יתחייבו מחמת שעסק הקאמפאניע לא כל כך בטוח, אבל להלוות לקאמפאניעס כפי הסתם שבפה מדינתנו שאין הבעלים מחוייבין בעצמן לשלם ליכא איסור ריבית, ואם גם בלאנדאן הוא כן תוכלו להלוות מקאמפאניע דאיןשורענס שלכם לקאמפאניעס אחרים גם בסתם, ואם בלאנדאן אינו כן בסתם הלוואות אלא שאיכא חיוב גם על הבעלים בעצמן שלא כבאנק אמריקא יש להתנות בפירוש בשטר הלוואה שאין החיוב בתשלומין אלא על עסק הקאמפאניע ולא על הבעלים עצמן, ויש עצה גם להלוות לאיש פרטי כשלוה לבנין בית שנקרא מארגיטש היינו להתנות בשטר הלוואה שאין על גוף הלוח שום חיוב תשלומין אף לא למצוה בעלמא וכל

החיוב הוא רק על הבית לבר, וכמובן באופן כזה לא יהיה אפשר לכם לעשות הלוואה אלא כשהבית הוא שוה למוכרה יותר הרבה מסך המלוה שאו אין צורך לגביית המלוה לשעבוד הגוף ושעבוד שאר הנכסים, אלא יהיה די בבית זה שעשו המארגיטש עליו.

ואם בלאנדאן ליכא ענין זה דקאמפאניעס אלא גם הבעלים חייבין בעצמן הרי ליכא היתר זה ותצטרכו לעשות עם ישראלים היתר עיסקא עם כל יחיד ויחיד ולהסביר להם ענין היתר עיסקא, אף שלא טוב להעסק כדלעיל.

וכן הוא בדבר החברות מנכסי דלא נידיי אם השעבוד הוא רק על הנכסים שיש להקאמפאניע ולא על הנכסים של כל יחיד ויחיד בעצמו ליכא איסור ריבית, ואם השעבוד הוא גם על הנכסים של כל יחיד ויחיד בעצמו שזה בא בהכרח מחמת שכל יחיד ויחיד ג"כ הוא מחוייב בתשלומין איכא איסור ריבית אם המלוין הם ישראלים, ולכן בהלוואות שתלו אתם מהיום ולהבא הרי תוכלו לעשות כן, אבל החובות שנעשו מזמן קדום ע"י הבעלים הראשונים קודם שקניתם שנקראו באנדס אם נעשו הבאנדס באופן שגם מנכסי הבעלים עצמן יוכלו לגבות ובאופן זה הוא גם עתה אחר שנעשה שלכם שנכסים הפרטים של כל אחד ואחד משועבדים להם, תצטרכו לשנות באופן שהשעבוד יהיה רק על נכסים השייך להקאמפאניעס שלכם.

וכן הוא ענין הקאמפאניעס של החמשה שותפין עצמן שיש השייכים רובו לאחד ומקצתו לעוד שנים ויש שכולו לאחד וגם יש בעלים אחרים וצריכין לפעמים ללוות קאמפאניע אחת מאחרת, דההיתר הוא דוקא כשהבעלים עצמן לא יתחייבו בכלום אלא אותה הקאמפאניע בכספיה וקרקעותיה בלבד, וכן אי"א להאנשים הבעלים עצמן להיות ערביין, לא סתם ערב וכל שכן לא ערב קבלן אלא רק הקאמפאניע לבד תוכל להיות ערב אף ערב קבלן בין להלוואות מבנקים אחרים בין להלוואות שעושים הקאמפאניע של השותפין זה מזה, ויש לידע שלהלוואות שעושים החברות של השותפין עצמן זה מזה לא יועיל היתר עיסקא שהרי ידוע להם הריחות וההפסד ולא שייך להצריך שבועה ועדים.

הבאנק של ישראל שכתבתם לדוגמא שמעות שלו יש שם רק מאה אלף ומעות אחרים יש שם

סימן סד

**בענין מעות נכרים שמישים בבאנק
להלוותם בריבית והאחריות הוא על
הנכרים אם יש בזה איסור להלוות
לישראל בריבית**

ז' שבט תשל"א.

מע"כ ידידי הנכבד מאד מגזע תרשימים וגדולים
בר אוריין ויר"ש באמת מהר"ר יהושע מאיר פריש
וואסער שליט"א.

בדבר מעות הנכרים שמישים בבאנק ובחברה
לבטוח והבאנק והחברה להכסוח מלוים אותם
והאחריות להלוות הוא על הנכרים בעלי המעות
שקצתי במכתבי הראשון וזה נוגע יותר למעשה
למע"כ הרמה. ואבאר זה עתה בעזרה ש"י.

הנה בב"מ דף ס"א איתא אמר רבא טעם על
מה שנאמר יציאת מצרים בריבית אמר הקב"ה אני
הוא שהבחתני במצרים בין טפה של בכור לטפה
שאנינה של בכור אני הוא שעתיד ליפרע ממי שתולה
מעותיו בנכרי ומלוה לישראל בריבית. ופרש"י מלוה
מעותיו לישראל בריבית ואמר של נכרי הם, הרי
מפורש דאם היה אמת שהם של נכרי מותר לישראל
להלוותם בריבית, והקשו התוס' ע"ז דכיון דישאל
הוא המלוה ואין ללוה עם הנכרי כלום דהא אינו
יודע אותו כלל איך מותר. ותירצו דלפ"מ שנביא
ראיה לקמן ישראל שיש בידו מעות נכרי והם
באחריות הנכרי מותר להלוותם בריבית אתי שפיר,
וכוונתם להירושלמי שהביאו התוספות בדף ע"א ד"ה
כגון שמסיק זה הכלל כל שהוא באחריות ישראל
אסור באחריות נכרי מותר. ומפרשי שקאי גם על
הדין דלעיל מזה דאמר מעותיו של נכרי שמופקדין
ביד ישראל אסור ללוות ממנו בריבית מעותיו של
ישראל שמופקדין ביד נכרי מותר ללוות ממנו בריבית.
דאין זה דבר מוחלט אלא משום שמסתמא האחריות
דהלואה הוא על הנפקד שהוא המלוה אבל אם
התנו שיהיה אחריות להלוואה על המפקיד הוא איפכא
שמעות של נכרי המופקדין ביד ישראל מותר ללוות
ממנו בריבית ומעות של ישראל ביד נכרי אסור, וכן
קאי גם על הרישא דישאל שמינהו נכרי אפוטרופוס
או סנטר מותר ללוות ממנו בריבית ונכרי שמינהו
ישראל אפוטרופוס או סנטר אסור ללוות ממנו בריבית.
שג"כ אינו דין מוחלט אלא שמסתמא האחריות אינו
על האפוטרופוס והסנטר אלא על הבעלים שמינהו

מאתים פעמים, הנה תלוי זה בהאחריות דאם האחריות
הוא על הישראל בעל הבאנק נחשבו כל המעות
שבבאנק שלו ואם אין האחריות על הבאנק הו' בעלי
המעות המלוים והבאנק הוא רק שליח שלהם, והעיקר
למעשה הוא להנהיג כדלעיל.

ובענין שבת הנה אלה ק"פ הנכרים פקידי שדה
שמוכרים תעודות אחריות של אינשורענס וגובים
מהם הממון מכיון שאין להם שעות קבועות וימים
קבועים הם עדיפי מקבלנים ורשאים לעבוד כמכירת
תעודות האינשורענס מתי שירצו.

ו"ב המשרדים אשר הנידון בימי החורף בתחלת
השבת וכן ב"ט, אין זה היתר מה שהמנהל העסקים
שהוא נכרי יש לו גם חלק מהרווחים דגם שותף
נכרי כשהוא מחוייב לעבוד בשבת אין מקום להתיר,
דלא שייך להתיר אף לה"א בש"ע סימן רמ"ה סעיף
א' ברמ"א דמתיר בשותף נכרי כששניהם עוסקים
ביחד כל ימי החול ובשבת עוסק הנכרי בעצמו אלא
כשעוסק ברצון עצמו, ולא כשהוא מחוייב לעסוק
בשבת, ואף שבכה"ג איתא בסימן רמ"ד סעיף ו'
ביהודי הקונה מכס ומשכיר לו א"י לקבל מכס בשבת
מותר אם הוא בקבולת דהיינו שאומר לו לכשתגבה
מאה דינרין אתן לך כך וכך, הא שם נמי בעצם הוא
אסור כיון שמוכרח לגבות גם בשבת רק שהתירו
בעסקים גדולים בקבולת כזה משום דאי לא שריית
לו אתי לידי איסורא דאורייתא משום דאדם בהול
על ממונו כדאיתא בס"ז סק"ז ומג"א ס"ק י"ז, וזה
ליכא כאן שנוגע זה רק לימים טובים שאין בזה
הפסד כל כך להיות בהול בשביל זה, וגם אני רואה
ממכתבכם שאינכם רוצים בהיתר דחוק אלא בהיתר
ברור.

אבל מה שכתב מע"כ שפקידי השדה עצמן יכנסו
להאפיס של המשרדים לענות על השאלות הבאות
ע"י הסעלעפאן, זה יש להתיר שהרי ממש עבדי
אדעתא דנפשיה, אם המשרדים אינם במקום יהודים
או שלא ידוע שהוא של פרישוואסער כלל שלא יהיה
איסור מצד מראית עין.

והגני יידים מוקירם.

משה פיינשטיין

קסג

תשובות

יורה דעה סימן קכג - קכד

קובץ

אכן לאסור משום זה לחדוד מכיון שיש לו חלק בהעסק, והעסק עובד בשבת נראה דמכיון דחלקו לא מקנה בעלות כזו שיהיה בידו למחות או לשנות את הדבר, הרי אין לאסור בשביל זה.

ואשר לחילול שבת, אם יש כאן ענין שכר שבת, אין הדבר מפורט ובהבלעה מותר ליהנות משכר שבת. אולם לכתחילה הרי זה תלוי כמו לענין ריבית אם החילול שבת מתרבה בזה בודאי יש כאן איסור לפני עיור.

סימן קכד

בעניני רבית והיתר עיסקא במניות ובנקים

שאלה

א. במקרה ויש לבעלי המניות זכות הצבעה בעניני הבנק אבל הוא זכות מוגבלת הזכות הזו היא רק לבחור בחבר ההנהלה של הבנק לאיזה זמן מסויים וזאת זה אין להם דיעה בהנהלת הבנק האם חשיב בעלי המניות כבעלים של העסק.

ב. את"ל דחשיבי בעלי המניות כבעלים בבנק האם מ"מ מותר להפקיד מעות שם ולקחת רבית מהבנק כיון שאין להבעלים עצמם שיעבוד הגוף לשלם החוב אלא הוא בערבון מוגבל.

ג. הקונה בית ומקבל משכנתא מבנק של ישראל בהיתר עיסקא ומצוי מאד שתוך איזה ימים הבנק מוכר החוב לבנק של נכרים, והנכרים אינם יודעים שהחוב הוא ע"פ הי"ע האם אין בזה איסור רבית.

ד. המנהג הוא שבשעת המתן מעות משלם המקבל הכסף לפי מספר ימים דאיתו יום עד יום ראשון של החודש הבא האחרונים שהוסכם ביניהם, ושלא לא יהיה רווחים ואפי' אם נימא דהוא על תנאי שאם לא יהיה רווחים יוחזר הכסף למקבל שמה ה"ל רבית ע"מ להחזיר.

ה. בעיקר הית"ע של הבנקים שהבנק אינו מרשה למקבל שיהיה מונח אצלו שמר העיסקא הואיל וזה בניגוד לחוק ואף הבנק עצמו אינם אוחרים בשמור זה האם איכא למיחש בזה שיבא לידי מכשול כהתיא דיו"ד קע"ו סע' כ"ד.

תשובה

ערב שנת השמיטה תשס"א

כבוד ידידי הגאון הגרש"פ כהן שליט"א

הי נועם ה' עליו ועכא"ל

בדבר שאלותיו בענין רבית:

בעלמא כי למעשה משיירין לעצמן יותר מהרוב שלא שייך שיאמרו דעה בזה, עיי"ש שהאריך בזה.

ב. באג"מ יו"ד סי' ס"ג לדעתו ברור לדינא שדבר זה שרובא דרובא דאינשי מניחין מעותיהם במדינותינו בבנק ונוטלים רבית, ויש גם בנק שהם של יהודים, שאין עוברים על איסור רבית משום דסתם מלוה הרי איכא שיעבוד הגוף שיש על גופו של הלואה אף שאין

א. מילתא דפשיטא היא דהבעלים הם אלה שאצלם רוב המניות, והלום ראיתי שכבר הורה זקן באג"מ אהע"ז ח"א סי' ז' בנוגע לענין שבת וזל"ש פשוט שאין להחשיב את הקונים "שערס" לבעלים שאין להם שום דיעה במסחר ול"ד לשותפות במקצת שיש לו דיעה כבעלים ומה שלפי תנאי הסכמה יש לבעלי ה"שערס" דעה בחירת פרעידענט הוא רק פטומי מילי

קובץ תשובות ח"ג סי' קכד שאלה אות ב ותשובה אות ב
[להגרי"ש אלישיב]
בהנ"ל.

קסד

קובץ

יורה דעה סימן קכד - קכה

תשובות

לו כלום חייב לשלם ולהשתדל לפרוע חובו, אבל הלוואות לקאמפאניס אין על הבעלים שוב חיוב לשלם ולא נאמר ע"ז איסור רבית עיי"ש. מ"מ אם המדובר הוא בנק (ע"י שו"מ מהדו"ק ח"ג סי' ל"א ומנחת פתים יו"ד סי' ק"ס) המיקל בדבר יש לו על מי לסמוך.

ג. ממ"נ אם מכירת החוב לנכרים היא שלא בידיעת הלוה ה"ז כאילו מוסר ממון ישראל לנכרים, שהנכרים הלא יגבו ממון של ישראל שלא כדון, ואם הודיע מראש שהיכולת להבנק למכור את החוב לנכרים ה"ז כאילו מלוה כסף לישראל ע"מ שישלם רבית לנכרי אם המלוה ירצה בכך.

ד. גם אם יהיה רווחים הלא בטרם הרויח לא שייך שהנותן יקבל רווח והר"ז דומה למלוה שהשכיר בית להלוה ועדיין לא הגיע זמן פרעון השכירות והוא מלוה לו ע"מ שישלם לו תיכף על אף שהשכירות אינה משתלמת אלא בסוף.

ה. מכיון שהדבר ידוע שכל עסקיהם עם הלוקחים היהודים היא עפ"י הית"ע אין זה דומה לההיא דיו"ד קע"ז.

חותם בברכת השל' וכו'

יוסף שלום אלישיב

סימן קכה

היתר עיסקא

וע"ד היתר עיסקא, לפי הנוהג שהנותן לוקח את הרווחים בתחילה, וא"כ אליבא דאמת המקבל לא מקבל את סכום הלוואה במלואו כגון ראובן הלוה לשמעון אלף ל"י בהיתר עיסקא, ולמעשה הוא מקבל 950 למשל, וא"כ לכאורה יש לסדר את שטר היתר

עיסקא על אותו סכום שקיבל באמת והרווחים יקבל מפלגא פקדון היינו מ-500 ל"י והשאר מלוה וזה שבשטר [שמוסר להנותן] השטר כתוב וחתום על אלף ל"י, החמישים העודפים הם על חשבון הרווחים במקרה הריווח ואם לא יהיה יחזיר לו רק הקרן.

הצעת נוסח היתר עסקא

נעשה ונגמר בינינו הח"מ... ובין האנשים הלוויים, המלוויים והמפקידים כסף או שוה כסף באוצר מד"י (בבנק ישראל ובכל סניפיו) כי כל עניני הכספים וכל העסקים שעוסק/ה בהם הן מה שיתן לאחרים והן מה שיקבל מאחרים להתעסק בהם, אשר יש עליהם חשש איסור רבית דאורייתא או דרבנן, יהיה הכל בתורת עסקא, היינו למחצית שכן והפסד, אחרי ניכוי סכום המפורט ביורה דעה סימן קע"ז סעיף ג' למתעסקים בעד טרחם.

המקבל לא יהא נאמן לומר שהיה איזה הפסד במעותיו של הנותן אלא על ידי שני עדים, כשרים ונאמנים, ועל הרייח לא יהא נאמן המקבל אלא בשבועה חמורה, אולם בידי המקבל להשתחרר משבועה אם יתן להנותן על חלקו ברייח סכום לפי התנאים המקובלים בבנקים, וזה לפי תקנת היתר עיסקא שתיקן מוהר"ם ז"ל והסמ"ע [הובאו דבריהם בחכמת אדם כלל קמ"ג].

כמו כן הנני מחליט שאם מאיזה סיבה לא ידע המקבל או הנותן ענין העסקא או שלא ידע כלל מה הוא עסקא יהיה גם כן נוהג בו עסקא, ויחולו תמיד על שני הצדדים כל הזכויות והחובות הנובעות מכח תנאי העסקא הנ"ל, וכל מי שנותן כסף או שוה כסף לאוצר מד"י (לבנק ישראל ולכל סניפיו) או נוטל כסף או שוה כסף מאוצר מד"י (מבנק ישראל) הן בתורת מלוה והן בצורה אחרת שיש בהם חשש רבית הוא רק על פי התקנה הנוכרת היינו על פי עסקא, וכפי האמור לעיל.

כל זה הוחלט על ידי... ואני כותב זאת לזכרון. ובזה אני מפרסם גלוי לכל את ההחלטה ואת התקנה הנ"ל.

יום... חתימה...

תרגומי הלעז שבספרות השו"ת

corporation	אנשטאלט
shareholders	אקציאנערן
bank notes	בילעטין
board of directors	דירעקטאריען
promissory notes	וועקסעלין
interest	צינזען
cashier	קאסירער
exchange rate	קורז
state bonds	שטאטס-בילעטין
savings bank	שפאָרקאסע

שבת

... בבית ד' ...
שע"י מפעל 'שבת'
במסגרת השבועי ללימוד בעיון
חבורות המשתתפות

ביהמ"ד עטרת יהושע Chicago הרה"ג יהושע העשיל אייכענשטיין שליט"א	ביהמ"ד דלוצק-טעלימר- וויט רד. Toms River הרה"ג יעקב פאסקל שליט"א	כולל ד'היוסטן Houston הרה"ג מנחם ברסלר שליט"א	ביהמ"ד אבי עזרי Brooklyn הרה"ג ישראל מרדכי גליק שליט"א
ישיבה עטרת שמואל Waterbury הרה"ג חיים ברנשטיין שליט"א	לינק כולל Los Angeles הרה"ג מרדכי לבהר שליט"א	ביהמ"ד היכל התורה Melbourne הרה"ג משה דאננעבוים שליט"א	אגודת ישראל ד'אדיסון Edison הרה"ג הלל פלדמן שליט"א
ביהמ"ד עמק תפלה הארנוסטייפל Toms River הרה"ג מרדכי דב סעקולא שליט"א	ק"ק לב אבות Lakewood הרה"ג דוד מגיד שליט"א	כולל ד'וואשינגטון רבתי Silver Spring הרה"ג יצחק גרוסמן שליט"א	קהילת אהלי יעקב-לייקוואוד Moscow הרה"ג בצלאל צבי מאנדעל שליט"א
ק"ק פיין ריווער Lakewood הרה"ג יהודה ארי' לאווי שליט"א	כולל לוס אנג'לס Los Angeles הרה"ג אברהם מורגנשטרן שליט"א	ביהמ"ד ד'וועסט גייט Lakewood הרה"ג יוסף צימבאל שליט"א	ביהמ"ד אור החיים Baltimore הרה"ג יוסף צבי ווייס שליט"א
כולל ד'פילאדעלפא Philadelphia הרה"ג יחיאל ביברפלד שליט"א	כולל מינעאפאליס Minneapolis הרה"ג אביגדור גולדברג שליט"א	כולל ד'ועסלי הילס Monsey הרה"ג משה ראטה שליט"א	ביהמ"ד אור יחזקאל Brooklyn הרה"ג נתן נפתלי הורוביץ שליט"א
ביהמ"ד שוואבי מים Toronto הרה"ג משה ראזענבוים שליט"א	כולל סאוס בנד South Bend הרה"ג ניסן דלמור שליט"א	קהל זכרון אליעזר Cincinnati הרה"ג אברהם וויינריב שליט"א	ביהמ"ד אור התורה Silver Spring הרה"ג מיכאל פראנק שליט"א
קהל שמן למנחה Lakewood הרה"ג שאול שמחה פרידעמאן שליט"א	מרכז תורה ותפילה Baltimore הרה"ג יששכר דב אייכענשטיין שליט"א	ק"ק זכרון חיים Cleveland הרה"ג אלכסנדר חרל"פ שליט"א	קהילת אור התורה Dallas הרה"ג אריה פייגענבוים שליט"א
ביהמ"ד שערי חסד-סט. לואיס כולל St. Louis הרה"ג יצחק קובלסקי שליט"א	ישיבת מסורת התורה Woodmere הרה"ג יוסף ריכטמאן שליט"א	קהל זכרון משה דב Far Rockaway הרה"ג אהרן שטיין שליט"א	כולל אור יוסף Thornhill הרה"ג מרדכי שיינער שליט"א
ביהמ"ד תולדות יצחק Lakewood הרה"ג יצחק פרידמאן שליט"א	ביהמ"ד ניו סנטראל Lakewood הרה"ג אלימלך גבריאלי טרעס שליט"א	ביהמ"ד זכרון פנחס Lakewood הרה"ג אברהם שניידער שליט"א	ביהמ"ד אשי ישראל Lakewood הרה"ג רחמיאל מילשטיין שליט"א
ביהמ"ד תורה ותפילה Chestnut Ridge הרה"ג צבי משה לאנגער שליט"א	ביהמ"ד נחלת יעקב Lakewood הרה"ג מאיר ברוך טורין שליט"א	כולל זכרון שניאור Monsey הרה"ג משה רובינשטיין שליט"א	ק"ק בית אהרן Teaneck הרה"ג ששון גבאי שליט"א
ביהמ"ד תורה ותפלה בית יעקב יצחק Brooklyn הרה"ג שמעון אלסטער שליט"א	ביהמ"ד נעימות משה Brooklyn הרה"ג יונה הורוויץ שליט"א	ביהמ"ד חברה בית דוד דלנצוט Queens הרה"ג נפתלי רובין שליט"א	ביהמ"ד בית אלימלך Lakewood הרה"ג רפאל פאשקעס שליט"א
ביהמ"ד תורה ותפלה עטרת שמואל Chicago הרה"ג יצחק ברידע שליט"א	ביהמ"ד נר ישראל Lakewood הרה"ג יהושע דוב געלבוואקס שליט"א	קהילת חסד ואמת Bayswater הרה"ג שמריהו וינברג שליט"א	ביהמ"ד בית משה קארוב Brooklyn הרה"ג צדוק שטערן שליט"א
ביהמ"ד תפארת אברהם זידיטשוב Marine Park, Brooklyn הרה"ג יחזקאל אייכענשטיין שליט"א	קהל נר למאה Brooklyn הרה"ג ברוך גולדשטיין שליט"א	ביהמ"ד דחסידי אלכסנדר Brooklyn הרה"ג יוסף ארנסט שליט"א	ק"ק בית אפרים צבי Lakewood הרה"ג אברהם דוד וואקסמאן שליט"א
ביהמ"ד תפארת גדליהו Monsey הרה"ג ניסן ראטענברג שליט"א	ביהמ"ד ד'סאמרסעט וואק Lakewood הרה"ג נתן לעווין שליט"א	קהילת יגדיל תורה Woodmere הרה"ג אריאל אדלשטיין שליט"א	ק"ק בית ישראל Far Rockaway הרה"ג אלישע סנדלר שליט"א
שבת-והלכת בדרכיו Ramat Beit Shemesh הרה"ג יוסף ווייס שליט"א	ביהמ"ד סטאלין קארלין Lakewood הרה"ג יוסף שאול הויזמן שליט"א	קהילת יד יוסף-ברכת יעקב Brooklyn הרה"ג דוד עוזרי שליט"א	קהילת בית שלום פאסיק קליפטון כולל Passaic-Clifton הרה"ג חיים קראוס שליט"א
	קהל עדת ישורון Washington Heights הרה"ג ישראל מאנטעל שליט"א	יחד כולל Los Angeles הרה"ג אברהם לויחיים שליט"א	קהל בני תורה Lakewood הרה"ג משה האמבורגער שליט"א
	כולל עטרת חיים ברוך Cleveland הרה"ג יונה דיק שליט"א	בית המדרש ישראל הצעיר ד'ווסט המפסטד West Hempstead הרה"ג אריאל הלוי גרינברג שליט"א	כולל דיטרויט Detroit הרה"ג אהרן יואל סורשר שליט"א